

**A COLLECTION OF ABSTRACTS OF THE
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
«DESIGNING AN INDIVIDUAL TRAJECTORY OF
EDUCATOR'S PROFESSIONAL DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF
«LIFELONG LEARNING»**

December 10, 2020

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
«ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ
ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ
«ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ»**

10 грудня 2020 року

Україна, Краматорськ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДОНЕЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ЗАХІДНО-ФІНЛЯНДСЬКИЙ КОЛЕДЖ (LANSI-SUOMEN OPISTO)
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ФУНДАЦІЯ
«ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ
І НАУКОВОЇ СПІВПРАЦІ» (IIASC)
ЦЕНТР ДІТЕЙ І МОЛОДІ ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (LVJC)

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
«ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА
В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ
«ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ»
(м. Краматорськ, 10 грудня 2020 року)**

**Вінниця
«Європейська наукова платформа»
2020**

Рекомендовано до видання Вченою радою Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 4 від 21.12.2020 р.)

Рецензенти:

- Кириченко М. О.,** ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України, доктор філософії, професор кафедри філософії і освіти дорослих;
- Солдатенко М. М.,** провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
- Талбот К.,** незалежний міжнародний експерт, консультант з питань освіти в умовах надзвичайних ситуацій та відновлення.

Редакційна колегія:

- Бурцева Ю. О.,** в. о. ректора Донецького ОБЛІППО, кандидат педагогічних наук;
- Абизов В. Є.,** завідувач кафедри управління та адміністрування Донецького ОБЛІППО, кандидат політичних наук, доцент;
- Ціко І. Г.,** завідувач кафедри суспільно-гуманітарної освіти Донецького ОБЛІППО, кандидат педагогічних наук;
- Поуль В. С.,** завідувач кафедри психології та розвитку особистості Донецького ОБЛІППО, кандидат психологічних наук, доцент;
- Шабанов В. І.,** завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання Донецького ОБЛІППО, кандидат біологічних наук, доцент;
- Алфімов В. М.,** професор кафедри, суспільно-гуманітарної освіти Донецького ОБЛІППО, доктор педагогічних наук, професор, академік міжнародної академії наук педагогічної освіти;
- Калашнік Н. Г.** професор кафедри управління та адміністрування Донецького ОБЛІППО, доктор педагогічних наук, професор.

Відповідальний редактор

- Малеєв Д. В.,** проректор з науково-педагогічної роботи Донецького ОБЛІППО, кандидат психологічних наук.

П 79

Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»: збірник тез доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Краматорськ, 10 грудня 2020 р. / відп. ред. Д. В. Малеєв. — Вінниця : Європейська наукова платформа, 2020. — 284 с.

ISBN 978-617-7991-00-6

Збірник містить матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»». Співорганізаторами конференції виступили ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Західно-Фінляндський коледж (Lansi-Suomen opisto) м. Гуйтінен, Українсько-польська фундація «Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці» (IIASC), Центр дітей і молоді Литовської Республіки (LVJC) м. Вільнюс. У збірнику висвітлено питання щодо розробки та впровадження інноваційних технологій професійної підготовки та професійного розвитку педагогів. Матеріали будуть корисними для представників наукової й освітянської спільноти. Конференцію зареєстровано в ДНУ «УкрІНТЕІ» (посвідчення № 711 від 18.11.2020 року).

За достовірність фактів, дат, найменувань, прізвищ, цифрових даних, за орфографічне, пунктуаційне, стилістичне оформлення відповідають автори публікацій.

УДК 37.091.12:005.963(082)

ЗМІСТ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Бурцева Ю. О.

**ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ І
РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....** 10

Мариновська О. Я.

**МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ
ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА.....** 14

Докашенко Г. П., Концур В. В.

**УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТАХ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО
ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧА І ВЧИТЕЛЯ.....** 23

Yevheniia Hasai

**PRE-SERVICE LANGUAGE TEACHERS' BELIEFS ABOUT CODE-SWITCHING AND
CODE-MIXING: A SNAPSHOT FROM UNIVERSITY OF HAMBURG** 25

Качан О. О., Пристинський В. М., Карла Тачук

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «СПОРТ ЗАРАДИ
РОЗВИТКУ»** 29

Іваніга О. В., Кузьміна В. С.

МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСВІТЯН В США 32

Малєєва О. В.

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ФІНЛЯНДІЇ.....** 34

Шередека Г. В., Малєєв Д. В.

**ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ** 38

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Лебедик Л. В.

**ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....** 42

Стрельніков В. Ю.

**ПРОЄКТУВАННЯ ВИКЛАДАЧЕМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА
ОСНОВІ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ** 45

Андрієвська В. М., Олєфіренко Н. В.

**ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА В УМОВАХ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ** 49

<i>Бондар Н. П.</i>	
ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	51
<i>Галкіна Т. М.</i>	
РОЗВИТОК ІКТ-УМІНЬ СЛУХАЧІВ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	55
<i>Голубєва Р. Ю.</i>	
УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	57
<i>Гарна С. Ю.</i>	
ФУНКЦІОНАЛ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	61
<i>Скібіна О. О.</i>	
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ	64
<i>Ткаченко Г. М.</i>	
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ	68
<i>Пашковська С. П.</i>	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ – ВИМОГА ЧАСУ	72
<i>Гречка В. С.</i>	
ВЕБКВЕСТИ: ВЕКТОР ДО ПІДВИЩЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ	74
<i>Островська С. Д.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	77
<i>Коротецька М. Ю.</i>	
ВПЛИВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	79
<i>Салагуб Л. І.</i>	
ВЕБКОНТЕНТ З ІСТОРІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО УРОКУ	81

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ:
МЕХАНІЗМИ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

<i>Кириченко М. О.</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ «УНІВЕРСИТЕТУ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	83
<i>Абизов В. Є., Бобилєва Я. В., Литвин В. В.</i>	
СВІТОГЛЯДНІ СКЛАДОВІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ	88

Правдивцев П. А., Колган Т. В.

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО НАДАННЯ ПЛАТНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 92

Щербиніна Г. О.

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 96

Гладкова Г. В.

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ 99

Фільчакова Т. В.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДИРЕКТОРІВ ТА КОНСУЛЬТАНТІВ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ 102

Лосенкова Н. В.

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ 105

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА: ОСВІТА, БЕЗПЕКА, МИР

Поуль В. С.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНОГО ПІДХОДУ 110

Яценко Т. С., Галушко Л. Я.

САМООГРАНИЧЕННЯ РАЗВИТТЯ ЛИЧНОСТІ ТЕНДЕНЦІЯМИ К АГРЕССИИ 115

Волженцева І. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ У РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 119

Тур О. М.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ 122

Лупаренко С. Є.

ДЖЕРЕЛА САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА 125

Гульбс О. А., Кузьміна В.Ю.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА 128

Примакова В. В.

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 130

Стягунова О. О.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ 133

Сазонова А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГАМИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗАГАДКИ У РОЗВИТКУ НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ..... 139

Кадук О. М., Нікітюк К. В., Спірке О. А.

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗМІН 143

Сичевська-Дегтярьова М. В., Луганцова Є. А.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ЛЮДИНИ 147

Сухарь Г. Ф.

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ..... 151

Черкащенко І. І., Муха І. М.

РОЛЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ МОДЕЛЮВАННІ КОНЦЕПЦІЇ «БЕЗПЕЧНА ТА ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА»..... 155

Бурдун С. І.

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ В УМОВАХ НОВИХ ОСВІТНИХ ВИКЛИКІВ 158

Малєєва О. В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ 161

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ

Ціко І. Г.

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТНОКОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ 164

Кучерявий О. Г.

ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Й САМООРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО, ПРОФЕСІЙНОГО І ПРОФЕСІЙНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ..... 167

Хмарна Л. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ 169

Байдаченко Т. С.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ..... 172

<i>Карпенко О. О.</i>	
ІНТЕГРАЦІЯ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ФІЛОСОФСЬКО-МУЗИКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	175
<i>Ровицька Н. Ю., Царюк О. О., Ніколюк Г. В.</i>	
НОВІТНІЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ: МЕДІАЦІЯ В МУЛЬТИФУНКЦІОНАЛЬНИХ ГРУПАХ	177
<i>Фесенко І. І.</i>	
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	181
<i>Чхайло Л. М.</i>	
ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА	183
<i>Сітькова І. М.</i>	
ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ	186
<i>Скрипніченко Р. М.</i>	
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА	189
<i>Мочикіна М. В.</i>	
ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКЛАДАННЯ В НУШ	193
<i>Романіхіна Н. В.</i>	
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ	196
<i>Кондратенко О. В.</i>	
МЕТА, ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	200
<i>Рибак І. М.</i>	
РОЗВИТОК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНІ КОНКУРСИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	203
<i>Долга О. Д.</i>	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИНКРЕТИЧНОГО ФЕНОМЕНУ ВІРИ ТА ЗНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	207
<i>Лаврут О. О.</i>	
ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1980–1990-Х РОКАХ	209
<i>Ширко А. А., Шнурко О. М.</i>	
ВНУТРІШНЬОПРЕДМЕТНА ТА МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ	212
<i>Ніконова І. В.</i>	
ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС В УМОВАХ «ТУРБУЛЕНТНОСТІ ОСВІТИ»	215

Денисова Л. О.

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ТУРНІРІВ З ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА..... 219

Соколова Г. І.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ» АБО «ЯК ПОКРАЩИТИ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС?» (ДУМКИ ВГОЛОС)..... 222

Кучерук І. М.

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ: ПРОФЕСІЙНІ ЗАВДАННЯ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ В УМОВАХ НУШ..... 225

Шинкаренко І. В.

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ..... 229

**РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ (STEM) ОСВІТИ:
РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ, ІННОВАЦІЇ**

Ніколаєва Т. Ю.

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ З УСПІШНОГО ОВОЛОДІННЯ МАТЕМАТИЧНИМИ ЗНАННЯМИ ТА НАВИЧКАМИ, ЇХ ЗАСТОВУВАННЯ У СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ..... 233

Морозова Р. С.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ..... 236

Кітова О. А.

НОРМАТИВНЕ ОБГРУНТУВАННЯ STEM-ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ..... 238

Гундарева Г. В., Саматова О. В., Дахова О. І.

ЕКОЛОГІЧНИЙ STEM-ПРОЄКТ ЯК БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ: З ДОСВІДУ РОБОТИ..... 242

Шабанов В. І., Гундарева Г. В.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ У ФОРМАТІ STEM-ОСВІТИ..... 245

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Криловець М. Г.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ..... 249

Шабанов В. І.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД КОМПЛЕКСНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ТА ІНФОРМУВАННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ..... 252

Ясінська Н. В.

**ЕКОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК В ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА:
ПОГЛЯД УЧИТЕЛЯ.....256**

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ФАХІВЦІВ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Дмитрієва І. В., Лопухіна Т. В.

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕДАГОГА В РОБОТІ З
ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ260**

Лосєва Н. М.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – НЕОБХІДНА ОСВІТНЯ НОВАЦІЯ263

Бацилєва О. В., Пузь І. В., Боженко В. Г.

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ:
ОСОБЛИВОСТІ ЗАПИТУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ265**

Корнєєва О. Л., Сімоненко О. Б.

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ
ФАХІВЦІВ ОСВІТИ У ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ268**

Болотова В. В.

ЯК МОЖНА НАВЧАТИ НОВИХ УМІНЬ ДІТЕЙ З РАС271

Ткаченко К. О.

**ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З
ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ275**

Дерев'янка О. О.

**КОМПЕТЕНТІСНЕ НАВЧАННЯ – ШЛЯХ ДО УСПІХУ МОЛОДШОГО
ШКОЛЯРА З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ279**

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

УДК 37.014.25

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-01

Бурцева Ю. О.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри психології та розвитку особистості,

в.о. ректора Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1859-7493>

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ І РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасні тенденції розвитку освіти України та входження її до світового освітнього простору призводять до стрімких змін ролі та функції керівника навчального закладу та педагогічного працівника, постійно зростаючих вимог до їх професійної компетентності. У цій ситуації активізувався пошук інноваційних моделей як професійної, так і післядипломної педагогічної освіти, подальший розвиток якої значною мірою залежить не тільки від критичного осмислення і врахування накопиченого вітчизняного досвіду, але й від дослідження прогресивних ідей та практичних здобутків світових надбань, що має вивчатися та оцінюватися з метою відбору найефективніших доробок для впровадження у національну систему підвищення кваліфікації вчителів [5, с. 439].

Накопичений європейськими країнами досвід організації післядипломної освіти педагогів, без сумніву, є цінним для осмислення і творчого використання українськими педагогами в умовах оновлення системи післядипломної освіти педагогів в Україні. Потреби інтеграції України до світового освітнього простору зумовлюють необхідність розв'язання ряду складних проблем щодо модернізації сфери післядипломної освіти і системи підвищення кваліфікації керівних кадрів. Суттєвою складовою необхідних змін є реалізація міжнародних зобов'язань України щодо інтеграції в загальноєвропейській освітній простір та забезпечення якості освіти європейського рівня [2, с. 49].

Узагальнення результатів колективного дослідження відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України щодо професійної підготовки педагогів у розвинених країнах світу дало підстави для окреслення рекомендацій щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки і розвитку педагогів для оновлення української системи неперервної педагогічної освіти:

- на національному рівні (нормативно-правове врегулювання професійного розвитку учителів в Україні відповідно до вимог

Болонського процесу; поєднання централізації та децентралізації в управлінні системою педагогічної освіти для диверсифікації типів провайдерів професійного розвитку вчителів за рахунок професійних спілок працівників освіти, центрів з підготовки вчителів, освітніх асоціацій України, та неформальних провайдерів освітніх послуг для забезпечення практико-орієнтованої та професійної підготовки майбутніх учителів у кооперації; активізацію їх участі у творенні державної освітньої політики з питань професійного розвитку; реалізацію неперервного професійного розвитку вчителів за чітко визначеними стратегіями, етапами та напрямками удосконалення; починаючи з забезпечення моніторингу та наставництва для вчителів-новачків, для їх кращої адаптації до професійної діяльності з подальшим професійним розвитком вчителя на систематичній основі до завершення його професійної кар'єри; розроблення стратегії для сприяння соціального партнерства між школою та зовнішніми експертами на основі існуючих ресурсів (у тому числі дослідниками, практиками з числа неформальних провайдерів освіти, промисловості та інших державних або приватних підприємств); розроблення національної стратегії, спрямованої на підвищення престижу педагогічної діяльності (забезпечення високої заробітної плати, створення привабливих умов праці та кар'єрних можливостей для педагогічних працівників); запровадження альтернативних шляхів здобуття педагогічної професії для заохочення більшої кількості фахівців до педагогічної діяльності);

- на інституційному рівні (встановлення більш жорстких вимог входу для початкової освіти (складання тестів на професійну придатність); актуалізація діяльнісного характеру професійної підготовки, посилення проблемно-базованої, дослідної, кооперативної спрямованості психолого-педагогічної підготовки, її спрямування на оволодіння фахівцем практичними вміннями й навичками організації навчально-виховного процесу; використання проблемних, проектно-дослідницьких методик на основі комплексного методичного й інформаційного забезпечення професійного розвитку; активізацію професійного зростання вчителів з використанням новітніх інформаційних технологій та всесвітньої електронної мережі Інтернет; виокремлення професійного розвитку вчителів одним із пріоритетних напрямів діяльності навчальних закладів та створення у них відповідних відділів; забезпечення належних умов ефективного професійного розвитку вчителів, що передбачає відповідність національним стандартам професійного розвитку; забезпеченість організаційно-часовими, адміністративними і фінансовими ресурсами; врахування пріоритетів діяльності шкіл та індивідуальних потреб учителів; поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування; врахування професійної думки всіх учасників професійного розвитку; постійне оцінювання та

моніторинг результатів; розвиток здатності педагогічних працівників здійснювати дослідницьку діяльність; приймати участь у комплексних програмах і проектах міжвузівської міжнародної співпраці, створення умов для зростання їхньої академічної мобільності; налагодження партнерства між органами освіти, громадськими, освітніми і професійними національними та міжнародними об'єднаннями з метою обміну досвідом, реалізації масштабних проектів та програм, урізноманітнення форм професійного розвитку вчителів із залученням неформальних провайдерів професійного розвитку; підвищення мотивації вчителів до активного професійного зростання [1, с. 77-80].

Подальше функціонування закладів ППО пов'язане з розвитком їх автономності, активізацією модернізаційних процесів через впровадження інноваційних технологій у систему ППО. Вагоме значення у впровадженні інноваційної діяльності в галузь професійного розвитку педагогічних працівників має діяльність Українського відкритого університету післядипломної освіти, структура якого охоплює наукові лабораторії, віртуальні навчальні кафедри, тимчасові творчі колективи і робочі групи з розроблення наукового, навчального та навчально-методичного забезпечення і створення єдиної інформаційної освітньої платформи для закладів ППО, залучення їх до міжнародних освітніх проектів, розроблення законодавчих і нормативно-правових документів у галузі освіти. Нині створюється єдина електронна освітня платформа Відкритого університету, на якій буде розміщено електронні освітні ресурси (депозитарій, бібліотеку, статистичні матеріали тощо), що сприятиме створенню оптимальних умов для опанування педагогічними працівниками й слухачами закладів ППО інноваційними технологіями (відкритого навчання, ІКТ, e-learning тощо), проведення у режимі on-line навчальних занять, вебінарів, відео-конференцій, спільних семінарів з обміну досвідом, нарад та ін.

Також найпоширенішою формою сприяння інноваційним процесам є науково-методичне керівництво експериментальною роботою педагогів чи педагогічних колективів. Разом с тим сьогодні в українському освітньому просторі простежуються певні негативні прояви, що пов'язуються із процесами впровадження інновацій в систему ППО, серед яких можемо зазначити наступні: ототожнення інновацій, які не мають наукового-дослідного підґрунтя, із авторськими методиками авторитетних фахівців у галузі освіти; випадки низької якості інноваційних продуктів через їх неапробованість, відсутність фахової оцінки (експертизи); представлення низки інноваційних технологій для створення альтернативи в формах та методах організації педагогічної діяльності без попереднього вивчення професійних потреб педагогічних працівників, що сприяє перенасиченню освітнього процесу курсів підвищення кваліфікації; не врахування ментальних особливостей вітчизняного освітнього простору під час впровадження зарубіжних інноваційних технологій, що призводить до низької (або відсутності) результативності, даремної витрати ресурсів.

Аналіз інтернет-джерел дає підстави зробити висновок про розвинутий ринок освітніх послуг і у перспективі демонополізацію системи ППО на проведення заходів з професійного розвитку педагогічних працівників.

Унормування механізму визнання результатів неформальної освіти, отримання ваучера педагогами, необхідність у реалізації отриманих прав педагогічними працівниками на вибір суб'єктів професійного розвитку, урізноманітнення форм підвищення кваліфікації підвищить конкурентність на ринку надання освітніх послуг працівникам освіти, що активізує відхід закладів ППО від їх традиційного функціонального призначення у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників і стимулює до активізації науково-дослідної роботи, спрямованої на вирішення нагальних проблем регіону та конкретних закладів освіти засобами використання інноваційних технологій, що зробить їх більш привабливими на ринку освітніх послуг, тим більш, що український споживач традиційно висловлює довіру суб'єктам державного сектору.

Як свідчить практика, сучасний педагогічний працівник усвідомлює необхідність впровадження сучасних форм навчання, має бажання удосконалювати свою діяльність, згоден відмовитися від застарілих методів, проте не кожен працівник має необхідні ресурси, достатній рівень знань та навичок для впровадження інновацій [4, с.161-173].

Особливістю сучасної системи ППО є безперервність процесу професійного становлення та розвитку педагогів на різних етапах професійної кар'єри, на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період, перехід від трансляції певного обсягу знань до професійного розвитку на засадах компетентнісного підходу, що забезпечило акцент на формуванні у педагогічних працівників здатності до використання знань на ціннісних засадах, активне впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій і дистанційних форм навчання. У сучасній практиці ППО застосовуються варіативні моделі організації освітнього процесу, використовуються можливості формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, розвивається міжнародне співробітництво шляхом реалізації інноваційних проектів і програм. Здійснюються наукові дослідження в галузі ППО. Громадсько-державне управління в системі ППО зумовило активізацію взаємодії з різноманітними асоціаціями та громадськими організаціями.

Головними напрямками функціонування та розвитку системи ППО на сьогодні є її сучасне наукове обґрунтування та законодавче закріплення, зокрема розроблення, нормативно-правове забезпечення та запровадження накопичувальної системи професійного розвитку педагогів, використання можливостей інформальної освіти для професійного розвитку працівників, формування та розвитку кадрового потенціалу освіти нової генерації, який покликаний забезпечувати реалізацію державної освітньої політики в галузі та європейський вектор її розвитку [3, с.138-139].

То ж саме система ППО, маючи можливості об'єднати науковий потенціал вищих навчальних та науково-дослідних закладів, ресурсну базу,

досвід міжнародної співпраці, залучення широко кола стейкхолдерів з метою поширення продуктивних ідей розвитку зарубіжної післядипломної освіти педагогічних кадрів, налагоджені вертикальні і горизонтальні комунікації, спроможна забезпечити здійснення модернізації та реформування освіти України в умовах трансформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали / [Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., Марусинець М.М., Огієнко О.І., Сулима О.В., Постригач Н.О.]. Київ : ДКС «Центр», 2017. 83с.
2. Ларіна Н. Б. Інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських кадрів : навч.-метод. матеріали. К. : НАДУ, 2013. 52 с.
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні // НАПН України; за заг. ред. В.Г.Кременя. К.: Пед. думка, 2016. 448 с.
4. Пахомова М.В. Удосконалення механізмів державного управління професійним розвитком педагогічних працівників в системі неперервної освіти : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Ін-т підгот. кадрів держ. служби зайнятості України. Київ, 2018. 244 с.
5. Пшенична Л. Післядипломна освіта – сучасні тенденції прогресу. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 3. С. 439-448.

УДК 37.018.46"405"(100)

Мариновська О. Я.,
д. пед. н., професор
Івано-Франківського ОБЛІППО

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЕКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЕКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Питання методології розвитку інноваційної освітньої практики є особливо актуальним в умовах модернізації освітньої галузі в Україні. Його вирішення сприяє втіленню інноваційних змін, що обумовлює потребу осмислення впливу наукових підходів на розвиток передової педагогічної практики. Адже розуміння їх сутнісних ознак, теоретичних положень є показником високого рівня сформованості методологічної культури педагога, здатного до проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, що виступає засобом підвищення рівня професійної компетентності.

Питання проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога розробляли В. Багрій, О. Боровік, Л. Глазкіна, К. Гурова, К. Колос, К. Метешкін, О. Пехота, Г. Полякова, В. Сидоренко, А. Хуторський та інші. Як показує аналіз джерельної бази, учені акцентують на потребі саморозвитку вчителя, що передбачає персоналізований шлях набуття ним необхідних професійних компетентностей, реалізації власного потенціалу. Обґрунтовується здатність до саморегулювання задля цілеспрямованого самовдосконалення, самопроектування професійної роботи. Проведенні дослідження

недостатньо розкривають методологічний аспект порушеної проблеми.

Ми погоджуємося з думкою про те, що "найважливішою умовою модернізації освіти сьогодні є уточнення парадигми: не просто *людина знаюча* (пізнавальний компонент), *вміюча* (прагматичний компонент), але й *людина розуміюча*, здатна до самопроєктування і самореалізації, самостійного вибору на основі ієрархії цінностей і смислів, що мають особистісну й соціальну значимість (аксіологічний компонент). Таке розуміння парадигми сучасної освіти дає можливість зробити висновок про *необхідність поставити в центр освітнього процесу проблему розуміння*" (Беляєва Л., 2008, с. 5).

На нашу думку, існує системний взаємозв'язок між поняттями "професійна компетентність педагога" й "індивідуальна траєкторія професійного розвитку". Якщо компетентність розгуляється як результат, що досягається шляхом підготовки педагога, то мова йде про траєкторію як процес досягнення цього результату. Одним із засобів здійснення такої підготовки є самоосвіта, що сприяє саморозвитку. Тому траєкторія розвитку педагога, по-суті, є індивідуальною, персоналізованою моделлю саморегулювання власних професійних дій задля розвитку професіоналізму, зокрема, професійної компетентності.

Крім цього у понятті "професійна компетентність педагога", що є результативною складовою підготовки, виокремлюємо базові конструкти – "знання", "вміння" (навички – це доведені до автоматизму вміння), "цінності", "досвід", "мислення", та фонові – "погляди" та "особистісні якості", бо вони формуються на основі суб'єктного досвіду. До процесуальної-результативної складової вводимо поняття "розуміння", "акмепотенціал", що характеризують професійну компетентність педагога через здатність успішно здійснювати професійну діяльність.

З метою розкриття методологічних аспектів проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога задля саморозвитку його професійної компетентності, нами було розроблено структурно-рівневу модель професійної компетентності педагога (таблиця 1). Кожен елемент моделі виконує своє функціональне призначення, бо педагог має знати, вміти, цінувати, мислити системно і критично, бути практично досвідченим, розуміти, реалізувати акмепотенціал задля досягнення успіху. Взаємодія між ними породжує нові інтеграційні якості, яких не має жоден з окремо взятих елементів. Системотвірним елементом визначено "людиноцентризм" як здатність бути собою, виявляти особистісні якості (самостійність, відповідальність, рефлексивність, емпатійність тощо) у ставленні до себе й у стосунках з іншими.

Спрямованість на досягнення успіху ("Людина успішна") – процесуально-результативна характеристика високого особистісно-професійного рівня педагога. Вона задає вектор його саморозвитку, спонукає до саморегулювання власних професійних дій. Адже "сьогодні одним з важливих критеріїв поведінки людини і оцінки її життєвого шляху розглядається така цінність, як успіх. *Успіх – це здатність людини*

ставити і досягати бажаних цілей, вибираючи при цьому найбільш адекватні і ефективні засоби їх досягнення. Успіх є формою самореалізації людини, орієнтованої на досягнення" (Бедяєва Л., 2008, с. 5).

Таблиця 1

Модель професійної компетентності педагога

Структурні елементи моделювання								Рівні
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	Досвід	Мислення	Розуміння	Акме-потенціал	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Людино-центризм	Знання	1 рівень: модель "Людина знаюча"						
Людино-центризм	Знання	Вміння	2 рівень: модель "Людина вмюча"					
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	3 рівень: модель "Людина цінуюча"				
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	Досвід	4 рівень: модель "Людина досвідчена"			
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	Досвід	Мислення	5 рівень: модель "Людина думаюча"		
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	Досвід	Мислення	Розуміння	6 – "Людина розуміюча"	
Людино-центризм	Знання	Вміння	Цінності	Досвід	Мислення	Розуміння	Акме-потенція	7 – "Людина успішна"

З метою конструювання методологічної матриці проектування траєкторії професійного розвитку педагога задля розвитку його професійної компетентності (таблиця 2), нами було розкрито найбільш значимі теоретичні положення наукових підходів як методологічний орієнтир проектування траєкторії професійного розвитку педагога.

Антропологічний підхід (В. Табачковський, В. Булатов, О. Больнов, Н. Хамітов та інші). *Ідея багатомірності людського буття та постмодерного розуміння сутності людини. Пріоритет інтересів, прав і свобод особистості.* Сутнісні ознаки: *людиноцентризм, права і свободи, вибір (вільний, морально відповідальний).* Антропологічний підхід: розкриває **людиноцентризм** як визнання прав і свобод людини, утверджує етику її моральної відповідальності за власні професійні дії; обґрунтовує безмежність *розширення можливостей свободи людини*, яка співвідноситься із зростанням культури особистості, що обумовлює її **право вибору**; орієнтує на *співпрацю з іншими*, налагодження *партнерських стосунків, утвердження толерантності* у громадянському суспільстві, виходячи з проблематики філософської антропології “Я – інший”; ідбиває можливість існування людини з позицій *множинності соціокультурних та пізнавальних практик*, що є передумовою її самореалізації.

Системний підхід (Г. Александров, О. Іонова, Н. Кузьміна, В. Лекторський, В. Садовський та інші). *Ідея розгляду об'єкта як системи і, водночас, як елемента більш великої системи.* Сутнісні

ознаки: *система, цілісність*. Системний підхід: дає розуміння *системи* як сукупності елементів, взаємозв'язаних між собою таким чином, що виникає певна *цілісність*, єдність; взаємодія між ними породжує *нові інтеграційні якості*, яких не має жоден з окремо взятих елементів; передбачає виявлення та вивчення *елементів системи, внутрішніх та зовнішніх зв'язків, цілей і підцілей системи; аналіз функцій, ресурсів функціонування системи; визначення якісних властивостей системи як цілісного утворення; вивчення етапів становлення та розвитку системи; орієнтує на дотримання системних принципів: цілісності, структурованості, взаємозалежності, ієрархічності, рівності*.

Таблиця 2

Матриця проектування траєкторії професійного розвитку педагога

Структурні елементи								Система базових понять наукових підходів
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА ЗНАЮЧА": людиноцентризм, права і свободи, вибір (вільний і морально відповідальний (антропоцентричний підхід); система, цілісність (системний підхід); самоорганізація, нелінійність, синергія (синергетичний підхід); інформація, знання, інформаційні процеси (інформаційний підхід) КОГНІТИВНИЙ РІВЕНЬ							
1	2	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА ВМІЮЧА": вміння, діяльність, мислєдіяльність, метазнання (діяльнісний підхід); технологія, технологізація, персоналізація (технологічний підхід) ДІЯЛЬНІСНИЙ РІВЕНЬ						
1	2	3	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА ЦІНУЮЧА": цінність, смисл, ціннісні орієнтації (аксіологічний підхід); самоцінність особистості, суб'єкт, суб'єктність, цілепокладання, рефлексивність (особистісно зорієнтований підхід) АКСІОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ					
1	2	3	4	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА ДОСВІДЧЕНА": компетентність, здатність, практична досвідченість, практична вмільсть (компетентнісний підхід); професійний розвиток / саморозвиток, професіоналізм (андрагогічний підхід); середовище, взаємодія, умови, соціально-педагогічна ініціатива педагога (середовищний підхід) КОМПЕТЕНТНІСНИЙ РІВЕНЬ				
1	2	3	4	5	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА ДУМАЮЧА": проектність культури, проектування, дослідження (культурологічний підхід) КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ			
1	2	3	4	5	6	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА РОЗУМІЮЧА": розуміння, інтерпретація, смисл (герменевтичний підхід) ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ РІВЕНЬ		
1	2	3	4	5	6	7	МОДЕЛЬ "ЛЮДИНА УСПІШНА": зрілість, акмеопотенціал, акмеологічна позиція, самореалізація (акмеологічний підхід) АКМЕОЛОГІЧНИЙ РІВЕНЬ	

Коментар до таблиці: 1 – знання; 2 – вміння; 3 – цінності; 4 – досвід; 5 – мислення; 6 – розуміння; 7 – акмеопотенціал (див. таблицю 1).

Синергетичний підхід (В. Андрущенко, В. Лутай, Г. Нестеренко, О. Остапчук, І. Пригожин та інші). *Ідея самоорганізації відкритих систем, нелінійність їх розвитку*. Сутнісні ознаки: *самоорганізація, нелінійність, синергія*. Синергетичний підхід: дає розуміння людини як складної *самоорганізованої* біосоціальної системи, якій не можна нав'язати шляхи розвитку; тлумачить *нелінійність* як *послідовності*

деструктивних і креативних фаз її динамічного розвитку системи, чутливої тільки до тих впливів, що узгоджуються з її іманентними властивостями; пояснює **синергетичний ефект**, що виникає внаслідок об'єднання окремих елементів у єдину систему, де *ефект від їх взаємодії перевищує суму ефектів діяльності окремого компонента*.

Інформаційний підхід (Л. Калініна, Е. Кастельс, В. Коган, К. Колін, А. Кочергін, Р. Хартлі та інші). **Ідея аналізу інформаційних аспектів функціонування і розвитку об'єкта як системи, що вивчаються.** Сутнісні ознаки: *інформація, знання, інформаційні процеси*.

Інформаційний підхід: дає розуміння того, що **інформація** як носій смислу / змісту процесів і явищ є особливим типом знання, що передається у знаковій формі. Вона є *об'єктивною*, тому потребує освоєння; пояснює, що здобуте людиною **знання** є *суб'єктивним*, бо воно має значення для конкретної людини, осмислене нею, тому виступає основою її суб'єктного досвіду; звертає увагу на потребу *системного аналізу інформаційних процесів / інформації* задля здобуття знань, що є основою ефективного вирішення проблем, прогностичного моделювання тощо.

Діяльнісний підхід (І. Бех, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та інші). **Ідея розвитку мислення в діяльності; здатність конструювати і т. д. ті види роботи, що сприяють саморозвитку, самореалізації особистості.** Сутнісні ознаки: *вміння, діяльність, мислєдіяльність, метазнання*.

Діяльнісний підхід: репрезентує навчальну діяльність через поняття "орієнтовна основа дії", що включає орієнтовну частину (*розуміння дії*) та виконавську (*вміння її виконувати*); пояснює, що **вміння** формуються на основі здобутих знань, а навички – це дії доведені до автоматизму; розглядає знання як *результат мислення*, тому діяльність щодо їх здобуття, по-суті, є **мислєдіяльністю**; вводить поняття "метазнання" як знання про прийоми виконання навчальних дій; орієнтує на те, що дітей треба *вчити мислити, а не завантажувати їх предметним матеріалом*.

Технологічний підхід (В. Беспалько, Л. Буркова, Г. Селевко, І. Зязюн, М. Кларін, О. Пометун та інші). **Ідея технологізації досвіду педагога у процесі застосування технології, що персоналізується.** Сутнісні ознаки: *технологія, технологізація, персоналізація*.

Технологічний підхід: витлумачує **технологію** як конструювання процесу за технологічною логікою, що гарантує досягнення результату; привносить розуміння того, що **технологізація** освітнього процесу передбачає *впроваджувальних технологій, їх персоналізацію*, що сприяє *технологізації досвіду роботи вчителя*; обґрунтовує, що *гарантований результат досягається за умов: технологічної сумісності інновації стосовно конкретної проблеми, що вирішується; готовності вчителя до здійснення такої роботи*.

Аксіологічний підхід (І. Бех, Н. Ткачова, В. Сластьонін, Г. Чижакова, Ю. Шайгородський та інші). **Ідея утвердження індивідуальної концепції смислу діяльності як вияв ціннісних орієнтацій особистості.** Сутнісні

ознаки: *цінність, смисл, ціннісні орієнтації*.

Аксіологічний підхід: обґрунтовує педагогічні **цінності** як основу професійної культури особистості, а **ціннісні орієнтації** – її аксіологічне ядро, що презентує не систему знань, а систему когнітивних утворень, що приймається нею в якості внутрішнього орієнтиру, спонукають і скеровують діяльність; дає розуміння того, що у процесі діяльності *об'єктивні педагогічні цінності суб'єктивуються на практиці, постають як персональні цінності особистості*; педагогічна свідомість вибудовує власну систему цінностей, індивідуальну концепцію смислу професійної діяльності; розглядає **особистісний смисл** – це значення для мене; персоналізоване переживання ціннісно-смислового ставлення суб'єкта до діяльності, що виявляється через зіставлення мети й мотиву її здійснення засобами рефлексії; привносить розуміння того, що *питання якості освіти укорінено в системі її ціннісних орієнтацій*, актуалізуючи проблематика формування ціннісного ставлення учнів до суспільства і держави, людей, природи, мистецтва, праці, до себе.

Особистісно зорієнтований підхід (С. Подмазін, О. Савченко, В. Серіков, А. Хуторський, І. Якиманська та інші). *Ідея визнання унікальності й індивідуальної самоцінності людини. Створення умов задля розвитку та саморозвитку особистості учня як суб'єкта учіння / вчинку з урахуванням здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, суб'єктного досвіду*. Сутнісні ознаки: *самоцінність особистості, суб'єкт, суб'єктність, цілепокладання, рефлексивність*.

Особистісно зорієнтований підхід: утверджує **самоцінність особистості** учня як суб'єкта вільного і морально відповідального вчинку; акцентує на розвитку **суб'єктності** як власного інструменту освоєння світу, що передбачає сукупності внутрішніх умов розуміння самого себе; дає розуміння того, що **суб'єкт** за допомогою своєї свідомості, на підставі світогляду особистість створює систему самостійно вироблених уявлень про світ і своє місце в ньому, виявляє практичне ставлення до світу, здійснюючи акт самореалізації; визначає основним показником розвитку учня як суб'єкта учіння здатність до перманентного **цілепокладання**, а не вміння оперувати способами досягнення цілей; переносить акценти з викладання на процес учіння, що передбачає опору на **суб'єктний досвід** учня, здійснення **цілепокладання**, залучення до **рефлексивної діяльності** тощо.

Компетентнісний підхід (В. Луговий, О. Ляшенко, Ю. Рашкевич, О. Савченко, О. Слюсаренко та інші). *Ідея формування, розвитку здатності застосовувати знання на практиці*. Сутнісні ознаки: *компетентність, здатність, практична досвідченість, практична вмільність*. Компетентнісний підхід: тлумачить **компетентність** як *результативно-діяльнісну характеристику освіти*, що поєднує знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, особистісні якості, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах ("Нова українська школа: основи Стандарту

освіти", 2016, с. 10); передбачає формування **здатності** учня як суб'єкта учіння / вчинку *застосовувати набуті знання* задля вирішення навчальних та практичних задач, що є виявом його компетентності як **практичної досвідченості**; орієнтує на зміщення центру ваги від нагромадження фактів до розвитку вмінь, що обумовлює потребу формування **практичної вмілості** учня, який *використовує наукове знання як узагальнений спосіб дії* для розв'язання практичних завдань.

Андрагогічний підхід (В. Олійник, М. Романенко, Н. Протасова, Т. Сорочан, В. Сидоренко та інші). **Ідея безперервної освіти, смисловим концептом якої є вміння вчитися, зокрема, вчитися в інших.** Сутнісні ознаки: *професійний розвиток / саморозвиток, професіоналізм.*

Андрагогічний підхід: розкриває **професійний розвиток / саморозвиток** педагога як динамічний процес змін / самозмін, *спрямованих на здобуття професійних компетентностей; професіоналізм* – високий рівень оволодіння певним фахом; обґрунтовує, що доросла людина зацікавлена в отриманні корисних знань і практичних навичок, прагне самостійно приймати рішення, опираючись на власний життєвий і професійний досвід; орієнтує на проектування і реалізацію *індивідуальної траєкторії професійного розвитку* як засіб підвищення рівня професійної компетентності, професіоналізму; забезпечує розуміння того, що у післядипломній освіті навчальний процес будується не за педагогічною, а за андрагогічною логікою навчання дорослих, що надає перевагу стратегії "навчання в діяльності", а не "навчання діяльності".

Середовищний підхід (Л. Ващенко, В. Мелешко, В. Мясичев, Є. Хриков, В. Ясвін та інші). **Ідея створення умов для розвитку та самореалізації особистості.** Сутнісні ознаки: *середовище, взаємодія, умови, соціально-педагогічна ініціатива педагога.* Середовищний підхід: передбачає формування **інноваційного освітнього середовища** як сукупності відповідних **умов** (педагогічних, психологічних і т.д.), **взаємодія** їх впливів забезпечує якість освітнього процесу; орієнтує на виявлення та реалізацію **соціально-педагогічної ініціативи педагогів**, пошук оптимальних шляхів вирішення професійних проблем, суперечностей освітньої практики; характеризує інноваційне освітнє середовище як систему, *відкриту до змін та проектування й упровадження освітніх інновацій.*

Культурологічний підхід (О. Генісаретський, Ю. Громико, І. Єрмаков, К. Кантор, С. Кримський та інші). **Ідея культуротворчого проектування. Інноваційний продукт – форма відображення проектної культури в освіті.** Сутнісні ознаки: *проектність культури, проектування, дослідження.* Культурологічний підхід: розкриває **проектність культури** через *здатність особистості до проектування, форму культуротворчої діяльності*, яку характеризує два моменти: ідеальний характер дії і прикладна спрямованість на появу нового проектного продукту в майбутньому; характеризує проектування як окремий вид мислєдіяльності поряд із дослідженням; *проект – результат проектування, нові знання –*

дослідження (Ю. Громико, 2004); обґрунтовує культуротворчу спрямованість науково-дослідницької діяльності вчителя на проектування (розроблення) освітніх інновацій, проектної – проектування змін засобами їх упровадження в практику; розрізняє проектування *технічне та гуманітарне*, з яким пов'язана проблемна організація мислення і діяльності суб'єктів освітнього процесу; *гуманітарне проектування як технологію здійснення змін* застосовують тоді, коли результат проектного рішення наперед невідомий, тому *гуманітарний проект перевіряється не на істинність, а на здатність до реалізації*.

Герменевтичний підхід. (Д. Ануфрієва, А. Закірова, Г. Шпет, Г. Гадамер, Л. Беляєва та інші) *Ідея педагогіки розуміння як усвідомленого засвоєння знань засобами методологічної рефлексії*. Сутнісні ознаки: *розуміння, інтерпретація, смисл*.

Герменевтичний підхід: тлумачить **розуміння** як *передумову усвідомленого засвоєння знань, вид інтелектуально-духовної мислєдіяльності людини, вільної від нав'язування догм, стереотипів та ідеологічних установок, здатної до самопроектування й самореалізації*; переосмислює традиційну педагогіку: на зміну педагогіки "заучування" знань приходить педагогіка "розуміння". Вчитель не просто передає знання, а розкриває і пояснює їх значення, смисл, долучаючи учня як *суб'єкта-інтерпретатора до процесу учіння, рефлексивного засвоєння знань у власному контексті*; розглядає процес *інтерпретації* як теоретичну реконструкцію **смислу** тексту за логікою *герменевтичного кола, доповнену новим смислом* інтерпретатора як суб'єктом пізнання; орієнтує на *взаємодію автора, тексту й інтерпретатора*, у процесі якої *текст автора збагачується інтерпретацією, інтерпретатор – смислом, новим досвідом*.

Акмеологічний підхід (А. Бодальов, Г. Данилова, А. Деркач, Н. Кузьміна, В. Максимова та інші). *Ідея розвитку та самореалізації людини у період зрілості. Реалізація акмепотенціалу як вияв зрілості людини, досягнення нею успіху*. Сутнісні ознаки: *зрілість, акмепотенціал, акмеологічна позиція, самореалізація*.

Акмеологічний підхід: орієнтує на *життєвий успіх*; визначає **зрілість** як *інтегральний показник досягнення "акме" (вершини успіху) у процесі саморозвитку та самореалізації*; тлумачить **акмеологічну позицію** особистості як *спрямованість на успіх, що характеризується стійкістю вмінь досягати найвищого результату, здатністю реалізувати акмепотенціал*; характеризує **самореалізацію**, з одного боку, як *результат реалізації власного потенціалу, що є для особистості ціннісно-смысловим, підкріпленим емоційно, суспільно визнаним, а з іншого – як процес, цілеспрямований на досягнення успіху*.

Теоретична значимість результатів роботи полягає в тому, що розроблена модель професійної компетентності педагога може бути використані як методологічна основа проектування траєкторію професійного розвитку педагога у системі вищої та післядипломної

педагогічної освіти. *Практична значимість* полягає в тому, що результати дослідження застосовуються для проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогом як засіб саморозвитку його професійної компетентності у неформальній та інформальній освіті, що сприяє підвищенню рівні його методологічної культури.

Висновки

Розроблена модель професійної компетентності педагога ґрунтується на розумінні *людиноцентризму* як базового принципу становлення особистості, реалізація якого потребує саморозвитку *здатності бути собою, особистістю*. Людина може знати (когнітивний рівень), вміти (діяльнісний), але особистістю вона буде тоді, коли буде здатна цінувати не тільки себе, але й світ, що її оточує тощо (аксіологічний). Здатність ставити цілі й досягати їх робити особистістю практично досвідченою (компетентнісний), здатною не тільки до використання надбань культури, але й до проектування нових культурних цінностей (культурологічний).

Ці рівні є базовими для проектування траєкторія професійного розвитку педагога у закладах вищої та післядипломної педагогічної освіти, бо закладають основи формування / розвитку професійної компетентності, професіоналізму фахівця. Під поняттям *"траєкторія професійного розвитку педагога"* розуміємо *спрямованість* особистості на *розвиток професійної компетентності*, що *передбачає регулювання* професійних дій задля реалізації власного потенціалу, досягнення успіху в професійній роботі.

Проектування, реалізація індивідуальної траєкторія професійного розвитку здійснюється педагогом самостійно, що потребує саморозвитку *здатності розуміння як усвідомленого засвоєння нових знань* (герменевтичний підхід) в нових соціокультурних умовах інформаційного суспільства знань, *задля досягнення успіху у професійній діяльності* (акмеологічний). Таким чином, *поняття "індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагога"* розглядається *цілеспрямованість* особистості на *саморозвиток професійної компетентності*, що *передбачає саморегулювання* власних професійних дій задля самореалізації акмепотенціалу, досягнення успіху в професійній роботі.

Список використаних джерел

1. Bagrij, V. (2017). Pedagogical (professional) practical training in designing student's individual educational path, *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2., pp. 93-102. URL : <http://journals.urau.ua/swe/article/viewFile/106047/104236> ORCID iD 0000-0002-4039-3326 (дата звернення: 07.04.2020).
2. Беляева, Л.А. (2008) Разработка педагогической герменевтики как теории и практики понимающей педагогики. Педагогическое образование, № 3, стр. 4-11. URL: <https://cyber-leninka.ru/article/n/razrabotka-pedagogicheskoy-germenevtiki-kak-teorii-praktiki-ponimayuschey-pedagogiki> (дата звернення: 07.04.2018).
3. Боровік, О. М. (2010) До питання про зміст поняття "індивідуальна освітня траєкторія розвитку вчителя". Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 55. Херсон. Видавництво ХДУ. С. 234-238. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_55/46.pdf

4. Кримський, С. "Знання, настояні на совісті". URL: <http://newacropolis.org.ua/uk/articles/znannia-nastoiani-na-sovisti-interviu-z-prof-serhiiem-borysovychem-krumskym> (дата звернення: 11.07.2019).
5. Поливода, А. (2016). Герменевтика як філософсько-педагогічна методологія. Науково-теоретичний альманах "Грані". Vol. 19(5), 6-11. URL: <https://doi.org/10.15421/171601> (дата звернення: 11.07.2019).
6. Полякова, Г. (2010). Напрями моделювання індивідуальної траєкторії безперервної освіти й самоосвіти педагогічних працівників. Теорія та методика управління освітою. Вип. 3. URL: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/3/10polspw.pdf> (дата звернення: 11.07.2019).
7. Сидоренко, В. В. (2010) Планування і реалізація індивідуальної освітньої траєкторії вчителя української мови та літератури за кредитно-модульною системою підвищення кваліфікації. Вісник післядипломної освіти. Вип. 1(1), 155-164. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpro_2010_1%281%29__24 (дата звернення: 25.06.2019).
8. Громыко, Ю. В., Громыко, Н. В. (2004) Исследование и проектирование в образовании: различие типов мыслительной деятельности и их содержания. Исследовательская работа школьников. № 3, 16-21.
9. Закирова, А. Ф. Теоретические основы педагогической герменевтики и варианты ее реализации в научно-образовательной практике. Образование и наука. № 6 (95), 19-42.
10. Култаєва, М. Д. (2012) Філософські питання педагогіки. Наукові підходи до педагогічних досліджень. Колективна монографія. За заг. ред. В. І. Лозової. Харків. Видавництво Віровець А. П. "Апостроф", 5-22.
11. Метешкін К. О., Гурова К. Д. (2009) Інструментальні засоби та механізми їх використання для побудови індивідуальних траєкторій навчання. Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове видання. № 1(10). URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_55/46.pdf (дата звернення: 11.07.2019).
12. Marynovska, O. (2016) Innovative processes in education: scientific approaches / Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. URL: <http://jpnu.pu.if.ua> Vol. 3, No. 2-3, 21-25. (дата звернення: 11.07.2019).

УДК 37.014.25

Докашенко Г. П.,

д.іст.н., проф., завідувач кафедри вітчизняної та зарубіжної історії,

Концур В. В.,

к.іст.н., доцент кафедри вітчизняної та зарубіжної історії,

Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ ДДПУ (м. Бахмут)

УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНИХ ПРОЄКТАХ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧА І ВЧИТЕЛЯ

*(з досвіду роботи кафедри вітчизняної та зарубіжної історії
Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»)*

Питання входження України у світовий освітній простір на сьогодні вирішується однозначно позитивно, і сумнівів щодо необхідності й важливості цього процесу практично не виникає. Водночас конкретні шляхи включення України до системи європейської освіти можуть і

повинні бути різними, щоб зберегти кращий національний досвід і гармонійно поєднати його з європейським. Одним із варіантів такого шляху, на нашу думку, є участь у виконанні спільних проєктів, досліджень, розробок тощо. Значні можливості тут надає програма міжнародної співпраці Євросоюзу Еразмус+ у сфері освіти, професійної підготовки, молоді і спорту. Це співпраця європейських та вітчизняних інституцій, результати якої «повинні мати вплив на реалізацію стратегічних завдань на національному, галузевому, інституційному та особистісному рівнях розвитку» [2, с. 3]. Відбір українських вишів для участі в програмі відбувається на конкурсній основі.

Кафедра вітчизняної та зарубіжної історії Горлівського інституту іноземних мов у 2019 р. стала учасником проєкту під назвою «Академічна протидія гібридним загрозам». Цей проєкт, реалізація якого розрахована на 3–4 роки, об'єднав європейські виші з Фінляндії, Франції, Португалії, Естонії та вісім українських ЗВО. Мета проєкту полягає в посиленні національної безпеки та сервісів безпеки в різних галузях (політологія, державне адміністрування, сфера культури, інформаційний простір, штучний інтелект, економіка та фінанси, історична освіта тощо).

Завдання проєкту: заповнити прогалину в галузі безпеки в різних сферах професійної діяльності для підвищення професійної та громадянської стійкості до гібридних загроз в Україні; адаптувати навчальні програми сімох галузей освіти та розробити курси з протидії гібридним загрозам в площині освіти впродовж життя; пілотувати адаптовані навчальні програми та курси освіти впродовж життя; створити міжгалузеве середовище з питань протидії гібридним загрозам [1].

Учасники проєкту спільно розробляють навчальний курс «Громадянська протидія гібридним загрозам, а також навчальний курс, що відповідає профілю ЗВО. Наша кафедра розробляє навчальний курс «Гібридні загрози в історичній освіті», у межах якого буде використано досвід вивчення гібридних загроз у соціальних науках Університету Коїмбра (Португалія) та Європейського центру вивчення гібридних загроз. Одним із підсумків роботи повинні стати методичні рекомендації для загальної середньої освіти з формування компетентності вмінь розпізнавати та протидіяти гібридним загрозам. Наразі готуємося прийняти обладнання для лабораторії дослідження гібридних загроз.

У поточному навчальному році колектив кафедри став учасником ще однієї програми «Стоп інструменталізації історії» в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», який виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси. Призначення проєкту – формування стійких навичок до протидії фальсифікаціям, фейкам, вміння їх розвінчати, закріплення вмінь усного та письмового спілкування, вдосконалення навичок соціальної комунікації; поширення критичного мислення серед здобувачів середньої та вищої школи [1].

Активними учасниками зазначених вище програм, окрім викладачів кафедри вітчизняної та зарубіжної історії, є здобувачі вищої освіти ГПМ, вчителі шкіл міст Бахмута, Часового-Яру, Мирнограда та інших закладів загальної середньої освіти, коледжів Бахмута.

Участь у міжнародних проєктах надає можливість професійного зростання викладачів та вчителів у декількох напрямках:

- отримання нових знань у сучасних галузях і напрямках соціально-гуманітарних наук;
- закріплення організаційно-адміністративних вмінь у розробці та захисті грантів і проєктів, зокрема, вмінь готувати проєктні заявки, розуміти специфіку впровадження проєктів, готувати документацію та звіти, забезпечувати міжпроєктну співпрацю тощо;
- розвиток комунікаційних навичок у процесі спілкування з іноземними та вітчизняними партнерами.

Досвід кафедри вітчизняної та зарубіжної історії ГПМ підтверджує, що розуміння та використання міжнародного досвіду в контексті національних освітніх традицій матиме позитивний результат у забезпеченні якості освіти, а це на сьогодні є одним із стратегічних напрямків розвитку вітчизняної середньої та вищої школи.

Список використаних джерел

1. Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Сайт інституту <http://forlan.org.ua/?mt-services=діючі-проєкти-міжнародної-технічної-2>.
2. Шитікова С. Методичні рекомендації для виконавців проєктів Еразмус+: Розвиток потенціалу вищої освіти – СВНЕ/ Електронний ресурс: <https://erasmusplus.org.ua/novyny/2260-metodychni-rekomendatsii-vykonavtsiam-proektiv-svne-berezen-2019-r.html> (відвідано 02.12.2020)

УДК 81'246.3(430.113)

Yevheniia Hasai,
MA, PhD student, research assistant, Institute of English and American Studies,
University of Hamburg (Germany)

PRE-SERVICE LANGUAGE TEACHERS' BELIEFS ABOUT CODE-SWITCHING AND CODE-MIXING: A SNAPSHOT FROM UNIVERSITY OF HAMBURG

In the last decades, language teaching has entered a new era. A “multilingual turn” in education [May, 2013, p. 8], which highlights the role of previously acquired languages as a precious tool for teaching and learning, has emerged. Researchers and practitioners embrace multilingualism and translanguaging in educational settings to help language learners “to maximize understanding and achievement” [Creese, Blackledge, 2015, p. 26] and to overcome the monolingual principle that hinders language practitioners from making connection to the already existing knowledge of language learners [Canagarajah, 2013; Cummins, 2007; García, Kleyn, 2016; Slaughter, Cross 2020].

The positive outcomes of crosslinguistic interaction in educational settings have been illustrated in several studies [Bono, 2011; De Angelis, Dewaele, 2011; Woll, 2019]. Various researches in Second Language Acquisition (SLA) and Third Language Acquisition (TLA) have demonstrated that building on prior linguistic knowledge increases metalinguistic awareness (MLA) [Jarvis, 2009; Jessner, 2017; Maluch, Neumann, Kempert, 2016]. Moreover, facilitative effects of prior linguistic knowledge have been shown to foster language learning, as perceived similarities can help to infer characteristics of the subsequent languages [De Angelis, 2007]. This effect manifests itself predominantly between typologically related languages [De Angelis, Selinker, 2001; Rothman, 2011].

However, “researchers and practitioners having embraced the new paradigm are still faced with the widespread assumption that language classrooms should be restricted to exclusive target language (TL) use” [Woll, 2020, p. 1]. Additionally, while language practitioners tend to express positive attitudes towards multilingualism, they have limited knowledge on how to embrace it in the classroom. Thus, one of the main problems of implementing crosslinguistic pedagogy is the absence of specific examples. “It is thus crucial to provide concrete examples of what such approaches could look like and how they contribute to additional language learning” [Woll, 2020, p. 9].

The primary examples of crosslinguistic interaction in the language classroom are code-switching and code-mixing, as they occur within a multilingual setting where speakers share more than one language. However, there seems to be the need for language teachers “to understand the necessity for learner codeswitching (changing languages during speech) to accommodate cognitive processing of new concepts for memory reinforcement and comprehension” [Hobbs, 2016, p. 164]. It is a beneficial communicative strategy for bi/multilingual students and educators in transferring and clarifying the knowledge. Robert Dean Hobbs [2016, p. 164], summing up the literature on the topic, states that code-switching helps learners to “a) achieve understanding; b) reinforce information; c) facilitate discussion abilities; d) reinforce identities; e) increase motivation”.

These possible benefits of code-switching and code-mixing contradict the common assumption that only TL should be used while all the other languages known to language learners should be avoided in the classroom. Predictably, within such a negative attitude towards the use of previously acquired languages, code-switching and code-mixing are seen as a sign of weakness or lack of competency [Üstünel, 2016; Zhu, 2008]. Overall, the counsel to use TL only is justified by the belief that the use of previously acquired languages in the classroom results in more disadvantages than advantages for language learners.

The present study aims to investigate the pre-service language teachers’ beliefs about crosslinguistic pedagogy, code-switching and code-mixing as the leading examples of this pedagogy in educational settings. It provides an insight into beliefs about the best practices in the language classroom by revealing pre-service teachers’ perceptions of effective teaching. Considering that “beliefs are

often deeply-rooted and not easily accessed when directly addressed” [Woll, 2020, p. 3], the study was designed to unfold the participants’ perceptions of the practicality of crosslinguistic pedagogy.

The research questions guiding this study are: 1) What are pre-service teachers’ perceptions of multilingualism and crosslinguistic pedagogy? 2) What are the students’ perceptions regarding monolingual vs. multilingual classroom practices? 3) What are the participants’ attitudes towards code-switching and code-mixing in educational settings?

With a view to answering the research questions, an online questionnaire was shared among the students of the University of Hamburg who study to obtain a degree that would allow them to work as language teachers in Germany. This online questionnaire was used as an effective tool to tap into the pre-service teachers’ beliefs. Firstly, the participants were asked to answer the questions concerning their background, such as age, gender, mother tongue(s), the level of education and semester they were enrolled in during the study, the subjects they would like to teach in the future, language use, etc. Then, the respondents were asked to mark on a Likert scale ranging from 1 (completely disagree / not useful at all) to 5 (completely agree / very useful) whether they agreed with the statements provided to them or would find the implementation of certain pedagogy useful. Later, the study participants were asked to indicate whether they would allow for the use of code-switching and code-mixing during their language classes.

The results of the study show that the majority of the students who took part in the study speak three or more languages, that is, they are multilingual. Not surprisingly, their attitudes towards multilingualism are overwhelmingly positive. They seem to have little to no doubts about the value of crosslinguistic pedagogy. However, the questions that were aimed at revealing the students’ perceptions regarding monolingual vs. multilingual classroom practices demonstrated that some participants would allow their pupils to use several languages with some limitations. This is in line with previous studies [Angelovska, Krulatz, Surkalovic, 2020; De Angelis, 2011; Haukås, 2016]. Furthermore, the questionnaire revealed that code-switching and code-mixing would not be encouraged during some activities, in particular in learners’ written productions.

These results indicate that, while the pre-service teachers have mostly positive attitudes towards multilingualism and are aware of some of its benefits, they are skeptical about implementing changes. Based on these findings, one can derive some implications for how to implement multilingual components into language theory and practice.

References

1. Angelovska T., Krulatz A. & Surkalovic D. Predicting EFL teacher candidates’ preparedness to work with multilingual learners: Snapshots from three European universities. *The European Journal of Applied Linguistics and TEFL*. 2020. Vol. 9. № 1. P. 183–208.
2. Bono M. Crosslinguistic interaction and metalinguistic awareness in third language

- acquisition. In G. De Angelis & J.-M. Dewaele (Eds.) *New Trends in Crosslinguistic Influence and Multilingualism Research*. Multilingual Matters, 2011. P. 25–52.
3. Canagarajah S. *Translingual Practice: Global Englishes and Cosmopolitan Relations*. New York : Routledge, 2013. 216 p.
 4. Creese A., Blackledge A. Translanguaging and Identity in Educational Settings. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2015. № 35. P. 20–35.
 5. Cummins J. Rethinking monolingual instructional strategies in multilingual classrooms. *Canadian Journal of Applied Linguistics*. 2007. Vol. 10. № 2. P. 221–240.
 6. De Angelis G. *Third or additional language acquisition*. Clevedon : Multilingual Matters, 2007. 160 p.
 7. De Angelis G. Teachers' beliefs about the role of prior language knowledge in learning and how these influence teaching practices. *International Journal of Multilingualism*. 2011. Vol. 8. № 3. P. 216–234.
 8. De Angelis G., Dewaele J.-M. *New trends in crosslinguistic influence and multilingualism research*. Clevedon : Multilingual Matters, 2011. 144 p.
 9. De Angelis G., Selinker L. Interlanguage transfer and competing linguistic systems in the multilingual mind. In J. Cenoz, B. Hufeisen, U. Jessner (Eds.) *Cross-linguistic influence in third language acquisition: Psycholinguistic perspectives*. Clevedon : Multilingual Matters. 2001. P. 42–58.
 10. García O., Kleynt T. *Translanguaging with multilingual students*. New York : Routledge. 2016. 236 p.
 11. Haukås Å. Teachers' beliefs about multilingualism and a multilingual pedagogical approach. *International Journal of Multilingualism*. 2016. Vol. 13. № 1. P. 1–18.
 12. Hobbs R. D. *The Global Child: How Experts Would Change Education: Research-Based Acquisition of Languages*. LAP LAMBERT Academic Publishing. 2016. 316 p.
 13. Jarvis S. Lexical Transfer. In A. Pavlenko (Ed.) *The Bilingual Mental Lexicon. Interdisciplinary Approaches*. Bristol : Multilingual Matters. 2009. P. 99–124.
 14. Jessner U. Language awareness in multilinguals: Theoretical trends. In J. Cenoz, D. Gorter, S. May (Eds.) *Language awareness and multilingualism*. 3rd ed. Cham, Switzerland : Springer. 2017. P. 19–29.
 15. Maluch J. T., Neumann M., Kempert S. Bilingualism as a resource for foreign language learning of language minority students? Empirical evidence from a longitudinal study during primary and secondary school in Germany. *Learning and Individual Differences*. 2016. № 51. P. 111–118.
 16. May S. *The multilingual turn. Implications for SLA, TESOL, and bilingual education*. New York : Routledge. 2013. 240 p.
 17. Rothman J. L3 syntactic transfer selectivity and typological determinacy: The typological primacy model. *Second Language Research*. 2011. Vol. 27. P. 107–127.
 18. Slaughter Y., Cross R. Challenging the monolingual mindset: Understanding plurilingual pedagogies in English as an Additional Language (EAL) classrooms. *Language Teaching Research*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1177/1362168820938819>
 19. Üstünel E. *EFL classroom code-switching*. Turkey : Palgrave Macmillan. 2016. 201 p.
 20. Woll N. Investigating positive lexical transfer from English (L2) to German (L3) by Quebec Francophones. In E. Vetter, U. Jessner (Eds.) *International research on multilingualism breaking with the monolingual perspective*. Cham, Switzerland : Springer. 2019. P. 1–25.
 21. Woll N. Towards crosslinguistic pedagogy: Demystifying pre-service teachers' beliefs regarding the target-language-only rule. *System*. 2020. Vol. 92. P. 1–11.
 22. Zhu H. Dueling language, dueling values: Codeswitching in bilingual intergenerational conflict talk in diasporic families. *Journal of Pragmatics*. 2008. Vol. 40. №10. P. 1799 – 1816.

*Качан О. О.,
ст. викладач кафедри психології та розвитку особистості
Донецького ОБЛІППО
Пристинський В. М.,
к. пед. н., доцент кафедри теоретичних,
методичних основ фізичного виховання і реабілітації,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Карла Тачук,
міжнародний консультант ЮНІСЕФ (Канада)*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «СПОРТ ЗАРАДИ РОЗВИТКУ»

Загальноцивілізаційні тенденції викликали появу сучасної парадигми освіти, її переорієнтацію з держави на людину, на фундаментальні людські цінності, на демократизацію освітнього процесу й освітньо-педагогічної ідеології загалом [5; 6].

В умовах розбудови українського суспільства значну роль відіграє фізична культура, яка є невід'ємним складником загальнолюдської культури, одним із визначальних факторів національного прогресу та здоров'я нації. Здоров'я підростаючого покоління має бути пріоритетною метою суспільства, бо саме воно визначає майбутній добробут країни, подальший економічний, духовний та науковий розвиток, рівень життя.

У 2016-2017 рр. представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні реалізується Програма «Спорт заради розвитку» в рамках проекту «Посилення соціальної згуртованості та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у Східній Україні». Одним із складників цього проекту є розробка та впровадження програми партнерства у шкільному спорті та фізичній культурі задля досягнення соціальних та поведінкових змін, а також підготовка педагогів до проведення занять та поширення інформації щодо «Спорту заради розвитку».

Мета стратегічної основи концепції «Спорту заради розвитку» в Україні має полягати у визначенні розуміння соціальних функцій спорту, організаційно-педагогічних форм та умов поширення різноманітних видів оздоровчо-рекреаційної рухової активності учнівської молоді. У зв'язку з цим, й діяльність «Спорту заради розвитку» ЮНІСЕФ заснована на твердому намірі забезпечити кожній дитині право на гру та відпочинок (стаття 31 Конвенції про права дитини) поряд із правом на спорт, що також відзначено в інших Міжнародних угодах [3; 4; 7; 8].

«Спорт заради розвитку» є динамічним інструментом для реалізації соціальних стратегій з метою сприяння забезпеченню гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок і дівчат, комунікації для розвитку і надання допомоги дітям в надзвичайних гуманітарних ситуаціях. У зв'язку з цим, ЮНІСЕФ співпрацює над спортивними ініціативами з широким колом партнерів, включаючи уряди, громадські організації, приватний

сектор, спортсменів, відомих особистостей, команди, спортивні федерації, засоби масової інформації.

ЮНІСЕФ використовує концепцію «Спорту заради розвитку» для поширення своєї діяльності в шести пріоритетних напрямках середньострокового стратегічного плану, а Міжнародною спільнотою визначено шість Глобальних Цілей впливу спорту та рухової активності як чинників змін для досягнення завдань сталого розвитку.

Заняття спортом та оптимальна рухова активність приносять людям фізичну, соціальну й розумову користь, поліпшуючи працездатність та соціально-психологічне самопочуття. Фізична активність є ефективним чинником запобігання різних захворювань. Адже щороку, за оцінками експертів, це стає причиною 1,9 млн. смертей по всьому світу. Спорт також використовується як канал комунікації для просування цінностей здорового способу життя. Наприклад, в Індії національна збірна команда з крикету закликала своїх прихильників «перемогти» поліомієліт шляхом вакцинації дітей.

Навички та цінності, які засвоюються завдяки заняттям спортом є особливо важливими для дівчат. Спорт надає їм шанс бути лідерками та підвищує впевненість у власних силах. Враховуючи, що спорт тривалий час в історії свого розвитку вважався традиційно чоловічою сферою, участь дівчат у спорті сприяє досягненню гендерної рівності за рахунок подолання цього стереотипу. Спортивні турніри для дівчат та жінок у багатьох країнах допомагають просувати цінності гендерної рівності в спорті. Створення жіночих спортивних ліг сприяє доступу дівчат до спорту та гри. Зміцнюючи впевненість у власних силах і створюючи нові можливості, спорт надає дівчатам захист та підвищує їхні шанси на успіх у майбутньому. Результати наукових досліджень, проведених Жіночою фундацією спорту США свідчать, що дівчата, які займаються спортом, мають утричі вищі шанси отримати повну середню освіту, на 92 % менше шансів почати вживати наркотики, на 80 % завагітніти в підлітковому віці (у порівнянні з тими, хто не займається спортом).

Спорт створює безпечне середовище для дітей і підлітків, пропонуючи здорові альтернативи палінню, вживанню алкоголю та наркотиків. Заняття спортом допомагають дітям розвивати почуття приналежності до спільноти, поліпшувати відносини з однолітками та дорослими, формувати навички командної роботи. Для вразливих дітей спорт має запобігти бездоглядності й життю на вулиці. Наприклад, у Бразилії підлітки, що мають проблеми із законом залучаються до гри у футбол, займаються іншими видами спорту, що дозволяє їм виміщати агресію у позитивний спосіб; у Сьєрра-Леоне спорт використовується для допомоги колишнім солдатам реінтегруватися в суспільство шляхом створення безпечного та сприятливого середовища, формування відчуття зв'язку з іншими людьми, корисності свого існування.

Актуальним напрямом забезпечення соціальної функції сфери фізичної культури є спорт заради розвитку. Ідея розвитку цієї концепції, на наш

погляд, полягає в тому, що виконання фізичних вправ для задоволення рухової активності та ведення здорового способу життя можна поєднувати зі створенням додаткових ресурсів, необхідних у повсякденному житті людини.

Наприклад, засновники програми «Активні та по-футбольному спортивні» у Гані розробили тренінги з підприємницької діяльності для працевлаштування молоді, яка отримала знання та навички щодо заснування малих підприємств з метою подальшого розвитку власних бізнес-ідей, в тому числі й залучення до продажу футбольної атрибутики тощо. Наприкінці тренінгу кожен учасник отримує старт-ап капітал у вигляді футбольної атрибутики, яку міг збути у своїх громадах, а після цього використати отримані кошти для реінвестування у власний бізнес.

Іншим прикладом вдалої реалізації концепції «Спорту заради розвитку» є створення центру реабілітації осіб із паралічем у Бангладеші. Пріоритетним напрямом діяльності центру є використання спорту задля зміни укорінених упереджень і хибних вражень стосовно людей із обмеженими можливостями, сприяння їх соціальному залученню до громад, покращення доступу до освіти для дітей з особливими потребами тощо. Ресурси центру є доступними для кожного, і, якщо діти побажають долучитися до гри, то вони повинні робити це спільно із «воротарем» (діти з обмеженими можливостями).

Подібні соціальні проекти існують в багатьох інших країнах світу. Так, у Руанді – це «Спорт для миру і злагоди», у Грузії – «Чемпіонат з футболу серед школярів», у Колумбії – «Футбол для миру», у Туреччині – «Навчання родин та дітей», у Зімбабве – «Навчання молоді через спорт» тощо [1-3; 5].

Іншою, не менш важливою місією спорту, є його вплив на соціальні й поведінкові зміни в особистості підростаючого покоління, формування вміння ефективної взаємодії й уміння позитивно реагувати на проблеми, вирішувати їх засобами фізичного виховання.

Таким чином, на підставі викладеного необхідно зазначити, що оптимізація освіти має бути спрямована на забезпечення економічного зростання, розв'язання соціальних проблем суспільства, гармонійний розвиток особистості, що є умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

При цьому особливої значущості набуває проблема удосконалення змісту фізичного виховання школярів у контексті впровадження широкого спектру методичних інновацій. У зв'язку з цим, концепція «Спорт заради розвитку» є актуальним напрямом збереження здоров'я учнівської молоді засобами фізкультурно-спортивної роботи, яка передбачає забезпечення рухової активності на тлі взаємодії з учнями щодо налагодження довірливих взаємовідносин і взаєморозуміння, взаємодопомоги і співробітництва.

У зв'язку з цим, сподіваємось на розуміння того, що задля досягнення соціальних та поведінкових змін в середовищі учнівства, молоді та

українського суспільства в цілому, необхідна оновлена модель шкільного спорту та вибудова змісту занять з фізичної культури на засадах партнерства заради посилення соціальної згуртованості.

Список використаних джерел

1. Активні школи. Посібник для вчителів: як залучити дітей до активності? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/> (дата перегляду 01.06.2017). – Назва з екрана.
2. Глобальні цілі сталого розвитку 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalgoals.org> (дата перегляду 03.06.2017). – Назва з екрана.
3. Захист дітей від насильства у спорті : огляд прикладів з розвинених країн // Центр досліджень Innocenti [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicef-irc.org/publications/> (дата перегляду 10.06.2017).– Назва з екрана.
4. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://qoo.by/2gdr> (дата перегляду 16.05.2017).– Назва з екрана.
5. Конс М. Навчання через гру. Ранній розвиток дитини на основі спорту та гри : посібник для практичних працівників / Маліка Конс, Даніель Маттер; за сприяння Рейналди Різебос. – Швейцарська академія розвитку, 2015. – 69 с.
6. Мерцалова Т. Насиліе в школе: что противопоставить жестокости и агрессии? / Т. Мерцалова // Директор школы. – 2000. – № 3. – С. 25-32.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата перегляду 16.05.2017). – Назва з екрана.
8. Стратегічна основа ЮНІСЕФ щодо спорту для розвитку // United Nations Children's Fund (UNICEF) Civil Society Partnerships / пер. з англ.; Programmes 3 United Nations Plaza, May 2011. – New York, 2017. – 26 с.

УДК 37.091.12:005.963(73)

Іваніга О. В.,

старший викладач,

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

Кузьміна В. С.,

старший викладач,

Харківський національний університет ім. В. Каразіна

МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ОСВІТЯН В США

Відомо, що від спроможності викладача зацікавити здобувачів освіти, доступно пояснити навчальний матеріал, знайти індивідуальний підхід до кожного з них залежить рівень освіти майбутніх фахівців. Саме тому підвищенню кваліфікації як вчителів середньої школи, так і викладачів закладів вищої освіти приділяється значна увага, постійно проводяться дослідження щодо можливих шляхів удосконалення підходів до професійного розвитку освітян. Одним з ефективних шляхів покращення вітчизняної системи підвищення кваліфікації вважаємо вивчення досвіду інших країн, зокрема США.

Проаналізувавши наукову літературу з цього питання, можна зробити висновок, що система підвищення кваліфікації вчителів та викладачів США базується на принципах: безперервності післядипломної освіти та

відповідності програмного матеріалу рівню та потребам окремого педагога; практичного підходу; постійної співпраці та обміну досвідом між колегами, під час якого педагогами створюються нові методичні матеріали та оцінюється ефективність курсу підвищення кваліфікації [1].

Цікавим є те, що у США не існує єдиного підходу та вимог до підвищення кваліфікації. Педагоги можуть обрати один зі шляхів, який найбільш відповідає траєкторії їх особистого розвитку: традиційні курси з підвищення кваліфікації; післядипломна освіта за допомогою інформаційних технологій; самоосвіта.

Зазначимо, що традиційні курси підвищення кваліфікації освітян США суттєво не відрізняються від вітчизняної моделі. Як правило, педагоги беруть участь у низці семінарів, майстер-класів або відвідують відкриті заняття, протягом яких досвідчені ментори ознайомлюють педагогів із новими концепціями та підходами до викладання окремих навчальних дисциплін. До переваг такої моделі підвищення кваліфікації можна віднести: демонстрацію нових ідей щодо викладання навчальної дисципліни; розповсюдження знань та рекомендацій щодо методики викладання серед вчителів та викладачів штату або регіону; надання педагогам навичок роботи з комп'ютером та спеціальними програмами, які сприяють підвищенню їхньої кваліфікації; підготовку висококваліфікованих коучерів, які надалі працюють з вчителями та викладачами у напрямку підвищення їх кваліфікації [2].

Разом із тим, характерною особливістю традиційної моделі підвищення кваліфікації вчителів США є розподіл педагогів на групи, який відрізняється від вітчизняної системи підвищення кваліфікації (особливо це стосується вітчизняної системи підвищення кваліфікації вчителів закладів середньої освіти). Зокрема, у США існують різні групи як для вчителів-початківців, так і для більш досвідчених педагогів, що є цілком логічним. Питання, які виникають у молодих фахівців, значно відрізняються від інтересів їх колег, які вже довгий час працюють у цій сфері. Наприклад, на базі Нового учительського центру під час роботи з педагогами-початківцями велика увага приділяється формуванню у молодих спеціалістів умінь та навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності, їх ознайомленню з фасилітуючими методиками викладання, наданню інструкцій та рекомендацій щодо здійснення контролю за діяльністю учнів, аналізу їх роботи. Робота з досвідченими педагогами концентрується на вивченні психології поведінки особистості, обговоренні шляхів адаптації до професійної діяльності та можливих шляхів запобігання професійному вигоранню [3].

Підвищення кваліфікації педагогів за допомогою інформаційних технологій є також дуже популярним у США. Якщо раніше цей шлях обирали здебільше вчителі середніх закладів освіти, які знаходилися далеко від освітніх центрів, то на даному етапі все більше педагогів обирають таку модель підвищення кваліфікації тому, що він має низку суттєвих переваг: можливість проходження курсу на робочому місці;

професійне спілкування з колегами інших штатів країни у режимі он-лайн, що дозволяє обмінюватися досвідом роботи та методичними напрацюваннями; надання вчителям знань, умінь та навичок щодо використання новітніх технологій на заняттях; індивідуальний підхід та гнучкий графік проходження курсів [2].

Для функціонування цієї моделі підвищення кваліфікації відділами освіти шкільних округів, університетами, спеціальними фондами та професійними організаціями розробляються спеціальні подкасти, веб-семінари, онлайн курси і мультимедійні програми, які і забезпечують професійний розвиток.

Цікавим є те, що у США за підвищення кваліфікації зараховується й самоосвіта вчителів та викладачів, якщо ними розроблено оригінальні методичні рекомендації та вправи з курсу, що вони викладають, та доведено їх ефективність. Ці матеріали завантажуються на спеціальні сайти або на власну сторінку в Інтернеті, що сприяє розповсюдженню нових підходів до викладання навчальних дисциплін та обговоренню їх дієвості на практиці [4].

Отже, різні моделі підвищення кваліфікації сприяють індивідуальному та професійному розвитку педагогів, дозволяючи їм обрати найцікавіший для них варіант. Вважаємо, що більш активне впровадження альтернативних моделей підвищення кваліфікації в Україні також сприяла б інтенсифікації та диверсифікації післядипломної освіти педагогів.

Список використаних джерел

1. Guinsburg M. Teacher Professional Development / M. Guinsburg. – Washington : USAID, 2008. – 24 p. (5)
2. Hooker M. Models and Best Practices in Teacher Professional Development/ M. Hooker [electronic resource] – Режим доступу : http://www.gesci.org/old/files/docman/Teacher_Professional_Development_Models.pdf. – [accessed 18 September 2013]. (6)
3. Induction Program Development [electronic resources] : the site of New Teacher Center : San Jose. – Режим доступу : <https://newteachercenter.org/our-approach/> (7)
4. Lock J. A New Image: Online Communities to Facilitate Teacher Professional Development / J. Lock // Journal of Technology and Teacher Education. – Volume 14. – Issue: 4. – 2006. – P. 663– 678 (8)

УДК 37.091.12:005.963(480)

DOI 10.36074/d-obliplo.conf-10.12.2020-02

Малєєва О. В.,

*канд. психол. наук, доцент кафедри психології
та розвитку особистості Донецького ОБЛІППО
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6871-4948>*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФІНЛЯНДІЇ

Реформи української системи освіти відбуваються в контексті глобальних змін і ведуть до становлення суспільства, ключовою

характеристикою якого є взаємодія з іншими країнами. Цікавою у цьому співвідношенні є Фінляндія, яка на протязі багатьох років демонструє високі показники якості освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів. Завдяки високому рівню професійної компетентності дипломованих фахівців, модернізованій системі освіти, сучасній інфраструктурі та значним інвестиціям у розвиток науки і техніки, Фінляндію вважають сьогодні однією з найпрогресивніших країн Європи та однією з найбільш конкурентоспроможних країн світу [5, с. 409].

Система підготовки учителів у Фінляндії характеризується варіативністю змісту освіти, гнучкістю структури та технологій навчання, а також наявністю у студентів можливості адекватного проектування свого власного професійного шляху, опираючись на власні інтереси та досвід. При цьому єдиного та універсального напрямку підготовки для всіх педагогічних кадрів просто не існує. Система пропонує різноманіття прийомів, які допомагають майбутньому вчителю знайти самого себе в якості педагога, розвинути у самому собі професійні якості та знайти свій власний стиль викладання. Відповідно, головною метою фінської системи освіти є підготовка учителя, який здатний до саморозвитку та розвитку свого власного науково-професійного шляху [5, с. 412–413].

Так, за результатами дослідження В. Ковальчука [3] у Фінляндії «кожен учитель має привілей щодо відвідування. Зазвичай, це 2-3 дні підвищення кваліфікації щомісяця, які є частиною їх педагогічного навантаження. Причому, якщо вчитель не хоче відвідати курси підвищення кваліфікації, керівник навчального закладу має право зняти частину заробітної плати з нього за ці дні. Така система певним чином стимулює професійний розвиток учителів, їх прагнення до підвищення кваліфікації» [8, с. 142].

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників у Фінляндії організовується безпосередньо навчальними закладами, Національною радою з питань освіти (The National Board of Education), Національним центром професійного розвитку в галузі освіти (The National Centre for Professional Development in Education), відділами освіти вчителів та іншими факультетами вищих навчальних закладів за кредитною системою навчання. Підвищення кваліфікації відбувається в різних формах, зокрема використовують адресне, каскадне, спільне (кооперативне) навчання та навчання на власних прикладах [7, с.126].

Щороку вчителі відвідують школи іншого типу й впродовж тижня спостерігають за організацією навчального процесу або вивчають певні аспекти (включення у загальні приклади, приховане лідерство, спостереження за викладанням, підтримка учнів з особливими потребами, учнів з національних меншин). Під час такого навчання вчителі ведуть щоденники, записують нові ідеї, які після повернення доповідають на зустрічі педагогів школи. Відвідування інших шкіл є не обов'язковим. Воно забезпечується тільки завдяки взаємним домовленостям між адміністраціями навчальних закладів. Упродовж цього періоду будь-які дослідження вчителів проводяться за їх власний рахунок [9]. В країні

також впроваджується модель професійного розвитку вчителів, яка передбачає тісний взаємозв'язок між вищими та загальноосвітніми навчальними закладами. Основна концепція даної моделі полягає в тому, що шкільні вчителі на основі власного щоденного професійного досвіду «тренують» викладачів ВНЗ. У свою чергу викладачі ВНЗ розповідають вчителям про останні дослідження у напрямі різноманітних аспектів вивчення та методології освіти на основі власного досвіду. Крім цього, передбачаються спільні щорічні семінари та педагогічні дні [8, с. 142–143].

Головним завданням навчання дитини в школі є максимальна адаптація дитини до умов навколишнього середовища та практичне застосування набутих знань у повсякденному житті. Метою навчання є виховання гармонійної, психічно здорової особистості, яка може реалізувати себе у суспільстві. Адже, як зазначає М. Казінік: «Країні потрібні лише 3% фермерів, 1,5 % хіміків, 4-5% робочих. Математики, фізики, хіміки, виробники -10 % населення. Інші будуть людьми вільних професій, як це відбулося у Швеції» [1]. Цей вислів ще раз підкреслює важливість міждисциплінарного підходу в навчанні, який панує у фінських школах. На наш погляд, фінська система освіти є моделлю вдалого поєднання високої ефективності навчання із збереженням високого рівня психічного здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу.

У своїй книзі Т. Уокер «Финская система обучения: Как устроены лучшие школы в мире» [6] сформулював 33 стратегії в організації шкільного навчання навколо п'яти складових щастя (за умови, що базові потреби людини в їжі та проживанні задоволені). Слід зазначити, що великим надбанням фінських шкіл є створення однакових можливостей для всіх учнів, незалежно від соціально-економічного стану сім'ї, що в значній мірі дозволяє задовольнити базові потреби людини. Серед складових щастя він виділяє наступні: співпричетність; незалежність; майстерність; світогляд; гарне самопочуття. Аналізуючи методи навчання та виховання, які автор пропонує у своїй книзі, можна сказати що більшість з них в тій чи іншій мірі реалізується і в наших школах. Так, наприклад, практики вирішення конфліктів, які реалізуються в фінських школах мають аналогічні практики медіації, які впроваджуються в українських школах. Практики усвідомленості, використання груп підтримки та ін. Проте брак часу в педагогів через велику завантаженість роботи із паперами, низька мотивація, високий рівень стресу не залишає можливості приділяти в достатній мірі часу виховній та позакласній роботі з дітьми, що є найголовнішою та першочерговою метою шкільного навчання. Треба віддати належне фінській школі в наданні свободи вибору учням в обранні тем та способів навчання, сумісному плануванню навчання з педагогом, формуванню високого рівня відповідальності та самоусвідомлення в учнів. Дуже вражає гнучкість освітньої системи Фінляндії, яка дозволяє задовольнити потреби різних категорій дітей, зокрема і дітей з особливими освітніми потребами та забезпечити однаковий рівень надання освітніх послуг незалежно від соціального

статусу сім'ї або регіону навчання.

В центрі освітньої політики Фінляндії стоїть людина, як найвища цінність держави, а особистісно-орієнтований підхід є провідним принципом фінської освіти, яка передбачає створення оптимальних умов для самореалізації кожного громадянина. Хоча ідеї дитиноцентризму на засадах особистісно-орієнтованого підходу проходять червоною смугою у всіх положеннях НУШ, на сьогоднішній день в системі освіти України залишається низка факторів, що заважають успішній реалізації реформ освіти а саме: ригідність сучасної системи освіти; жорстка регламентація дій педагога; наявність великої кількості паперової роботи з планування, ведення документації, тощо; жорсткий контроль за діями педагога з боку адміністрації та інших установ; недостатній рівень мотивації педагогів; низький рівень престижності педагогічної праці; відсутність тісної співпраці з батьками та інше [4].

І хоча держава робить деякі кроки з вирішення даних проблем, проте вони є недостатніми та потребують системного вирішення. Цікавими з цього приводу є результати соціального опитування, яке провела у 2020 році дослідницька компанія Kantar Україна [2]. Так, 51,5 % українців вважають, що головне завдання вчителя полягає в допомозі учням розвинути вміння та навички, 83,2% вважають роботу вчителя важливою, проте тільки 9,4 % опитаних хотіли б щоб їх дитина стала вчителем.

Безумовно, на шляху реформування освіти в Україні є ще багато перешкод та не вирішених проблем, а система освіти в Фінляндії є прекрасним прикладом для багатьох країн світу. Наразі на рівні профільних міністерств України та Фінляндії досягнуто домовленості щодо продовження співпраці в напрямі реформування освітньої галузі України, а саме це: продовження реформи Нової української школи; подальша імплементація проекту «Фінська підтримка реформи української школи» (інша назва «Навчаємось разом») та програми «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України». Європейським Союзом і Фінляндією вже опрацьовується підготовлена міністерством освіти і науки України МОН стратегічна рамка цифровізації шкільної освіти, розглядається можливість запровадження додаткового компонента для сприяння розвитку цифрових компетентностей вчителів.

Список використаних джерел

1. Казиник М. Из школы надо выпускать не математика или физика, а человека : веб-сайт. URL: https://vogazeta.ru/articles/2019/1/5/person/5704-mihail_kazinik_iz_shkoly_nado_vypuskat_ne_matematika_ili_fizika_a_cheloveka?fbclid=IwAR0GbszmzKCIAlvVbzNUpnK_hPIPxQ8ViMeab-xs9ecOgfA0AQhwaouFUGc (дата звернення: 12.06.2020).
2. Кисельова К. Що думають про вчителів українці? Оприлюднили результати найновішого опитування : веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/vchytel-tse-nastavnyk-yakuj-maye-pidtrymuvaty-uchniv-i-dopomagaty-yim-tak-vvazhayut-46-uchasnykiv-sotsiologichnogo-opytuvannya/>
3. Ковальчук В. Професійний розвиток учителів: зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485->

profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid

4. Малєєва О. В. Особливості фінської системи середньої освіти. Освітні іновачії: виклики 2020. Збірник наукових есе учасників стажування “Особливості фінської системи освіти” (Фінляндія, Гуйтіннен, 25.05 – 12.06.2020) / Західно-Фінляндський Коледж, віділ освіти мерії м. Гуйтіннен, польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» – Гуйтіннен, 2020. С.12-15.
5. Прохорова С. Сучасна педагогічна освіта в Фінляндії: структура та зміст [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Prokhorova.pdf>.
6. Уокер Т. Финская система обучения. Как устроены лучшие школы в мире. Москва: Альпина паблицер, 2018. 256 с.
7. Strong Performers and Successful Reformers in Education: Lessons from PISA for the United States. OECD Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264096660-en>.
8. Asunta T. Developments in Teacher Education in Finland. In-service Education and Training. P. 137-146.
9. Strong Performers and Successful Reformers in Education: Lessons from PISA for the United States. OECD Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264096660-en>.

УДК 37.091.12:005.963(480)

DOI 10.36074/d-obliplo.conf-10.12.2020-03

Шередєка Г. В.,

канд. філол. наук, завідувач відділу міжнародної інтеграції

Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-0945-1428>

Малєєв Д. В.,

канд. психол. наук, проректор з науково-педагогічної роботи

Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4351-4197>

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПРОЄКТІВ У СФЕРІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Нові реалії життя у світі, який змінили технології, зумовлюють звернення до концепцій неперервного навчання. У суспільстві знань посилюються розвивальна, фасилітуюча, культуротворча функції освіти, яка стає самоцінністю [4, с.11]. Що зумовило зміну освітньої парадигми індустріального суспільства («Освіта на все життя») на нову парадигму («Освіта упродовж життя», LLL) й спричинило стрімкий розвиток освіти дорослих, що конституюється у єдності формальної, неформальної та інформальної складових із переважанням двох останніх [3, с. 9].

Сукупність тенденцій розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, в якій здійснюється професійний розвиток педагогів, на особистісному рівні визначаються формуванням професійних компетенцій

слухачів, спрямованістю особистості на самореалізацію, орієнтацією освіти на соціалізацію особистості [1, с.231].

Освіта дорослих докорінно змінює підходи до проектування змісту й організації навчання та розвитку особистості, покладаючи в основу андрагогічний і технологічний підходи в освіті і переорієнтовуючи її на забезпечення психолого-педагогічного та організаційного супроводу самостійної освітньої діяльності дорослої людини, що реалізується за розробленою нею індивідуальною освітньою траєкторією [3, с.9-10].

Уже п'ятий рік поспіль Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (м. Сєверодонецьк) і Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (м. Краматорськ) є партнерами Центру дітей та молоді Литви (м. Вільнюс) щодо реалізації спільних проєктів які спрямовані на поширення в освітніх закладах кращих європейських практик, заснованих на базових європейських цінностях у галузі виховання дітей та молоді, з розвитку соціально-емоційних навичок, культури лідерства й партнерства, подолання булінгу (цькування) серед учасників освітнього процесу, підвищення якості освіти в регіонах Східної України.

У 2019-2020 роках за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Литовської Республіки реалізовано проєкт «На шляху до змін», який спрямовано на розвиток і оцінювання соціальних та емоційних навичок у школах. Його основна мета – допомогти учням і вчителям здобути цінні життєві навички та зміцнити позитивні відносини в школі. Дедалі більше у світі говорять про соціально-емоційне виховання та його позитивний вплив на психічне здоров'я особистості.

Соціально-емоційні компетенції – це уміння утримувати увагу, системно, креативно й критично мислити, співчувати, працювати в команді. Школа, де глузування – звичне явище, не те місце, яке стимулюватиме дітей до навчання та дорослішання. Тому соціально-емоційне виховання організовується так, щоб і діти, і дорослі (не тільки учні, а й вчителі та батьки) отримали знання, установки і навички, які необхідні для зміцнення і збереження психічного здоров'я та формування цінностей, які допоможуть їм самореалізуватися й бути щасливими.

Литовський центр дітей та молоді спільно з міжнародними партнерами розробив методику з розвитку соціально-емоційних навичок особистості і охоче поділився своїми знаннями з освітньою спільнотою Східної України. Завдяки гнучкості методики її можна практикувати як у межах окремого предмета, так і у контексті інших уроків чи на позакласних заняттях. Тобто застосування методики жодним чином не порушить навчальний процес. До того ж, планується доповнити навчальні матеріали найкращими українськими напрацюваннями з теми емоційного та соціального навчання.

На сьогодні школи Литви реалізують Концепцію «хорошої школи», яка була затверджена у 2015 році. Її новизна полягає в тому, що діяльність литовських шкіл спрямовується на розвиток емоційного інтелекту учнів, виховання особистості, яка довіряє собі, поважає та сприймає інших

такими, які вони є, здатна до співпраці, саморозвитку, може брати на себе відповідальність, усвідомлює себе активним громадянином своєї країни. Мають значення не лише знання учнів, але й вміння оперувати ними в сучасному світі. Для цього в Литовській Республіці створені комфортні умови для всіх учасників освітнього процесу: свобода вчителя у плануванні навчання, класи «без кордонів», учнівське самоврядування тощо. Важливо, що особистий розвиток учня жодним чином не порівнюються з іншими. У кожного учня – своя швидкість прогресу, без стресу і тиску з боку педагога. Разом з тим, школярів заохочують долучатися до створення максимально комфортного для них простору. У сфері лідерства та менеджменту шкіл важливим є спільне лідерство, тобто управлінці всіляко підтримують ініціативність колег, не займаються мікроменеджментом, а довіряють колективу. Саме тому більшість литовських вчителів мають високу самооцінку, позитивний підхід до життя й роботи, здатні вчитися не лише в колег, а й в учнів. Завдяки розвитку соціально-емоційних навичок, емоційної компетентності, можливо реалізовувати на практиці технології опанування і передавання досвіду (експірієнс-технології), які передбачають перехід педагогів з одного стану до іншого:

- від розуміння себе як «гвинтика», від якого мало залежить загальний результат – до професіонала, який на високому рівні виконує професійну діяльність відповідно до встановленої компетенції;
- від застосування обмеженої кількості окремих способів дій – до опанування технологій професійної діяльності на сучасному рівні;
- від статусу виконавця – до позиції лідера;
- від роботи відповідно до наказу без критичної рефлексії – до професійної діяльності в команді;
- від звички до примусу – до утворення нових смислів, мотивації, розуміння смислу й мети професійної діяльності;
- від освіти «раз і на завжди» – до освіти впродовж життя;
- від знань, умінь, навичок – до компетентностей, які обов'язково включають ціннісний компонент;
- від очікування тотального контролю – до відповідальності;
- від обов'язковості щодо виконання чітко визначених дій – до свідомого відповідального вибору напрямів і технологій професійної діяльності [5, с. 204–205].

Засвоєння та використання педагогом методики з розвитку соціально-емоційних навичок особистості в своїй практиці є основою фасилітативної підготовки освітян. Можна виокремити дві функції освіти стосовно дорослого – збагачення відносин з оточуючим світом і створення передумов для саморозвитку. Здатність до збагачення предметної діяльності можлива лише за умови збагачення власного «Я». З іншого боку, розвинена самосвідомість є передумовою активної взаємодії особистості з оточуючим середовищем [2, с.11–12].

Так, за результатами участі в проєктах педагогами Східної України реалізовані різні освітні ініціативи: «Поширення ідей активного громадянства», «Розробка проєктів шкільного самоврядування», «Нові моделі партнерської взаємодії», «Створення осередків активного дозвілля», «Діяльність шкільних клубів та об'єднань», «Активізація волонтерської роботи», «Нове оточення – нові можливості». Було розроблено методичний посібник щодо соціально-емоційного виховання в школі. Окрім, цього обговорено план подальшої співпраці у сфері загальної середньої та позашкільної освіти, зокрема, надання методичної допомоги керівникам шкіл і вчителям Донецької області з організації освітнього процесу, впровадження сучасних підходів до навчання згідно з Концепцією Нової української школи та досвідом Литовської Республіки.

Список використаних джерел

1. Войтовська О.М. Сучасні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні: *Зб. наук. праць. Педагогічні науки*. Вип. 86. Херсон: ХДУ, 2019. С. 231–235.
2. Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: зб. робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с.
3. Отич О.М. Освіта дорослих у суспільстві знань. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 квітня 2017 р., м.Київ. К.: ЦППО, 2017. С. 9-10.
4. Сорочан Т.М. Модуси професіоналізації андрагогів у контексті суспільства, яке навчається. *Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології*: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської Інтернет-конференції 28 квітня 2017 р. м. Київ / редкол.: В.В.Сидоренко, М.І.Скрипник, Я.Л.Швень. К.: ЦППО, 2017. 424 с.
5. Сорочан Т.М. Професійний розвиток педагогів в у післядипломній освіті / Т.М. Сорочан // *Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи*: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В.Г., Ничкало Н.Г.; укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018.– С. 198-205.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

УДК 378:364:004

*Лебедик Л. В.,
д.пед.н., доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дослідження проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі є актуальним, що засвідчує увага вітчизняних науковців (В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Кадемія, Г. Козлакова, О. Пінчук, Т. Поясок, С. Сисоєва, В. Стрельніков [2–6] та ін.).

В описі розвитку майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи засобами інформаційних технологій, поданому у попередніх наших публікаціях [1, с. 62–67], знайшли застосування електронні видання, автоматизовані навчальні системи, гіпертекстові й кейсові технології, навчання в мережах Інтранет і Інтернет. Досвід використання у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка інформаційних технологій навчання дозволив нам виділити такі вимоги до їх застосування: науковості (мають урахуватися закони гносеології, дидактики, психології), безпеки (технології не повинні шкодити здоров'ю і психіці студентів), ефективності (технології мають гарантувати досягнення результатів навчання, описаних у стандартах освіти), поліфункціональності (комунікативна, організаційна, рефлексивна, контролююча, коректуюча і прогнозуюча функції), відтворюваності (технології мають забезпечити відтворення з набагато вищими результатами), керованості (забезпечений контроль, оцінювання, перевірка, статистичні дані, їх аналіз, виявлення тенденцій і динаміки) [1, с. 63].

Виділимо основні принципи проектування інформаційних технологій навчання: пріоритетності дидактичних підходів до всіх аспектів цих технологій; модульного підходу до організації і змісту навчального процесу; максимальної інтеграції змісту; формування середовища відповідно до мети, завдань, моделей навчання; готовності студента до їх застосування; активного зворотного зв'язку. На кафедрі спеціальної освіти і соціальної роботи широко впроваджуються засоби цих технологій, інформаційно-ресурсні бази, які змінюють свою роль із допоміжної й ілюстративної до визначальної у підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи [1, с. 63].

Нами з'ясовано, що запровадження інформаційних технологій визначається можливостями їхніх засобів, які відбирає викладач, проектує

їх органічне поєднання, вибирає стратегію, відповідну меті і змісту, співвідносить з можливостями цих технологій. У вивченні педагогічних дисциплін фахівцями із соціальної роботи зарекомендували себе віртуальні моделі закладів соціальної роботи, схеми їх професійної діяльності. Модель розглядається нами як уявна чи матеріально реалізована система, що відображає чи відтворює реальний об'єкт дослідження і дає нову інформацію про цей об'єкт [1, с. 63; 2].

Саме електронним засобам навчання надавалася значна увага в експериментальному проектуванні. Вони доповнювали традиційні засоби навчання і давали можливість одержати необхідну інформацію у вигляді, зручному для сприйняття, і перевірити її засвоєння. Ми проектували з електронних засобів навчання такі, як електронні навчальні посібники, електронні підручники, електронні навчально-методичні комплекси (НМК) і електронні тести, що поєднувалися в одному електронному підручнику. З електронних навчально-методичних посібників проектувалися такі види [1, с. 64]: ті, що орієнтовані на електронний підручник; контролюючі і навчальні тести; задачники; автоматизовані навчальні системи як НМК матеріалів (теоретичних, практичних, демонстраційних, контролюючих) та комп'ютерних програм, застосованих у процесі підготовки фахівців із соціальної роботи.

Сьогодні на компакт-дисках є різноманітні електронні видання: підручники, довідники, словники, енциклопедії. Електронний підручник є автоматизованою навчальною системою, у якій поєднуються основні компоненти звичайного підручника (навчальні матеріали, списки літератури, наочність тощо), навчально-методичного посібника (програму, тематичний план навчальної дисципліни, конкретні методики проведення різних форм занять, плани і методичні рекомендації до кожної теми), інформаційно-довідкової системи (нормативні документи, глосарій, витяги зі звичайних підручників тощо), а також автоматизована контролююча програма. Перевагами електронного підручника є: висока технологічність створення й експлуатації; високий рівень системності подання навчально-методичних матеріалів; різноманітні функції, а отже, і можливості в процесі навчання.

«Кейс»-технологія є комплектом засобів навчання, які розміщено у кейсі і надається студенту з моменту його зарахування на навчання. Комплект містить методичні документи, спеціально розроблені навчальні посібники, довідники, аудіо- і відеокасети, компакт-диски. Дидактичне забезпечення достатнє для самостійної роботи з певного курсу. Організація навчального процесу кожного з курсів передбачає проведення тьюторіалів, виконання домашніх завдань, проміжні та підсумкові экзамени. Застосовуються такі методи навчання, як розробка бізнес-планів, аналіз конкретних ситуацій, ділові ігри тощо.

Технологія неконтактної інформаційної взаємодії – віртуальна реальність (від англ. virtual reality – можлива реальність) реалізує за допомогою мультимедіа середовища ілюзію безпосередньої присутності в

реальному часі в стереоскопічно поданому «екранному світі».

Гіпертекстова технологія (від англ. hyper-text – надтекст) є сукупністю різноманітної інформації, яка може розміщуватися не тільки в різних файлах, а й на різних комп'ютерах. Основна риса гіпертексту – можливість переходів гіперпосиланнями, які подані у вигляді спеціально оформленого тексту або певного графічного зображення. В основі гіпертексту лежить розширена модель енциклопедії, яка, крім фотографій, має звукозапис, музичний супровід і відеофрагменти. Модель енциклопедії передбачає дотримання таких принципів: вільне переміщення текстом; стислий (реферативний) виклад інформації; необов'язковість суцільного читання тексту; довідковий характер інформації; використання перехресних посилань.

Вдале поєднання динаміки з допустимими обсягами переданої інформації дають комп'ютерні слайди-фільми (програма Power Point), призначену для розробки комп'ютерних слайдів-фільмів, причому її версія 7.0 є мережною. Розробка моделі комп'ютерних слайдів-фільмів передбачає дотримання ряду принципів: динаміка і логіка пред'явлення тексту задається педагогом; допускаються перехресні посилання; комп'ютерний слайд-фільм призначений для суцільного перегляду, нав'язує студенту свою логіку вивчення матеріалу; програма дає студенту можливість самому розробляти комп'ютерний слайд-фільм – це технічно просте завдання, доступна їм; тим самим забезпечується гарна технічна база для застосування проєктного методу навчання.

Автоматизовані навчальні системи є комплексом навчально-методичних матеріалів (демонстраційних, теоретичних, практичних, контролюючих) та комп'ютерних програм, що керують процесом навчання. Такими програмними продуктами є електронні варіанти таких навчально-методичних матеріалів, як: комп'ютерні презентації ілюстративного характеру; електронні словники-довідники і підручники; лабораторні практикуми з можливістю моделювання реальних процесів; програми-тренажери; тестові системи.

Таким чином, основними принципами інформаційних технологій є: пріоритетності психолого-педагогічних підходів до всіх аспектів технології; модульного підходу до відбору та конструюванню змісту технології, її програмно-методичного забезпечення та організації навчального процесу; максимально можливої інтеграції змісту; формування інформаційного середовища відповідно до цілей, завдань та моделей технології; підготовленості студента до технології; активного зворотного зв'язку.

Зокрема, в електронних НМК ми розмістили необхідні для вивчення основних фахових дисциплін програмно-технічні, організаційні і методичні засоби. Можливості електронних НМК є значно переважають друковані, адже вони об'єднують на основі мультимедіа в єдину інтегровану систему різні за змістом, формою, призначенням матеріали,

враховують навчально-пізнавальні можливості студента. Серед них: мультимедійні презентації; електронні словники і підручники; програми-тренажери; лабораторні практикуми, де моделюються реальні процеси; тестові системи; розширена модель енциклопедії, у якій були не тільки ілюстрації і світлини, а й звук, музичний супровід, фрагменти відео; комп'ютерні слайд-фільми [1, с. 64].

Отже, експеримент із проектування інформаційних технологій підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи показав, що вони є рушійною силою реалізації проєкту, сприяють переходу студентів до самокерованого навчання.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів / Л. В. Лебедик // Педагогічні науки. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – Вип. 69. – С. 62–67.
2. Стрельніков В. Ю. Інформаційні технології навчання / В. Ю. Стрельніков // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 35. – С. 84–94.
3. Стрельніков В. Ю. Проектування професійно-орієнтованих інформаційних технологій у вищій школі / В. Ю. Стрельніков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 6. – С. 599–608.
4. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельніков. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 230 с.
5. Стрельніков В. Ю. Теорії інтенсивного навчання майбутніх викладачів / В. Ю. Стрельніков // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : Матеріали V Всеукр. наук.-практ. конфер. / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : РІКУП НАНУ, 2015. – 308 с. – С. 203-207.
6. Стрельніков В. Ю. Технологія інтенсивного електронного навчання: вітчизняний та зарубіжний досвід / В. Ю. Стрельніков // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – С. 19–24.

УДК 378.01:001.895:004

Стрельніков В. Ю.,

*д. пед. н., професор, професор кафедри фізики,
загальної дидактики і педагогіки*

*Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця),
професор кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи*

*Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

ПРОЄКТУВАННЯ ВИКЛАДАЧЕМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Важливість дослідження теоретичних основ проектування викладачем інтерактивних технологій підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної

освіти на основі електронних освітніх ресурсів є незаперечною. Тому уточними поняття «інноваційні технології навчання» та «інтерактивні технології навчання»; сформулюємо вимоги до знань викладача-проектанта інтерактивних технологій підготовки фахівця зі спеціальної освіти.

Так, спробуємо докладніше вивчити суть понять «інноваційні технології навчання» та «інтерактивні технології навчання», адже «довільне» їх вживання, на нашу думку, є ознакою слабкості педагогічної теорії [10-12].

Інколи «інноваційні технології навчання» розглядають просто як такі, що є новими для нашої вищої школи. При цьому забувають, що термін походить від двох латинських слів: *in* – префікс, що означає заперечення та *novatio* – оновлення, зміна – нововведення. Таким чином, «інноваційна технологія навчання» є не просто новою, а такою, що заперечує вже існуючі. Якщо цього немає, то застосовується модне слово без реального його забезпечення. Це стосується й інших термінів, якими наповнені сьогодні «педагогічні дослідження»: «інноваційне мислення», «інноваційне середовище», «інноваційні підходи» тощо [1, с. 332-337; 2, с. 80-95; 3, с. 43-64; 7, с. 62-67; 10, с. 84-94; 13, с. 155-162].

Аналогічна ситуація й із «інтерактивними технологіями навчання». Переважна більшість вітчизняних дослідників взяли за основу англійське слово *interactive*, що означає діалог, спілкування. Ми вважаємо, що інтерактивні технології навчання не можна зводити лише до комунікацій. По-перше, «інтерація» є діалогом, який важко алгоритмізувати (тобто, зробити власне технологією навчання) через спонтанність спілкування. По-друге, у дидактиці давно відомі «активні технології навчання», які продуктивно використовуються і сьогодні. Тому і цей термін слід виводити з двох латинських слів: *activus* – діяльний, енергійний – відповідно, технологія навчання, що активізує роботу того, хто навчається; *inter...* – префікс, що означає перебування поміж – звідси «інтерактивна технологія навчання» є такою, у якій активність суб'єкта навчання викликана зовнішніми чинниками (організацією навчального процесу).

Тепер з'ясуємо вимоги до проектанта інтерактивних технологій підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти. У професійній діяльності викладача проектування відіграє винятково важливу роль, адже воно обґрунтовує і водночас реалізує процеси впровадження теоретичних розробок [2, с. 80-95; 3, с. 43-64; 4, с. 69-73; 5-6; 9, с. 233-235; 13, с. 155-162]. Проектування потребує синтезу різноманітних знань: педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, історичних, екологічних, медичних, правових, технічних, інформаційних тощо. Це викликане колосальною відповідальністю не лише за технологічну сторону дидактичного процесу, а й за життя і психічний стан людей, що беруть участь у реалізації даного проєкту. Якщо для технічного проєкту можна перерахувати й описати всі елементи, конструктивні вузли й умови, що забезпечують його впровадження, то для інтерактивної технології навчання проробити таку роботу буває у край важко через

багатофакторність педагогічного явища і індивідуальні особливості суб'єктів його реалізації. Проекти інтерактивних технологій навчання мають бути більш гнучкими порівняно з технічними і мати певний резерв для корекції окремих вузлів.

Проект інтерактивної технології підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти може бути вироблений лише на підґрунті критичного аналізу раніше виконаних дій, діяльності та її продуктів [1, с. 332–337; 2, с. 80–95; 3, с. 43–64; 8, с. 25–28; 10, с. 84–94; 12, с. 203–207]. Він має спиратися на експериментально вивірену уяву, містити довершене дослідження реконструйованого об'єкта у тому вигляді, в якому він існує насправді і зорієнтований на впровадження в життя [3, с. 43–64; 7, с. 62–67; 13, с. 162].

Проектна діяльність педагога з підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти є інтегральним інтелектуальним засобом, який опосередковує розгортання процесу трансформації теоретичного в практичне, потенційного в актуальне. При цьому головним знаряддям проектування є схеми і проекти «інтерактивних технологій навчання».

Слід висловити застереження, що будь-який проект технології підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти практично завжди реалізується лише частково. Це обумовлено тим, що процеси, явища, спроектовані педагогом, можуть вийти з-під контролю через суттєвий вплив випадкових чинників. Під час реалізації проекту підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти можуть, наприклад, відбутися важливі події в житті студента, які спричинять зміну поведінки і вплинуть на результативність. Хоча майже неможливо точно спроектувати складні педагогічні об'єкти (психічний розвиток майбутнього фахівця зі спеціальної освіти, міжособистісні взаємини, процеси виховання, соціалізації, культурного становлення тощо), але це не означає, що треба відмовитися від цього. В цілому ж проект і його реалізація мають вирішити актуальну педагогічну проблему, бути корисними для масового використання, оскільки характеризуються новизною, гнучкістю, оптимальністю, цілісністю.

Проектування підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти буде ефективним, якщо, по-перше, воно не вимагатиме додаткових ресурсів; по-друге, його можна застосувати; по-третє, реальними будуть потенційні можливості для зниження витрат на його застосування без втрати якості.

Таким чином, проектування підготовки майбутнього фахівця зі спеціальної освіти в діяльності викладача є складним, самостійним явищем, розуміння якого неможливе без звернення до його технічних і гуманітарних коренів, традицій і сучасних досягнень педагогіки.

Список використаних джерел

1. Гладков Д. Ю. Проектування викладачем вищої школи інноваційних технологій навчання / Д. Ю. Гладков, Л. В. Лебедик // Збірник наукових статей магістрів. Факультет товарознавства, торгівлі та маркетингу. Факультет харчових

- технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 425 с. – С. 332-337.
2. Лебедик Л. В. Компоненти структури підготовленості викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем / Л. В. Лебедик // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / ред. кол.: акад. І. Ф. Прокопенко (голов. ред.) та інші; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – Вип. 49. – 231 с. – С. 80-95.
 3. Лебедик Л. В. Концептуальні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури / Л. В. Лебедик, В. Ю. Стрельников // Неперервна професійна підготовка фахівців в умовах формування спільного європейського освітнього простору: монографія / за редакцією С. П. Архипової, О. П. Лещинського. – Черкаси: ЧНУ, 2020. – 335 с. – С. 43-64.
 4. Лебедик Л. В. Критерії готовності майбутнього викладача до проектування дидактичних систем / Л. В. Лебедик // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Випуск 69. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – 139 с. – С. 69-73.
 5. Лебедик Л. В. Підготовка викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем в умовах магістратури: монографія / Л. В. Лебедик. Полтава: ПУЕТ, 2018. – 425 с.
 6. Лебедик Л. В. Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до проектування дидактичних систем: монографія / Л. В. Лебедик. – Полтава: ПУЕТ, 2020. – 623 с. – URL : <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/8837>
 7. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів / Л. В. Лебедик // Педагогічні науки. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – Вип. 69. – С. 62-67.
 8. Лебедик Л. В. Проектування форм педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Імідж сучасного педагога. – 2017. – № 8 (177). – С. 25-28.
 9. Лебедик Л. В. Теоретичні засади підготовки викладачів вищої школи до проектування технологій дистанційного навчання в умовах магістратури / Л. В. Лебедик // Дистанційна освіта: забезпечення доступності та неперервної освіти впродовж життя (E-Learning and University Education – 2017) : матеріали XLII Міжнародної науково-методичної конференції (м. Полтава, 9–10 лютого 2017 року). – Полтава: ПУЕТ, 2017. – 365 с. – С. 233-235.
 10. Стрельников В. Ю. Інформаційні технології навчання / В. Ю. Стрельников // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип.35. – С. 84-94.
 11. Стрельников В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельников. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 230 с.
 12. Стрельников В. Ю. Теорії інтенсивного навчання майбутніх викладачів / В. Ю. Стрельников // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : Матеріали V Всеукр. наук.-практ. конфер. / Редкол. Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В., Українець С. Я. – Рівне : РІКУП НАНУ, 2015. – 308 с. – С. 203-207.
 13. Lebedyk L. V. 1.15. Structural components and functions of projecting activity of future high school teachers. Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. – Prague, OKTAN PRINT s.r.o. – 674 p. – P. 155-162.

*Андрієвська В. М.,
д.пед.н., професор кафедри інформатики,
Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди*
*Олефіренко Н. В.,
д.пед.н., завідувачка кафедри інформатики,
Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди*

ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Глобалізація та виклики VUCA (*volatility* – нестабільність, *uncertainty* – невизначеність, *complexity* – складність, *ambiguity* – неоднозначність) показують, що будь-яка професія, вид діяльності мають тенденцію швидко змінюватись й безперервна освіта стає нормою, а здатність сучасного педагога до постійного навчання, перенавчання й набуття нових умінь розглядається в якості найважливішого компонента особистої успішності й ефективності. І сьогодні концепція «LifeLong Learning» набула поширення у всьому цивілізованому світі як глобальна стратегія [4; 6].

Суспільна значущість Концепції «LifeLong Learning» полягає в забезпеченні кожної людини здатністю до постійного розвитку, самовдосконалення, всебічної реалізації впродовж усього життя, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню процвітання всього суспільства. Концепція «LifeLong Learning» відповідає викликам сучасного інформатизованого суспільства [2; 3; 5; 6]:

- зростання інформації у світі (90% інформації у світі з'явилися за останні 2 роки й лише 0,4% з якої аналізується користувачами);
- до 2020 року цифровий всесвіт досягне об'єму в 45 зетабайт, що перевищує попередній прогноз на 5 зетабайт;
- обсяг інформації буде подвоюватися кожні два роки (від загального обсягу в 11% у 2005 році до понад 40% у 2020 році);
- швидке збільшення Інтернет-аудиторії завдяки поширенню 3G і 4G технології, які надають користувачам мобільних пристроїв можливість отримати високошвидкісний доступ в Інтернет;
- зростання кількості користувачів Інтернет по всьому світові;
- збільшення терміну продуктивного життя людини (очікується, що середня тривалість життя дітей, народжених з 2007 році буде більше 100 років; збільшено пенсійний вік людини);
- 75% населення планети має гаджети та різні мобільні пристрої;
- ще 10 років тому не існувало як мінімум 10 професій, які сьогодні входять до числа найбільш затребуваних і високооплачуваних (спеціаліст по BIG DATA, APP-розробник тощо).

Отже, впливовим фактором популяризації Концепції «LifeLong Learning» є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх

розповсюдження як в освітній сфері, так і в сфері соціального життя. Такі світові зміни й, як наслідок, цифровізація освіти, природно віддзеркалюються на професійному розвитку фахівців, які повинні не лише володіти вміннями кваліфіковано обробляти динамічно зростаючий об'єм інформації, а й бути «відкритими» до перенавчання, опанування новими знаннями, вміннями та навичками з тим, щоб зберегти власну функціональність на ринку праці, бути затребуваним в соціумі. У зв'язку з цим, з одного боку, професійний розвиток фахівців має відповідати на запити суспільства, з іншого – адекватно віддзеркалюватися в змісті, формах і методах перепідготовки фахівців до використання ІКТ у професійній діяльності на сучасному етапі її цифровізації.

Професійний розвиток фахівців в умовах цифровізації освітнього простору розглядається як органічна складова загальної освіти дорослих, що є складовою освіти впродовж життя (Закон України «Про Освіту», № 38-39. 2017. ст.380). Процес такого професійного розвитку фахівців має здійснюватися з урахуванням основоположних принципів дидактики, серед яких як особливо значущі виокремлюємо такі специфічні принципи [1]: *інноваційності; орієнтації на освітні медіа-ресурси; опори на педагогічний і дослідницький інструментарій персональних ІТ-пристроїв.*

Важливість *принципу інноваційності* зумовлена швидким розвитком ІКТ, зростанням об'єму корисних знань й водночас все більшою їх доступністю. У професійному розвитку фахівця щодо використання ІКТ у педагогічній діяльності цей принцип реалізується через ознайомлення з: перспективними тенденціями розвитку ІКТ; інноваційними ІКТ-засобами (наприклад, використання в навчальній практиці інструментів доповненої реальності (Augmented Reality), що дає змогу ефективно поєднати реальність й цифрові дані, відобразити різний тип контенту тощо); новою роллю вчителя (тьютор, коуч, фасилітатор, супервайзер, ментор).

З принципом інноваційності тісно пов'язаний *принцип орієнтації на освітні медіаресурси*, що дає змогу ефективно поєднати формальну освіту з онлайн-навчанням, сприяє виробленню здатності у вчителя навичок самоосвіти впродовж життя. Принцип орієнтації на освітні медіаресурси під час професійного розвитку фахівців впливає, з одного боку, з розбудови в Україні ефективної системи медіаосвіти, з іншого – з наявності потужних освітніх ресурсів, представлених у мережі Інтернет, використання яких дозволяє вдосконалити перепідготовку фахівця на сучасному етапі.

Принцип опори на педагогічний і дослідницький інструментарій персональних ІТ-пристроїв означає визнання потужності сучасних персональних ІТ-пристроїв та їх доцільності використання в освітньому процесі як ефективних і доступних інструментів навчально-пізнавальної й дослідницької діяльності. Реалізація принципу передбачає використання освітніх мобільних додатків, за допомогою яких педагог має можливість організувати наукові дослідження, проводити експерименти (вимірювати рівень звуку, прискорення, атмосферного тиску тощо за допомогою

вбудованих датчиків телефону; створювати нотатки для документування наукових експериментів і багато іншого).

Таким чином, висвітлені принципи становлять концептуальну основу у професійному розвитку фахівців в умовах цифровізації освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В.М. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2019. 40 с.
2. Айзікова Л. В. Концепція навчання протягом життя в міжнародних документах і дослідженнях. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2012/199-187-10.pdf> (дата звернення: 22.03.2020).
3. Глущенко Н. Слишком большие данные: сколько информации хранится в Интернете? URL: <https://ain.ua/special/skolko-vesit-internet/> (дата звернення: 22.03.2020).
4. Обучение на протяжении всей жизни. URL: http://praktiks.com/obuchenie_na_protyazhenii_vsey_zhizni (дата звернення: 22.03.2020).
5. Рост объема информации – реалии цифровой вселенной. Технологии и средства связи. URL: <http://www.tssonline.ru/articles2/fix-corp/rost-obema-informatsii--realii-tsifrovoy-vselennoy> (дата звернення: 22.03.2020). 349
6. Шаронов А. URL: <https://www.kantiana.ru/news/142/209523/> (дата звернення: 22.03.2020).

УДК 378.016:34:004

Бондар Н. П.,

*канд. юрид. наук, завідувачка кафедри Цивільно-правових дисциплін
та правового забезпечення підприємницької діяльності
ТОВ «Харківський університет»*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ПРАВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сучасні потреби українського суспільства полягають у необхідності переходу вищої освіти на нові концептуальні засади, до нового освітнього простору, побудованого на інноваційних підходах; спрямованого на побудову більш ефективної структури і змісту освіти, що готує конкурентоздатних фахівців. А це у свою чергу не можливе без професійного зростання фахівців-викладачів. Одним із визначальних елементів системи глобальних інновацій є світова цифрова трансформація в усіх галузях суспільства, де ведучою є освіта. В умовах цифровізації постає потреба перегляду компетентнісного потенціалу всієї системи навчальних предметів, зокрема гуманітарних дисциплін, як однієї з основ сучасної всеосяжної наукової картини світу та розвитку нових компетентностей самих викладачів як фахівців у своїй спеціальності.

17.08.2020р. наказом Міністерства освіти і науки України №1053 затверджено Стандарт вищої освіти у галузі знань 08 «Право» за

спеціальністю 081 «Право» другого магістерського рівня вищої освіти, який передбачає цілий перелік нових компетентностей, у тому числі пов'язаних з процесами цифровізації, якими мають володіти випускники магістратури. Відповідно у першу чергу, самі викладачі мають розібратись та оволодіти відповідними компетентностями, щоб у майбутньому допомогти своїм студентам набути зазначених навичок.

Сучасні темпи розвитку технічних засобів та їх програмного забезпечення надають більш широкі та різноманітні можливості як надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти так і здійснення професійного розвитку фахівців цієї сфери. На сьогоднішній день освіта все більше враховує процеси реальної дійсності, узгоджуючись з напрямками розвитку України, як держави в цілому. Визначальний вплив у цьому здійснює цифровізація освіти. Впровадження цифрових технологій надає суб'єктам навчання вищий рівень мотивації до розвитку власної інформаційно-цифрової компетентності, забезпечує ширше коло спілкування, вищі можливості до пізнання, пошуку необхідної та сучасної інформації, самовдосконалення; допомагає автоматизувати освітню діяльність і підвищити ефективність управління освітнім процесом.

На початку 2018 року під час прийняття КМ України Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки передбачалось створення ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

На кінець 2020 року за умов світової пандемії доводиться констатувати той факт, що **цифровізація стає чи не єдиним інструментом, що дозволяє безпечно продовжувати роботу у цілому ряді сфер людської життєдіяльності**, у тому числі у сфері освіти та професійного вдосконалення. Саме цифровізація надає доступ викладачам як українських, так і закордонних ВНЗ до заходів та засобів власного професійного розвитку. А саме, брати участь у різноманітних наукових онлайн конференціях та круглих столах самого різного рівня, у томі числі міжнародного за участю іноземних фахівців. Серед плюсів, що надає цивіровізаціє, **це значне розширення кола учасників подібних заходів**. Як приклад, варто навести онлайн-конференцію «Забезпечення єдності судової практики: правові позиції Великої Палати Верховного Суду та стандарти Ради Європи», яка відбулася 20 листопада 2020 року на одній з інтернет платформ; за участю високих гостей – представників Ради Європи. У цьому заході одночасно були присутні більш як 500 правознавців, серед них значна частина науковців та викладачів.

Крім того, фахівці у сфері вищої освіти за допомогою засобів цифровізації мають можливість продовжувати власне навчання,

спрямоване на підвищення рівня професійності. До прикладу можна згадати про постійно діючі курси з вивчення іноземних мов, саме для викладачів вузів, що плідно працюють за допомогою інтернет платформ, (як зразок Міжнародний Центр сертифікації іноземних мов, що діє на базі Харківського національного університету імені Н.В. Каразіна та інші.)

Для самих вищих навчальних закладів відкрилась нова можливість проводити онлайн-конференції відповідного професійного спрямування у більш зручній, дешевшій і у той же час ефективний спосіб, що дає можливість залучити ще більшу кількість фахівців до дискусій та професійного розвитку.

Варто зазначити, що саме цифровізація допомагає уникнути повного колабсу під час світової пандемії як у самій сфері освіти, так і у сфері професійного розвитку її фахівців.

Одним з важливих завдань Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки КМУ визначено оновлення державного класифікатора професій, тобто розроблення та затвердження переліку цифрових професій на основі вимог ринку праці, цифрових трендів тощо, з подальшим розробленням відповідної програми їх запровадження у профільних навчальних закладах. На привеликий жаль, цей процес не швидко просувається у нашій країні. За даними соціологів, про що свого часу написав М.Х.Тима (1975), за десять років виникає більше п'яти тисяч нових видів праці та зникає приблизно стільки ж. Безумовно, не всі вони мають потрапити до класифікатора, але все ж таки їх значна частина. Відтак ВНЗ України не здійснюють навчання тим новим професіям, що вже існують, але офіційно не визнані державою у тому числі у сфері права. На сьогоднішній день це прерогатива спеціалізованих курсів, що не видають дипломів державного зразка. З одного боку, це можна розглядати як етап розвитку освітньої сфери, з іншого все ж важлива більша увага з боку держави до цього питання.

Проведення саме цієї конференції є одним з проявів такої уваги, що сприятиме обговоренню та пошуку шляхів вирішення ряду питань, які наріли у сфері професійного розвитку фахівців, у тому числі правознавців в умовах цифровізації освітнього простору.

Не можна не погодитись з тим, що цифрові навички та компетенції є запорукою повноцінного розвитку цифрової економіки. Цифрова грамотність повинна бути однією з головних компетенцій. Наступним кроком є забезпечення того, щоб завдяки цим перевагам українці ставали економічно успішними.

Процес цифровізації передбачає запровадження **цифрових робочих місць**, а саме віртуальних еквівалентів фізичних робочих місць, котрі вимагають належної організації, користування та управління, оскільки вони мають стати запорукою підвищеної ефективності працівників та створення для них більш сприятливих умов праці. Цей інструмент підвищення ефективності може бути успішно застосований при наявності високого рівня самоорганізації фахівців - однієї з базових компетентностей

професіоналів.

Концепція “цифрових робочих місць” поширюється надзвичайно швидко у бізнес-середовищі та позитивно сприймається переважною більшістю працівників, яким подобаються гнучкі способи роботи, можливість працювати вдома, на відпочинку, тобто з будь-якого місця. Єдиним недоліком цього інструменту є те, що робочій день стає цілодобовим, і людина втрачає можливість повноцінного підпочинку. Знову ж таки, у нагоді стає базовий принцип самоорганізації.

Оскільки ведучі країн світу невпинно впроваджують Індустрію 4.0 – оновлену концепцію “розумного виробництва”, що ототожнюється з “четвертою промисловою революцією” та появою кіберфізичних систем, Україна також поступово стає учасницею цього процесу. Індустрія 4.0 – наступний етап цифровізації виробництва та промисловості, на якому головну роль відіграють такі технології та концепти, як Інтернет речей, “великі дані” (big data), “предиктивна аналітика”, хмарні та туманні обчислення, “машинне навчання”, машинна взаємодія, штучний інтелект, робототехніка, 3D-друк, доповнена реальність. Все це безсумніву викликає потребу у напрацюванні відповідних компетентностей у фахівців з галузі права, щодо належного врегулювання правовідносин в економіці заснованій на нових засадах.

Одним з основних напрямів цифровізації освіти є: розвиток дистанційної форми освіти з використанням когнітивних та мультимедійних технологій. Цей напрямок освіти одночасно і вимагає, і сприяє професійному розвитку фахівців в умовах цифровізації освітнього простору. І знову ж таки є дієвим інструментом організації навчального процесу в умовах глобального карантину, викликаного COVID–19.

Отже, професійний розвиток фахівців в галузі права в умовах цифровізації освітнього простору має відбуватись з урахуванням: 1) вимог до компетентностей передбачених відповідним Стандартом вищої освіти 2) цифрова компетентність стає життєво необхідною як в умовах цифровізації, так і в умовах сучасного карантину 3) високий рівень самоорганізації сприятиме успішному освоєнню зазначених вище компетентностей; 4) дистанційне навчання виступає одночасно і засобом, і стимулом до професійного розвитку фахівців в галузі права в умовах цифровізації освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. «Дата оновлення». від 09.09.2020 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 29.11.2020)
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти» затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України №1053 від 17.08.2020р. //Офіційний сайт МОН України/ URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/11/20/015_profesiyna_osvita_mahistr.pdf (дата звернення: 29.11.2020)

РОЗВИТОК ІКТ-УМІНЬ СЛУХАЧІВ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Проблема розвитку ІКТ-умінь слухачів військово-медичної академії, як окремої складової підготовки лікарів (терапевтів, лікарів загальної практики – сімейної медицини, хірургів, фармацевтів, епідеміологів) спеціалістів за фахом і магістрів медицини (фармації), обумовлена реаліями сучасності – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх широке розповсюдження як в освітній сфері, так і в сфері соціального життя, в тому числі й в медицині. Нове єдине інформаційне середовище, нові цифрові інструменти передбачають зміну сфери охорони здоров'я й перехід до цифрової медицини, відповідно до сучасних вимог інформатизованого суспільства. Й формування ІКТ-умінь сучасних фахівців – вимога часу, що продиктовано рядом причин. Схарактеризуємо їх.

1. *Інтенсивність процесу становлення інформатизованого суспільства зумовлює нові вимоги до цілей і змісту підготовки й перепідготовки медичних фахівців.* Необхідність вибору нової траєкторії у професійному розвитку фахівців медичної галузі зумовлено цифровізацією освітнього простору, де серед пріоритетних напрямів сьогодні вважається впровадження науково ємних 3D-технологій візуалізації об'ємних процесів [2]. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток у фахівців умінь опрацьовувати інформацію яка, відображаючи розвиток сучасної науки і техніки, має тенденцію швидко «старіти», втрачати цінність й замінюватись новою інформацією; навчатися впродовж життя, успішно самореалізовуватися в сучасному інформатизованому світі [1].

2. *Інформаційно-технологічний розвиток об'єктивно зумовив трансформацію традиційних видів діяльності (наприклад, перехід професійно-комунікативних стосунків у віртуальний простір).* Змінюються традиційні види діяльності й, як наслідок, змінюється система освіти, яка має відповідати вимогам сучасності та потребам особистості, швидко реагувати на динамічні зміни соціального устрою, адже кожна нова технологія потребує володіння від сучасного фахівця конкретним набором умінь, й сьогодні підкреслюється важливість розвитку умінь, які дозволять фахівцями [4; 5]: адекватно реагувати на зовнішні динамічні обставини, швидко адаптуватися до змін у навколишньому середовищі; активно діяти у ситуаціях нестандартних; переробляти значний обсяг інформації, управляти нею; навчатись упродовж життя.

3. *Підтримка глобальної концепції цивілізованого світу «LifeLong Learning» – «Освіта впродовж життя».* Суспільна значущість цієї концепції полягає в забезпеченні кожної людини здатністю до постійного

розвитку, самовдосконалення, всебічної реалізації впродовж усього життя, що, у свою чергу, сприяє забезпеченню процвітання всього суспільства. Концепція «LifeLong Learning» відповідає викликам сучасного інформатизованого суспільства, зокрема [1; 6; 8]: поширення штучного інтелекту і BigData, що надає можливості обробляти значні об'єми даних та робити на їх основі висновки, що значно спрощує постановку діагнозу та вибір метода лікування; популяризація телемедицини, що сприяє спрощенню контактів між лікарем та пацієнтом і полегшує отримання медичних консультацій за допомогою використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій; розвиток 3D-біопринтингу - формування просторово-керованих клітинних структур за допомогою технологій 3D-друку тощо.

Отже, підготовка слухачів військово-медичної академії повинна бути націлена на те, що, окрім спеціальної медичної підготовки, студенти повинні прагнути до здійснення ними дослідницької діяльності, постійної самоосвіти та саморозвитку. Важливо, щоб у майбутньому фахівці будь-якої галузі (зокрема, медичної) уміли правильно та ефективно працювати з великими масивами інформації. Вони повинні уміти використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для самовдосконалення себе як спеціаліста [7].

Сьогодні спрямування на формування ІКТ-умінь фахівців пояснюється ідеологією змін в освіті – її цифровізація, а це передбачає впевнене й водночас критичне застосовувати ІКТ, уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя, уміння неперервної освіти впродовж життя. У цьому ракурсі виокремлюємо такі види ІКТ-умінь лікарів [1]: *інформаційні уміння* – уміння зчитувати інформацію, представлену в різних видах (текстовому, графічному, числовому тощо); *інструментальні уміння* – уміння використовувати ефективні прийоми пошуку інформації; *опрацьовувати різнотипну інформацією* (групувати інформацію, впорядковувати її, структуровано зберігати й накопичувати); *подавати інформацію в різних видах* (текстовому, графічному тощо); *комунікативні вміння* – уміння доречно використовувати різні способи Е-спілкування, дотримуватися етики Е-спілкування.

Таким чином, поширення інновацій висувають до сучасних фахівців вимоги підвищеної адаптації й розвиток ІКТ-умінь особистості, як основи формування здібностей до безперервної освіти, є гарантом її подальшого успішного професійного розвитку в динамічно-мінливих соціальних умовах.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : монографія. Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. 308 с.
2. Іванькова Н.А. Формування змісту інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх лікарів як елемента їхньої професійної підготовки. URL: <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/66-2019/22.pdf> (дата звернення:

- 22.11.2020).
3. Литвинова С. Г. Віртуальні спільноти у дослідженнях зарубіжних вчених. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/732/1/Stattja-05-2012.pdf> (дата звернення: 02.11.2020).
 4. Митио Каку. Учеба уже не будет базироваться на запоминании. *Научно-популярный портал «Наука, техника, технологии, медицина, футурология, социальные тенденции. Новости и публикации»*. URL: <http://22century.ru/popular-science-publications/michio-kaku> (дата звернення: 22.11.2020).
 5. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало // Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.
 6. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf> (дата звернення: 22.10.2020).
 7. Сасенко М.С., Лобач Н.В., Сілкова О.В. Формування та розвиток у майбутніх лікарів компетентностей у галузі інфраструктурно-комунікаційних технологій у процесі вивчення ними навчальної дисципліни «Медина інфраструктура». URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_2/36.pdf (дата звернення: 22.11.2020).
 8. Як світові цифрові тренди в медицині впливають на медицину України. URL: <https://uifuture.org/publications/25217-medicine/> (дата звернення: 22.11.2020).

УДК 377:004

*Голубєва Р. Ю.,
методист відділу дистанційної освіти
Донецького ОБЛІППО*

УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Освіта з початку третього тисячоліття – це освіта для конкретної людини і людства в загалі. Це потребує світова економічна і екологічна криза та поглиблення соціально-політичних процесів в Україні. Це створення сприятливих умов для врахування індивідуальних особливостей, інтересів, потреб здобувачів освіти, формування професійної компетентності, орієнтації на майбутню професію. Розвиток сучасного суспільства, його глобальна інформатизація, зміна форм господарювання, впровадження інтенсивних методів виробництва потребують розробки нових і адекватних часу підходів до підготовки висококваліфікованого фахівця. Такі підходи тісно пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями. Під цим розуміють сукупність методів та технічних засобів, які використовуються для збирання, створення, організації, зберігання, відпрацювання, передавання і використання інформації.

В навчальному процесу можна застосовувати офісні продукти: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Microsoft FrontPage, Microsoft Publisher, Adobe Photoshop. Вони можуть використовуватися для створення наочності, контролюючих тестів, творчих освітніх проектів учнів.

Програма PowerPoint має великий потенціал створення наочно-образного уявлення, наприклад фізичних явищ процесу дії електрики на організм людини, процесів зварювання, дії обладнання. Викладач може самостійно створювати такі презентації до своїх уроків або використовувати готові.

До сучасних інформаційно-комунікаційними технологій навчання відносяться: інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення, електронні посібники та підручники тощо. Мультимедійні засоби навчання (МЗН) визначаються як «комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео».

Вони можуть класифікуватися на:

- 1) на основі взаємодії: синхронна взаємодія (відеоконференція, аудіоконференція, бесіда); асинхронна взаємодія, он-лайн режим (конференції на основі WWW, аудіофрагменти, статичні картинки, анімація, відеофрагменти, мультимедійна база даних, електронні навчальні матеріали);
- 2) на основі використання різноманітних мультимедійних телекомунікаційних технологій: текст; віртуальні об'єкти; відео (відеоконференції, відеофрагменти – реальний відеофрагмент, слайд); звук (аудіоконференції, аудіо фрагменти: музичні, звукові фрагменти, проговорювальний текст); графіка (статичне зображення, анімація)

Відповідно до різноманітних навчальних завдань, змісту й мети, як зазначає Т.А. Вакалюк [1. с.110], мультимедійні засоби навчання можуть бути використані під час пояснення нового матеріалу, чи елемент поточного повторення, під час окремих уроків як наочна опора, посібник до самостійної роботи, ілюстрація або як засіб повторення, узагальнення та систематизації знань. Відповідно до цього змінюється місце мультимедійної інформації на уроці й методичні прийоми її використання.

Але, не варто забувати, що електронні засоби навчання мають відповідати вимогам педагогічної доцільності та виправданості їх застосування. Тобто електронний засіб (мультимедійну презентацію, відеодемонстрацію тощо) слід наповнювати таким змістом, який найбільш ефективно може бути засвоєний тільки за допомогою комп'ютера, і використовувати лише тоді, коли це дає незаперечний педагогічний ефект.

Попередні намагання проводити навчання за допомогою комп'ютерних програм, що здійснювалися ще на початку та в середині 80-х років, закінчилися невдачею. Це було викликано тим, що недосконалість програмових засобів не дозволяло отримати явну перевагу комп'ютерних технологій перед традиційними формами навчання. Іншою важливою причиною являлося те, що комп'ютер не був доступним засобом навчання. Ні викладач, ні здобувачі освіти не були готові сприйняти комп'ютер як регулярний навчальний засіб.

На даний момент ситуація змінюється, сучасні персональні комп'ютери і програми дозволяють не тільки організувати найпростіші тести, але і

моделювати навчальні ситуації, за допомогою анімації, звука, фотографічної точності. Розглянемо питання про способи використання комп'ютера у навчанні.

Найприродніша форма роботи викладача – урок. Урок, на якому в якості технічного засобу навчання використовується комп'ютер, можна назвати уроком з комп'ютерною підтримкою (УКП). Такі уроки мають особливу структуру, але теорія УКП, на жаль, ще не розроблена. УКП мають особливі цілі, форми і особливу методику визначення результативності. Головним завданням є організація такого уроку.

Ще одне важливе теоретичне питання: для яких категорій здобувачів освіти комп'ютерні технології можуть дати найбільший ефект, а для яких використання комп'ютера не приводить до значних змін результатів навчання.

Однак використання комп'ютера в навчанні не обмежується уроками з комп'ютерною підтримкою. Уроки навіть не найважливіша частина цього процесу. Реальна перспектива – використання домашнього комп'ютера в якості навчального засобу, самостійна навчальна діяльність, активне втручання викладача в домашню освіту через персональний комп'ютер при дистанційному навчанні [3, с. 27–31].

Недоліків у комп'ютерного навчання не менше, ніж переваг. Відмовлятися від комп'ютера в навчанні не можна, але не можна і зловживати комп'ютеризацією. Потрібно виробити критерії корисності використання комп'ютерів на уроці для кожної вікової групи по окремих темах, критерії оцінювання програмових засобів [1].

Зрозуміло, що та чи інша комп'ютерна технологія потрібна, якщо вона дозволяє отримати такі результати навчання, які не можна отримати без її використання. Наприклад, якщо програма дозволяє швидко організувати та впорядкувати інформацію. Тому що без комп'ютера робота буде перевантажена масою додаткових рутинних побудов і найпростіших дій, а через велику кількість додаткових дій важко сформулювати і проконтролювати потрібне вміння.

Які ж особливості комп'ютеризованого уроку. Особливо потрібно виділити наступне: крім звичайної мети уроку, урок з комп'ютерною підтримкою має технологічну мету: навчання новому методу навчальної діяльності, використанню конкретної навчальної комп'ютерної програми. Головною особливістю такого уроку є те, що швидко змінюються потоки інформації на уроці – діалог викладача з учнем відбувається через комп'ютер, який виступає в ролі третього компоненту навчання, індивідуального для кожного учня.

Інформаційно-комунікаційні технології мають безперечні переваги над іншими навчальними технологіями: поєднання логічного й образного способів (шляхів) засвоєння інформації; наочність аудіовізуальної інформації та зручність сприйняття; зручна інтерактивна форма представлення; мобільність і компактність; можливість оперативного внесення змін. Для того, щоб педагог професійного навчання міг

ефективно створювати й використовувати в навчальній діяльності мультимедійні засоби навчання, йому необхідно, по-перше, визначити: які теми варто «підтримувати» МЗН і для вирішення яких дидактичних завдань; які програмні засоби доцільно використовувати для створення й виконання; які попередні спеціальні вміння роботи на комп'ютері повинні бути сформовані в учнів; як організувати урок за допомогою комп'ютера [3 с. 73]. По-друге, дотримуватись алгоритму створення і використання електронних продуктів.

Впровадження мультимедійних засобів навчання значно підвищує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння учнями, збагачує зміст навчально-виробничого процесу, підвищує мотивацію до опанування професією, вивчення дисциплін професійного спрямування, створює умови для більш тісної співпраці між педагогом професійного навчання й здобувачем освіти. Також вони надають можливість системно використовувати на практиці навчально-педагогічні розробки, що допоможе інтенсифікувати навчальний процес у ЗП(ПТ)О та забезпечить перехід від механічного засвоєння знань до оволодіння вмінням самостійно здобувати ці нові знання, реалізовувати ідеї розвиваючого навчання інформаційно-технологічної культури, професійної мобільності майбутнього кваліфікованого робітника.

Широке впровадження в навчальний процес нових інформаційних технологій навчання, що базуються на комп'ютерній підтримці навчально-пізнавальної діяльності, відкриває перспективи щодо гуманізації навчального процесу, розширення та поглиблення теоретичної бази знань і надання результатам навчання практичної значущості, інтеграції навчальних предметів і диференціації навчання відповідно до запитів, нахилів та здібностей здобувачів освіти, активізації навчально-пізнавальної діяльності, посилення спілкування здобувачів освіти і викладача та учнів між собою і збільшення питомої ваги самостійної навчальної діяльності, розкриття творчого потенціалу учнів з урахуванням їхніх позицій та вподобань, специфіки перебігу навчального процесу. При цьому насамперед ідеться про поступове, без руйнівних перебудов і реформ, вбудовування нових інформаційних технологій навчання різних навчальних предметів у діючі дидактичні системи, гармонійне поєднання традиційних та комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання [2].

Список використаних джерел

1. Вакалюк Т. А. Види та призначення електронних засобів навчання. Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції. Черкаси, 2014. С. 110–112.
2. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: Словник-гloserій. Львів: СПОЛОМ, 2011. 136 с.
3. Майборода Л. А. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання (на прикладі професій галузі зв'язку). ФО-П Поліщук О.В. 2012 р. 104 с.

*Гарна С. Ю.,
старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти
Донецького ОБЛІППО*

ФУНКЦІОНАЛ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У контексті положень Нової української школи по-новому розглядається роль педагога – як модератора, партнера, ментора, новатора, медіатора тощо. А тому, проаналізувавши низку сучасних положень, розвідок, висновків щодо функцій, ролей, рис професійної компетентності педагога, його супроводу навчальної діяльності учня (Н. Бирко, О. Близнюкова, В. Васильєва, Н. Гупан, О. Ісаєва, О. Пометун, Н. Скриннік, Г. Ткаченко та ін.), ми з'ясували, що для реалізації умов дистанційного навчання має суттєво **модифікуватися функціонал учителя-словесника** як: *тьютора* (супровід самостійної діяльності учня-читача, групи, класу в режимі віддаленого доступу до навчальних матеріалів) (Н. Скриннік [4, с. 59]); *фасилітатора* (мотивація і підтримка учня, групи під час виконання завдань на формування читацьких рішень, оцінок, висновків чи їх узгоджень); *модератора* (організація навчальних дій групи учнів-читачів у пошуку рішень з використанням засобів візуалізації); *піар-менеджера читання* (термін – О. Ісаєвої [цит. за: 5]) (відстеження інформації про контент, що містить літературні матеріали; рекламування читання, створення атмосфери зацікавлення художньою літературою, організація вебквестів та інших акцій, що популяризують читання).

Щоб таке навчання було ефективним, учителю потрібно створити середовище, де в кожного учня будуть сформовані певні знання, уміння і навички як через командоутворення (*teambuilding*), так і засобами індивідуального пошуку рішень.

В умовах віддаленого доступу до навчання актуальними стають оперативні засоби самоорганізації учнів старшої школи й дієвою в цьому вбачаємо модель щодо вироблення продукту (проєкту, рішення) за методикою американського бізнес-консультанта Роджера Фон Ойха. Вона передбачає чотири етапи творчого процесу людини або розподіл функціоналу між учасниками за ролями як носіями окремого типу мислення: 1) *дослідник* (пошук інформації, фактів, досвіду, що можуть бути цінними для втілення нових ідей); 2) *художник* (пошук ідей, концепцій креативного перетворення матеріалів, знайдених дослідником, на продукт); 3) *суддя* (пошук недоліків у випрацьованій концепції, її критичний аналіз, удосконалення та прийняття рішення); 4) *воїн* (утілення рішення в життя – захист творчого продукту чи проєкту) [8, с. 14–15]. Зауважимо, що ефективність команди залежатиме від рівня взаємодії учасників, адже задум автора полягає не так у демонстрації

відповідних умінь і навичок, як у їх розвитку. Так, дослідниками вчитель призначає тих учнів, які потребують удосконалення чи корегування уваги, старанності, посидючості; художниками – уяви, оригінального мислення, естетичного смаку; суддями – лідерства, організаторського хисту, критичного мислення; воїнами – рішучості, здатності долати страх, невдачі та перешкоди, гнучкості тощо. Цей процес, звичайно, потребує від педагога постійної мотивації і підтримки (фасилітації).

У науковому дискурсі з питань педагогічної фасилітації немає одностайного бачення щодо ієрархії деяких дидактичних інструментаріїв: одні дослідники *«світове кафе»*, *«відкритий простір»*, *«базову фасилітацію»*, *«динамічну фасилітацію»*, *«вихід за межі»* визначають як методи групової роботи, інші – як техніки [1; 6; 7]. Проте, з урахуванням особливостей шкільної літературної освіти, ми їх розглядаємо з позиції функціоналу інноваційних прийомів навчання. Вони спрямовані на посилення комунікативної взаємодії у процесі дослідницької діяльності учнів-читачів і технічно забезпечуються групою програм для голосового й текстового спілкування (чату) (Teamspeak, Mumble, Ventrilo, Discord тощо).

Зокрема, у межах прийому *«світове кафе»* (*«World Café»*) словесник чітко спрямовує школярів на пошук, аналіз та узагальнення навчальної інформації за визначеною проблемою чи напрямом, організовує обмін думок, націлює на вироблення рішень та алгоритмів дій у подальшій роботі. Не менш важливе завдання вчителя (фасилітатора, «господаря кафе») – створити дружню сприятливу атмосферу для діалогу старшокласників, сформулювати питання для обговорення, пояснити мету та правила роботи, організувати декілька раундів бесід для підгруп (не менше ніж 3–4) і, на завершення, «консолідувати й кластеризувати ідеї» [1, с. 209]. Педагог також призначає учнів-«господарів столів», які залишаються на своїх місцях та ознайомлюють нових учасників обговорення з результатами роботи попередньої підгрупи, фіксують нові ідеї, систематизують, підсумовують та оголошують результати (випрацьовані рішення, ідеї, висновки). Зауважимо, що кожен учень особисто визначається, за яким «столом» працюватиме наступного раунду, але, зрештою, має відвідати всі. Фасилітатор у цьому випадку слідкує за тим, щоб кожного раунду за різними столами була приблизно однакова кількість учасників.

У деяких випадках може бути призначена команда дизайну. Це школярі з-поміж активу, що допомагають організувати й провести захід «господарям кафе і столів».

Проілюструємо це на прикладі вивчення новели Ф. Кафки «Перевтілення». Так, «господар» *першого столу* («Die Verwandlung») надає учасникам інформацію про те, що назва (столу) сформульована від заголовку художнього твору мовою оригіналу (німецькою). Найчастіше в англійському перекладі використовується «The Metamorphosis» («Метаморфоза»), в українських – «Перевтілення» (Є. Попович, А. Савченко) або «Перетворення» (І. Кошелівець). Далі учасники

виконують завдання:

• *Завдання 1.* З'ясувати, як окремі варіанти перекладу передають авторське бачення або допомагають читачеві охарактеризувати проблематику й образи твору.

• *Завдання 2.* Визначити тип заголовку (назва-символ, назва-цитата, назва-натяк, інтрига, назва-теза, назва-повідомлення, назва-оповідь, назва-подія, назва-персонаж (-і), назва-художня деталь тощо). Запропонувати свою назву.

Словник

Значення. *Перевтілення* – дія і стан за значенням «перевтілити» і «перевтілитися».

Перевтілювати – надавати кому-, чому-небудь нового вигляду, образу; перетворювати когось, щось на кого-небудь іншого, що-небудь.

Перевтілюватися – набирати нового вигляду, образу; перетворюватися на кого-небудь іншого, що-небудь інше [2, с. 904]; влазити в чийсь шкуру [3, с. 278].

Перетворення – 1. Дія і стан у значенні перетворювати, перетворити і перетворюватися, перетворитися. 2. Різка або несподівана зміна, що відбувається з ким-, чим-небудь. 3. *мат.* Відображення деякої множини на ту ж множину.

Перетворювати – 1. Надавати нового вигляду, обертати на щось інше, переводити в інший стан. Вносити корінні зміни. 2. Надавати чому-небудь іншого характеру, сили тощо. Робити здійсненим, утіленим тощо [2, с. 930].

Перетворюватися – обертатися, трансформуватися, перероджуватися, змінювати вигляд, ставати не тим [3, с. 284].

Синоніми. *Перетворення* – обертання, трансформація, метаморфоза, перебудова [3, с. 284].

«Господар» *другого столу* («Важливі подробиці») фокусує увагу учасників на пошуку й характеристиці (трактуванні) художніх деталей, їх значенні та символіці (наприклад: яблуко, вікно, двері й ключ, стіл, рамка, скринька, портрет, дощ, трикратність). Відвідувачі *третього столу* («Munch&Skrik») обмінюються своїми враженнями щодо прочитаного (про все, що здивувало, обурило, змусило замислитись тощо). Єдина умова – узгодити візуальне узагальнення, що передаватиме спільну позицію групи, аргументувати свій вибір (наприклад, картина Е. Мунка «Крик»). Наприкінці кожного раунду учасники узгоджують комюніке (2–3 тези), що буде озвучене «господарями столів» на початку роботи вже з іншою групою. Після завершення всіх раундів у спільному голосовому чаті вже прозвучить остання версія комюніке як підсумкове рішення.

Отже, популярність дистанційної освіти, що забезпечується використанням у навчанні інформаційно-комунікаційних, мережевих та інших технологій, зростає щороку та стає зрозумілою потреба в її застосуванні. Це пов'язано з економією ресурсів і часу, й особливо – можливістю отримувати освіту учням з тимчасово невідконтрольних територій, або які здобувають освіту в умовах карантинних обмежень.

Список використаних джерел

1. Болотова А. К. Прикладная психология в бизнес-организациях : методы

- фасилітації / А. К. Болотова, А. В. Мартынова ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. – 320 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
 3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови / С. Караванський. – 2-е вид. доп. і опр. – К. : Українська книга, 2000. 480 с.
 4. Скриннік Н. В. Методика навчання української літератури учнів 5–6 класів з використанням хмарних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Скриннік – К., 2017. 324 с.
 5. Сорока В. Піар-менеджер літератури / В. Сорока // Освіта України. – 2015. – 27 квітня (№ 17). – С. 6.
 6. Технологія відкритого простору [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://openspace.works/principles>.
 7. «ТОБТО»: абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://insha-osvita.org/wp-content/uploads/2018/07/Abetka-Facilitation-Insha-Osvita.pdf>.
 8. Roger von Oech. A kick in the seat of the pants : using your explorer, artist, judge & warrior to be more creative / Roger von Oech. – New York : Harper & Row. Perennial Library, 1986. – 153 p.

УДК 028.8:004

Скібіна О. О.,
*завідувач бібліотеки, старший викладач КСГО
Донецького ОБЛІППО*

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ

Відповідно до концепції Нової української школи ключові компетентності учня містять спільні наскрізні вміння, що потрібно розвивати впродовж життя. Серед них – читацька компетентність, що передбачає не просте озвучення графічних символів, а розуміння, осмислення прочитаного; уміння висловити думку усно та письмово; застосування технологій ефективного пошуку, систематизації, інтегрування, тлумачення і відсіювання великих масивів інформації, навички грамотного письма тощо.

Згідно з результатами тестування читацької грамотності PISA-2018 базового рівня читацької грамотності не досягли 25,9 % українських підлітків [1]. Отже, формування читацької культури учня як основи для успіхів в інших галузях і напрямках освіти є надзвичайно актуальним.

Бібліотекарі завжди декларували книгоцентричну, читачецентричну позицію. Упродовж багатьох років шкільні бібліотекарі впливали на стимулювання інтересу до читання, підвищення рівня читацької активності, створювали необхідні умови для інформаційно-пошукової діяльності учнів, доступу до електронних і нонелектронних джерел інформації.

Охарактеризуємо авторську модель промоції читання завідувача бібліотечно-інформаційного центру Білозерської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 18 Добропільської міської ради Донецької області Олени

Борисівни Філіппенко, досвід якої було досліджено впродовж 2016–2020 років. Важливо зауважити, що бібліотекар, маючи високий рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, використовує цифрові авторські продукти, що наразі є надзвичайно актуальним, оскільки арсенал дидактичних можливостей мультимедіа в процесі формування читацької культури дозволяє значно збільшити частку засвоєної інформації сучасними дітьми.

У діяльності завідувача бібліотечно-інформаційного центру щодо формування читацької грамотності можна виділити декілька напрямів, зумовлених основними завданнями бібліотеки НУШ.

По-перше, це іміджево-рекламні форми роботи, що привертають увагу читачів до книжкових ресурсів, а саме: віртуальні бібліотечні виставки, буктрейлери, вебліографічні і бібліографічні списки літератури, дайджести, інтерактивні плакати, реклама на шкільному радіо.

Буктрейлер, як правило, за 3–4 хвилини розповідає про книгу/видання, без спойлерів візуалізуючи зміст і спонукаючи до читання [2]. Буктрейлери можна використовувати як на бібліотечних заходах, так і на уроках української і зарубіжної літератури. На бібліотечному блозі О. Б. Філіппенко «Книжковий розмай» у вільному доступі знаходимо проморолики до творів І. Костирі, В. Нестайка, В. Сосюри, Я. Корчака, І. Франка і народних казок. Тематичні віртуальні виставки «Осінь прийшла», «Різдвяна казка», «Зима», «Stop, булінг», «Важкий вік», «Корифей української педагогіки» до 100-річчя В. Сухомлинського, «Лицар духовності» до 100-річчя О. Гончара, «Чарівні зерна доброти» за творами О. Іваненко анонсують видання, привертають увагу до автора, книжкової серії, окремого твору, розширюють аудиторію читачів [3].

По-друге, виділяються діяльнісні, інтерактивні форми роботи, такі як конкурси, квести, квізи, бібліотрансформер, прескліпінг, бібліотечний кінозал, клуби «Книголюб» і «Сімейний формуляр». Усі заходи, що відбуваються в бібліотеці Білозерської школи, обов'язково унаочнені інтерактивними плакатами, презентаціями, віртуальними подорожами, стрічками часу, книжковими мотиваторами тощо. Для їх створення використані фотографії, ілюстрації, відеонарізки з фільмів, аматорські зйомки, інфографіка, музика, цитати, креолізовані тексти тощо. Сервіси, в яких розроблено мультимедійний контент, такі: Sutori, Adobe Spark, LearningApps, Playbuss, Animaker, Prezi, Emaze, Fotor, Padlet, AmCharts, Slideshow Creator, Power Point, Biteable.com, Easel.ly, Visme Word art, Loonapix і Genial.Ly, Story MapJS. Інтегрування класичних бібліотечних форм роботи та електронних інтерактивних дозволяє створити більш динамічний, яскравий, цікавий учням комплекс заходів для заохочення до читання.

У співпраці з учителями проводяться літературні конкурси, спрямовані на виявлення та підтримку талантів у різних галузях, що так чи інакше пов'язані з читанням. Конкурси відгуків на сучасну українську літературу «Читай. Пиши» та «Напиши листа літературному герою», творчі завдання

«Казку складаю сам», «Напиши листа Катерині Білокур» і «Поетична флора», конкурси на кращий сінквейн «Вітрила творчості» і на кращий комікс — усі заходи представлені на сайті у мультимедійному «Щоденнику творчості» і мають на меті розвиток в учнів мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей.

Бібліотечний сервіс бібліотрансформер, спрямований на привернення уваги нечитаючої аудиторії, моделює новий інформаційний продукт адресно. Інтерактивна форма представлення інформації дозволяє легко трансформувати структуру та наповнення. Наприклад, рекомендаційний бібліотрансформер до 205-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка «Своїм сином пишається Україна» комбінує фактографічну та бібліографічну інформацію, а в модулях доповнений мультимедіа: інтерактивним плакатом, інтерактивним відео, віртуальною подорожжю та флеш-вікториною.

Подекуди діти, що виховуються в цифровому середовищі, відмовляються читати, віддаючи перевагу джерелам іншої інформаційної природи – звук, статичне зображення, відео та інше. Таким дітям можна запропонувати аудіовізуальний формат читання. Бібліотекар використовує шкільне радіо: щовівторка на перерві звучать радіохвилинки «На книжковій радіохвилі»; радіоінформаційні цикли, присвячені книжкам-ювілярам, літературним новинкам, цікавим видавничим фактам. Після уроків для охочих влаштовані голосні читання.

З метою пробудження інтересу до читання у бібліотечно-інформаційному центрі відкрито Бібліотечний кінозал «Українські народні казки на екрані» для учнів групи подовженого дня. Діти молодшого шкільного віку слухають голосне читання казки, потім переглядають мультфільм. По завершенню перегляду глядачі змагаються в рольовій грі «Ми – експерти», шукаючи відповідь на запитання: чим відрізняються та чим схожі зміст казки та мультфільм, відповідають на запитання вікторин, розгадують кросворди, складають онлайн-пазли, вигадують фанфіки за казкою.

Модель системи роботи з просування читання містить комунікаційні форми роботи, до яких можна віднести роботу клубу «Книголюб». Члени інтелектуального клубу «Книголюб» захищають честь школи в інтелектуальних іграх освітнього округу серед шкіл міста. Культурно-просвітницькі та розважально-виховні заходи, як-от: «Tet-a-tet з авторкою віршів та оповідань», «Завжди в моді українська книга», година екологічного читання «Енергозбереження – шлях до процвітання держави», поетичні вечори, — відкривають нові можливості для активної читацької діяльності учнів; збагачують читацькі вподобання; дарують радість спілкування з іншими читачами; сприяють позитивному іміджу бібліотеки та проходять у співдружності з учителями початкових класів та класними керівниками.

З метою відродження родинного читання, виховання дитини яка читає був запроваджений проєкт «Сімейний формуляр», розрахований на 5 років.

У межах проєкту для учнів і батьків були проведені численні масові заходи: літературно-ігрові мікси «Казка – золоте намисто» і «Книжки на всі смаки», квест «Казковий світ братів Грімм», поетичний родинний батл «Весняний віршограй», зустріч у родинному колі «Родинні традиції», інтерактивна гра «Казка, написана серцем».

Про результативність передового досвіду свідчать статистичні дані книговидачі та відвідуваності бібліотечно-інформаційного центру (рис.1).

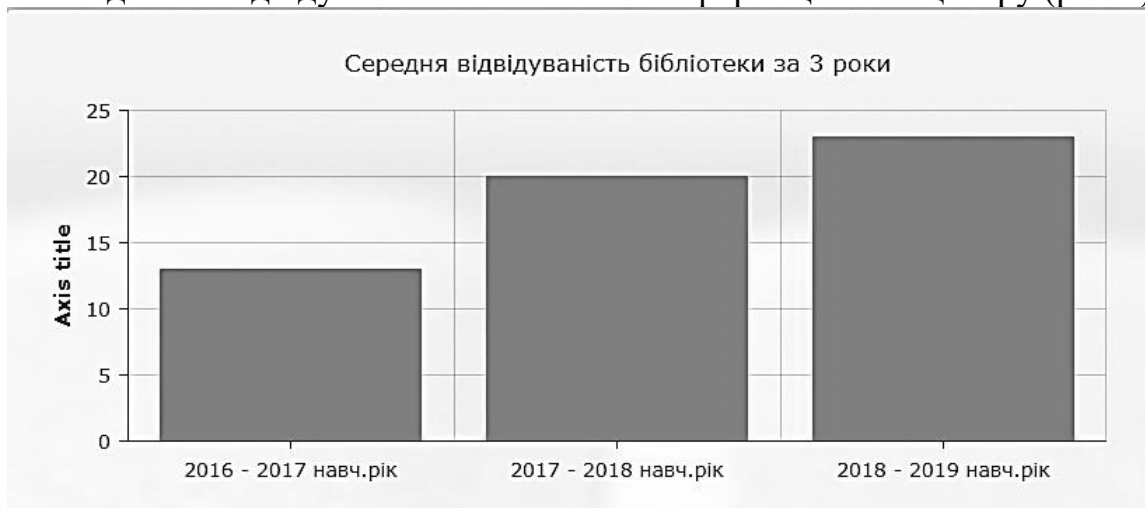

Рис. 1. Середня відвідуваність бібліотеки за 3 роки

Вищевикладена інформаційна, виховна, консультаційна діяльність шкільної бібліотеки повною мірою відображена на блозі «Книжковий розмай». Для організації дистанційної бібліотечної роботи в березні 2020 року створена вкладка «Карантин? Заходьте віртуально!» для підтримки учнів під час дистанційного навчання через COVID-19 в режимі 24/7. Контент вкладки оформлено на віртуальному стенді в сервісі Padlet у формі квілту — полотна в техніці клаптикового шиття. Бібліотечний електронний квілт містить розважальну та просвітницьку інформацію. Важливо зауважити, що бібліотеки відкривають дітям доступ до безпечного інформаційного простору, надають можливості для саморозвитку як читача.

Схарактеризований досвід бібліотекаря демонструє високий рівень професійної майстерності. В умовах запровадження дистанційного навчання практичну значущість, універсальність і технологічність досвіду важко переоцінити. Це та емпірична база, що вносить свій доробок в актуальну та недостатньо розроблену проблему активізації читання шкільної молоді через упровадження в практику роботи інноваційних (зокрема мультимедійних) технологій.

Список використаних джерел

1. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко. К. : УЦОЯО, 2017. 123 с.
2. Polishko N. Booktrailer as a Promotion Form and Publishing Strategy. *State and Regions. Series: Social Communications*. 2020. №. 2 (38). С. 58-63.
3. «Книжковий розмай» : блог бібліотечно-інформаційного центру Білозерської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 18 Добропільської міської ради. URL : <https://filippienko.blogspot.com/> (дата звернення 30.11.2020). Назва з екрана.

*Ткаченко Г. М.,
бібліотекар, методист відділу атестації педагогічних кадрів
Донецького ОБЛІППО*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток цивілізації характеризується прогресом технологій та зростанням інформаційних потоків, що викликають закономірні зміни в усіх сферах діяльності людини. Сьогодні зростає попит на фахівців з оригінальним мисленням, здатних до нестандартних рішень, таких, які вміють орієнтуватися в інформаційному просторі, працювати в динамічних умовах, а не тільки відтворювати попередній досвід. Саме тому змінюються пріоритети у вимогах до змісту освіти та компетентностей працівників.

У Законі України "Про освіту" зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [5].

Реформування системи освіти в Україні змінило бачення професійної майстерності освітян. Необхідною вимогою сьогодення для працівників освіти стала цифрова трансформація освітнього процесу. Важливою складовою нової парадигми освіти є ідея неперервного навчання, що охоплює всі форми, типи та рівні навчальної діяльності. Сьогодні працівник освіти повинен мати не лише високий рівень фахової компетентності, а й бути готовим до опрацювання великих масивів інформації, критично її оцінювати, виокремлювати причинно-наслідкові зв'язки, а також бути готовим до тотальної діджиталізації.

Актуальними сьогодні постають питання формування інформаційної компетентності та інформаційної культури у вищій та післядипломній освіті, якими опікуються такі науковці: В. Андрущенко, В. Бабич, Г. Воронцов, Л. Голодюк, О. Нікулочкіна, О. Матвійчук, Г. Селевко, І. Шалаєв тощо.

Різняться думки дослідників щодо першості формування інформаційної культури чи інформаційної компетентності. Науковці однієї групи представником якої є Г. Селевко, вважають що інформаційна компетентність – є змістовним структурним компонентом інформаційної культури людини, який поєднує комп'ютерну грамотність, уміння вести пошук, аналіз та оцінку, систематизацію, збереження та використання

інформації тощо.

Друга група науковців стверджує, що інформаційна культура формується на основі інформаційної компетентності. Під інформаційною культурою розуміють системне утворення особистості, яке інтегрує знання про основні методи інформаційних технологій, уміння використовувати наявну інформацію для вирішення прикладних завдань, навички використання персонального комп'ютера і технологій зв'язку, здібності представити інформацію в зрозумілій для всіх формі, орієнтує на розширення та поновлення знань [4]. Компетентність – це здатність особистості ефективно застосовувати набуті знання, уміння й навички у певній галузі професійної діяльності та повсякденному житті [6].

А. В. Хуторський наголошує [7], що компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, що задаються стосовно певного кола предметів і процесів, а компетентність співвідноситься з володінням людиною відповідної компетенції, разом з її особистісним відношенням до неї і предмета діяльності. Він виділяє ціннісно-змістовну, загальнокультурну, комунікативну, навчально-пізнавальну, інформаційну, соціально-професійну компетентності.

Формування інформаційної компетентності освітян сьогодні розглядається, як невід'ємна складова реформи системи вищої та післядипломної педагогічної освіти в цілому. Основна мета якої передбачає підготовку освіченого фахівця відповідно до вимог інформаційного суспільства, формування необхідних знань, умінь і навичок та компонентів інформаційної культури.

Система післядипломної педагогічної освіти сьогодні пропонує кожному освітянину індивідуальну модель професійного розвитку, що реалізує його потреби у формуванні компетентностей.

Професійний розвиток працівників освіти передбачає постійне підвищення кваліфікації через будь-які види і форми професійного зростання. Підвищення кваліфікації може здійснюватися через самоосвіту, навчання за освітньою програмою, стажуванням, участю у сертифікованих програмах, тренінгах, семінарах, практикумах, вебінарах, майстер-класах тощо. Вид, форму та суб'єкта підвищення кваліфікації відповідно до «Положення про підвищення кваліфікації педагогічних працівників» № 1/9-141 від 04.03.2020 освітяни обирають самостійно (інституційна, дуальна, на робочому місці (на виробництві) тощо).

Однією з десяти ключових компетентностей Нової української школи визначено інформаційно-цифрову, яка необхідна кожній сучасній людині для успішної професійної діяльності, головною метою формування якої є перехід від механічного засвоєння знань до формування вмій самостійно здобувати знання[3]. Цей процес залежить від багатьох чинників: рівня інформаційної та медійної грамотності, володіння офісною технікою, якості та можливостей програмного та технічного забезпечення комп'ютера та мобільного телефону, уміння користуватися інтернетом, освоєння онлайн-сервісів та платформ тощо.

Діяльність бібліотеки Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти сприяє процесу підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних, бібліотечних кадрів освітянської галузі. Одним із завдань, які стоять перед бібліотекою Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти є формування інформаційної компетентності працівників освіти регіону.

Професійний розвиток педагогів та бібліотекарів закладів освіти області характеризується набуттям компетентностей, які в умовах зміни законодавства, щодо підвищення кваліфікації, розвитку е-освіти, надання вільного вибору форм, методів, термінів для свого професійного зростання, є необхідною умовою задля сталого розвитку досконалої особистості.

З метою формування інформаційної та цифрової компетентностей працівниками бібліотеки щорічно створюються та оновлюються змістові модулі для педагогів та бібліотекарів, такі, як: «Медіаінформаційна грамотність сучасного педагога», «Використання інтерактивних технологій як засобу продуктивного навчання», «Наукова обробка документів. Основні інформаційні продукти», «Організація самостійної роботи як складова інформаційної діяльності», «Формування інформаційної культури та бібліотечно-бібліографічних знань», «Електронний підручник як засіб підвищення якості освіти», «Аналітико-синтетична обробка документів», «Академічна доброчесність як основа ефективного навчання», «Електронна бібліографія», «Класифікаційна система УДК: упровадження в шкільні бібліотеки», «Застосування мобільних технологій в освітньому процесі».

У 2020 році бібліотечні працівники Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти підготували для освітян нові пропозиції щодо підвищення кваліфікації. Окрім навчання за програмою підвищення кваліфікації надано оновлений список тренінгів, семінарів, спецкурсів різної тематики, різної кількості годин, різних інституційних форм (очна, заочна, дистанційна тощо), одним із завдань яких є формування інформаційної компетентності.

Розширення дайджесту курсів сприяло позитивній динаміці зареєстрованих освітян. На фахові курси у 2020 році зареєструвались 78 бібліотекарів, а на короткі спецкурси та тренінги – 466 працівників освіти області (дошкільної, шкільної, позашкільної, професійно-технічної) (рис.1). З наведених даних діаграми можна зазначити, що оновлення тематики, розширення варіативності курсів і спецкурсів призвело до значного зростання кількості слухачів курсів підвищення кваліфікації у 2020 році. Змістове наповнення вищезазначених модулів сприяє формуванню бібліотечно-бібліографічних знань та медійної грамотності, аналітико-синтетичній обробці інформації, розвитку навичок роботи з вебресурсами, безпеці в інтернеті, умінню самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, перевіряти, зберігати та передавати її, використанню інтерактивних технологій та мобільних застосунків тощо.

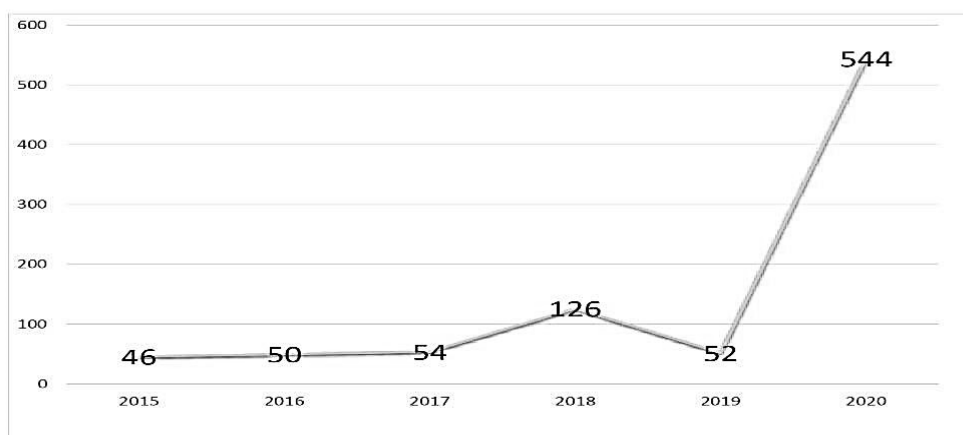

Рис. 1. Динаміка проходження слухачами курсів підвищення кваліфікації, організованими працівниками бібліотеки

Отже, можна зробити висновки про те, що важливим компонентом формування інформаційної культури освітян є інформаційна компетентність, яка має містити у своєму змісті: бібліотечно-бібліографічну грамотність; обізнаність у проблемах авторського права, інформаційної безпеки, принципи академічної доброчесності; розуміння інструментів використання сучасних інформаційних ресурсів, масивів документів, баз даних у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах тощо), індексація та декодування різних носіїв інформації (електронних та нонелектронних); систематизація, зберігання і пошук інформації; уміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та мобільні технології; розвиток медійної грамотності; готовність до цифрової трансформації суспільства тощо.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку педагогічної освіти : наказ МОН України від 16.07.2018 № 776. *Міністерство освіти і науки України : офіційний вебпортал.* URL : <https://bit.ly/3qaNWNr> (дата звернення : 26.11.2020).
2. Нікулочкіна О. В. Розвиток інформаційної компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2009. 20 с. URL : <https://bit.ly/3o41Nnb> (дата звернення : 22.11.2020).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи . URL : <https://bit.ly/36eJyFk> (дата звернення : 22.11.2020).
4. Овчарук О. В. Цифрова педагогіка в підготовці вчителя XXI століття : матеріали Всеукр. наук.-практ.семінару Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи (28 лютого 2018 року, м. Київ). К. : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018. С. 50-53.
5. Про освіту : закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Верховна рада України : офіційний вебпортал. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.(дата звернення : 24.11.2020).
6. Тимченко О. В. Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців освіти : Народна освіта : електронне наукове фахове видання. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5548 (дата звернення : 27.11.2020).
7. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. *Интернет-журнал «Эйдос».* URL : <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm> (дата звернення : 27.11.2020).

*Пашковська С. П.,
учитель початкових класів
ЗЗСО І–ІІІ ступенів №17 ВЦА міста Торецька*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ – ВИМОГА ЧАСУ

На сучасному етапі цифрові технології є одним із факторів, що мають найбільший вплив на всі сфери людської діяльності. Вони сприяють змінам в поширенні товарів і послуг, організації виробництва, людських відносинах. Великий вплив цифрові технології мають і на освіту. Цифровізація освіти створює необхідність підготовки фахівців, які володіють відповідними професійними компетенціями. Важливою з них є цифрова компетентність, а це: знання засобів цифрових технологій, висока адаптивність до нових умов, комунікативність, вміння працювати в групі, самоосвіта.

На необхідності цифровізації освітньої сфери акцентовано у Законі України «Про освіту» (2017). У проекті Концепції Цифрової адженди України – 2020 зазначено, що цифровізація має стати об'єктом фокусного та комплексного державного управління. Про розвиток «електронного навчання і формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу» зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу» (2018).

Цифрові технології полегшують життя, але підвищують вимоги до рівня фахової підготовки працівників. Постає потреба у висококваліфікованому фахівцеві, який володіє певними компетентностями, виявляє активність, наполегливість, відповідальність, креативність, уміє працювати як самостійно, так і в команді.

У ХХ ст. оновлювався переважно зміст освіти, але у ХХІ ст. цього недостатньо. З'являється необхідність удосконалення організаційних форм, методів, засобів навчання, створення дієвого цифрового освітнього простору. Цифровізація освіти спричинена потребою у широкому впровадженні інноваційних технологій, появою нових вимог до фахівців.

Освіта стає більш доступною і зручною завдяки ретельно організованому цифровому середовищу, а це важливо за умов мінімальних затрат – часових, фінансових, людських ресурсів.

Правильний підбір інформаційних технологій, поєднання й управління ними – це дуже важливо для налагодження ефективної роботи. Переваги цифровізації – це створення сприятливих умов для: розвитку умінь навчатися самостійно; формування мобільності особистості, умінь швидко пристосуватися до умов, які швидко змінюються; самоосвіти та саморозвитку; забезпечення співпраці та інтегративності; навчання у найбільш зручних умовах – комфортному темпі, але з оптимальним використанням часу.

Але, найголовніше, цифровізація забезпечує перехід від «освіти для

всіх до освіти для кожного». Тож відкривається сучасний освітній простір, у якому є всі умови для опанування базовими компетенціями.

Новий формат освітнього середовища передбачає цифровізація, в основі якого цифрові технології, які відкривають корисні та доступні сервіси і платформи з метою підвищення конкурентоспроможності, активної взаємодії усіх учасників освітнього процесу, відкритості, розвитку цифрових навичок. Цифрова адженда України наголошує, що цифровізація – це ефективний механізм для економічного росту завдяки збільшенню продуктивності від використання цифрових технологій. Відповідно стосується і освітньої сфери.

Які діти приходять зараз до школи? Які вирости в оточенні комп'ютерів, мобільних телефонів та інших гаджетів. І більшу частину часу вони проводять, граючи в ігри, спілкуючись у соціальних мережах, обмінюючись СМС-ками, скачують музику та фільми. Тож світ сучасних дітей – цифровий. І сучасному вчителю треба володіти цифровими технологіями, знати їх можливості, правильно поставити завдання своїм учням, підказати за допомогою яких цифрових інструментів це завдання можна вирішити. Саме такий вчитель потрібен сучасним дітям.

У педагогічній діяльності я зосередила увагу перш за все на практичній стороні застосування комп'ютера у освітньому процесі. Систематичне використання комп'ютера на уроці, на мою думку, сприяє: зростанню продуктивності уроку, реалізації міжпредметних зв'язків, підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці, організації проектної діяльності, зміні ставлення школярів до комп'ютера: вони починають сприймати його не як сучасну іграшку, а як універсальний інструмент для ефективної роботи в будь-якій галузі людської діяльності.

Радикальна діджиталізація освіти – це оновлення законодавчої бази, розбудова сучасної інфраструктури, підготовка кваліфікованих кадрів, які вправно володіють цифровою компетентністю. Така грамотність є домінуючою, адже вона дозволяє набувати компетенцій в інших галузях більш ефективно і раціонально.

Але треба зазначити, що такі технології не виключають роботи учителя початкових класів, адже ніяк не можуть його замінити. Їхній потенціал спрямований на удосконалення, доповнення, оптимізацію. Проте функції педагога кардинально змінюються. Уміння працювати з великою кількістю інформації, вирішувати проблемні ситуації, відстоювати власну позицію. Для досягнення цифровізації системи освіти такі зміни не повинні обмежуватися аудиторією чи класом (використанням цифрової техніки), вони мають пронизувати усі сфери та напрями діяльності закладу освіти, забезпечуючи перехід навчання на більш високий рівень.

Цифрові технології відрізняються дидактичним потенціалом, що забезпечує свободу пошуку інформації, її персоналізацію (орієнтацію на потреби учнів – різний рівень складності, темп, подача матеріалу), інтерактивність, мультимедійність.

Отже професійний розвиток учителя на сучасному етапі зосереджується

на формуванні таких складових цифрової компетентності: застосування цифрових технологій у професійному педагогічному середовищі; розвиток професійних навичок пошуку, створення і спільного використання цифрових освітніх ресурсів; формування в учителів необхідних навичок застосування цифрових інструментів у навчанні і викладанні; володіння цифровими інструментами для оцінки результатів навчання; використання цифрових інструментів для розширення освітніх можливостей учнів; зміст діяльності вчителя щодо супроводу процесу розвитку цифрової компетентності учнів.

Цифрова компетентність передбачає достатньо високий рівень володіння цифровими технологіями, виражає індивідуальну траєкторію професійного розвитку вчителя у відкритому інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Е-платформа Нова українська школа. URL:<http://nus.inf.ua/>
2. Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу: Наказ Міністерства освіти і науки України № 523 від 22 травня 2018р. «Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу»
3. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020»). Концептуальні засади. Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 р. 2016. Грудень. 90 с. URL:<https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf>.
4. Кучерак І.В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.20>
5. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: зб. тез доповідей учасників всеукр. наук.- практич. семінару (Київ, 28 лютого 2018 р.) за заг.ред. О. Коневщинської, О. Овчарук, Київ, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018. 61 с.

УДК: 37:005.591.6

Гречка В. С.,

вчитель вищої категорії, старший учитель

Комунальний заклад «Гімназія зі структурним підрозділом початкової школи № 17 Маріупольської міської ради Донецької області»

ВЕБКВЕСТИ: ВЕКТОР ДО ПІДВИЩЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Тенденції розвитку сучасного суспільства впливають на зміни, що відбуваються в системі освіти. На сьогодні проблема становлення інтересу до пошуку нових методів викладання стала актуальною, у зв'язку з тим, що відбулися значні зміни в суспільстві та освіті, які багато в чому визначаються особливостями переходу до інформаційного суспільства. Стрімко наростаючі обсяги навчальної інформації увійшли в протиріччя із можливостями її засвоєння. Для формування і розвитку в здобувачів освіти ключових компетенцій необхідно створювати педагогічні умови, що сприяють розвитку особистості дитини, в тому числі і сприяють підвищенню рівня її творчої активності та пізнавального інтересу, яку

потрібно розглядати як один з показників особистісного зростання людини, що забезпечує підвищення якості освіти.

Без нових інформаційних технологій неможливо уявити собі сучасну школу. Їх розвиток призводить до утворення нових способів використання Інтернету. Сьогодні більшість здобувачів освіти вільно користуються сучасними інформаційними технологіями, це допомагає їм знаходити й обробляти інформацію, а також представляти її в різних презентативних формах. Одна з можливостей використання Інтернету в освітньому процесі – технологія вебквесту.

Особливістю освітніх вебквестів є те, що частина або вся інформація для самостійної або групової роботи здобувачів освіти з ним знаходиться на різних вебсайтах. Крім того, результатом роботи з вебквестом є публікація робіт учасників у вигляді вебсторінок і вебсайтів (локально або в Інтернет) [1]. Завдання вебквеста являють собою окремі блоки питань і переліки адрес в Інтернеті, де можна отримати необхідну інформацію. Питання сформульовані так, щоб при відвідуванні сайту учасник повинен зробити відбір матеріалу, виділивши головне.

В новому законі України «Про освіту» зазначається, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [2]. Для досягнення цієї мети недостатньо лише отримати знання. Тому вводиться поняття компетентностей, які мають сформуватися у освітньому процесі, серед яких виділяються компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; культурна компетентність. Викладання в школі – це пошук креативних форм роботи, які забезпечують розвиток самостійного критичного і творчого мислення здобувачів освіти. Актуальною залишається задача вміння опрацьовувати інформацію, добуваючи її з різних джерел. Однією з методик, яка вчить знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати і вирішувати поставлені задачі і покликана методика вебквестів.

Вебквест, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх в освітній процес, сприяє ефективному вирішенню таких практичних завдань: учасник вебквесту вчиться виходити за рамки змісту та форм подання навчального матеріалу вчителем; створює можливість розвитку навичок спілкування Інтернету, тим самим, реалізуючи основну функцію – комунікативну; вебквест підтримує навчання на рівні мислення, аналізу, синтезу та оцінки; учасник вебквесту отримує додаткову можливість професійної експертизи своїх творчих здібностей та вмінь [3].

Технологія вебквест, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх в освітній процес, допомагає розвивати й компетенції: використання ІКТ для вирішення професійних завдань (в т.ч. для пошуку

необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів, баз даних тощо); самонавчання і самоорганізація; роботу в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль), тобто навички командного рішення проблем; вміння знаходити декілька способів рішень проблемної ситуації, визначати найбільш раціональний варіант, обґрунтовувати власний вибір; навички публічних виступів. Під час використання вебквесту у навчанні підвищується мотивація здобувачів освіти до вивчення дисципліни, з одного боку, і до використання комп'ютерних технологій в освітній діяльності, з іншого [4].

Що має знати вчитель, який створює вебквест? Із власного досвіду, хочеться зазначити наступне. Написання вебквесту вимагає дуже багато часу – декілька місяців, майже щодня працюючи над ним. Створення подібного електронного продукту вимагає від автора знання принципів сайтобудування, роботи в різних сервісах та вміння їх завантажувати на створений для квесту сайт. Використовуючи цю методику, треба враховувати вікові особливості учнів та ліміти перебування дитини за монитором комп'ютера. Ми дослідили, що найбільш зацікавлені брати участь у вебквестах учні 5–7-х класів.

Квести є чудовим засобом для створення міжнародних проєктів, розвитку міжкультурних комунікацій і порозуміння між націями. Граючи, здобувачі освіти шкіл із різних країн, можуть розв'язати багато проблем реального світу.

Таким чином, представлена технологія дасть можливість урізноманітнити освітній процес в закладах освіти, стимулювати учасників освітнього процесу до пошукової та дослідницької роботи, а також допоможе педагогічним працівникам організувати його на якісному рівні. Можна відзначити, що впровадження технології вебквестів у роботу школи сприяє підвищенню якості навчання, зацікавленості здобувачів освіти і викладачів, розвитку професійних компетенцій і є важливою стадією процесу реформування традиційної системи освіти в контексті глобалізації.

Список використаних джерел

1. Свірепчук І. А. Веб-квест як проєкт з використанням пошукової системи Інтернет [Електронний ресурс] / І.А. Свірепчук // Збірник наукових робіт Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/svirepchuk-web-quest.pdf> (дата звернення 021.12.2020).
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/paran186#n186> (дата звернення 21.11.2020).
3. Кузьміна І. П. Педагогічна технологія «веб-квест» [Електронний ресурс] / І.Кузьміна. – Режим доступу: <http://kamts2.kpi.ua/sites/default/files/img/28-30.04.2014.pdf> (дата звернення 29.11.2020).

4. Сокол І. М. Квест: метод чи технологія? / І. М. Сокол // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2014. – № 2. – С. 28–31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2014_2_8 (дата звернення 27.11.2020).

УДК 37.091.212.3-056.45:004

*Островська С. Д.,
вчитель історії загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 9
Покровської міської ради Донецької області*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Сучасне суспільство висуває нові вимоги перед освітою. Однією з цих вимог є підготовка таких особистостей, які легко налагоджують стосунки в реальності, що швидко змінюється і у майбутньому зможуть приймати критичні рішення, знаходити власне місце в новому просторі, що і сформовано у Національній стратегії розвитку освіти [1].

Одним із пріоритетних напрямів роботи вчителя у школі залишається розвиток і підтримка здібних, обдарованих учнів. У методичній літературі існує безліч варіантів організації роботи зі здібною молоддю, але жоден із них не передбачає відсутності очного контакту вчителя з учнем [2].

Тож, актуальність проблематики полягає у з'ясуванні можливостей використання онлайн-сервісів у роботі з обдарованими учнями, оскільки дистанційна форма організації освіти висуває перед учителем нові завдання щодо впровадження ефективних форм організації співпраці між учителем та учнями. Ми спробуємо охарактеризувати навчальний та формувальний потенціал онлайн-сервісів у налагодженні ефективної роботи з обдарованими учнями в період дистанційної освіти. Головне завдання при цьому полягає у презентації дієвого алгоритму роботи з обдарованою дитиною через використання онлайн-сервісів.

Запорукою ефективної співпраці між учителем та обдарованою дитиною є постійність та послідовність. Із введенням дистанційного навчання перед учителями постала проблема налагодження роботи зі здібними учнями в нових освітніх умовах. Необхідно було побудувати оновлену траєкторію співпраці з використанням Інтернет-ресурсів. Для цього було розроблено алгоритм дистанційної роботи з обдарованими учнями, який складається з двох етапів.

Перший (підготовчий) етап передбачав налагодження зв'язку між учителем, обдарованою дитиною та батьками. До співпраці було залучено практичного психолога школи для визначення психоемоційного стану учнів, їх готовності до роботи. Важливим моментом підготовчого етапу було визначення наявності засобів дистанційного навчання, якими володіла дитина, адже використання онлайн-сервісів без технічної підтримки неможливе.

Другий етап співпраці розпочався зі встановлення відеозв'язку з учнями на платформі центру командної роботи Microsoft Teams. Основною

формою передачі інформації від учителя до учня було обрано скринкасти – невеликі відео (до 5 хв.), у яких голос звучить за кадром, а на слайді висвітлюється головна інформація. Через такі відео учні отримували інструкції щодо самоосвітньої діяльності. Перевага такого спілкування в тому, що учасники можуть неодноразово переглядати відео в зручний для них час. Важливий елемент другого етапу – вибір онлайн-сервісів, зручних, доступних, цікавих учням.

В умовах дистанційного навчання учні отримували інформацію переглядаючи відео, тому під час пошуку онлайн-платформи з навчальними відео було обрано сайт «Mozaik education». Цей онлайн-сервіс цифрової освіти дозволяє переглядати навчальні відео в якості 4K або 1080p та панорамні зображення, грати в навчальні та розвивальні ігри, завдяки 3D-технології мандрувати вулицями середньовічного міста або траншеями Першої світової війни тощо [3].

Цікавим навчальним сервісом з історії є конструктор «Time Graphics», який сприяє покращенню орієнтації в хронологічному просторі. Конструктор дозволяє позначати на лінії часу необхідні події з певної теми, а потім, за потреби, завантажувати створену лінію часу в зручному форматі (Рис. 1). Головною перевагою даної роботи є виключно самостійна діяльність обдарованої дитини [4].

Рис. 1 Фрагмент лінії часу

«Українська національна революція 1917-1921 рр.»

Найбільшою популярністю серед учнів користується сервіс «Google maps», який дає можливість переглядати супутникові інтерактивні карти онлайн. Цей сервіс використовувався для поглибленого вивчення культурної спадщини людства (архітектурних споруд, пам'ятників тощо). У сервіс вбудовано функцію «Режим перегляду вулиць», що дає можливість переміститися до будь-якого об'єкту й переглянути його у 3D-форматі. Учителю потрібно лише створити маршрут визначеними культурними пам'ятками [5].

Значну увагу приділено популярному сервісу LearningApps.org, який дозволяє створювати інтерактивні вправи різних рівнів складності: вікторини, кросворди, пазли, ігри. На цьому сервісі учні можуть

самостійно створювати вправи або виконувати завдання, підготовленні вчителем [6].

Послідовна робота з обдарованими учнями дистанційно сприяла підготовці школярів до олімпіад з історії та правознавства, різноманітних учнівських конкурсів та науково-дослідницьких робіт [7]. Використання Інтернет-сервісів у роботі з обдарованими учнями під час дистанційного навчання допомагало поглибити знання, уміння і навички, формувати предметні та ключові компетентностей людини XXI століття: інформаційно-цифрову та уміння навчатись упродовж життя. Інтернет-сервіси дозволяють перенести навчання в інформаційно-технічну площину, яка є близькою й цікавою учням XXI століття.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення 22.11.2020).
2. Інноваційні технології навчання обдарованої молоді : матеріали VII-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 7–8 грудня 2016 року, м. Київ. Київ, 2016. URL: <http://yakistosviti.com.ua/userfiles/file/web-stem-shkola/22-serpnia/Vasilashko-Irina-Pavlivna/3-materialy-konferencii-7-8-12-2016.pdf> (дата звернення 21.11.2020).
3. Онлайн-сервіс цифрової освіти «Mozaik education». URL: https://ua.mozaweb.com/tools.php?cmd=list&category=TOOL&subject_azon=TOR
4. Онлайн конструктор «Time Graphics». URL: <https://time.graphics/ru/> (дата звернення 29.11.2020).
5. Онлайн-сервіс «Google maps». URL: <https://www.google.com.ua/maps/> (дата звернення 30.11.2020).
6. Сервіс конструювання завдань «LearningApps.org». URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення 26.11.2020)
7. Чернишов О. Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Рідна школа. 2010. № 4/5. – С. 12–14.

УДК 373.01:004

Коротецька М. Ю.,
викладачка математики ТОВ «Науковий ліцей/пансіон
«Міжнародна зелена школа ім. Кліма Чурюмова», м. Київ

ВПЛИВ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Сьогодні з розвитком ІКТ і широкою цифровізацією освітнього простору з'явилась достатня кількість простих інструментів, доступних, якими може скористатися сучасний вчитель. Особливо цінним такий ІКТ-інструментарій виявився в системі дистанційного навчання. Так, у науковому ліцеї Чурюмова (<http://cigs.com.ua/>) заняття відбуваються онлайн, класи працюють у віртуальних хмарах. Це відносно новий підхід у навчальному процесі загальної середньої освіти, проте використання дидактичного потенціалу новітніх засобів ІКТ надає змоги створити сприятливе інформаційно-освітнє середовище «школа-дім». Наприклад, для організації спільної роботи групи в ліцеї використовуємо інструмент

«Trello» (<https://trello.com/>) – електронна віртуальна дошка, яка містить перелік подій, проектів, списків тощо з якими працює група. Усі оновлення на віртуальній дошці відбуваються в реальному часі: коментарі для миттєвого зворотного зв'язку, завантаження файлів з комп'ютера, додавання списків, термінів виконання проекту тощо. Корисним у роботі також виявився онлайн-сервіс «Twiddla» (<https://www.twiddla.com/>) – класна онлайн-дошка, яка дозволяє розміщувати будь-яку інформацію (графіки, фото, тексти тощо), працювати з інформацією в режимі реального часу, адже для доступу до спільної дошки достатньо додати посилання, яке автоматично формується в адресному рядку тощо. Широкого використання набув сервіс «Go Pollock» (<https://www.gopollock.com/uk/>), що надає змоги збагати урок миттєвою візуалізацією рівня розуміння та прогресу усього класу в реальному часі; надає можливості зручно, швидко створювати інтерактивні уроки. Для проведення опитувань серед учнів ліцею на практиці використовуємо «Kaahoot!». Серед переваг вибору сервісу виокремимо, зокрема, надання учневі можливості відповідати на створені тести в реальному часі, з будь-якого гаджету, що має доступ до Інтернет.

Цікавим у практиці ліцею є використання електронного ресурсу «Карта подорожей» (<https://3pulse.com/>). Ресурс надає змоги учням створювати власні онлайн-карти подорожей. Така карта складається з розділу статистики подорожей (процент відвідуваних країн від загальної кількості на планеті, процент відвідуваних міст в країні), візуального відображення карти подорожей у графічному або точковому вигляді, переліку країн, які було відвідано. Крім того, в межах сайту зареєстровані школярі можуть вести власну сторінку подорожі, яка складається з таких розділів як, зокрема, «Мої подорожі» – висвітлення вражень від подорожі або надання рекомендацій іншим учням щодо цікавих місць у країні, чи як зручніше добратися тощо. Серед переваг застосування таких карт можна виокремити, зокрема: візуалізацію об'ємної проекції поверхні Землі; формування поняття про масштаб; схематичне відображення відвіданих країн, міст; схематичне відображення країн, міст мрії; визначення місця віртуальної подорожі; візуалізації положення певної країни, міста відносно іншої країни тощо [1].

Таким чином, ураховуючи те, що сьогодні освітній процес у закладах загальної середньої освіти повинен мати випереджувальний характер, бути спрямованим на підготовку учнів до подальшого успішного життя в умовах динамічних змін у суспільстві важливим є опанування сучасним вчителем інноваційними електронними освітніми ресурсами, новітніми досягненнями науки і техніки.

Список використаних джерел

1. Андрієвська В. М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : монографія. Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. 308 с.

*Салагуб Л. І.,
методистка відділу суспільних дисциплін Донецького ОБЛІППО,
аспірантка Донецького національного
університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)*

ВЕБКОНТЕНТ З ІСТОРІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО УРОКУ

Usus est optimus magister.

Досвід – найкращий учитель.

В умовах сучасних освітніх реалій підвищення рівня обізнаності вчителів історії щодо роботи з вебресурсами та різними видами історичних джерел є нагальною потребою. Процес підготовки напередодні проведення уроку є довготривалим. Варіації методів, технологій та прийомів, що репрезентуватимуться в ньому, передбачають застосування широкого спектру історичних джерел різних видів, які доцільно систематизувати. Уміння досліджувати історичні джерела та орієнтуватися в інформаційному середовищі сприяє формуванню критичного мислення у викладачів та учнів.

Вебконтент - це пряма калька з англійської, де слово «content» означає «зміст», «вміст». Це збірний термін для будь-якої інформації, що міститься в інформаційному ресурсі. Якщо ми акцентуємо увагу на вебресурсах у загальному контексті, то слід пам'ятати, що чим якіснішим він буде, тим краще для просування сайту. Наприклад, контент новинних сайтів, блогів. Висвітлюючи напрям викладання та вивчення історії України загалом та одного з його ключових тематичних векторів (процесу українського державотворення) зокрема, доцільним є створення вебконтентів із окремих тем, що стануть у нагоді під час викладання історії.

У вебконтенті («методичній скарбничці» вчителя) можуть бути сформовані онлайн-теки з різними видами матеріалів. Серед них: корисні сайти з історичним контентом, тематичними відеофрагментами, літературою (статті, енциклопедії, довідники, посібники, підручники тощо); історичні джерела різних видів (посилання на архівні документи, широко презентовані в мережі Інтернет); завдання / вправи; інструктажі щодо особливостей їх виконання (для учнів); матеріали щодо формування та традиційного оцінювання навчальних досягнень учнів; контент із мотиваційними відео, доцільними для презентації на початку уроку [3].

Під час формування вебконтентів доцільно звертати увагу на те, що сучасне покоління дітей «Z» якнайкраще зорієнтоване саме на візуальне сприйняття інформації. В історичному контексті доцільно мати кейси з тематичними плакатами, карикатурами різних часів, цікавими історичними відео тощо. Окрім безпосереднього дібрання матеріалів зазначеного вище формату, необхідно створювати матеріали інструктивного напрямку, що зможуть зорієнтувати учнів щодо вправного

виконання завдання. Слід не забувати про те, що сутність візуалізації полягає у презентації даних у вигляді зображення для максимальної зручності їх розуміння. Підходів до систематизації наочних засобів досить багато. Зокрема:

- 1) об'ємні посібники (моделі, колекції, прилади, апарати і т. д.);
- 2) друковані посібники (плакати, портрети, графіки, таблиці і т. д.);
- 3) проєкційний матеріал (кінофільми, відеофільми, слайди тощо).

Можна сміливо визначити ключові «маркери» щодо дібрання матеріалів для вебконтенту з історії: акцентування уваги на життєвому досвіді учнів та вчителя (приклади з життя); аналіз засобів унаочнення через створення дидактичного забезпечення (системи завдань щодо опрацювання дібраної історичної інформації); різні види засобів унаочнення, які ми використовуємо для його більш ефективного засвоєння учнями, повинні відображати певну епоху, окреме явище, подію тощо; має бути тісний взаємозв'язок між видом засобу унаочнення на історичною віхою, яку він відображає.

Доцільно звернути увагу на те, що вчителі історії Донецької області мають досвід щодо застосування навчальних матеріалів, розміщених у сформованих власноруч невеличких вебконтентах, під час проведення компетентісно зорієнтованих уроків історії [1].

Отже, використання навчальних матеріалів, що містяться у тематичних вебконтентах з історії, є ефективним під час проведення уроків, у межах яких можна сміливо застосовувати спектр матеріалів, зазначених вище. Це сприятиме розвитку творчого підходу до організації освітнього процесу. Онлайн-теки можна формувати за темами окремих уроків / блоками тем / історичними персоналіями / різними сферами (політика, побут, економіка) тощо. Зазначена вище градація дозволить мінімізувати час учителя історії на підготовку до презентації на уроці низки «історичних цікавинок» через призму застосування сучасних методів, прийомів та технологій навчання.

Список використаних джерел

1. Розробки вчителів історії Донецької області з теми «Добірка історичних джерел до теми шкільного курсу історії України (11 кл.), інструментарій до них» (авторами є слухачі курсів підвищення кваліфікації для вчителів історії; тема «Розвиток різних типів мислення на уроках історії», шифр 3.11.4). URL: <https://bit.ly/36KIxoK>.
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
3. Салагуб Л. І. Вебконтент: спектр «історичних цікавинок», літератури, джерел, завдань та вебресурсів. URL: <https://bit.ly/33LW0uN>.
4. Сахновський О. Є. Багатоперспективність у викладанні історії. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/46387/%CE>.
5. Топольський Є. Як ми пишемо історію. Таємниці історичної нарації. Київ: К. І. С. 2012. 400 с.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ: МЕХАНІЗМИ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 37.014.543.1

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-04

*Кириченко М. О.,
ректор Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти» НАПН України,
член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України,
доктор філософії, професор кафедри філософії і освіти дорослих
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1756-9140>*

ДІЯЛЬНІСТЬ «УНІВЕРСИТЕТУ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Концепція «Нова українська школа», відображаючи сучасну суспільну думку, стала основою упровадження освітньої реформи і модернізації освітньої галузі у нашій державі.

Реалізуючи відповідні державні рішення, Університет менеджменту освіти (далі – УМО) спрямував свою діяльність на підготовку фахівців освітньої галузі для роботи в умовах Нової української школи. У зв'язку з цим закладом вищої освіти було виокремлено декілька пріоритетних напрямів, а саме: розроблення та упровадження сучасних програм з підвищення кваліфікації фахівців освітньої галузі, зокрема, із залученням іноземних партнерів; науково-методичний супровід освітньої реформи; забезпечення безперервної освіти педагогічних та науково-педагогічних працівників і керівників освіти на основі цифровізації освітнього процесу.

Згідно з Концепцією за цими напрямками в Університеті відбулися інноваційні зміни у підвищенні кваліфікації працівників та керівників освіти. Так, форми, зміст, технології підвищення кваліфікації педагогів зорієнтовані на запити суспільства і держави, спрямовані на задоволення професійних та освітніх потреб споживачів і замовників освітніх послуг.

З перших днів запровадження Концепції «Нова українська школа» в Університеті були підготовлені сертифіковані тренери для вчителів початкових класів та керівників шкіл.

Спільно з Міністерством освіти і науки України на базі УМО проведені наради регіональних координаторів Нової української школи. 18 жовтня 2017 року вперше в Україні відбувся методологічний семінар з онлайн-трансляцією «Освітньо-філософські засади Нової української школи», у роботі якого взяли участь понад 250 представників різних навчальних закладів і установ України, педагогічні, науково-педагогічні та управлінські працівники, тренери і координатори проекту «Нова

українська школа».

Тематичними курсами підвищення кваліфікації за програмами підготовки кадрів для Нової української школи у 2018-2020 роках було охоплено понад 430 слухачів, серед яких керівники закладів освіти, регіональні координатори Нової української школи, методисти регіональних закладів післядипломної освіти та методичних кабінетів, психологи, викладачі педагогічних коледжів, організатори дистанційного навчання. Підвищення кваліфікації з питань впровадження Нової української школи пройшли також більше 400 державних службовців.

Для всіх категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації до освітньо-професійних програм і робочих навчальних планів включено 23 спецкурси, 99 нових тем, спрямованих на опанування філософських засад, виявлення сучасних особливостей організації освітнього середовища, розроблення педагогічних, інформаційно-комунікаційних (цифрових) і управлінських технологій, електронних освітніх ресурсів, психологічного забезпечення, формування навичок особистісного та професійного розвитку педагогів та керівників Нової української школи.

На замовлення Міністерства освіти і науки України працівники УМО взяли участь у розробленні Типових (базових) програм з підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, тренерів для вчителів початкових класів, керівників шкіл, тренерів для керівників шкіл, супервізорів відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Крім того, доцент Університету О. В. Просіна є одним із співрозробників нового Державного стандарту у галузі мистецтва.

Для науково-методичного забезпечення освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації фахівців освітньої галузі відповідно до Концепції «Нова українська школа» опубліковано понад 50 статей, видано 8 навчальних посібників, серед яких три мультимедійних, 19 методичних рекомендацій, 4 спецвипуски Всеукраїнського журналу «Методист» (видавнича група «Шкільний світ»).

В електронній бібліотеці НАПН України розміщено 83 публікації, присвячені актуальним проблемам професійного розвитку фахівців в умовах Нової української школи. Індекс скачування за цей період матеріалів із питань Нової української школи становить понад 8000.

До проведення занять зі слухачами курсів підвищення кваліфікації з актуальних проблем реформування освіти України, реалізації Концепції «Нова українська школа» залучаються провідні вчені, академіки НАПН України В. Г. Кремень, В. П. Андрущенко, В. Ю. Биков, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійник, члени-кореспонденти Л. М. Карамушка, О. М. Спирін та інші.

Для забезпечення якості курсів підвищення кваліфікації Університет розвиває співпрацю з іноземними партнерами щодо обміну досвідом реформування освіти. Важливою для науково-педагогічного колективу УМО стала співпраця з керівником Проекту «Навчаємося разом. Фінська підтримка реформи української школи» професором Арто Ваахтокарі, який виступив перед слухачами Університету та регіональними тренерами з

лекцією «Деякі факти про управління школами у Фінляндії». У процесі спілкування з керівниками закладів загальної середньої освіти були обговорені актуальні проблеми педагогічного лідерства, створення можливостей для викладання і навчання, цінності школи, серед яких довіра – замість контролю та перевірок. Для категорії регіональних тренерів були розкриті питання державних стандартів фінської школи, автономії учителя і закладу освіти, підготовки навчальних планів і програм, створення шкільних команд.

Багато із визначених складових успіху фінської школи вже реалізуються в освіті України.

Провідні тренери УМО з питань Нової української школи беруть участь у фінському проекті «Навчаємось разом» (модуль «Самооцінювання і план розбудови потенціалу Інститутів післядипломної освіти»). Елементи модуля впроваджуються в освітній процес на курсах підвищення кваліфікації для категорії керівних кадрів освіти та методичних працівників галузі.

Питання управління Новою українською школою розглядаються також в рамках реалізації українсько-австрійського проекту «Компетентності лідерства та менеджменту для ефективного розвитку якості в опорних школах» (КультурКонтакт Австрія). Вже відбулися три етапи навчання тренерських команд у складі науково-педагогічних працівників УМО та закладів післядипломної педагогічної освіти Вінницької, Житомирської, Київської, Одеської областей. Учасниками проекту розроблено програми тренінгів та проведено пілотні модулі, в яких представлено форми і методи роботи тренерів з управлінськими командами опорних закладів загальної середньої освіти.

Університет бере активну участь і в програмі Британської Ради «Ключові уміння 21-го століття». У ході проекту опрацьовано та апробовано навчальні матеріали для слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо розвитку критичного мислення, спілкування та співпраці, креативності.

Відповідно до концепції «Нова українська школа» одним із ключових аспектів освітньої реформи є розвиток інформаційно-цифрової компетентності фахівців освітньої галузі. Враховуючи невідворотність подальшої цифровізації як глобального та національного явища, науковці УМО створили нові можливості для безперервної освіти педагогів на основі переходу від навчання за принципом «знати все» до принципу «знати, як навчатися протягом життя та стати самореалізованим та конкурентоздатним».

Використання цифрових технологій характеризується кросплатформеністю, здійснюється не лише на заняттях, а й у міжкурсовий період, забезпечує взаємодію слухачів, викладачів, експертів. Цей підхід також реалізується у створеній в Університеті менеджменту освіти системі неформальної освіти УВУПО (Український відкритий університет післядипломної освіти). Як віртуальний університет розподіленого типу,

він об'єднує понад 20 закладів післядипломної освіти, у його структурі функціонує сім віртуальних кафедр та впроваджуються нові інноваційні форми онлайн навчання. Наразі ведеться робота щодо активного залучення до цієї діяльності і наукові установи НАПН України.

Провідні науковці УМО і наукових установ Національної академії педагогічних наук України розробляють спецкурси для навчання педагогів Нової української школи у відкритому університеті. Ми прагнемо поєднати освітній і науковий потенціал визнаних фахівців в освітньому просторі післядипломної освіти України, створити передумови для неперервної освіти педагогів, забезпечити науково-методичний супровід освітніх реформ. Слухачі УВУПО самостійно обирають власну траєкторію навчання, а саме: визначають, які спецкурси вони хочуть опанувати, час, який треба витратити на навчання, компетентності, що потребують формування та розвитку. Такий підхід до організації освітнього процесу відповідає концепції людиноцентризму академіка В.Г. Кременя, яка є ключовою методологією наукових досліджень в НАПН України.

В УМО створена та діє платформа для дистанційного підвищення кваліфікації, на якій щорічно навчаються понад 180 груп із загальною кількістю 5000 слухачів відповідно до державного замовлення.

Крім того, для забезпечення безперервної освіти і задоволення освітніх потреб слухачів курсів підвищення кваліфікації з питань Нової української школи в міжкурсовий період науково-педагогічними працівниками УМО створено і використовується 70 електронних освітніх ресурсів, а саме: 17 сайтів; 19 блогів; 26 сторінок в соціальних мережах; 31 ресурс навчально-методичного забезпечення (е-посібників/комплексів, курсів, лабораторій).

Загальна кількість користувачів складає близько 9 тисяч осіб.

Для організації безперервного навчання та консультування керівних і методичних працівників з питань упровадження Концепції «Нова українська школа» широко використовуються можливості соціальної мережі Facebook, зокрема, на сторінках усіх кафедр висвітлюється інформація про курси підвищення кваліфікації та заходи міжурсового періоду, розміщуються мотиваційні листи і відеопривітання, електронні дошки, електронні журнали із авторськими розробками (посібники, робочі зошити; електронні презентації), бази відкритих портфоліо для різних категорій слухачів курсів, надається можливість зворотного зв'язку з ними тощо.

З метою підтримки впровадження реформи загальної середньої освіти «Нова українська школа», забезпечення сучасними електронними освітніми ресурсами учасників освітнього процесу в Україні Університетом підготовлено і запропоновано більше 70 одиниць навчальної і наукової продукції для розміщення на Національній електронній освітній платформі.

Розвитком цифрових технологій для забезпечення освітнього процесу в УМО опікуються провідні фахівці: академіки В. Ю. Биков, В. В. Олійник,

член-кореспондент О. М. Спірін, доктор пед. наук, професор Л. А. Карташова.

Таким чином, готуючи педагогів до реалізації Концепції «Нова українська школа», науково-педагогічний колектив Університету зосереджує зусилля на впровадженні ціннісних засадах у європейському контексті освітніх реформ та нових моделей професійного розвитку педагогів і керівників закладів освіти.

Завдання колективу УМО щодо подальшого впровадження Концепції «Нова українська школа» полягає в тому, щоб забезпечити належний рівень якості післядипломної освіти у процесі підвищення кваліфікації педагогів і керівників закладів освіти, а також подальше розгортання наукового пошуку з проблем функціонування і розвитку Нової української школи. У перспективі доцільно зосередитися на нових складових модернізації освіти в сучасному інформаційному суспільстві (економічних, соціальних, духовних, культурно-ідеологічних), які мають визначити нові напрями досягнення сталості та стабільності його розвитку.

Список використаних джерел

1. Кириченко М. О. Модернізація змісту післядипломної освіти в умовах Нової української школи (на прикладі Університету менеджменту освіти). *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*. 2019. Вип. 8(37). С. 22–34. (Серія «Управління та адміністрування»).
2. *Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта*. (2017). Київ: НАПН України ДВНЗ «УМО», ЦППО.
3. Скрипник, М. І. (2018). Свобода, культура, професійний розвиток педагога Нової української школи. Т. М. Сорочан (Ред.), *Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти* (автор. кол.). (с. 56–75). Київ: Агроосвіта.
4. Скрипник, М. І. (2018). Педагогіка партнерства: від комунікації до діалогу. Т. М. Сорочан (Ред.), *Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти* (автор. кол.). (с. 76–100). Київ: Агроосвіта.
5. Сорочан, Т. М. (2018). Підготовка тренерів для навчання вчителів Нової української школи. *Методист*, 2(74), 4–8. Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/709943/>.
6. Сидоренко, В. В. (2018). Методична діяльність у суспільстві, яке навчається: виклики, проблеми, перспективи розвитку. *Методист*, 2(74), 14–26. Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/709938/>.
7. Сидоренко, В. В. (2018). Методична діяльність у суспільстві, яке навчається: виклики, проблеми, перспективи розвитку. *Методист*, 2, 7–16. Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/709938/>.
8. Сидоренко, В. В. (2017). Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». В. П. Андрущенко (Голова), *Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири*. (с. 148–153). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.
9. Сидоренко, В. В. (2017). *Розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагога Нової української школи за двохетапною дистанційно-очною формою навчання*, Матеріали II Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції. Київ: НАПН України ДВНЗ «УМО». Взято з

<http://lib.iitta.gov.ua/708952/>.

10. Сидоренко, В. В. (2017). *Розвиток професійно-педагогічної мобільності фахівців у стратегемах Концепції нової української школи*, Матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Київ: НАПН України ДВНЗ «УМО».
11. Сидоренко, В. В. (2017). *Розвиток професійно-педагогічної мобільності фахівців у стратегемах Концепції нової української школи*, II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція. Київ. Взято з <http://lib.iitta.gov.ua/707301/>
12. Сорочан, Т. М. (2017). Розвиток професіоналізму керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»/ В. П. Андрущенко (Голова), *Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири*. (с. 153–158). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.

УДК 37.014.3(477):061.1(4)ЄС

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-05

Абизов В. Є.,

к.політ.н., доцент, завідувач кафедри управління та адміністрування

Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3359-340X>

Бобилева Я. В.,

к.пед.н., доцентка кафедри управління та адміністрування

Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1039-2963>

Литвин В. В.,

методистка відділу зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, Донецький ОБЛІППО

СВІТОГЛЯДНІ СКЛАДОВІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ

Бажаною моделлю для сучасної української школи з набором ціннісних компетенцій та світоглядних установок є модель представлена в рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи щодо середньої освіти та визначається поняттям «європейський освітній вимір», яка включає комплекс якостей майбутнього успішного суспільства. Ці рекомендації знайшли своє відображення в «Концепції нової української школи» та Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту».

Потреба в створенні європейського освітнього виміру викликана цілою низкою причин з якими зустрілась Європа на перехресті XX та XI століть, зокрема такими, що викладені в Рекомендації NR (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи «Про середню освіту»: «...враховуючи, що сьогодні освітні системи в державах-членах Ради з культурного співробітництва стикаються з багатьма серйозними проблемами, а саме:

- зі зростаючими соціальними вимогами та потребою економіки в людях з високим рівнем кваліфікації в ситуації - освіта для всіх і акцент на

якості, що потребує диверсифікації умов, напрямів розвитку та методик освіти;

- з прискоренням і непередбачуваністю економічного й технічного розвитку, які призводять, зокрема, до того, що: ринок праці вже не гарантує забезпечення роботою і потребує на додаток до фахової підготовки навчання протягом усього життя; руйнується соціальна єдність, маргіналізуються певні соціальні групи у зв'язку з безробіттям і послабленням ролі інституцій, моральних цінностей і традиційних норм поведінки; зростає розуміння потреби захисту довкілля, а також принципів стабільного розвитку; завдяки розвитку нових інформаційних технологій відбулися величезні зміни в сфері культури:
- значно зросли мультикультурність і диверсифікованість Європи та європейських суспільств, а також небезпека ізоляціонізму, расизму, ксенофобії, нетерпимості, антисемітизму та ультра націоналізму;
- зокрема серед молоді - небезпека збільшення скептицизму або навіть апатії до політики та демократичних процесів...» [1].

Цілком закономірно, що глобальні зміни, в першу чергу, відбуваються в ключових економічних та політичних центрах сучасного світу, що містять в собі всі новації та переваги від розвитку, та водночас всі нові проблеми та труднощі, які є наслідками якісних трансформацій. Європа однією з перших відчуває глобальні зміни, веде теоретичний аналіз, формує набір практик до застосування.

У таких умовах освіта має знаходити свої механізми реагування на масштабні зміни в житті європейського світу, виробляти системні перспективні відповіді на виклики часу та пропонувати рецепти розвитку суспільства через трансформацію методології створення та розповсюдження знань і компетенцій. Європа рухалася до змін в освіті обравши напрямок створення та запровадження європейського освітнього виміру через підготовку висококваліфікованих педагогів. Тому актуальність проблеми підготовки педагога до суттєвих трансформацій в середній освіті України стає наявною, як у теоретичному плані, так і в практичній площині.

Освітні системи країн ЄС достатньо довгий час цілеспрямовано рухаються дотримуючись ціннісних і світоглядних принципів, наприклад, перелік основних компетенцій для учнів середньої школи. В Рекомендації NR (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи «Про середню освіту» міститься роз'яснення змісту поняття «європейський освітній вимір у середній освіті»: «Європейський вимір у середній освіті:

1. Слід заохочувати впровадження й розвиток європейського виміру в середній освіті, щоб досягти такої пріоритетної мети, як:

- у контексті відкритої Європи - озброєння молоді знаннями, потрібними їй, щоб бути мобільною, зокрема у працевлаштуванні;
- сприяння розвитку демократичного громадянства, що ґрунтується, зокрема, на спільних знаннях і взаємоповазі, а також на боротьбі з расизмом, ксенофобією і антисемітизмом;

- ознайомлення зі спільною спадщиною й різноманітністю європейських культур.

Досвід свідчить, що впровадження європейського виміру не тільки не загрожує національній, регіональній чи місцевій ідентичностям, а навпаки, розвиває й зміцнює їх». [1; 2]

Фактично формування «європейського виміру в освіті» є продуманою, аргументованою дією в межах середньої освіти на глобальні виклики цивілізації. Особливого значення в вирішенні таких складних завдань набуває питання професійної та психологічної готовності педагога до прийняття змін та нових правил комунікації з учнями і колегами.

Вже в 1983 в рекомендації NR (83) 13 Комітету міністрів Ради Європи «Про роль середньої школи в підготовці молоді до життя» було звернено увагу на особливості підготовки педагога-майбутнього:

«Для того, щоб оволодіти відповідними знаннями, виробити позиції та набути навички, потрібні для проведення консультацій і допомоги, працівники шкіл мають отримувати допомогу у вигляді відповідної професійної підготовки та підвищення кваліфікації.

Вчителів, зокрема, треба заохочувати: до розуміння психічних та емоційних потреб учнів; до розвитку вмінь чуйно й демократично керувати; до використання як засобу культурної й соціальної різноманітності учнів; до здобуття знань про світ праці поза межами освітньої системи та набуття досвіду роботи». [2; 3]

Але за мірою виникнення нових завдань, що спричинені розвитком цифрових технологій, розширенням мультикультурного середовища через активну міграцію з неєвропейських країн, іншими соціальними та економічними факторами вимоги до підготовки вчителя значно ускладнені.

Постає запитання, яке місце займає Україна? Проаналізувавши статистику ми визначили: Україна займає 81 місце у Human Development Index; 76 місце у Global Competitiveness Report 22% молодіжного безробіття; 60 % населення працює не за здобутою професією

На жаль соціологи неодноразово вказують на притаманні українському суспільству риси: колективна безвідповідальність; покарання ініціативи; високий рівень патерналізму; неповага до приватної власності.

Перед освітою стоїть питання. Яким чином ми можемо увійти в ритм освітніх трендів у світі? Одне з вагомих рішень – це сконцентруватись на розвитку вчителя, його компетенцій, персональних та професійних навичок, побудові середовища де панує співпраця серед вчителів. Відповідно, слід відкривати українському вчителю дискусійну, проблемну, трендову інформацію про розвиток та можливості сучасної освіти, а не завантажувати беззмістовними завданнями. Ціннісно - світоглядні установки європейської освіти не можна запровадити командно-адміністративним шляхом. Таким методом можна остаточно знищити надію освітян на реальні зміни в управлінні освітою.

В цьому контексті «суперечливих і комплементарних перспектив»

доцільно поговорити про світоглядний потенціал предметів гуманітарного циклу в загальноосвітньому навчальному закладі, перш за все, за темою національного світогляду та міжнаціональних відносин в сучасному європейському світі. Системним документом, що демонструє значення, що надається, гуманітарного предмету для формування світогляду сучасного європейського школяра є Рекомендація (2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі»).

Вже в перших рядках вище зазначених документів можна знайти об'єднувальний настрій, що визначає ідеологію усього документу: «...в посиленні взаємного порозуміння й довіри між народами, зокрема, через запровадження шкільних програм вивчення історії, які спрямовані усунути упередження й підкреслювати позитивний взаємовплив різних країн, релігій та ідей у процесі історичного розвитку Європи...» [4].

Ці документи враховують національні та культурні відмінності в Європі, і в той же час говорять, що «...викладання історії має базуватись на розумінні й поясненні культурної спадщини, а також має підкреслювати транснаціональний характер культурної спадщини...»[4].

Йдеться про те, що сучасна Європа усвідомлює себе як полікультурний простір, сповнений як спільними цінностями та досягненнями, так і протиріччями і конфліктами. Неодноразово в історії Європи національні протиріччя ставали причиною тривалих та, навіть, кровавих конфліктів, тому в сучасній європейській самосвідомості тема національного виховання в гіпертрофованому поданні інформації є небажаним варіантом світогляду. Але ми чітко усвідомлюємо, що наближення до європейського ціннісного виміру є необхідним та закономірним шляхом розвитку нашого суспільства та його освітнього кластеру.

Цікавими, на нашу думку, є положення представлені в розділі «Європейський масштаб викладання історії» цієї рекомендації:

- «показати історичні зв'язки, що не припиняються, на місцевому, регіональному, національному і європейському рівнях;
- підтримувати викладання історичних моментів або фактів, європейський масштаб яких є найбільш очевидним, особливо історичних та культурних подій або спрямувань, що формували європейську свідомість;
- розвивати всіма доступними засобами - зокрема, через комп'ютерні технології - проекти співробітництва й підтримки між школами з тематики, пов'язаної з історією Європи;
- розвивати інтерес учнів до історії інших європейських країн;
- започаткувати або розвивати викладання про історію побудови самої Європи»[4].

Україна в швидкісному темпі запроваджує європейський освітній вимір та приєднується до освітнього простору Європи. І дійсно час не чекає на нас, ми розуміємо, що треба пам'ятати – будь-яка медаль має дві сторони. Цінності не можуть бути сформовані одразу, але вони формуються в процесі діяльності, співпраці, реального партнерства, взаємоповаги між

вчителем та учнями, між вчителями, між менеджерами та учасниками освітнього процесу.

Успішне формування європейського освітнього простору залежить від того, наскільки твердо і свідомо суспільство буде дотримуватись рекомендацій ЄС щодо освіти і неухильно та творчо їх виконувати. Змінювати стиль та методи комунікації учасників освітнього процесу, вдосконалювати менеджмент освіти. Долучати педагогів до сучасних проблемних та дискусійних питань розвитку освіти, враховуючи перспективи розвитку. Тільки реальні світоглядні та поведінкові зміни можуть розпочати формування нової системи цінностей європейського світу в українській освіті.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України: Рекомендація N R (99) 2 Комітету міністрів Ради Європи "Про середню освіту" від 19.01.1999 //База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_738
2. Верховна Рада України: Рекомендація N R (83) 13 Комітету міністрів Ради Європи "Про роль середньої школи в підготовці молоді до життя" від 23.09.1983 //База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_733
3. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» URL: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>
4. Верховна Рада України: Рекомендація (2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи "Про викладання історії у ХХІ столітті в Європі" від 31.10.2001 //База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_729

УДК 37.014.543.1

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-06

Правдивцев П. А.,

*к. економ. н., старший викладач кафедри
управління та адміністрування*

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-1593-2412>

Колган Т. В.,

к. пед. н., доцент

*декан факультету підвищення кваліфікації педагогічних кадрів,
Донецький ОБЛІППО*

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9276-3173>

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО НАДАННЯ ПЛАТНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В сучасних умовах однією з ключових засад державної політики України в освітній галузі є реалізація принципу фінансової автономії закладів освіти. Реалізація такого принципу передбачає не тільки ефективне управління фінансовими коштами, що надходять від

засновника, а й отримання додаткових коштів, зокрема шляхом надання платних освітніх послуг. Водночас, під час реалізації права на фінансову автономію керівництво закладу освіти стикається з проблемами прийняття рішення щодо відбору додаткових джерел фінансування, визначення переліку платних освітніх послуг, що можуть надаватися та мають попит, розробки механізму відповідних дій та розрахунку вартості таких послуг. Управлінська практика показує, що для вирішення таких завдань доцільним є впровадження саме технології бізнес-планування.

Аспекти використання технології бізнес-планування в управлінській практиці закладів загальної середньої освіти майже не досліджувались. Методологію бізнес-планування розглянуто в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, як Барроу П., Демиденко В. В., Діденко Є.О., Зелль А., Зигель Ерик С., Карні Девід С., Коюда В.О., Македон В.В., Пасько М. І., Тарасюк Г. М., Форд Брайен Р., Шульц Лорен А. та ін.

Мета даного дослідження – визначення особливостей застосування технології бізнес-планування під час прийняття рішень керівниками закладів освіти, зокрема загальної середньої, в умовах пошуку додаткових джерел фінансування.

Під час проведеного дослідження були використані наступні методи: узагальнення (у процесі визначення сутності бізнес-планування); аналогії (у процесі вивчення механізмів адаптації практики підприємств щодо використання технології бізнес-планування до діяльності закладів загальної середньої освіти); систематизації (у процесі розробки стадій бізнес-планування платних освітніх послуг); аналізу та синтезу (у процесі визначення певних кроків до кожної стадії бізнес-планування платних освітніх послуг).

Бізнес-планування – це специфічна сфера ділових технологій [1, с. 255]. Існують різні підходи до розкриття її сутності. З огляду на мету дослідження найбільш доцільно навести визначення Македона В.В.: бізнес-планування – це впорядкована сукупність етапів і дій, пов'язаних із ситуаційним аналізом навколишнього середовища, постановкою цілей бізнес-планування, здійсненням планування (розробка бізнес-плану), його просуванням та реалізацією, контролем над його виконанням [2, с. 19]. Отже, бізнес-план розглядається як документ, в якому відбиті основні шляхи вирішення проблеми внаслідок ретельного аналізу її для обґрунтування вигідності запропонованого проекту, а також для залучення можливих контрагентів, потенційних фінансових партнерів і висококваліфікованих фахівців [3, с. 39].

На сьогодні законодавство України не закріплює обов'язковість розробки бізнес-плану [4, с. 79]. Водночас для аналізу поточного стану й прийняття рішень сама технологія бізнес-планування для закладу освіти є більш ваговою та корисною ніж сам документ, тобто бізнес-план. Однак, інтерес до змісту такого документу завжди будуть мати стейкхолдери закладу загальної середньої освіти (засновник, батьки учнів).

Значимість впровадження технології бізнес-планування для закладів

загальної середньої освіти може мати прояв у вирішенні наступних завдань:

- забезпечення життєздатності закладу освіти в умовах посилення конкуренції;
- осмислення місця закладу освіти на ринку освітніх послуг громади;
- аналіз власних потенційних освітніх можливостей;
- пошук та одержання додаткової фінансової підтримки;
- привернення уваги та інтересу до свого закладу;
- допомога у прийнятті ефективних управлінських рішень щодо надання платних освітніх послуг.

Ще однією важливою особливістю бізнес-планування є зв'язок зі стратегією. Економісти вважають, що бізнес-план є відображенням стратегії підприємства, та розглядають його одним із кроків її реалізації [2, с. 13]. В свою чергу, оскільки фінансова автономія є одним із принципів освітньої діяльності в Україні, то шлях її реалізації повинен знайти своє відображення у плані стратегічного розвитку будь-якого закладу освіти. Тому дослідження застосування технології бізнес-планування з орієнтацією на заклади освіти є виправданим.

Єдиного підходу до реалізації технології бізнес-планування не існує. Як правило, для підприємств формування бізнес-планів здійснюється із використанням міжнародних стандартів (TACIS, KPMG, UNIDO, BFM Group, ЄБРР) [5, с. 395]. Однак, для закладів загальної середньої освіти бізнес-планування потребує певного пристосування. Тому під час дослідження розроблено певні рекомендації для закладів загальної середнього освіти, що базуються на загальних підходах методології бізнес-планування.

Отже, процес бізнес-планування платних освітніх послуг повинен містити чотири стадії: 1) підготовча; 2) розробка бізнес-плану; 3) просування бізнес-плану; 4) реалізація бізнес-плану.

Перша стадія передбачає такі кроки, як опитування здобувачів освіти та їх батьків з метою вивчення потреб у додаткових послугах, формування (вигадкування) ідеї нової платної освітньої послуги (доцільним є створення «банку ідей»), створення робочої групи по розробці бізнес-плану нової освітньої послуги.

Друга стадія визначає наступні кроки:

- визначення змісту та параметрів освітньої послуги, а саме: її найменування, одиниці виміру, обсяги надання, категорія споживачів;
- аналіз конкурентного середовища або вивчення можливостей надання платних освітніх послуг закладами-сусідами в межах громади (потенційними конкурентами);
- аналіз ресурсного забезпечення: кадрового, інформаційного, навчально-методичного, матеріально-технічного;
- розробка маркетингових заходів (маркетингового плану) щодо

просування послуги;

- фінансові розрахунки: планування надходжень від надання послуги; розрахунок витрат, пов'язаних за наданням послуги (для бюджетних установ потрібно скласти калькуляцію вартості відповідно до вимог спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» від 23.07.2010 р. № 736/902/758);
- нарешті, оформлення результатів проведеного аналізу та розрахунків у форматі бізнес-плану, що обов'язково містить наступні розділи: титульний аркуш, зміст, резюме, опис закладу освіти, опис послуги, маркетинговий план, план виробництва, організаційний план, фінансовий план.

Третя стадія включає презентацію бізнес-плану стейкхолдерам закладу освіти (засновнику, батькам) та його обговорення з ними, а також остаточне прийняття рішення керівником закладу освіти щодо реалізації бізнес-плану.

Четверта стадія (завершальна) передбачає виконання бізнес-плану, підготовку необхідних документів (типовий договір про надання освітньої послуги, форму заяви замовника такої послуги, наказ про організації додаткової освітньої послуги тощо). Після реалізації бізнес-плану необхідно провести оцінку проведеної роботи та у разі потреби внести зміни на майбутнє.

Таким чином, впровадження технології бізнес-планування є необхідним фактором забезпечення життєдіяльності закладу освіти в умовах сьогодення. Реалізація такого механізму дозволяє керівникові закладу освіти більш ефективно приймати управлінські рішення, зокрема щодо надання додаткових освітніх послуг. Водночас, технологія потребує певної адаптації з огляду на ті завдання, що постають перед закладами загальної середньої освіти в умовах сучасності.

Список використаних джерел

1. Строченко Н. І., Коблянська І. І. Планування і контроль на підприємстві: навчальний посібник для студентів економічного напрямку підготовки денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Суми: СНАУ, 2015. 272 с.
2. Македон В. В. Бізнес-планування: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 236 с.
3. Демиденко В. Методологічні проблеми бізнес-планування підприємницької діяльності в сучасних умовах // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 40 (1). С. 38-46.
4. Діденко Є. О., Нянчур Б. С. Бізнес-планування та його роль у стратегічному управлінні підприємством. // Економіка та держава. 2016. № 12. С. 78-81.
5. Коюда В. О., Пасько М. І. Методологічний підхід до бізнес-планування розвитку підприємства // Бізнес Інформ. 2015. № 9. С. 394-402.

*Щербиніна Г. О.,
методистка відділу менеджменту
освіти та педагогічних інновацій Донецького ОБЛІППО*

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В управлінській складовій освітньої сфери останнім часом відбулися суттєві зміни, що потребують принципово нового управлінського потенціалу. Надана закладам загальної середньої освіти кадрова, фінансова та організаційна автономія, конкурсне випробування на заміщення посади керівника ЗЗСО вимагають від сучасного управлінця якісної підготовки, високого професіоналізму, легкої орієнтації в нормативному полі, що в цілому допоможе йому ефективно здійснювати покладені на нього функції й мінімізувати можливі ризики. Децентралізація збільшує ступінь свободи керівника, а від цього зростає і рівень його відповідальності.

Суспільство покладає на менеджера чимало сподівань і асоціює його з прогресивним інноватором, творцем, передовиком, який усе знає і може розв'язати будь-яку проблему. Однак практика показує абсолютно протилежні речі: майбутніх директорів та їх заступників до управлінської діяльності не готують – вони самотужки опановують сферу своєї діяльності з книг та інших джерел інформації, знайомляться із законодавчою базою вже безпосередньо на керівній посаді і стикаються з безліччю проблем, до яких психологічно й методологічно не готові. На сьогодні ця проблема частково вирішена на всеукраїнському рівні завдяки Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (Постанова КМУ від 21 серпня 2019 року №800), який зобов'язує працівників сфери освіти, управлінців зокрема, щороку проходити курсову перепідготовку, а новопризначених керівників – 90 годин підвищення кваліфікації в перший рік роботи на керівній посаді. Однак незважаючи на такі можливості, надані державою, а також наявність чітких обов'язків керівника закладу загальної середньої освіти, висвітлених у статті 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту», актуальними залишаються питання: яким має бути керівник закладу освіти? Якими якостями він має володіти як професіонал?

Науково-методична література подає чимало компетентностей, якими, на думку дослідників, має володіти менеджер освіти: це і соціальна, і правова, і комунікативна, і фінансова тощо. Однак на наш погляд, найбільш значущою для професійного становлення керівника є управлінська компетентність, яка є за своєї суттю інтегральною, оскільки вбирає в себе психологічну складову, суто управлінську, фінансово-економічну та правову.

У науково-методичній літературі термін «управлінська компетентність керівника закладу освіти» трактується доволі багатоаспектно:

«Управлінська компетентність – це система знань, умінь і навичок, адекватних структурі та змісту управління» [1, с. 28]. Т. Сорочан розглядає поняття компетентність керівника ЗЗСО як єдність психологічної, теоретичної і практичної готовності до управлінської діяльності відповідно до конкретних вимог і завдань [5, 164-165]. За думкою Л. Даниленко, управлінська компетентність – це інтегральна якість особистості, що має свою структуру, яка дозволяє керівнику у найбільш ефективний спосіб здійснювати свою діяльність, а також саморозвиток і самовдосконалення як у системі підвищення кваліфікації, так і в процесі самостійної роботи [2, 44-52]. В. Маслов професійну компетентність керівника в галузі освіти розглядає як систему теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, організаційно-методичних і технологічних умінь, необхідних особистості для виконання посадовофункціональних обов'язків, а також відповідні моральні й психологічні якості. З цих позицій дослідник кожному функцію управлінської діяльності керівника ЗНЗ визначає певним обсягом знань та класифікує таким чином: методологічні, нормативні, загальнотеоретичні, організаційно-методичні, конкретно-посадові [4, с. 65].

Зіставлення й порівняння вищенаведених та інших понять «управлінська компетентність керівника закладу освіти» дає підстави стверджувати, що управлінська компетентність керівника ЗЗСО – це здатність керівника правильно реагувати на обставини, проявляючи психологічну витримку та спектр знань (педагогічних, правових, фінансових) з проблемної ситуації, не виходячи за рамки функціональних обов'язків, що в цілому має позначитися на результативності освітнього процесу.

Вагомим чинником у розвитку управлінської компетентності керівників ЗЗСО є їхня здатність до самооцінювання та рефлексії. Без критичного ставлення до себе та своєї професійної діяльності неможливо збагнути прогалини в роботі та шляхи подальшого вдосконалення. Якщо людина вважає, що вона все знає – це початок кінця.

Робота Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (далі – Інститут) спрямована на те, щоб створити максимально сприятливі умови для усвідомлення слухачем-керівником ЗЗСО шляхів подальшого самовдосконалення у процесі взаємодії з іншими учасниками курсів підвищення кваліфікації. Тут важливо наголосити на системі взаємостосунків між викладачем-андрагогом та слухачем-керівником ЗЗСО: не слід забувати про те, що система післядипломної педагогічної освіти має справу з дорослими людьми, які вже визначилися зі своєю професією, є морально зрілими, стійкими та фінансово незалежними, тож і навчання їх має будуватися на партнерських засадах. Доволі слушною з цього приводу є думка В. Лунячек: «Якщо освітній процес розглядається як інформаційний, то стосунки між викладачем та слухачем будуватимуться як стосунки між тими, «хто знає, і тими, «хто не знає». Але такий тип стосунків є вкрай неефективним, тому що практичні знання

слухачів про конкретну управлінську діяльність майже завжди були ґрунтовнішими, ніж знання викладачів» [3, с. 5-6]. На відміну від взаємостосунків «учень-педагог», де педагог виступає в ролі суб'єкта, а учень – об'єкта освітньої діяльності, стосунки «керівник ЗЗСО-викладач» мають суб'єкт-суб'єктний характер. Партнерська взаємодопомога, взаємопроникнення у науково-теоретичний аспект – з боку слухача-керівника – та практичний досвід – з боку викладача – дадуть реально ефективний результат для обох суб'єктів освітньої діяльності.

Отже, лише за умови органічного поєднання зацікавленості слухача-керівника ЗЗСО та викладача КПК можливий розвиток управлінської компетентності першого.

Важливою складовою в розвитку управлінської компетентності керівників ЗЗСО є практикоорієнтованість міжкурсних та курсових заходів. Оскільки управлінська компетентність – це, як зазначалося вище, якість інтегральна, відділ менеджменту освіти та педагогічних інновацій Донецького ОБЛІППО планує свою діяльність таким чином, щоб охопити якомога більше проблем, що виникають під час управлінської діяльності. До таких тем ми відносимо розбудову внутрішньої системи забезпечення якості освіти, кадрову політику в умовах НУШ, сучасні цифрові технології, які сприяють оптимізації управлінських процесів, документообіг, удосконалення комунікативної компетентності керівників тощо. Практикоорієнтованість забезпечується не тільки добором актуальних тем, а й висвітленням реального практичного досвіду шкіл, що в цілому дає змогу якнайповніше розкрити проблемне питання.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, зазначимо: розвиток управлінської компетентності керівників закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної педагогічної освіти можливий за умови здатності керівників здійснювати самоаналіз управлінської діяльності, суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин між слухачем-керівником ЗЗСО та викладачем КПК, практикоорієнтованості міжкурсних та курсових заходів.

Список використаних джерел

1. Волотовська Т. П. Теоретичні аспекти управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів // Вісник. Серія «Педагогічні науки». – 2016. – № 142. – С. 26-30.
2. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи: (монографія) / Л. І. Даниленко. – К.: Логос, 1998. – 140 с.
3. Луначек В. Е., Смирнова М. Є. Формування управлінської компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу на засадах андрагогіки [Електронний ресурс] // Теорія та методика управління освітою, № 3, 2010 р. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10lunepa.pdf>
4. Маслов В. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів / В. І. Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – №2. – С.63-66
5. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія і практика: монографія / Т.М. Сорочан – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.

*Гладкова Г. В.,
завідувач відділу координації роботи центрів
професійного розвитку педагогічних працівників,
старший викладач кафедри управління та адміністрування
Донецького ОБЛІППО*

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Розвиток неперервного навчання став одним із соціальних наслідків процесу глобалізації та інформатизації. Швидкий технологічний та інформаційний розвиток людства закріпив необхідність переходу від принципу «освіта на все життя» до принципу «освіта протягом всього життя». Педагогові, щоб бути конкурентоспроможною особистістю, необхідно розвиватися постійно, оновлювати свої знання і навички, перенавчатися. Неперервна освіта супроводжує процес зростання освітнього (загального і професійного) потенціалу особистості протягом життя, який організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів. В Україні за способом організації освіта дорослих підрозділяється на інституційну, групову та самостійну [4], за ступенем організованості виділяють три основних типи освіти дорослих: формальну, неформальну, інформальну, які затверджені законодавчо [1].

Можливості для неперервної освіти відкривають Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Нормативно визначено, що особистості, що навчається, повинні бути створені певні умови для одержання потрібних їй знань, розвитку загальних та професійних компетентностей. Неперервній освіті педагогів сприяють вищі навчальні заклади, заклади післядипломної педагогічної освіти. Підтримати педагога у процесі підвищення кваліфікації призначені центри професійного розвитку педагогічних працівників, які створюються шляхом реорганізації методичних структур (міських, районних, ОТГ кабінетів, центрів) [2] та повинні стати потужними установами супроводу професійного зростання педагогів.

Протягом останніх 5 років в Донецькій області працювали 15 міських, 12 районних методичних кабінетів (центрів), 4 методичні кабінети ОТГ, а також 4 сектори освіти громад, у склад яких входили методисти. Штати цих структур нараховували 184 методичні працівники: 153 методисти та 31 завідувача МК(МЦ), – мали в своєму складі до 30% працівників вищої категорії, більше 40% першої, 10% учителів-методистів, 1% із званнями «Відмінник освіти» та «Заслужений учитель України», сертифікованих

тренерів НУШ та супервізії. Методичні служби працювали над питаннями реалізації освітньої реформи, організовували діяльність професійних спільнот, проводили різноманітні заходи. Але виклики у роботі поступово зростали: щороку виникали проблеми кадрового забезпечення (вакансії на початок навчального року досягали 20% від загальної кількості методистів); збільшувалася кількість функцій, не властивих методичним службам, як то охорона праці, охорона дитинства, освітня статистика, організація ЗНО, атестації, різноманітних дитячих конкурсів тощо; з цієї причини простежувалися іміджеві втрати, оскільки методичні кабінети педагогами сприймалися у багатьох випадках як контролюючі органи або центри організаційної роботи, а не центри розвитку та супроводу реформи. Закон України «Про повну загальну середню освіту» у 2020 році дав старт реформі методичної служби, створенню юридично самостійних центрів професійного розвитку педагогів з чітко окресленими функціями.

Станом на 01.12.2020 року рішеннями органів місцевого самоврядування створено 17 центрів професійного розвитку педагогічних працівників територіальних громад (далі – Центри), всі інші методичні структури знаходяться в процесі реорганізації, зберігаючи, на жаль, перспективу ліквідації без створення центрів.

Основні завдання Центрів включають: узагальнення та поширення інформації з питань професійного розвитку педагогічних працівників; координацію діяльності професійних спільнот; формування на власному веб-сайті баз даних програм підвищення кваліфікації, інших джерел інформації, необхідних для професійного розвитку педагогів; забезпечення надання психологічної підтримки педагогічним працівникам; консультування з питань сучасних освітніх технологій, траєкторії професійного розвитку педагогів, проведення супервізії, розроблення документів закладу освіти тощо [3].

Головна місія Центрів – сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, їх професійна та психологічна підтримка – відповідає запитам педагогів та вимогам реформи в Україні, концептуальним питанням реалізації стратегії неперервної світи, досвіду європейських країн.

Саме Центри стануть тими осередками професійної підтримки педагогів в умовах проведення освітньої реформи, яких очікує педагогічна спільнота, осередками технологій, наставництва, установами, в яких працюють фахові консультанти, виконуючи і нові ролі тренерів, коучей, модераторів, експертів, супервізорів.

Педагогові, який планує свій професійний розвиток, працівники Центру будуть допомагати здійснювати, перш за все, самооцінювання професійної діяльності, з'ясувати потреби у професійному розвитку, допомагати визначати точки зростання та цілі, яких він прагне досягти, а вже після цього – обирати форми та зміст професійного розвитку, теми підвищення кваліфікації відповідно до пропозицій суб'єктів підвищення кваліфікації. Самооцінювання та планування професійного зростання буде базуватися

на розумінні вчителем власного рівня розвитку професійних компетентностей, тобто чітко пов'язано з професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», який повинен вступити в силу у 2021 році.

Працівники Центрів (крім директора та психолога) за штатним розкладом мають посади консультантів, а одна з визначених Положенням функцій – консультування педагогічних працівників. Консультування традиційно розуміється як надання інформації, порад, рекомендацій відповідно до отриманих запитів. Але робота Центрів не може бути окресленою тільки цим. Саме поняття «консультант» має різні трактування: це і той, «хто дає консультації з питань свого фаху» [5], і «службовець, що здійснює наукову **експертизу**, консультації і своєчасне забезпечення керівника необхідною інформацією, **контролює, оцінює і узагальнює якість інформації**, аналізує можливості соціально-економічні наслідки управлінських рішень» [6].

Виходячи з цього, допомога педагогам у професійному розвитку, формуванні шляху реалізації професійного потенціалу, удосконаленні професійних компетентностей має бути пов'язана і з поширенням кращого досвіду, і з інформаційною роботою, і з навчанням на місцях, діяльністю спільнот, груп педагогів тощо. Визначивши з педагогами бажану ціль, консультанти мають запропонувати шляхи її досягнення: як тематику та форму підвищення кваліфікації у відповідних суб'єктів, так і участь у роботі шкіл, творчих груп, семінарів, практикумів на місцях, в межах професійних спільнот.

Розуміючи завдання та нові ролі консультанта, робимо висновок, що його діяльність передбачає і **аналіз** інформації та індивідуальної ситуації кожного педагога, і **експертизу** програм підвищення кваліфікації, в тому числі з приводу наявності ліцензії у суб'єкта, змісту, цілей, розвитку компетентностей; і аналіз та експертизу документів закладів освіти, кращих педагогічних практик, досвіду, і **координацію** роботи закладів освіти, спільнот, в тому числі із інклюзивно-ресурсними центрами та центрами психологічної роботи; і **узагальнення** фахової інформації, і **організацію** заходів для педагогів тощо.

Великої ваги набуває інформаційна політика Центрів, наявність дієвих, наповнених якісною та необхідною інформацією сайтів Центрів, представлення установи в соціальних мережах, що на сьогодні є трендом, створення власних сторінок, віртуальних спільнот, тематичних груп та ін. З широким та об'єктивним висвітленням діяльності Центрів буде пов'язано формування позитивного іміджу установи.

Але сьогодні існують ризики, пов'язані із недостатнім рівнем комунікації з органами місцевого самоврядування громад щодо необхідності функціонування Центрів як ланки професійного розвитку педагогів, як ланки реалізації реформи в освіті, нерозумінням з боку влади на місцях ролі Центрів в процесі неперервної освіти та підвищення

загальної якості освітніх послуг, і як результат, не створення Центрив в громадах при паралельній ліквідації методичних структур, а, відповідно, виникнення проблем забезпечення професійного супроводу педагогів та становлення педагогів-агентів змін.

Отже, вважаємо функціонування центрив професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до чинного законодавства сьогодні необхідним, це буде вагомим індикатором успішності впровадження концепції неперервної освіти, підвищення професійної компетентності керівників, професійного зростання педагогів в період реформування освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380
2. Закон України «Про загальну середню освіту». – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 672 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>
4. Сігаєва Л. Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 59. Педагогічні науки // http://eprints.zu.edu.ua/7311/1/vip_59_8.pdf
5. Академічний тлумачний словник (1970-1980) // <http://sum.in.ua/>
6. Вікіпедія // <https://uk.wikipedia.org/wiki>

УДК 37.014:004-057.54

Фільчакова Т. В.,
методист відділу координації роботи
центрив професійного розвитку педагогічних працівників
Донецького ОБЛІППО

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДИРЕКТОРІВ ТА КОНСУЛЬТАНТІВ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Державна політика уряду України спрямована на розвиток цифрової економіки та суспільства. Важливим напрямом розвитку цифрового суспільства на державному рівні є реформування освітньої галузі. Мотивацією до навчання дітей цифрової епохи є використання в освітньому процесі інноваційних, інтерактивних технологій із залученням сучасних технічних засобів. Виклики періоду пандемії додали актуальності і незамінності цифровим технологіям а також підвищили увагу до дистанційного і змішаного навчання.

В межах реформування освіти відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2], Положення про ЦПРПП (постанова КМУ від 29 липня 2020 р. № 672) [1] в Донецькій області з 01.09.2020 р. з метою супроводу професійного зростання педагогів почали створюватися центри професійного розвитку педагогічних працівників. Надзвичайно

важливою складовою в умовах цифрового суспільства та модернізації освіти є формування цифрової компетентності працівників цієї структури.

Цифрова модернізація сучасної освіти передбачає перехід від використання цифрових технологій не лише на уроках інформатики до їх застосування кожним педагогом на уроці та поза його межами, кожним керівником закладу у роботі з педагогами, кожним працівником ЦПРПП під час методичного супроводу педагогів та керівників закладів освіти.

Цифрова компетентність педагогічного працівника, в тому числі і директорів та консультантів ЦПРПП, – це складне динамічне цілісне інтегративне утворення особистості, яке є його багаторівневою професійноособистісною характеристикою в сфері цифрових технологій і досвіду їхнього використання, що обумовлене з одного боку потребами та вимогами цифрового суспільства, а з іншого появою цифрового освітнього простору, який змінює освітню взаємодію всіх її учасників, характеризується широким залученням мережі Інтернет, цифрових систем зберігання та первинної систематизації даних, а також автоматизованих цифрових аналітичних систем (на основі нейромереж та штучного інтелекту), що дозволяє ефективніше здійснювати професійну діяльність та водночас вимагає (можливо - стимулює або потребує) постійного професійного саморозвитку [4].

У Концепції НУШ зазначається, що інформаційно-цифрова компетентність – це впевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [3]. Директорам та консультантам ЦПРПП інформаційно-цифрова компетентність допомагає аналізувати та налагодити процес методичного супроводу побудови індивідуальної траєкторії кожного педагогічного працівника, в тому числі і за допомогою використання різноманітних комп'ютерних засобів і технологій. Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників (вихователів закладів дошкільної освіти, учителів початкової школи, учителів різних навчальних предметів основної та старшої школи, керівників закладів освіти різних типів), які навчають та виховують дітей ХХІ століття, надзвичайно важливий, і саме через це незаперечним є той факт, що формування цифрової компетентності працівника ЦПРПП – одне з найактуальніших завдань сучасної освіти.

Цифрова компетентність педагогічного працівника має забезпечувати розвиток різноманітних складових: медіаграмотності, опрацювання та критичного оцінювання інформаційних даних, безпеки та співпраці в мережі Інтернет, знань про різноманітні цифрові технології та пристрої, вмінь використовувати відкриті ресурси та технології для професійного розвитку, формування у учнів умінь ефективно користуватися цифровими

технологіями та сервісами у навчальних та життєвих ситуаціях для розв'язування різних проблем та завдань, застосовувати інноваційні технології для оцінювання результатів їх навчальної діяльності, розуміння поняття кодування, елементів штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності та вирішення професійних проблем за допомогою використання цифрових технологій. Педагогічні працівники мають розуміти, як цифрові технології можуть підтримувати комунікацію, співпрацю, творчість та інноваційність, усвідомлювати їх функціональні особливості, обмеження, наслідки та ризики використання; загальні принципи, механізми та логіку, що лежать в основі створення цифрових сервісів, які постійно розвиваються, а також знати основи функціонування та використання різних цифрових пристроїв, комп'ютерних програм та мереж. Педагогічні працівники мають вміти критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив відомостей та даних на свідомість та розвиток особистості, на прийняття рішень, та усвідомлювати юридичні та етичні аспекти, пов'язані з використанням цифрових технологій. Цифрові компетентності включають в себе вміння використовувати, фільтрувати, оцінювати, створювати, проєктувати та поширювати цифрові освітні ресурси [4].

З метою організації та активного функціонування єдиного віртуального освітнього простору, обміну досвідом, поширенню кращих методичних практик а також формування та активного розвитку в тому числі і цифрової компетентності освітян Донецької області ще з 2018 року працює каталог сайтів методичних кабінетів Донеччини. Завдяки актуальній та корисній інформації, яка постійно оновлюється, є можливість потрапити до освітнього та інформаційного простору міст, районів, ОТГ області, що, в свою чергу, сприяє обміну досвідом та співпраці. В 2020р. у зв'язку з новим територіальним районуванням та реформуванням в освіті (ліквідацією або реорганізацією методичних кабінетів у центри професійного розвитку педагогічних працівників) даний вебресурс активно переформатовується.

Процес професійного методичного супроводу педагогічних працівників потребує постійного вдосконалення, адже для формування компетентного сучасного фахівця використання цифрових інформаційних технологій має стати перманентним процесом розвитку та самовдосконалення як кожного працівника ЦПРПП, так і кожного сучасного педагога. Цифрова обізнаність, правильно підібрані та доповнені традиційними технологіями засоби навчання покращують умови безпосереднього пізнання дійсності та сприяють професійному розвитку директорів, консультантів ЦПРПП, педагогів та керівників закладів освіти, сприяють формуванню інформаційної культури, медіаграмотності, загальної обізнаності та практичного використання гаджетів як в професійній сфері, так і для комфортної життєдіяльності у сучасному цифровому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Деякі питання розвитку педагогічних працівників (постанова КМУ від 29 липня 2020

- р. № 672) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
 3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 4. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника [Електронний ресурс] // Інституційний репозитарій Київського університету імені Бориса Грінченка – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27905/1/digital%20comp%20teacher%20Morze.pdf>

УДК 37.014:004-057.54

*Лосенкова Н. В.,
методист відділу нормативно-правового забезпечення
освітньої діяльності Донецького ОБЛІППО*

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Нинішня система освіти в Україні характеризується глибокими внутрішніми суперечностями. Найбільш важливими та значущими з них можна вважати кардинальні зміни у структурі попиту на різноманітні освітні послуги поряд із базовою освітою, а також різке зростання потреби у кваліфікованих спеціалістах у сфері освітнього менеджменту.

У сучасних концептуальних підходах до здійснення якісних перетворень у суспільстві в цілому серед найважливіших все більше значення набуває не просто реформація системи освіти, а перш за все кардинальні зміни у сфері управління освітнім середовищем.

Бюрократичні умови існування закладу освіти у радянській та частково пострадянській періоди призвели до того, що освітня парадигма зафіксувалася у стані надлишкового зовнішнього управління, у якому директор школи не мав жодної можливості впливати на процес розвитку закладу, оскільки виконував виключно господарські та суто бюрократичні функції. Директор школи не потребував навичок лідера, оскільки його завданням було лише забезпечити режим статичного функціонування закладу, який, у свою чергу, був вбудований у монолітну місцеву освітню парадигму. На сьогодні поступовий, але неухильний перехід до автономізації та децентралізації діяльності школи на державному рівні тягне за собою критичну необхідність у якісному оновленні та оптимізації стилю управління школою в цілому та повному перезавантаженні функцій та завдань її керівника. Руйнація застарілої освітньої системи, надання директоріві школи багатьох раніше недоступних йому прав та можливостей потребують від нього уміння забезпечити для очолюваного закладу здатність до самоорганізації. А це повністю залежить від того,

наскільки готовий та спроможний директор школи перетворитися зі звичайного педагога, трошки навченого основам управління, на професійного педагогічного менеджера.

Численні спроби перенести без змін досвід зарубіжного освітнього менеджменту в практику нашої шкільної дійсності не дали очікуваних результатів, тому на сьогоднішній день існує нагальна потреба його переробки, адаптації та впровадження з урахуванням специфіки національних традицій, менталітету, законодавчої бази освіти, професійної спрямованості та інших факторів. Лише в такому випадку використання досягнень світового менеджменту може суттєво збагатити професійну підготовку освітян і підвищити рівень її загального розвитку і управління в системі освіти в цілому.

Традиційно так склалося у вітчизняній педагогіці, що директор закладу загальної середньої освіти – це фаховий педагог із великим професійним стажем, який зазвичай має найвищу кваліфікацію, галузеві нагороди та педагогічні звання. На посаду директора такий вчитель потрапляє у найкращому випадку з посади заступника, отже, практично не має управлінських навичок та ненабагато чим в управлінському сенсі відрізняється від своїх колег. Залишаючись на посаді роками (а подекуди і десятками років), такий директор найчастіше зупиняється на традиційному способі керівництва, коли свою мету він бачить у тому, щоб задовільнити вимоги вищих органів управління. З огляду на ті завдання, які наразі ставляться перед закладом, така людина навряд чи зможе швидко та якісно опанувати весь спектр умінь, які від нього вимагаються. Адже на сьогодні директор має бути не тільки (і, мабуть, не стільки) вчителем, а й організатором, правознавцем, економістом, кадровиком, управлінцем, контакт-менеджером, фахівцем з господарських питань тощо, тобто "майстром на всі руки", високоерудованою та харизматичною особистістю, здатною сформулювати та повести за собою колектив однодумців. Можна навіть сказати, що вчителювання, місія "вчителя вчителів" для директора школи поступово відходить на задній план. І це, мабуть, логічно та виправдано не тільки з огляду на оновлене законодавство. Адже головна місія директора не в тому, щоб допомогти колегам опанувати професію та вдосконалити свої професійні навички; та й чи зміг би директор, наприклад, фізик за фахом, дійсно якісно допомогти молодому вчителю-мовнику? Тож на сьогодні найгострішим є питання: яким чином найшвидше та найякісніше перепідготувати такого директора як управлінця, керівника освітньої системи, підготувати його до сучасних інновацій, як спонукати його до самовдосконалення та самоосвіти, як зрушити його зі звичної колії та надихнути на творчість?

Комусь може здатися, що простіше та ефективніше було б просто змінити повністю кадровий склад управлінців та шляхом оновленого конкурсного відбору поставити на чолі навчальних закладів молодих сучасних керівників, які розуміють та оперативно реагують на реалії сьогодення. Але це також є доволі ризикованим кроком з огляду на те, що

одним з найскладніших завдань для директора закладу стане управління колективом педагогів. Адже людей, які від природи володіють яскраво вираженими якостями лідера, не так вже і багато. І це лише один з багатьох потенційних ризиків такого підходу до оновлення управлінських кадрів в освіті.

Однак на цьому шляху існують ще більш суттєві ризики.

Так, на сьогодні, за великим рахунком, відсутні дієві механізми практичної реалізації задекларованих у Законі України "Про повну загальну середню освіту" прав директора школи; тож наразі існує величезна потреба у розробці низки відповідних організаційних механізмів.

Крім того, більшість директорів шкіл поки що не готові до зміни базової управлінської моделі та переходу від вертикального стилю управління до розбудови горизонтальної моделі взаємодії з колективом. Отже, вкрай необхідно проаналізувати існуючий кадровий потенціал та збагатити його новими особистостями, керівниками, які здатні мислити новими категоріями педагогічного менеджменту.

Також повинна бути розбудована діюча система противаг, яка б збалансувала збільшення прав та можливостей директора та його професійний рівень як управлінця.

Існуюча система підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти та перепідготовки в установах освіти дорослих не готова до змін у законодавстві стосовно вимог до керівника освітньої установи. Декларуючи селекцію управлінських кадрів у сфері освіти, впровадження системи кадрового пошуку, зрощування, відбору найкращих з кращих для формування та розвитку елітарної групи менеджерів освіти, держава наразі не готова запропонувати ефективні інструменти для практичного вирішення такої масштабної проблеми. Професіонали у сфері менеджменту наразі готові до розгорнутої та науково обґрунтованої декларації вимог до ідеального педагогічного менеджера; органи управління освітою на всіх рівнях точно знають, що саме має знати та уміти директор закладу загальної середньої освіти. Але ніхто не може наразі відповісти на питання - хто та як саме має навчити педагога, що став або планує стати директором, цих незвичайних для освітянина компетентностей.

Велика роль у підготовці директорів до управлінської діяльності належить закладам післядипломної педагогічної освіти. Розуміючи зростання потреби у методичному супроводі розвитку професійної компетентності директорів шкіл, переважна більшість установ освіти дорослих України впровадила у практику своєї роботи курси підвищення кваліфікації саме для управлінських кадрів. Однак, як свідчить практика роботи з цього напрямку, наразі залишається надто багато невирішених проблем та питань, які на сьогодні неможливо охопити існуючими традиційними формами підвищення кваліфікації. Тож заклади післядипломної педагогічної освіти шукають нові форми роботи з

директорами шкіл, що потребують нових знань та навичок.

Так, наприклад, Донецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти за ініціативи виконавачки обов'язків ректора Юлії Бурцевої в липні 2020 року було запроваджено пілотний проєкт літньої онлайн-школи для зацікавлених керівників закладів освіти з питань освітнього менеджменту. Завданням проєкту було виявити реальні потреби директорів шкіл та відповідно відкоригувати змістовне наповнення запланованих курсів підвищення кваліфікації. Необхідність запровадження такої форми роботи з управлінцями була обумовлена результатами опитування слухачів курсів, яке виявило суперечність між необхідністю бути менеджером у закладі освіти та реальним змістом діяльності керівника, рівнем управлінської компетентності та необхідністю набуття нових знань та умінь. Керівники шкіл все частіше зверталися за практичною допомогою саме у тих питаннях, які не були охоплені програмою курсової перепідготовки. Моніторинг результатів підвищення кваліфікації дозволив встановити, що переважна більшість директорів потребує нових знань та практичних навичок з кадрових, фінансово-господарських питань, з основ планування освітнього процесу, основ діловодства, основ контролю та корегування в системі управління тощо.

З огляду на це до викладання у межах проєкту було залучено викладачів кафедри менеджменту освіти, співробітників відділу нормативно-правового забезпечення освітньої діяльності, відділу внутрішнього контролю та зв'язків з громадськістю, уповноваженого з питань тендерних закупівель, юрисконсульта інституту та інших спеціалістів. Завдання викладачів ускладнювалося багатьма факторами - перш за все, часовим (школа почала працювати у період літніх відпусток), технічним (робота відбувалася дистанційно у віртуальному середовищі), а також тим, що за формою це планувалося саме як надання практичної допомоги тим, хто її дійсно потребує (що дозволяло відсіяти тих, хто зазвичай відвідує такі заняття виключно заради отримання сертифікату про підвищення кваліфікації).

Протягом перших двох місяців було проведено близько 30 вебінарів на декілька найбільш запитуваних тем. Контингент учасників, активність під час заходів та побажання відвідувачів дозволили виокремити низку тем, які отримали найбільшу кількість практичних питань та позитивних відгуків.

Високий рівень активності слухачів онлайн-школи (зауважимо, що серед них були не лише управлінці Донецького регіону, а й представники закладів освіти Київської, Харківської, Одеської, Полтавської та інших областей України) продемонстрував запитуваність та актуальність такої форми роботи, а також дозволив зробити висновки про потребу керівників закладів загальної середньої освіти у отриманні не лише нових знань, а й практичної допомоги у вирішенні проблемних питань функціонування закладу. Про подальший перебіг реалізації проєкту онлайн-школи з питань освітнього менеджменту можна дізнатися на сайті Донецького обласного

інституту післядипломної педагогічної освіти та на сторінці установи у мережі Facebook.

Таким чином, на сьогодні стало очевидним, що для здійснення максимально ефективного методичного супроводу професійного зростання та самовдосконалення педагогічних менеджерів слід, з одного боку, організувати та вдосконалити системне навчання директорів на базі установ вищої освіти за спеціальністю "Управління закладом освіти", а з іншого боку – надати можливість установам освіти дорослих (у першу чергу, закладам післядипломної освіти) самостійно створювати та впроваджувати у практику роботи освітні програми підготовки керівників закладів загальної середньої освіти до управлінської діяльності. Але вирішення цих завдань має починатися на державному рівні. І лише тоді робота у цьому напрямку, яка наразі характеризується певною хаотичністю, стане більш системною та почне приносити більш вагомі практичні результати.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА: ОСВІТА, БЕЗПЕКА, МИР

УДК 378.091.12-051:005.336.2

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-07

*Поуль В. С.,
к.психол.н., доцент,
завідувачка кафедри психології та розвитку особистості
Донецького ОБЛІППО
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9010-3841>*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Необхідність упровадження суттєвих якісних змін у сучасній освіті обумовлена потребою створення безпечного, комфортного, здорового інклюзивного освітнього простору в новій українській школі [1]. Важко переоцінити перспективність пошуку шляхів та ресурсів у створенні такого освітнього середовища, яке б задовольняло практично потреби кожної дитини у розвитку її життєздатності, вміння не тільки адаптуватися до постійних змін сучасного суспільства, а й розвиватися в ньому та досягати успіху.

Науковцями та практиками висвітлюються окремі важливі аспекти освітньої діяльності, пропонуються ті чи інші новації, але часто відчувається слабкість психологічної готовності фахівців до змін. Тому поряд з науково-методичним необхідний ґрунтовний психолого-педагогічний супровід розвитку професійної компетентності особистості педагога в сучасних реаліях запровадження Нової української школи.

Враховуючи умови нашого регіону, наближеність до лінії розмежування на перший план виходить питання психолого-педагогічного супроводу та підтримки особистості педагога як на національному рівні при впровадженні освітніх реформ, так і на локальному: як навчати педагогів, яким складно виїхати з місць, де є постійні порушення мобільного та онлайн зв'язку; як їх мотивувати до змін в освіті, коли вони і діти знаходяться в постійному стресі; коли й як попередити посттравматичні стани дорослих і дітей; як зробити процес навчання безпечним та цікавим? Безумовно, питання означеного супроводу потребують у першу чергу зміни ставлення педагога до себе, до дитини, до ситуації, в якій знаходиться тривалий час, та покликані відповідати його сьогоденним і майбутнім потребам. Відповідно нами запроваджена система психолого-педагогічного супроводу, яка спрямована вирішення наступних питань:

- своєчасне гнучке та мобільне реагування на потреби освітян у нових формах професійного зростання, що впливають на зміну їх славлення

та стимулюють потребу у визначенні нових цілей та опануванні нових компетентностей для їх досягнення;

- підготовка вчителів з урахуванням їх власних потреб, потреб їх учнів та необхідних навичок у сфері психології управління освітнім процесом та психології групової динаміки, що складає основу компетентнісного підходу на засадах розвитку життєвих навичок та надання психосоціальної допомоги;
- спрямування психолого-педагогічного супроводу на формування у педагогів життєвої компетентності, що сприяє адаптації до змін у сучасному середовищі, адекватному реагуванню у складних ситуаціях, професійному зростанню та самореалізації, будові партнерської взаємодії з дітьми та батьками.

Ефективним рішенням стало навчання педагогів інноваційним технологіям на засадах компетентнісного підходу (розвитку життєвих навичок) шляхом запровадження та пілотування різноманітних проєктів (табл. 1) за підтримки Представництва дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, ВФ «Крок за кроком», ГО «Здоров'я через освіту», ГО «Ла Страда-Україна», ГО «Слова допомагають» та ін.

Запровадження пілотних міжнародних, всеукраїнських та регіональних проєктів (представлені в таблиці) дало можливість за короткий час не просто охопити велику кількість педагогів, а сприяло їх розвитку підготовленості до прийняття пріоритетів *процесу* реформування освіти та реалізації концепції «*Нова українська школа*»: навчати дітей дошкільного та шкільного віку на основі компетентнісного підходу в активній взаємодії на партнерських засадах із застосуванням інтерактивних технологій («Ранкова зустріч», «МЛЯМЗ», «Лялька як Персона», «Позитивне батьківство», «Квест безпека»), розвитку «ключових життєвих навичок», що включає в себе «соціальні та громадянські» навички, «екологічну освіченість та здоровий спосіб життя», навички медіації та вирішення конфліктних ситуацій та інші.

Системність та якість означеної роботи забезпечувалася впровадженням інноваційних тренінгових форм навчання (тренінгів, семінарів, наставницьких зустрічей та супервізій, всього – 743) щодо формування життєвих навичок та психосоціальних компетентностей педагогів (підготовлено 6931 фахівців закладів освіти), дітей та їх батьків (охоплено 134105 дітей від 3-х до 16 років та їх батьків) з метою збереження та відновлення здоров'я через проєктну діяльність.

Отриманий досвід надав можливість відпрацювати алгоритм психолого-педагогічного супроводу запровадження та пілотування різноманітних проєктів, спрямованих на розвиток життєвих навичок.

1. Підготовка ТІТ-тренерів зі складу фахівців Донецького облППО та методичних служб відділів освіти, що у перспективі надало можливість 100% забезпечення ними на місцях психолого-педагогічного підтримки педагогів при запровадженні технологій в освітній процес.

Таблиця 1

Проектна діяльність щодо підготовки педагогів з навчання життєвих навичок дітей на основі компетентнісного підходу в Донецькій області (за підтримки представництва ООН (ЮНІСЕФ) в Україні) у 2016-2020 рр.

Проекти	Кількість закладів освіти (ЗЗСО та ЗДО)	Кількість навчальних тренінгів, семінарів, супервізій	Кількість навчених педагогів	Кількість охоплених учнів (дітей)
«Вчимося жити разом» [2]	619	58	1384	98432
«Садочок – простір дружній до дитини»	215	24	615	13669
«Спорт – заради розвитку»	99	12	198	3900
Регіональний проєкт «Психосоціальна підтримка особистості в складних життєвих ситуаціях» [4]	282	18	538	13500
«Інформування про мінну небезпеку за програмою «Рівний-рівному»	73	10	151	3075
«Забезпечення захищеного навчального середовища для дітей та підлітків біля контактної лінії в східній Україні»	40	368	145	5946 дітей 1761 батьків
«Життєві навички для активного громадянства»	533	41	1099	22991
«Інтеграція освіти на основі життєвих навичок з курсу «Я досліджую світ» до програмно-методичного забезпечення Нової української школи»	482	61	1693	27088
«Створюємо інклюзивне середовище у закладах освіти Донецької області»[3]	24	117	572 педагогів 350 персонал	4311 дітей 40 дітей з ООП 292 батьків
«Безпечна та дружня до дитини школа» [3]	34	34	Весь педагогічний колектив та персонал закладів освіти	Усі діти та 50% батьків*
Всього	2401	743	6931*	134 105*

*Дані представлені без урахування показників проєкту «Безпечна та дружня до дитини школа»

2. Підготовка команд супроводу пілотних закладів освіти, що включала тренінгове навчання від 2 до 5 осіб (представників адміністрації, психолога, педагогів та батьків від кожного пілотного ЗЗСО та ЗДО), що забезпечило системний підхід до впровадження технологій на місцях.
3. Корпоративне тренінгове навчання всіх учасників освітнього процесу (педагогів, батьків, дітей) та персоналу пілотних закладів освіти вирішувало одночасно два завдання: сприяло згуртованості всього колективу закладу та забезпечувало при впровадженні технологій відчуття безпеки на рівні фізичного середовища, психологічного комфорту, позитивних стосунків з оточуючими.
4. Наставницька підтримка ТІТ-тренерами протягом перших 2-3-х місяців впровадження інноваційних освітніх технологій педагогами пілотних закладів, що включала наставницькі зустрічі, супервізії, консультації). Це сприяло розвитку впевненості в своїх силах, вміння бачити свої та дитячі успіхи, регуляції свого психоемоційного стану, інтерактивної взаємодії з соціальним оточенням, тобто здатності до адаптації, позитивної поведінки і подолання труднощів повсякденного життя, що і є життєвою компетентністю, яка дозволяє педагогові та дитині розвиватися та набувати успішного досвіду в будь-яких сферах життя.
5. Підтримка позитивного іміджу педагогічних колективів зі створення «Скарбнички інноваційних форм та методів психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу», що впроваджують новітні технології через обмін досвідом на масових обласних педагогічних заходах, серед яких фестивалі «Кола успіху», «Психофест інновацій», інтерактивні виставки новацій, веб-вітрини, конференціях тощо.
6. Поширення новацій через впровадження понад 30 програм підвищення кваліфікації педагогів різного фаху (курси, спецкурси, стажування, тренінги) за різними напрямками: «Безпечна та дружня до дитини школа»: моделювання підходу трансформації закладу освіти в контексті реформи системи освіти», «Реалізація моделі інклюзивної освіти дошкільників в умовах ЗДО», «Запобігання та протидія проявам насильства над дітьми», «Психологічний супровід особистості в кризових життєвих ситуаціях», «Педагогіка партнерства: психолого-педагогічний супровід гармонійної взаємодії батьків з дітьми раннього віку», «Психологічний супровід особистості в кризових життєвих ситуаціях», «Психологічний супровід формування позитивної взаємодії в дошкільному освітньому просторі», «Соціально-педагогічний супровід формування життєвих навичок особистості», «Психологічні ресурси особистості вчителя: відновлення та збереження», «Практика «Ранкова зустрічі»: розвиток емпатії, інтелекту та соціальних навичок дитини», «Методика «Лялька-персона» як інструмент соціального та психологічного розвитку дошкільника», «Формування соціальних навичок ефективної взаємодії у дошкільників через впровадження

програми «Вчимося жити разом», «Тренінгові технології: моделювання партнерської взаємодії педагогів і батьків», «Інформування про мінну небезпеку», «Супервізія в системі методичного менеджменту ЗДО» та інші, розраховані від 6 до 30 годин.

Ми навчаємо педагогів, вони – своїх колег, батьків, дітей, персонал закладу. Психолого-педагогічний супровід навчання інноваційним технологіям базується на особистісній, психоемоційній та професійній підтримці. Головними результатами є зміни у свідомості педагога, що дитина – це особистість, і доцільно звертати увагу на її потреби, а для цього переналаштуватися, можливо навіть переглянути свою життєву позицію. Зміни у ставленні фахівців: дитина має власну думку (навіть відмінну від вчителя), звертати увагу на її зусилля. Зміни у практиці – діти та педагоги описують зміни життя, як кардинальні, оскільки заново відкривають для себе надію на майбутнє!

Позитивні надбання спрямовують нас на необхідність подальшої скоординованої психосоціальної підтримки педагогів, оскільки оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодженням їх із потребами учасників освітнього процесу, інтеграцією у світовий освітній простір передбачає їх орієнтацію на створення ефективних механізмів запровадження компетентнісного підходу в свою діяльність. Система психолого-педагогічного супроводу, яка склалася в області, надалі буде потребувати нових підходів до форм професійного зростання фахівців, які вплинуть на зміну ставлення до якості викладання предметів у Новій українській школі, а в перспективі стимулюють потребу в самоосвітній діяльності, вдосконаленні фахової компетентності, підтримці та супроводу власних новацій при взаємодії Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та створених центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Концепція нової української школи : Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 – Режим доступу: <https://cutt.ly/ofPzKoJ>
2. Поуль В. Здоров'язбережувальна освіта через життєві навички/ В. Поуль, Т. Колган // Conference Proceedings of the 6th International Scientific Conference Modern Problems of Management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy (October 16–19, 2018, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2018; ISBN 978-83-946765-1-3 (Paper); pp. 96-99.
3. Поуль В. Моделювання підходу «Безпечна та дружня до дитини школа» в контексті реформи НУШ/ В. Поуль, Т. Колган // Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції / за загальною редакцією акад. І.Ф. Прокопенко. – Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2020.
4. Поуль В. Організаційно-методологічна діяльність із психосоціальної підтримки педагогів, які працюють на лінії розмежування бойових дій / В. Поуль, О. Бодик // Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference Social and Economic Aspects of Education in Modern Society (Vol.1, August 20, 2018, Warsaw, Poland). – RS Global Sp. z O.O. Warsaw, Poland, 2018. – С. 48-57.

*Яценко Т. С.,
д. психол. н., профессор, академик НАПН Украины,
заведующая кафедрой психологии, глубинной коррекции и реабилитации
Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого*
*Галушко Л. Я.,
к. психол. н., доцент кафедры практической психологии
Центральноукраинского государственного педагогического университета
имени Владимира Винниченко, г. Кропивницкий*

САМООГРАНИЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ ТЕНДЕНЦИЯМИ К АГРЕССИИ

В период развития Украины как самостоятельного государства научные исследования, посвященные проблемам оздоровления и оптимизации социально-психологических процессов, приобретают особую значимость. Указанные феномены, с одной стороны, являются производными от материального уровня развития общества, а с другой – в значительной степени обуславливают направление экономических процессов и их гуманистическую ориентацию на психическое благополучие человека.

В документах, определяющих основные направления деятельности психологической службы системы образования Украины, изложены главные задачи отечественной психологической службы, среди которых обеспечение повышения уровня научных разработок и научного сопровождения разработанных моделей и систем формирования здорового образа жизни с учетом экономических, социальных, медицинских, педагогических, психологических и других аспектов этой проблемы, обеспечения подготовки методической и справочной литературы для родителей по вопросам предотвращения негативных проявлений в детской среде, а также для специалистов, работающих с детьми в общеобразовательных и специальных учебных заведениях и учреждениях. Акцентируется внимание на необходимости информирования широкого круга общественности в целях предупреждения и нивелирования агрессивно-деструктивных явлений, которые в последнее время получают распространение в украинском обществе.

Проблема социальной дезадаптации под влиянием повышенной агрессивности приобретает глобальный масштаб. Среди ее последствий – низкая эффективность учебной деятельности, нарушения духовного, психического, интеллектуального и личностного развития и, как результат, разные формы девиантного и делинквентного поведения. Практика свидетельствует о том, что применение традиционных педагогических средств в процессе профилактики и коррекции подобных проявлений является малоэффективным, поэтому разработка новых форм и методов, сориентированных на нивелирование деструкций, в полной мере возлагается на глубинную психологию, несущую миссию духовного оздоровления

нации.

Когда речь идет об агрессии как феномене, имеется в виду энергия, направленная против другого человека или против себя. Агрессию в ее эмоционально открытых проявлениях можно наблюдать у животных, у людей с психическими отклонениями или в поведении криминогенного характера. Условно можно выделить разные статусы агрессии как психического состояния, между которыми существует взаимосвязь: как свойства личности, как потребность, как поведенческие проявления.

Проблема глубинно-психологических истоков агрессивности до настоящего времени не была предметом специальных исследований, тем более в контексте подготовки будущих психологов. Феномен агрессии никоим образом не согласовывается с профессией психолога, в которой основополагающими процессами являются общение и гуманные взаимоотношения в рамках «человек ↔ человек». В связи с этим проблема профессиональной подготовки психолога-практика и его личностной психокоррекции приобретает особую остроту, что нейтрализует тенденцию к саморегрессивному поведению, в частности обуславливающим самоограничения.

Мы исходили из предпосылки, что изучение феномена агрессивности нежелательно рассматривать только с биологических позиций в контексте детерминации «Ид», инфантильные истоки которого имеют энергетически-определяющий (хотя и латентный) характер.

Теоретические направления, рассматривающие особенности инфантильных истоков агрессивности, представляет определенный интерес с точки зрения проблемы самоограничения развития личности. Вместе с тем следует отметить, что в них недостаточно полно учитывается системная упорядоченность психики в единстве сознательной и бессознательной ее сфер. Рассмотрим ведущие из таких теорий. Первая группа исследователей указывает, что агрессия детерминируется переживаниями неудовлетворения (боль, дистресс) и носит инстинктивный характер (Г. Таренс, К. Хорни, А. Фрейд и др.). Вторая – относит к «пусковому механизму» агрессии аффект, хотя при этом учитываются и когнитивные установки, которые срабатывают под воздействием ситуативных факторов, порождающих фрустрацию (Л. Берковиц, Дж. Доллард, О. Кенберг, Н. Миллер и др.). Третья группа акцентирует внимание на социальном научении, которое влечет за собой аутоагрессию через обиды и ущемленность «Я» (А. Бандура, А. Гросс, А. А. Реан, И. А. Фурманов и др.).

В контексте заявленной в тезисах проблемы не остался, вне поля зрения, тот факт, что закрепление агрессивных реакций происходит на невербальном и вербальном уровнях в прямой или опосредованной форме. Установлено, что агрессия полидетерминирована следующими факторами: социальными (неблагоприятные взаимоотношения в социуме в целом и микросоциуме – школе, семье); эмоциональными (повышенная тревожность и фрустрационные влияния, порождаемые социумом и чувством неполноценности); когнитивными (готовность к трактовке

социума, угрожающего «Я», самореализации); поведенческими (рефлекторная готовность к агрессивному реагированию). Именно этих вопросов касаются отечественные исследователи: О. Б. Бовть «Агрессивные реакции и пути их коррекции у младших школьников» [1], Т. Р. Морозова «Причины, динамика и способы реализации агрессии у осужденных» [3], С. Л. Кравчук «Особенности психологических детерминант агрессивных проявлений личности» [2], В. И. Шебанова «Диагностика и коррекция агрессивного поведения младших школьников с нарушением психического развития» [4]. Однако обзор научной литературы позволил констатировать недостаточную изученность глубинно-психологических детерминант агрессии, которые фактически присутствуют во всех аспектах агрессивных чувств, которые под влиянием воспитания подлежат самоподавлению.

Изучение глубинно-психологических детерминант агрессии, которое опирается на психодинамическую теорию, разрабатываемую нами на протяжении сорока лет, раскрывает структуру и внутреннюю динамику психики. Познание глубинно-психологических предпосылок агрессии личности предполагает учет функциональных закономерностей бессознательной сферы субъекта в ее системных характеристиках, которые связаны со спецификой психологических защит. В научной литературе проблема агрессии в контексте групповой психокоррекции, с глубинно-психологической ориентацией, должным образом не исследована. Мы ставили перед собой цель выявления глубинно-каузальной предопределенности агрессии субъекта путем объективирования глубинной детерминированности тенденций поведения. Обосновываются также методы познания специфики проявления агрессии, и ее нивелирования у будущих психологов-практиков, с тем, чтобы упредить их самодепривацию.

Впервые был использован метод групповой психокоррекции АСПП с целью познания глубинно-психологических детерминант агрессии личности, что позволило обнаружить сложное взаимодействие внутренних тенденций психики на сознательном и бессознательном уровнях, на пересечении которых и возникают потенциальные предпосылки проявления агрессии. Такой подход позволил углубить и расширить понимание агрессии посредством раскрытия его глубинно-психологического содержания и выявления возможностей предупреждения агрессивных проявлений у будущих психологов-практиков, что разрушает личностный потенциал специалиста.

В основу исследования глубинно-психологических предпосылок возникновения агрессии положено учение о бессознательной сфере субъекта и ее взаимосвязи с сознательным; понимание активности вытесненных очагов в бессознательное, что катализирует процесс актуализации глубинных детерминант агрессии. Исследование опиралось на анализ системных характеристик бессознательной сферы субъекта; на эмпирический материал психоанализа комплекса тематических рисунков;

на работу с предметными моделями; психодраму и спонтанную дискуссию в группе АСПП. Общим условием организации исследования является создание гуманистического фона взаимоотношений в группе АСПП, введение принципов функционирования психокоррекционной группы; согласование процесса с требованиями закона «положительной дезинтеграции вторичной интеграции на более высоком уровне психического развития субъекта» и пр.

Во время непринужденного спонтанного поведения в группах АСПП актуализируются внутренние глубинно-психологические детерминанты поведения, которые носят противоречивый характер. Глубинно-сориентированная групповая психокоррекция по методу АСПП позволяет корректировать деструктивные тенденции субъекта, связанные с инфантильными ценностями обусловленные влиянием комплекса Эдипа. Последний создает тенденцию к самонаказанию, к подавлению чувственности и самодепривированию [5]. Наши исследования доказывают возможности развития (под влиянием эдипальных мотивов) тенденции к психологической самодепривации, что представлено нами в отдельных работах [6 - 8].

Глубинная коррекция направлена на просвещение человека (на его же диалого-аналитическом материале, с использованием психорисунков, как и репродукций художественных полотен) в целях выявления самодепривационных тенденций, которые могут выступать формой самонаказания.

Самонеудовлетворенность собой, за которой кроется аутоагрессия, может быть предопределена самодепривацией, порожденной тревогой из-за военных действий, вынужденным переселением, аннексией территорий и пр.

Список использованных источников

1. Бовть О. Б. Агресивні реакції та шляхи їх корекції в молодших школярів: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. – К.: 2001. – 18 с.
2. Кравчук С. Л. Особливості психологічних детермінант агресивних проявів особистості: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – К.: 2002. – 21 с.
3. Морозова Т. Р. Причини, динаміка та способи реалізації агресії у засуджених: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06. – К., 2001. – 21 с.
4. Шебанова В. І. Діагностика та корекція агресивної поведінки молодших школярів з порушеннями психічного розвитку: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.04. – К., 2002. – 18 с.
5. Яценко Т. С. Самодепривація психіки та дезадаптація суб'єкта. Київ, 2015. – 280 с.
6. Яценко Т. С. Глибинна психологія: діагностика та корекція тенденції до психологічної смерті. Навч. посіб. / Яценко Т. С., Глузман О. В., Калашник І. В. – Ялта: РВВ КГУ, 2008. – 204 с.
7. Яценко Т. С., Глузман А. В., Мелоян А. Э., Туз Л. Г. Агрессия: психологическая теория и феноменология. Киев, 2010. 271 с.
8. Яценко Т. С., Глузман А. В. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога. Днепропетровск, 2015. 396 с.

Волженцева І. В.,
д. психол. н., професор,
академік Української технологічної академії (УТА),
професор кафедри психології, професор кафедри
психології і педагогіки дошкільної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

ОПТИМІЗАЦІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ СТУДЕНТІВ У РАМКАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Упродовж останніх років європейське освітнє співтовариство консолідується задля освітньої концепції Болонського процесу, який спрямовано на структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм, модернізації системи контролю якості освіти, введення загальноєвропейських кредитних заліків і термінів навчання.

Саме тому, в контексті європейських вимог, модернізації освітньої діяльності, вища педагогічна освіта залишається в центрі уваги України. Виховання, навчання і розвиток є рівноцінними складовими освіти в процесі розвиваючого навчання, так як спрямовані на створення нових особистісних якостей студентів, вдосконалення їх ціннісних орієнтацій, знань і способів навчання, формування гармонійно і усебічно розвиненій особистості, підготовленій до ініціативної соціальної і професійної діяльності в сучасному суспільстві, особистості, здатній розділяти і примножувати її цінності.

Ефективність упровадження інноваційних технологій дає змогу поглибити теоретичні й практичні знання щодо розвитку Болонського процесу у вищій педагогічній освіті. До навчальних інноваційних технологій можна зарахувати такі, як особистісно-орієнтовані, інформаційні, дистанційні, модульно-розвивальні тощо, вибір яких суттєво поліпшує мотивацію до навчального процесу студентської молоді.

Використання їх здійснюється з позиції інтеграційного підходу, як до процесів освіти, що вимагають безперервності і ступеневого характеру навчання, так і опори на систему знань про індивідуальні особливості особистості студента, його психофізіологічні стани, їх оптимальність, адже найважливіший механізм інтеграції людини як цілісності є єдність його духовної, психічної і тілесної організації.

Для оптимізації психічних станів, на основі комплексного підходу щодо можливостей поліфункціонального емоціогенного впливу, представлено інноваційну вітчизняну технологію *поліфункціональної регуляції психічних станів особистості емоціогенними засобами*, авторський підхід до проблеми підвищення ефективності регуляції і саморегуляції психічних

станів студентів у процесі навчальної діяльності.

Поліфункціональна регуляція психічних станів особистості емоціогенними засобами заснована на звукоколірній регуляції, яка складається з полімодального структурного утворення, наслідку інтеграції груп звукотерапії і кольоротерапії. Поліфункціональна регуляція – це потенційна можливість виконання декількох функцій одними і тими ж засобами, а також потенційна можливість по-різному впливати на процедуру регуляції [2].

Модель поліфункціональної регуляції психічних станів містить звукоколірну регуляцію, представлену двома інтегрованими блоками перцептивної психотерапії: блоком звукотерапії, представленим такими засобами, як музика, біозвуки і бінауральні звуки; і блоком кольоротерапії, представленим такими засобами, як кольори (хроматичні й ахроматичні групи), об'єкти (природні та створені людиною), графічні засоби (за чітким і розпливчастим зображенням), що зумовлюють регуляцію станів.

При розробці методики звукоколірної регуляції психічних станів було виділено три *типи програмних комплексів* звукоколірної регуляції: два основні (релаксація й активізація) – для розслаблення та мобілізації і один допоміжний (нейтралізація) – для стабілізації, урівноваженості й гармонізації внутрішніх процесів респондента, що дає змогу в процесі регуляції уникнути різких контрастів, ефекту дисгармонії, фрустрації й поступово, плавно змінити наявний психічний стан за типом «релаксація»/«активізація».

На підставі виділених програмних комплексів «Релаксація», «Активізація», «Нейтралізація», особливостей їх впливу нами була запропонована методика, що включає схему поліфункціональної регуляції психічних станів за допомогою звукоколірних програм і технологію її реалізації. Зупинимося детальніше на кожній складовій цієї методики.

Мета звукоколірної регуляції – домогтися оптимального реагування на стрес студентів в емоційно-забарвлений період навчальної діяльності – напружений період, що передбачає перевірку знань у вигляді підсумкової атестації, модульного контролю, зумовлює нервово-психічну напругу, прояв деструктивних психічних станів.

Схема поліфункціональної регуляції психічних станів за допомогою звукоколірних програм складається з трьох блоків: двох діагностичних (перший і третій) та одного регулювального (другий блок).

Завданням першого блоку (діагностичного) є здобуття інформації, необхідної для цілеспрямованого підбору емоціогенних засобів регуляції.

Цей етап включає:

- вивчення психічних і вегетативних станів, індивідуально-психологічних і типологічних особливостей особистості, мотивів поведінки і діяльності людини;
- психологічний аналіз навчальної діяльності для виявлення зміни психічних станів, стійких емоційних переживань студентів, об'єктивних показників функціональних станів випробовуваних, які в дійсності виникають під її впливом;

- вибір програмного комплексу за типом «Релаксація»/«Активізація» на основі диференціації отриманих експериментальних даних кластерного аналізу: стійких особистісних рис, нервових процесів і характеру психічних станів.

Завданням другого блоку (регульовального) є зміна психічних станів завдяки звукоколірній регуляції, що складається з чотирьох компонентів: музичного, біозвукового, бінаурального і колірною, які, інтегровано комбінуючись у різних варіантах, представлені двома основними програмними комплексами «Релаксація» та «Активізація» й одним допоміжним – «Нейтралізація». Ці комплекси, зважаючи на специфіку їх впливу, надають поліфункціональну регуляцію на *індивідному* (властивості нервових процесів: активність, урівноваженість, динамічність), *особистісному* (властивості особистості: інтелектуальні, емоційно-вольові, комунікативні) і *суб'єктному* (деструктивні психічні стани: тривога, страх, агресивні прояви) рівнях. Дійти до висновку про ефективність поліфункціональної регуляції можна за змінами показників рівнів прояву станів: *когнітивний* (засвоєння знань, законів, правил, мовномисленевий аспект, розумова працездатність), *фізіологічний* (вегетативна система: ВГ, НГ, ЧСС, регуляція біохімічної динаміки організму – симпатичні/парасимпатичні компоненти), *емоційно-вольовий* (виконує низку функцій, головною з яких є регулятивна) і *конативний* (мотивована поведінка, продуктивність праці).

Завданням третього блоку (діагностичного) є вивчення прояву психічних станів після поліфункціональної регуляції за допомогою звукоколірних програмних комплексів, виявлення змін, що відбуваються під її впливом на вище зазначених рівнях.

Разом зі схемою поліфункціональної регуляції психічних станів за допомогою звукоколірних програмних комплексів методика звукоколірної регуляції, як було зазначено вище, включає *технологію її реалізації*, тобто комплекс організаційних заходів, операцій і прийомів, спрямованих на досягнення поставленої мети. Серед них: *зміст* програмних комплексів, *специфіка добору* матеріалу, *критерії* опису емоціогенних засобів регуляції, *процедура організації* сеансів звукоколірної регуляції, *технічні й гігієнічні вимоги* до застосування звукоколіротерапії.

При розробці *змісту програмних комплексів* враховувалися: переваги респондентів; період навчання; тимчасові особливості регуляції за типом «Релаксація»/«Активізація»; специфіка їх впливу; структурні і функціональні якості компонентів; повне занурення в регульовальний комплекс, а також сім *критеріїв* опису впливу застосованих емоціогенних засобів регуляції: *об'єктивні* (досягнення катарсису, феномен інерції, збіг критеріїв впливу, часові закономірності у створенні програмних комплексів) і *суб'єктивні* (експресивність, активність, динамічність), які забезпечили максимальну ефективність впливу.

Дотримання критеріїв емоціогенних засобів регуляції психічних станів дозволило забезпечити максимальну ефективність впливу програм

«Релаксація»/«Активізація», кожна з яких має по три комплекси.

Отже, запропоновано інноваційну технологію поліфункціональної регуляції психічних станів особистості емоціогенними засобами, яка буде сприяти оптимальному реагуванню на стрес студентів в емоційно-забарвлений період навчальної діяльності й активізувати сприйняття пізнавальної інформації в рамках Болонського процесу у вищій педагогічній освіті.

Список використаних джерел

1. Волженцева И. В. Методологические и теоретико-эмпирические исследования полифункциональной регуляции психических состояний личности эмоциогенными способами: монография. Макеевский экономико-гуманитарный институт. Макеевка: МЭГИ, Донецк: Донбасс, 2012. 536 с.
2. Волженцева И. В. Психология музыкального воздействия: учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности "Психология" Макеевка: МЭГИ, Донецк: Норд-Пресс, 2011. 348 с.

УДК 378.064

Тур О. М.,

*д.пед.н., доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ОСВІТЯН ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЇХНЬОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Динамічний розвиток сучасного суспільства і галузей знань ставить перед системою вищої професійної освіти жорстку вимогу забезпечити якісну підготовку майбутнього освітянина-професіонала, здатного оперативнo й ефективно реалізувати поставлені задачі, спроможного конкурувати на ринку праці. Сьогодні випускники закладів вищої освіти повинні вміти адаптуватися до соціально-економічних умов, що постійно змінюються, до особливостей професійного середовища, володіти такими якостями, як мобільність, ініціативність, креативність, готовність до ефективної міжособистісної взаємодії. Одним із критеріїв успішної професійної соціалізації майбутнього спеціаліста є сформованість у нього високого рівня комунікативної культури.

За визначенням О. Наталевич до комунікативної культури відносить знання, уміння, навички в області організації взаємодії людей і власне взаємодії в діловій сфері, що уможлиблює встановлення психологічного контакту з діловими партнерами, досягнення точного сприйняття й розуміння в процесі спілкування, прогнозування поведінки ділових партнерів і спрямування її на досягнення поставленої мети [1].

Основою комунікативної культури є загальноприйняті моральні вимоги до спілкування, невід'ємно пов'язані з визнанням унікальності, цінності кожної особистості: ввічливість, коректність, тактовність, скромність, люб'язність, пунктуальність.

Ввічливість – це чемність, дотримання правил пристойності у вчинках і

в мовленні, вияв вихованості, це уміння уважно ставитися до людей, готовність знайти компроміс і вислухати думку іншої людини. Ввічливість є проявом гарних манер і знанням етикету, дозволяє людям почувати себе комфортно у товаристві одне одного й уникати напруги в стосунках.

Коректність – уміння тримати себе у межах дозволеного в будь-якій ситуації, перш за все, конфліктній. Важлива коректна поведінка у суперечках, коли з'являються нові конструктивні ідеї, перевіряються думки й переконання.

Тактовність – відчуття міри, якої необхідно дотримуватися під час розмови, в особистих і службових стосунках. Тактовність дає змогу не помічати помилок і культивувати позитивні риси особистості, звільняє від грубощів і прямолінійності, розвиває уважність стосовно інших людей, сприяє гідній поведінці в будь-якому оточенні і в будь-якій ситуації.

Скромність – це вимогливість до самого себе, вміння критично оцінювати власні здібності й знання, свої вчинки й свою поведінку. Академік І. Павлов у листі до молоді писав: «Ніколи не думайте, що ви вже все знаєте. І хоч би як високо вас цінували, завжди майте мужність сказати собі: «Я неук». Не дозволяйте пихатості опанувати вами. Через неї ви будете пручатися там, де потрібно погодитися, через неї ви знехтуєте корисною порадою і дружньою допомогою, через неї ви втратите міру об'єктивності» [2, с. 51].

Люб'язність – це прагнення допомогти іншому, передбачити його бажання і наміри, звільнити людину від незручного становища та неприємностей.

Пунктуальність – невідступне виконання певних правил, умов, точний часовий розрахунок, внутрішня самодисципліна і повага до оточення. Пунктуальна людина обов'язкова у своїх словах і відповідальна за свої вчинки.

Комунікативна культура проявляється в умінні встановити гуманістичні, особистісно-орієнтовані стосунки з викладачами, однокласниками, друзями, колегами тощо. Цьому сприяють: орієнтація на визнання позитивних якостей, сильних сторін, значимість іншого; здатність до емпатії, розуміння й врахування емоційного стану іншого; уміння встановлювати позитивний зворотній зв'язок із оточенням; уміння мотивувати інших на діяльність і результат; наявність конкретних комунікативних умінь; почуття власної гідності, наявність високого рівня мовленнєвої культури.

Необхідно зауважити, що рівень комунікативної підготовки майбутніх спеціалістів головним чином залежить від загальних зусиль усіх викладачів вишу, а не тільки з окремих дисциплін. Формування комунікативної культури студентів передбачає використання під час проведення занять різних методів і технологій, які щойнакраще сприяють виробленню у студентів досвіду ефективного спілкування. За нашими спостереженнями, з-поміж великої кількості методів і прийомів формування комунікативної культури, найбільш результативним є

навчальна дискусія.

Дискусія (лат. *discussio* – розгляд, дослідження) – публічне обговорення певної проблеми або групи питань на заняттях, зборах, конференціях тощо з метою досягнення істини [3, с. 35]. Студенти повинні усвідомити, що справжня дискусія – не суперечка, не з'ясування стосунків, вона передбачає об'єктивне й доброзичливе обговорення питання з обов'язковою повагою як до своїх прихильників, так і до опонентів з опорою на особистісно-діалогічний стиль спілкування. Тому за результатами дискусії не повинно бути переможців і переможених.

Організація і проведення навчальної дискусії повинна проходити в три етапи. На першому викладач формулює тему дискусії та основні питання, які будуть винесені на колективне обговорення. На другому – обговорюються питання, виявляються позиції учасників, які мають дотримуватися певних вимог: 1) бути готовими до обговорення обраної теми, й відстоювання власної позиції; 2) уважно слухати інших і чути, про що саме вони говорять; 3) поводитися відповідно до загальноприйнятих етичних норм поведінки: не перетворювати дискусію на суперечку, не перебивати того, хто виступає, не викликати в опонента стану афекту, гніву, роздратування, не принижувати гідність опонента, психологічно не тиснути на нього, не припускати звинувачень на адресу опонента, не робити зауваження щодо особистісних якостей учасників, не радіти відкрито з приводу поразки опонента. На заключному етапі необхідно колективно проаналізувати результати дискусії, котрі можуть бути різними: позитивними (учасники сформулювали певну думку або підтвердили ті погляди, які мали), нульовими (погляди більшості учасників не змінилися), негативними (погляди учасників змінилися на протилежні тим, які хотіли сформулювати організатори дискусії).

Під час навчальної дискусії відбувається: обмін інформацією, розвиток критичного і рефлексивного мислення, створення необхідних умов для загального розвитку інтелекту; розширення меж сприйняття за рахунок різних підходів до того самого предмета чи явища, полярності думок; формування комунікативної і дискусійної культури в процесі пошуку згоди в групі; формування поваги до права кожного мати свою думку, відстоювати свою позицію; збагачення емоційного досвіду; набуття поведінкового досвіду, соціальна цінність якого величезна для подальшого особистого життя і професійної діяльності учасників дискусії.

Проведення дискусій дозволяє викладачу діагностувати стан культурного світобачення, загального розвитку учасників, їх інтелектуальну винахідливість, уміння слухати і чути співрозмовника, зрозуміти його, погодитися з думкою опонента, переконати співрозмовника у правильності власної позиції, організованість і готовність до групової діяльності.

Отже, комунікативна культура є основою професійного зростання молодого фахівця галузі освіти, запорукою його конкурентоспроможності на сучасному ринку праці; дієвим методом формування зазначеної

особистісної якості можна вважати навчальну дискусію.

Список використаних джерел

1. Наталевич О. Культура: деловая и коммуникативная. *Секретарское дело*. № 8. 2012. С. 43.
2. Павлов И. П. Избранные произведения. М., 1954. С. 51.
3. Хміль Ф. І. Ділове спілкування : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : «Академія», 2004. 280 с.

УДК 37.091.12

Лунаренко С. Є.,

*д. пед. н., проф., професор кафедри педагогіки,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

ДЖЕРЕЛА САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Сучасні реалії життя (активний розвиток інформаційних технологій і необхідність їх урахування та використання в житті, стрімкий розвиток науки і техніки тощо) спричиняють те, що умови людського життя постійно змінюються, і людина змушена пристосовуватися і змінюватися разом із ними. З'являються нові життєво необхідні знання, уміння та навички, спеціальності та професії, оволодіння якими здатне якісно підняти рівень життя людини і стати імпульсом для її саморозвитку.

У зв'язку з цим провідною тенденцією сучасної освіти є формування вміння вчитися протягом усього життя. Освіта і саморозвиток особистості не повинні завершуватися разом із закінченням закладу освіти. Робота, сім'я, захоплення висувають до людини вимоги, визначають ті знання, уміння, здібності, якості, якими необхідно оволодіти для успішної реалізації себе в житті. І людина змінюється, але вже більше під впливом власних мотивів і прагнень.

З цієї точки зору особливо актуальним є навчити людину вчитися, як здійснювати самоосвітню діяльність, де черпати імпульси для саморозвитку, щоб потенційний пізнавальний інтерес мав реальне втілення в житті.

Для дорослих (особливо педагогів, які безпосередньо займаються формуванням молодого покоління) самоосвіта є важливим джерелом саморозвитку, оскільки вони завжди повинні «йти в ногу» з часом, розуміти світові тенденції розвитку і формувати у дітей ті знання, навички, якості, здібності, які стануть їм у нагоді в реальному житті. До того ж, розвиваючи і досліджуючи себе, дорослі показують дітям приклад для наслідування, і тим самим самоосвіта виступає не тільки стимулом для подальшого розвитку дорослих, основою для ефективною спільної роботи дорослих і дітей, а й джерелом майбутньої самоосвітньої діяльності дітей.

Рушійною силою і джерелом самоосвіти особистості є її потреба в самовдосконаленні професійних знань, умінь і навичок, які допомагають оволодіти новою інформацією, сучасними технологіями освітнього

процесу, постійно аналізувати стан реального освітнього процесу, глибоко розуміти власну діяльність як творчий процес розв'язання різних за змістом завдань, використовувати досягнення науки, а також власного творчого пошуку. Фахівець будь-якої професії, а особливо педагог, має бути вільним до всього нового, не боятися змінюватися. У нього має бути сформований такий світогляд, який допоможе відповісти на питання: «Хто така людина?», «Як сформувати особистість?», «Як розвивати свій творчий потенціал» тощо. Ця думка має зміцнювати людину, вести її вперед, розвивати.

Педагоги, які займаються вихованням і освітою дітей, повинні постійно працювати над власним розвитком, прагнути проникнути у природу дитини, все більше оволодіваючи методами безпосереднього пізнання світу і людини. У цьому їм можуть допомогти вправи внутрішнього характеру, спрямовані на розвиток мислення, почуттів і волі, зокрема [1-5]:

- спостереження за собою, оточуючими людьми, природою (наприклад, поперемінне занурення в феномени, у яких знаходять своє вираження розцвітання і в'янення), що не тільки допомагає краще зрозуміти різні явища, а й дає можливість враженням «відкластися в собі»;
- ретроспективний аналіз минулого дня (необхідно вибрати особливі образи і з максимальною ясністю, об'єктивно їх уявити, а інші події розглядаються поверхово). Перегляд слід проводити у зворотному напрямку і за можливістю охопити весь хід подій дня. Причина, за якою ретроспективу слід робити у зворотному порядку, полягає в тому, що така спрямованість вимагає більшої напруги думки і усвідомленості, у той час як прості спогади можуть розгортатися більш-менш автоматично;
- глибока концентрація на одному простому предмет (його походження, матеріали, виготовлення, фарбування, зберігання, продаж, використання);
- щоденне виконання будь-яких нескладних, вільно обраних, повторюваних завдань (наприклад, короткі спостереження погоди, полив квітки);
- заняття мистецтвом (живописом, танцями, співом, грою на музичних інструментах);
- читання книг. Книгам цілком під силу позбавити людину почуття пригніченості, неврозу, підвищити настрої і дати життєвизначальні імпульси;
- спілкування з природою (прогулянки, відпочинок або робота на природі, оздоровлюючі сили природи);
- заняття ручною працею (залежно від індивідуальних можливостей і переваг це можуть бути заняття ліпленням, кулінарією, шиттям, в'язанням, вишиванням, скульптурою, робота з натуральними матеріалами: дерево, метал, глина);
- робота з автобіографією. Вона дозволяє через самопізнання встановлювати певні закономірності свого життєвого шляху,

переглядати стосунки з оточенням, особливо напружені, і приводити їх у збалансований стан, що сприяє розвитку здібностей самооцінювання, самоаналізу, саморефлексії, формуванню внутрішньої впевненості і гармонії з собою.

Усі ці вправи і завдання вимагають від людини певної підготовки, витрат часу, аналізу й осмислення особистих потреб та інтересів. Вони дозволяють людині пережити себе на кожному кроці пізнання, усвідомлювати і долати внутрішні бар'єри і конфлікти, сприяють активізації розумової і емоційно-вольової діяльності, розвитку активної творчої основи особистості [1; 2].

Отже, саморозвиток особистості здійснюється в різних сферах: інтелектуальній, морально-вольовій та духовно-культурній.

Самовиховання в інтелектуальній сфері передбачає розвиток пам'яті, мислення, творчої уяви. Самовиховання в морально-вольової сфері базується на психології волі і характеру, темпераменту і здібностей і полягає в самоконтролі за виявленими у себе недоліками і негативними рисами характеру, а також в самоспонуванні до розвитку себе. Самовиховання в духовно-культурній сфері передбачає формування емоцій і почуттів особистості і вплив на них.

Організація самовиховання і саморозвитку здійснюється на основі органічності, добровільності та цілеспрямованості. Людина сама повинна усвідомлювати необхідність зміни себе, свої слабкі і сильні сторони, обирати потрібні засоби впливу на себе з метою особистісних змін.

На підставі власних досягнень, позитивного або негативного життєвого досвіду людина проводить аналіз того, що вдалося їй, а що не вдалося і чому, і, таким чином, людина вчиться у себе: усвідомлює свої успіхи або невдачі, робить прогнози на майбутнє, складає план перспективних дій, визначає засоби досягнення поставлених цілей тощо. Аналіз її власного життєвого досвіду стає імпульсом для саморозвитку.

Отже, вивчаючи і розвиваючи себе, людина вчиться у себе і дає імпульс для розвитку оточуючих її людей. Саморозвиток передбачає вплив на мислення, почуття і волю людини і здійснюється завдяки спостереженням за собою, людьми і природою, ретроспективному аналізу минулого дня, концентрації на певних нескладних предметах, щоденному виконанні простих повторюваних завдань, арт-терапії, бібліотерапії, спілкуванню людини з природою, заняттям ручною працею тощо.

Список використаних джерел

1. Ионова Е. Вальдорфская педагогика: теоретико-методические аспекты. Харьков: Бизнес-Информ, 1997. 300 с.
2. Педагогічна майстерність / Зязюн І., Крамущенко І., Криворнос І. та ін. Київ: Вища школа. 1997. 349 с.
3. Лукашенко А. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дисс. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 2006. 20 с.
4. Райский Б., Скаткин М. Руководство самообразованием школьников: из опыта

работы. Москва : Просвещение, 1983. 143 с.

5. Резнік А. Самоосвіта учнів у школі. Київ : Знання, 1979. 47 с.

УДК 373.015.311

*Гульбс О. А.,
д. психол. н., проф., професор кафедри психології
Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини
Кузьміна В.Ю.,
старший викладач кафедри психології
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА

Сучасний педагог як суспільний суб'єкт є носієм соціально обумовлених знань та цінностей. Внаслідок цього в професійній характеристиці педагога особлива увага приділяється інтелектуальним, емоційним, вольовим, ціннісним та етичним характеристикам. У процесі педагогічної діяльності треба враховувати індивідуальність, неповторність, унікальність педагогів, при цьому вони повинні володіти певними професійно важливими якостями, до яких пред'являються дуже високі вимоги. Слід відмітити, що серед перерахованих вище властивостей важлива роль належить емоційним характеристикам особистості педагога, тому що, основний зміст педагогічної діяльності складають взаємовідносини з людьми. У професії педагога ведуча задача зрозуміти соціальні цілі і направити зусилля інших людей на їх досягнення.

Педагоги які володіють високими емоційними якостями мають велику перевагу в порівнянні з неемоційними. Недостатньо професійно підготовлений педагог, з низьким рівнем розвитку емоційних якостей не є успішним в педагогічній взаємодії. Дослідник Г. Гарднер виділив наступні види інтелекту особистості: лінгвістичний, логіко-математичний, музичний, просторовий, тілесно-кінестетичний і дві форми особистісного інтелекту, одна з яких орієнтована на міжособистісні стосунки, а друга – на внутрішньо особистісні. Емоціям він відводив певне місце в структурі кожного з видів інтелекту [2].

Серед множинності інтелектів Д. Стайн, особливо виділяє емоційний інтелект, вважаючи, що він охоплює кожний аспект взаємостосунків з іншими людьми, від сім'ї і друзів до колег і підлеглих [5]. Велике значення в вивченні емоційного інтелекту внесли дослідники І.Н. Андреева, В.А. Барабаншиков, Г.Г. Горскова, Д.В. Люсін, Е.Л. Носенко [1, 3, 4]. Емоційний інтелект Д. Стайн визначив як здатність до сприйняття власних почуттів і почуттів інших людей. Вона включає в емоційний інтелект наступні навички: самосвідомість, управління емоціями, сприйнятливність і позитивні взаємостосунки [5].

Розвиток емоційного інтелекту у педагогів впливає на когнітивні стилі і

здібності до саморегуляції, що допомагає розвивати їх емоційний досвід в професійній діяльності. На думку Д.В. Люсін, необхідною умовою розвитку емоційного інтелекту є розуміння педагогом категорії „емоція” [4]. Аналізуючи підходи І.Н. Андрєєвої, слід звернути увагу на те що, емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язки з поведінкою особистості і взаємодією з реальністю. Це надає можливість педагогу на основі розвитку емоційного інтелекту приймати адекватні рішення і осмислювати емоції, які є диференційованою оцінкою подій, що мають особистісний смисл в професійній діяльності педагога [1].

Розвинений емоційний інтелект педагогів на думку Е.Л. Носенко і Н.В. Коврига, має важливу інтегральну характеристику особистості, яка реалізується в здібностях розуміти емоції, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних стосунках, регулювати емоції, щоб сприяти за допомогою позитивних емоцій успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню і досягненню професіонального успіху [4].

Згідно з теорією емоційного інтелекту Д.В. Люсін, у кожного індивіда рівень розвитку обумовлюється не тільки природними задатками а й рівнем розвитку його культури. Розроблені ним критерії дозволяють визначити не тільки характеристику емоційного інтелекту особистості, а й рівень розвитку цих якостей [3]. Аналіз розвитку емоційного інтелекту фахівців педагогічної сфери дозволив встановити, що в професійній діяльності значну роль відіграють емоції та здатність керувати ними. Ці здатності виділені окремо в емоційний інтелект. Емоційний інтелект педагога розглядається як здатність розпізнавати, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших, та використовувати їх в професійній діяльності [1].

Професійна діяльність зобов'язує педагога приймати зважені рішення, долати негативні емоції, для чого необхідно володіти методами саморегуляції та розвинутим емоційним інтелектом. Педагог який не вміє долати емоційну напругу не сприяє психологічному здоров'ю своєму та учнів, що може викликати різні конфліктні ситуації в педагогічній діяльності. Несприятливі емоції приводять до закріплення негативних особових якостей, таких, як дратівливість, тривожність, песимізм, що, в свою чергу, негативно позначається на ефективності діяльності і взаємовідносинах педагога з дітьми і колегами [1, 7].

Проблема організації ефективного розвитку емоційного інтелекту педагогів може бути вирішена не тільки просвітою та підвищенням загальної культури спілкування, але й спеціальними тренінговими заняттями, в першу чергу, професійно спрямованим. Ці заняття передбачають навчання правилам спілкування та побудову стратегій в вирішенні емоційних проблем в педагогічній діяльності.

Таким чином емоційні стани вчителів і учнів функціонально пов'язані. Якщо вчитель емоційно напружений, нервозний, то такий стан досить швидко переходить на учнів. Емоційний чинник істотно впливає на

особистість педагога, що знаходить свій вияв в різного роду стресах, емоційних напруженнях, різноманітних порушеннях і збоях в емоційному плані, які можуть приводити до виникнення синдрому емоційного і психічного вигорання.

Висновки

1. Емоційний інтелект педагога опосередкує гуманістичну спрямованість у взаємодії з учнями і іншими суб'єктами освітнього простору, сприяє реалізації індивідуального підходу в розвитку особистості і навчанні, показує рівень особистісної зрілості педагогів.
2. Емоційний інтелект – невід'ємна особова складова педагогічної майстерності, що надає виховати іншу повноцінну і зрілу особистість.
3. Основною педагогічною задачею вчителя є не стільки передача знань, формування умінь і навиків, скільки пробудження пізнавальної активності учнів організація учбової і пізнавальної діяльності через педагогічне спілкування і діалог з ними, що передбачає розвинутий емоційний інтелект.
4. Розвиток емоційного інтелекту здійснюється через професійний розвиток і саморозвиток. Виділяють різні методи розвитку емоційного інтелекту: груповий тренінг, індивідуальний тренінг, коучинг.

Список використаних джерел

1. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена // Вопросы психологии. / Андреева И.Н. – 2006. – № 3. – С. 78-86.
2. Гарднер Г. Структура разума: теория множественного интеллекта: Пер. с англ. / Гарднер Г. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 512 с.
3. Люсин Д.В. Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / Под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. / Люсин Д.В. М.: Ин-т психологии РАН, 2004. С. 29—36.
4. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: [Монографія]. / Носенко Е.Л., Коврига Н.В. – К.: Вища шк., 2003. – 126с.
5. Стайн Д. Язык интеллекта. / Стайн Д. – М.: Узд-во ЭКСМО, 2006. 352 с.
6. Davis, M. H. (1996). *Empathy: A social psychological approach*. - Boulder, CO: Westview Press.
7. Goldstein, A. P., Michaels, G.Y. (1985). *Empathy: development, training, consequences*. – Hillsdale, NJ: Erlbaum.

УДК 373.091.12:37.043.2-056.2/.3

Примакова В. В.,

*д.пед.н., доцент, професор кафедри
теорії й методики виховання,
психології та інклюзивної освіти*

КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Нині в Україні ведеться масштабна робота зі створення належних умов для організації інклюзивної форми навчання в закладах освіти, ініційована державою, галузевим міністерством. Вона зосереджена, передусім, на

важливості максимального включення кожної особистості, починаючи з раннього віку, в соціум. Однак велика кількість проблем, що існують нині в українському суспільстві, створює численні перепони, гальмуючи реалізацію вищезазначених завдань. Серед них нагальною визнано недостатню готовність українського вчительства до роботи в інклюзивних класах, їх обмежену обізнаність з особливостями відповідної діяльності. Вищезазначене посилює увагу до проблеми якісної підготовки фахівців відповідної специфіки, забезпечити яку потрібно в межах неперервної педагогічної освіти.

Аналізу сучасних підходів до реалізації ідеї інклюзії у світовому освітньому просторі присвятили свої публікації зарубіжні науковці (М.Бадоф, А.Гартнер, А.Дайсон, Д.Мозес та ін.) та українські вчені (Л.Коваль, А.Колупаєва, Т.Сак, Н.Софій, С.Литовченко та ін.).

Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх учителів до організації інклюзивної форми навчання в закладах вищої освіти обґрунтували С.Алексеєнко, І.Глущенко, В.Бондар, С.Миронова та ін.

Концептуальні засади фахової підготовки дипломованого учителя до педагогічної діяльності в інклюзивному закладі загальної середньої освіти розкрито в дослідженнях В.Білоус, В.Гладуш, М.Захарчук та ін. Українськими вченими розроблено численні наукові праці і методичні посібники, програми навчальних курсів та рекомендації до них. Однак, не зважаючи на потужний масив теоретичних напрацювань з різних аспектів проблеми, її надзвичайну актуальність, у вітчизняній теорії та практиці бракує розроблень з питань інтенсифікації забезпечення сучасної школи працівниками, компетентними у царині організації інклюзивної форми навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Пріоритетним завданням педагога інклюзивного класу стає передусім сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини, яка має відчувати себе неповторною особистістю, повноцінним учасником суспільного життя. Якісно виконувати це завдання має змогу компетентний вчитель, який усвідомлює необхідність такої діяльності. Тож сьогодні перед системою післядипломної фахової освіти постали важливі завдання: розширити обсяг уявлень педагогічних працівників про особливості організації інклюзивної форми навчання в закладах освіти; забезпечити практичну готовність до виконання специфічної діяльності учителя або асистента учителя інклюзивного класу.

Науковці зазначають, що в основу інклюзивної освіти покладена ідея виключення будь-якого виду дискримінації дітей, що забезпечує однакове ставлення до всіх людей, водночас створюючи спеціальні умови для дітей з особливими потребами [1; 2]. Нині бракує кваліфікованих асистентів педагогів, спеціальних педагогів, психологів, медичних працівників, здатних до розроблення адекватних програм для дітей з різними нозологіями та забезпечення відповідних вимог до їх умінь і навичок.

Консолідація зусиль та узгоджена взаємодія закладів, де відбувається підготовка майбутніх та дипломованих учителів, під виваженням управлінням,

мають бути умовами покращення стану проблеми розвитку компетентності вчителя інклюзивного класу закладу загальної середньої освіти в Україні. Наступність у роботі всіх ланок неперервної освіти (зокрема вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти), що тривалий час налагоджувалася у вітчизняній педагогічній освіті, їх плідна співпраця, взаємозв'язок та узгоджена взаємодія дають змогу всій освітній системі швидко реагувати на професійні потреби сучасного педагога, коригувати зміст навчальних програм з фахових дисциплін, готуючи вчителя до виконання тих видів роботи, якими йому вкрай необхідно володіти на сучасному етапі.

Потенціал післядипломної педагогічної освіти в розв'язанні актуальних кадрових проблем стосовно їх якості, полягає в можливості накопичення, теоретичного оброблення й узагальнення емпіричного матеріалу, оскільки контамінація теоретичних та практико орієнтованих підходів надає цілісного характеру розвитку компетентності педагогів. Тому необхідно зберегти надбаня системи післядипломної освіти, що знаходиться під загрозою руйнації від наслідків непередуманих нововведень.

З огляду на поступове ускладнення професійних функцій учителя інклюзивного класу, необхідно забезпечувати поступову інтеграцію інновацій у класичну педагогіку, що здатна значно розширити традиційний досвід професійної діяльності вчителів через взаємодію суміжних з професійною освітою дисциплін.

Переважає більшість сучасних учителів (за результатами опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації) визнають недостатній рівень їх готовності до організації інклюзивної форми навчання [3]. З метою вирішення проблеми визначено, обґрунтовано, забезпечено реалізацію у післядипломній освіті педагогічних умов підготовки вчителів до організації інклюзивної форми навчання, підтверджено їх ефективність.

До таких умов відносимо: мотивування вчителів щодо виконання зазначеного напряму педагогічної діяльності; опанування педагогами основами теоретичних знань з теми; вироблення в них необхідних для цього фахових умінь і навичок; отримання в результаті такої діяльності вчителями нових професійно-особистісних якостей; удосконалення вмінь аналізувати власну діяльність у цьому напрямі та коригувати її з урахуванням отриманих результатів.

Студіювання окресленого питання, уточнення сутності ключових понять проблеми, характеристика специфіки роботи педагогів з організації інклюзивної форми навчання дали змогу трактувати «підготовку вчителів до організації інклюзивної форми навчання» як відкритий динамічний процес, результатом якого виступає готовність педагога до виконання означеної діяльності. Відповідну готовність розуміємо як інтегроване, цілісне утворення, що складається із системи взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, які задовольняють вимогам щодо діяльності педагога з організації інклюзивної форми навчання: мотиваційний, компетентнісний, корегувальний.

Упровадження системної роботи в курсовий та міжкурсний період має забезпечити комплексний і неперервний характер їх діяльності в аналізованому напрямі. Самоосвітня діяльність, як наскрізний компонент підготовки педагогів, суттєво покращує результати.

Потужним ресурсом у вирішенні кадрової проблеми в розбудові інклюзивної освіти в українській школі стало створення інклюзивних ресурсних центрів, які покликані виконувати потужні завдання. Створення обласних Центрів підтримки інклюзивної освіти дає додаткові можливості інтенсифікації вирішення аналізованої проблеми. Не випадково організація таких центрів здійснювалася на базі обласних закладів післядипломної освіти.

Отже, система післядипломної освіти має потужний потенціал для забезпечення належної підготовки фахівців до організації інклюзивної форми навчання, результатом якої має стати зростання рівня їх професійної компетентності. На цьому шляху простежуються певні здобутки та водночас визнано наявність широкого кола складних проблем. Подальшого розгляду потребують питання організації узгодженої взаємодії складників неперервної освіти щодо підготовки педагогів до організації інклюзивної форми навчання; зростання рівня їх професійної компетентності під час практичної діяльності та впродовж самоосвіти, забезпечення відповідного психологічного та методичного супроводу, пошуку шляхів і напрямів оптимізації підготовки фахівців упродовж професійного життя.

Список використаних джерел

1. Малишевська І. А. Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2018. 386 с
2. Шульга О., Царькова О., К. Сахарова К. Система інклюзивної освіти як об'єкт державного управління в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 2 (41). С. 99 - 108.
3. *Yankovych O., Prymakova V.* Preparation of teachers in Ukraine's postgraduate education institutions on organization of inclusive school education. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», 9/41, 2019. Р. 77–87.*

УДК 373.2.091.12:005.963

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-08

Стягунова О. О.,

*к.пед.н., доцент кафедри психології та розвитку особистості
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-7374-9686>*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

В умовах модернізації освітньої системи в Україні, коли одним з основоположних завдань стає неперервність освіти, її інноваційна

спрямованість, освітня практика висуває нові вимоги до педагога дошкільної галузі, потребує перетворення його функцій. Сучасний педагог дошкільної освіти має бути професіоналом своєї справи, який досконало володіє педагогічною майстерністю, здатний до системного сприйняття педагогічної реальності, дії у ній, до проєктування, конструювання, творчого характеру взаємодії з дитиною та всіма учасниками освітнього процесу, до вільної орієнтації в сучасній дидактиці та технологіях. Як зауважував І. Зязюн професіоналізм є процесом формування педагогічних умінь, що відбувається поступово. Він складний та динамічний, а його складовими є компетентність, озброєність системою вмінь, особистих якостей педагога, які є тим інструментом що має безпосередній вплив на дитину [2].

Отже нові пріоритети у державній політиці, педагогічній науці та освітній практиці спонукають звернутися до переосмислення суті, структури та змісту, виявлення дієвих методологічних підходів, пошуку умов, ефективних засобів, методів, технологій науково-методичного супроводу професійно-особистісного зростання педагогів у системі післядипломної освіти.

Питання науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників розкриті в працях таких науковців, як В. Бондар, Л. Даниленко, О. Зайченко, А. Зубко, Г. Єльнікова, Л. Колосова, Н. Клокар, С. Литвиненко, В. Луговий, Н. Любченко, В. Маслов, В. Олійник, Н. Островерхова, Н. Побірченко, Л. Покроєва, Н. Протасова, В. Пуцов, М. Романенко, В. Сидоренко, С. Сисоєва, Т. Сорочан, А. Фасоля та ін. У проаналізованих нами джерелах науково-методичний супровід професійного зростання педагога визначається як технологія, або певний метод, окрема функція, напрям діяльності, елемент культури, виходячи з того, яким є мета та наслідки його застосування.

Поняття «супровід» трактується в словниках, як дія зі значенням «іти поруч» [5, с. 849]. М. Бітянова вважає, що супровід – це система професійної діяльності педагогічної спільноти, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання і психологічного розвитку в ситуаціях взаємодії [1].

Систематизуючи поняття науково-методичного супроводу професійного зростання педагога як певного процесу, О. Папач визначає його як коротко чи довготривалий комплекс взаємопов'язаних засобів, спрямованих на надання всебічної допомоги педагогу в його професійному розвитку, розв'язання фахових проблем та підвищення компетентності [3, с. 236]. В. Сидоренко під науково-методичним супроводом розуміє педагогічну технологію, що полягає у створенні мережевого диференційованого акмеологічного освітнього простору, де відбувається професійна взаємодія рівноправних партнерів на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації, відбувається неперервний професійний розвиток педагогічних працівників

за індивідуальними освітніми траєкторіями [4].

О. Савченко, Т. Сорочан, О. Часнікова та ін. науково-методичний супровід інтерпретують як педагогічну систему, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат, забезпечує максимальну активність слухачів в освітньому процесі, відповідає інтересам і запитам на знання.

Сутність науково-методичного супроводу професійного зростання педагогів дошкільної галузі в системі післядипломної освіти полягає в тому, що це – професійна педагогічна взаємодія суб'єктів підвищення кваліфікації, умовами якої є добровільність і партнерство, визначальними ознаками – особистісний і професійний розвиток педагогів, а результатом – нова якість професійної діяльності керівників та вихователів ЗДО, яка виявляється у професійній компетентності.

Науково-методичний супровід професійного зростання педагога дошкільної галузі Донецького регіону ґрунтується на засадах науковості, прогностичності, гнучкості, мобільності, випереджувального характеру науково-методичного обслуговування, неперервності, принципах андрагогіки і гуманізму, акмеології і синергетики, менеджменту й маркетингу та спрямовано на підвищення кваліфікації, педагогічної майстерності, професійної самостійності та творчої ініціативи педагогічних працівників на науково-методичних засадах через удосконалення форм і методів післядипломної освіти; розширення інноваційного простору дошкільної освіти регіону, його практико-орієнтованого наповнення з урахуванням кадрової ситуації та потенційних можливостей педагогів.

Серед функцій науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів дошкільної ланки визначаємо такі: навчальну, консультативну, сервісну, коучингову, адаптаційну, експертну, модераційну, акмеологічну, коригувально-рефлексійну, компенсаторну, фасилітаційну тощо. Особливостями науково-методичного супроводу проєктованість, цілісність, поетапність, системність, демократичність, варіативність, адресність, синергійність, інноваційне управління та ін. Векторність і адресна спрямованість науково-методичного супроводу професійного розвитку моделюється залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотиваційних детермінантів педагогів дошкільної ланки, його професійних можливостей, сформованого рівня педагогічної майстерності, компетентнісного досвіду (соціального, професійного й особистісного).

Науково-методичний супровід відбувається у курсовий та міжкурсний періоди. Реалізується в дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному та інших напрямках [3].

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу під час курсової перепідготовки реалізується через надання спеціально підготовленими

фахівцями ОППО кваліфікованої поради, допомоги, роз'яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо. Слухачам курсів надається широкий спектр консультаційних продуктів й охоплює як нематеріальні (розширення освітнього, професійного й культурного світогляду), так і матеріальні (програми, проекти, методичні рекомендації тощо). Під час курсового етапу підвищення кваліфікації відбувається консультування педагогічних працівників дошкільної галузі у питаннях менеджменту, моніторингу, підготовки науково-методичного забезпечення, атестації та підвищення кваліфікації, узагальнення, поширення і впровадження педагогічного досвіду, виявлення професійних труднощів, проблем, конкретизацію перспективних аспектів у професійно-педагогічній діяльності, внесення позитивних змін. Зусилля фахівців Донецького ОППО спрямовуються і на створення, апробацію, упровадження й поширення в освітній практиці авторського педагогічного продукту, зокрема систем, моделей, технологій, методів, прийомів, авторської методики тощо. Цікавою, на думку слухачів, в цьому контексті є обласні авторські творчі майстерні (АТМ), фасилітатором (від англ. facilitation – допомога, полегшення, сприяння) на яких є педагог-майстер, акмепрофесіонал. В області працюють такі АТМ, як «Ознайомлення дошкільників із професійною діяльністю дорослих» (педагог-майстер — Корнеєва О., завідувач ЗДО № 31 м. Костянтинівки, к.п.н.), «Формування життєвих компетенцій дошкільників у процесі соціально-фінансової освіти» (педагог-майстер – Летенко М., вихователь-методист ЗДО № 91 управління освіти Краматорської міської ради). За час роботи навчання в майстернях пройшли 168 педагогів. Науково-методичний супровід АТМ спрямовано на узагальнення та поширення перодового педагогічного досвіду. Результати роботи АТМ висвітлено на шпальтах спеціалізованих журналів, випущено навчально-методичний посібник «Парк професій» який схвалено для використання в закладах дошкільної освіти комісією з дошкільної педагогіки і психології Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (лист Інституту модернізації змісту освіти від 10.07.2017 № 21.1/12-Г-363).

Науково-методичний супровід професійного зростання педагога дошкільної галузі відбувається через організацію роботи обласної школи новаторства керівних, методичних та педагогічних працівників Донецької області (ОШНД), яка діє у складі Всеукраїнської школи новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників дошкільної освіти. Метою діяльності ОШНД є виявлення, популяризація інноваційних педагогічних технологій та всебічне впровадження їх у педагогічну практику, пропаганда новаторського досвіду для підвищення фахового рівня керівних, методичних та педагогічних кадрів Донецької області. ОШНД функціонує з 2012 року. За цей час розроблено модель роботи Школи. Зокрема, якщо спочатку вона представляла окрему постійнодіючу форму підвищення кваліфікації працівників дошкільної освіти в

міжкурсний період, то сьогодні її доповнила форма курсового підвищення кваліфікації – Школа творчого педагога-новатора дошкільної освіти у складі «Відкритого університету інноваційної педагогіки».

В цілому така форма підвищення кваліфікації користується попитом серед педагогічних працівників. Однак вона передбачає постійно діючу групу учасників, а стрімкість інновацій в галузі дошкільної освіти визначає нові підходи – масове ознайомлення педагогів з інноваціями через тренінгові навчання.

Науково-методичний супровід професійного зростання педагога дошкільної галузі у міжкурсний період спрямовано на поєднання сучасних здобутків науки і практики з питань дошкільної освіти. В області щорічно проводяться семінари, вебінари, воркшопи, методичні фестивалі, виставки. Поширеними формами науково-методичного супроводу є консалтинг (від англ. *consalting* – консультування), що передбачає аналіз, обґрунтування перспектив використання освітніх інновацій з урахуванням предметної галузі і запитів суб'єкта, та супервізія, що дозволяє авторитетному досвідченому спеціалісту стимулювати фахівців до професійного розвитку протягом життя, опанувувати професійно-педагогічну діяльність на рівні суспільних і освітніх викликів із вибором змісту, форм, терміну, параметрів навчання.

Предметно-методичний напрям науково-методичного супроводу міжкурсного періоду спрямований на надання педагогу адресної допомоги в організації освітнього процесу відповідно до соціокультурних викликів, вимог дошкільної освітньої галузі. Як приклад реалізації цього напрямку наведемо проведення відділом дошкільної освіти Донецького ОШПО сумісно з лабораторією психології дошкільника Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України науково-практичних семінарів «Науково-методичний супровід проекту «Впевнений старт», спрямованого на підготовку тренерів-експертів для методичного супроводу закладів дошкільної освіти, які впроваджують програму та навчально-методичний комплект «Впевнений старт».

Кінцевим продуктом професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника протягом міжкурсного періоду є методична розробка, методичні рекомендації, науковий звіт про результати дослідження, комп'ютерна презентація про реалізацію положень власної концепції, авторська програма, підручники, посібники, комплекси, дидактичні матеріали, статті, збірки творчих робіт, проекти та ін.

Експертний напрям науково-методичного супроводу професійного зростання педагога дошкільної галузі спрямовано на експертизу й апробацію навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, зокрема навчально-методичних, практико зорієнтованих посібників, методичних матеріалів, авторських навчальних програм тощо, а також якості й продуктивності розробленого протягом міжкурсного періоду методичного продукту (професійних проектів, кейсів, портфолію та ін.).

Маркетинговий напрям науково-методичного супроводу передбачає

систематичне вивчення і задоволення освітніх запитів, потреб педагогічних працівників щодо якості надання освітніх послуг у системі післядипломної освіти, результативності міжкурсового періоду, дієвості науково-методичного забезпечення професійного розвитку фахівців. Відділом дошкільної освіти проводяться опитування, анкетування які дозволяють спрогнозувати діяльність на наступний період.

У межах інформаційно-комунікаційного напрямку науково-методичного супроводу забезпечується інформаційна підтримка професійного розвитку фахівців шляхом створення єдиної інформаційно-технологічної інфраструктури системи післядипломної педагогічної освіти, включаючи освітні сайти, навчальні освітні портали, інформаційні бази даних, електронні каталоги, Інтернет-ресурси тощо.

Психолого-мотиваційний напрям науково-методичного супроводу професійного розвитку фахівців дошкільної галузі реалізується не стільки у вивченні чи дослідженні, скільки у вимірюванні освітніх потреб, створюючи важливу умову для професійного розвитку особистості – критичне осмислення результатів оцінювання як особистої потреби, формування сталої акмеологічної професійної позиції і акмеологічної культури, прагнення підняти себе до рівня вершинних професійних еталонів.

Отже, науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів дошкільної галузі в системі післядипломної освіти здійснюється дорадницькому, коучинговому, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, соціальному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, психолого-мотиваційному та інших напрямках та дозволяє створити мережевий диференційований акмеологічний освітній простір в якому забезпечується позитивна динаміка формування та розвитку професіоналізму особистості педагога.

Список використаних джерел

1. Битянова М.Р. Школьный психолог: идея сопровождения. *Директор*. 1997. №3. С.4–12.
2. Зязюн І., Крамущенко І., Кривonos І. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. С. 27–30
3. Папач О. І. Зміст науково-методичного супроводу вчителів природничо-математичних дисциплін у курсовий період. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* Вип. 53'2016 Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С.236.
4. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. *Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком*. К.: РА «Освіта України». 2016. № 7-8(48). С. 22-29
5. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 849

*Сазонова А. В.,
к.пед.н., доцент,
доцент кафедри психології та розвитку особистості
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2502-0721>*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГАМИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗАГАДКИ У РОЗВИТКУ НАОЧНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Сучасний педагог повинен володіти багатьма професійними та особистими якостями. Однією з важливих задач, які суспільство ставить перед закладами освіти, є розвиток пізнавальної діяльності підростаючого покоління. Практичне розв'язання цієї проблеми залежить від того, наскільки вдається розвивати у підростаючого покоління пізнавальні процеси і прагнення до самореалізації.

В освітній програмі «Впевнений старт» наголошено, що провідним засобом та результативним показником вирішення освітніх завдань є здатність дитини висловлювати свої думки (самостійність думки, що виражена у слові), мовленнєвий розвиток дитини, розвиненість психічних процесів і способів пізнання [1]. Багато можливостей для розвитку наочно-образного мислення дітей надає загадка. Вона корисна тим, що під час її опрацювання дитина вчиться розглядати предмет, виявляти його ознаки. Розв'язуючи загадку, дошкільники тренують процес мислення, пам'яті, уваги, уяви і всі свої думки висловлюють у мовленні.

Синтаксична і стилістична довершеність загадок збагачує словниковий запас, привчає дитину до рідного слова, навчає говорити чітко, образно, стисло [2, с. 8]. Перетворення дійсності в уяві дитини відбувається шляхом комбінування уявлень та надання предметам чи явищам нових властивостей. Дошкільники можуть уявляти предмети, перебільшуючи чи применшуючи їх, а у власне вигаданих загадках надавати такі риси, властивості, характеристики предметів, які не можуть бути властиві взагалі. Діти легко запам'ятовують і завчають загадки, і, захопившись грою, навіть не помічають, що вчать [4, с. 32]. Проникаючи загадки, дошкільник тренує увагу, зосереджуючись на тих ознаках, властивостях об'єкта, які подані в метафорі; підшукає в навколишньому середовищі об'єкт природи, який за своїми ознаками подібний до описаного в загадці, чимось нагадує його; виділяє істотні ознаки знайденого об'єкта; співвідносить риси метафоричного образу загадки і знайденого відповідного йому об'єкта природи; встановлює спільні ознаки між ними [5, с. 37].

Великий педагог К.Д. Ушинський у своїх працях радить педагогам навчати дітей розуміти загадки, використовуючи навідні питання. Розгадування загадок розвиває здібності до аналізу, узагальнення, формує вміння самостійно робити висновки, чітко виділяти найбільш

характерні ознаки предмета чи явища керуючи процесом мислення [6].

У дослідженнях Ю.Г. Ілларіонової були виділені різні способи побудови логічних завдань у загадках. За типом логічного завдання, характером розумової операції, необхідної для вирішення, загадки умовно можна розділити на три групи за рівнем складності [3]. Усі типи поступово впроваджуються у практику роботи з дітьми. Завдання включаються в ігрову діяльність дітей, пропонуються під час занять та прогулянок. Розглянемо ці типи загадок більш детально.

1. До **першого рівня складності** відносять загадки, побудовані на перерахуванні ознак предмету, явища (величина, форма, колір, смак, звучання, рух, матеріал, призначення); загадки з перерахуванням ознак, у яких заримовано слово-відгадка. Наприклад: *Довге вухо, грудочка пуху, стрибає вправо, полюбляє морквину*. У даній загадці перераховані чотири ознаки, які властиві кролику, а саме: ознаки зовнішнього вигляду і дії тварини. Вирішення таких задач засноване на елементарному аналізі (виділенні ознак) і синтезі (об'єднанні їх в одне ціле). Достатня кількість ознак дозволяє здійснювати необхідні розумові операції і успішно розв'язувати логічну задачу.

2. До **другого рівня складності** включають загадки, у яких характеристика предмета дається коротко, коли за 1–2 ознаками потрібно відновити цілісний образ предмету; загадки, засновані на запереченні, зіставленні або порівнянні предметів чи явищ. Наприклад: *У воді купався, а сухим залишився (Гусак). Рук немає, а будувати вміє (Пташка)*. Для того, щоб вирішити подібне логічне завдання, дитина повинна бути ознайомлена з вказаною в ній ознакою, уміти виділити її, пов'язати з асоціацією чи іншими ознаками, які не названі в загадці. Це можливо за наявності досить повних уявлень про предмет, явище.

Старший дошкільник, відгадуючи загадку, побудовану на основі заперечення, зіставлення або порівняння, повинен за чергою зіставляти різні і в той же час в чомусь подібні предмети, далі виокремлювати в них схожі ознаки, групувати їх по-іншому, у новому поєднанні та шляхом виключення можливих, але помилкових відповідей, при додаванні нових ознак знаходити правильну відгадку. Наприклад: *Літає, але не горобець, любить мед, але не ведмідь, комаха, але не комар*. Виділивши головні ознаки, групує їх: (літає, любить мед, комаха), дитина знаходить відповідь (*бджола*).

3. До **третього рівня складності** відносять метафоричні загадки, розгадуванням яких є розшифрування метафор. Наприклад: *Червоненькі чобітки в земельці лежать (Буряк)*. Проникаючи в приховане значення метафори дошкільник повинен зіставити, порівняти предмети або явища з різних, часто дуже далеких сторін, побачити в них межі схожості, виділити їх, віднести до однієї смислової категорії та на основі цього знайти відгадку, вирішити логічне завдання.

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку необхідні загадки різного рівня складності та різної тематики. Це сприятиме збагаченню досвіду

дитини, розвитку уваги, пам'яті, мовлення, логічних операцій, що є підґрунтям для розвитку наочно-образного мислення.

Впровадження педагогами технології використання загадки відбувається у два етапи. **Перший етап – робота з дітьми над загадками різної тематики та рівнем складності.**

Мета: навчити дітей відгадувати загадки, які побудовані на основі опису властивостей об'єктів та їх характерних дій, а також на порівнянні об'єктів з іншими об'єктами.

Засоби: словесні загадки. Вихователь пропонував дітям загадки, відповідь яких можна знайти, порівнявши об'єкти між собою.

Наведемо приклад розв'язання дітьми загадки „У городі на доріжці стоїть сонечко на ніжці”. Прочитавши загадку, вихователь пропонує її відгадати й обґрунтувати свою відповідь. Діти відгадують загадку (соняшник). Подумавши, пояснюють, як вони здогадалися про це: „Соняшник схожий на сонечко – такий же жовтий, круглий, його добре видно на городі, він світить, як сонце, і повертає голівку завжди до сонця”. Вихователь пояснює дошкільникам, що вони змогли відгадати загадку саме тому, що порівняли соняшник з сонечком.

Також на даному етапі можна пропонувати старшим дошкільникам загадки, що побудовані на основі чіткого опису властивостей, які вказують відразу на кілька ознак та характерних дій об'єктів. Наприклад, вихователь пропонує дітям відгадати загадку про лелеку: *У червоних чобітках, в білому халаті, вона весною прилетіла і сидить на хаті. У першому рядку даної загадки мова йдеться про якийсь об'єкт, у якого є червоне взуття і білий одяг, у другому – уточнюється – це істота, що вмє літати, з'являється навесні. Розв'язуючи загадку, дітям стає зрозуміло, що це – перелітний птах із червоними ногами, білим пір'ям, гніздиться переважно на дахах. Після чого дошкільники легко здогадувалися, що в загадці йдеться про лелеку.*

Другий етап – самостійне складання дітьми загадок.

Мета: навчити дітей складати загадки на основі перцептивних дій (обмацування та бачення) для аналізу об'єкту. На цьому етапі, складаючи загадки, старші дошкільники набувають вміння виділяти найсуттєвіші ознаки об'єкта, порівнювати їх з іншими, чимось схожими, знаходити найбільш влучні, виразні словесні засоби їх опису.

1. Створення загадок на основі характеристики зовнішнього вигляду об'єктів. **Засоби:** торбинка з муляжами фруктів та овочів.

Діти заходять за ширму, за якою знаходиться торбинка з муляжами фруктів та овочів. Вихователь пропонує витягти з торбинки об'єкт і виділити основні його ознаки. Наприклад, дошкільники дістають з торбинки вишню, а вихователь ставить їм запитання: 1. Якої форми? 2. Якого розміру? 3. Як ти гадаєш, яка на смак. 4. Якого кольору? Далі діти складають загадку – опис зовнішнього вигляду, додаючи всі ознаки, які виділили при розгляданні об'єкта: *Кругленька, маленька, червоненька, на смак – солоденька (Вишня).*

2. Створення загадок через визначення дії характерної для даного об'єкту. Засоби: картинки з тваринами.

Вихователь пропонує дітям картинки тварин (вовк, ведмідь, жаба, корова). Далі робота проходила таким чином: а) кожна дитина отримує картку з твариною, яку уважно роздивляється, не показуючи іншим; б) за чергою, кожна дитина виходить та складає загадку, відповідаючи на таке запитання: „Що вміє робити твоя тваринка?"; в) діти намагаються відгадати тварину за названою дією, що характерна для неї; якщо діти не знаходять відповідь, вихователь дає підказку. Так, у роботі діти створюють такі загадки: стрибає, квакає, під воду пірнає (*жаба*); звір реве, узимку спить і лапу смочче (*ведмідь*); мукає, траву жує, молоко дає (*корова*).

3. Створення дітьми загадок на основі поєднання різних властивостей об'єктів. Засоби: картинки із зображеннями різних об'єктів. Під час складання загадок залучаються вербальні і невербальні форми спілкування. Отже, робота може мати декілька напрямків.

По-перше, вихователь спонукає дітей до створення загадок на основі характеристики об'єктів (дії, ознаки), що були названі. Так, дошкільники пригадують характерні ознаки та дії тварин, й на основі пригадування й звернення до попереднього досвіду, склали загадку. Наприклад: *М'якенька, пухнаста, любить пити молочко, полює на мишей (Кішка)*. Також діти працюють над створенням загадки, презентуючи її через пантоміму. Так, наприклад, коли дошкільники отримують картинку із зображення пташки, то імітують рухи крил пташки, клювання зерна, наявність хвостика тощо.

По-друге, діти створюють загадки шляхом визначення спільних властивостей різних об'єктів з використанням набору різноманітних картинок. На основі виділення основних ознак та характерних дій запропонованих об'єктів дошкільники складають загадку. Наприклад, складання загадки про м'яч. Дітям пропонується 5 картинок, за якими вони групували їх за спільною ознакою (сонечко, тарілка, колесо – форма) та характерною дією (жаба, цвіркун – уміння стрибати). Загадка: *Такий же круглий, як сонечко, тарілка й колесо, уміє стрибати, як жаба, коник (М'яч)*.

Більш складним при створенні загадок для дітей виявляється одночасне порівняння з іншими об'єктами декількох ознак об'єкта. Наприклад, вихователь показує дітям зображення конвалії та пропонує відповісти на такі запитання: „Що це за квітка, що в ній особливого?", „Який об'єкт схожий на квіточку конвалії", „Де знаходяться дзвоники-квіточки в конвалії?". Вихователь пропонує дітям знайти такі слова, які б позначали поєднання дзвоників до стебла (*висять, сидять, живуть тощо*). На основі поєднань отриманої інформації дошкільники складають загадку: *Білі дзвоники малі, живуть дружно на стеблі (Конвалія)*.

Таким чином, у процесі роботи з розвитку наочно-образного мислення за допомогою загадки вихователі намагаються задіяти різні аналізатори з

метою створення цілісного образу об'єктів. Загадки включаються до різних тематичних занять у залежності від їх змісту. Робота із загадками може проводитися також впродовж дня. Основна робота здійснюється в межах логіко-математичного та мовленнєвого розвитку старших дошкільників.

Список використаних джерел

1. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О.Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
2. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
3. Илларионова Ю. Г. Учите детей отгадывать загадки. Москва : Просвещение. 1985. 174 с.
4. Ковалевська В. Методика використання загадок в роботі з дітьми. *Дошкільне виховання*. 2001. № 5. С. 31–33.
5. Сварник І. Українські народні загадки. К. : Веселка, 1990. 93 с.
6. Ушинський К. Д. Педагогічні ідеї. К.: Веселка, 1974. 264 с.

УДК 37.064.015.3

Кадук О. М.,
*завідувач відділу соціально-психологічного супроводу
розвитку особистості Донецького ОБЛППО*
Нікітюк К. В., Спірке О. А.,
*методисти відділу соціально-психологічного супроводу
розвитку особистості Донецького ОБЛППО*

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗМІН

Актуальність психологічної компетентності педагогічних працівників для сучасного закладу освіти України сьогодні займає одну із провідних позицій, адже дозволяє якісно працювати над всебічним розвитком дитини. Водночас популяризація серед учасників освітнього процесу важливих психологічних закономірностей дозволяє впроваджувати будь-які зміни системно, цілеспрямовано, ефективно.

Учитель, що сьогодні працює з дитиною – це наставник, коуч, ментор, тренер, фасилітатор. Його знання, уміння та навички мають задовольняти потреби дитини у розвитку, набутті життєво важливих компетентностей та формуванні цілісної інтелектуальної особистості. При цьому збільшується увага до цінності ресурсності педагога, адже потрібно адаптуватись до мінливих умов системи, знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, налагоджувати дієву комунікацію між усіма учасниками освітнього процесу.

Для досягнення визначених результатів важливо сформувати комплексну взаємодію педагогів, батьків та адміністрації, що значно підвищує потребу у психологічній обізнаності та підтримці. Саме ці функції першочергово покладають на себе фахівці психологічної служби

системи освіти, які центрують процес кооперації.

Тому **мета** розвитку та вдосконалення психологічної компетентності розглядається як максимально адекватна, пропорційна сукупність професійних, комунікативних та особистісних якостей учителя, які забезпечують не тільки професійну підготовленість, а й високий рівень професійної самосвідомості, уміння керувати своїми психоемоційними станами. Для цього необхідно враховувати пріоритетні вектори розвитку психологічної компетентності педагогічних працівників в умовах змін.

Виклад основного матеріалу. Концептуальні положення формування психологічної компетентності спеціалістів сформульовані у дослідженнях українських та закордонних науковців: Н.Ф. Босака, Ю.В. Головача, М.І. Лук'янової, С.Д. Максименка, О.А. Палія, В.А. Родіонова та ін.

В науковому дискурсі психологічна компетентність визначається, як здатність особистості до самопізнання, самоконтролю, до ефективного спілкування і взаємодії з іншими людьми, саморозвитку та самореалізації (О.А. Бакаленко) [1]; сума необхідних психологічних знань (О.Д. Алферов) і психологічних навичок (І.С. Якиманська), ступінь відповідності знань, умінь та навичок розв'язанню проблем на психологічному рівні (М.Є. Бершадський), інтегрований особистісний ресурс у формі психологічних функцій (С.М. Чаткіна), здібність педагога сприймати психологічну інформацію, усвідомлювати її, вибудовувати на її основі систему взаємин, приймати грамотно виважені рішення (Л.А. Лазаренко) [6], інтегральна акмеологічна характеристика педагога, яка забезпечує конструктивне вирішення завдань професійної діяльності, спілкування саморозвитку (Т.М. Щербакова) [10].

Аналіз наукових праць засвідчує, що дефініція «психологічна компетентність педагога» складне, багатофункціональне, інтегроване утворення, що потребує комплексного підходу і сталої системи соціально-психологічного супроводу, що дозволяє визначити пріоритетні вектори соціально-психологічного супроводу розвитку психологічної компетентності педагогічних працівників в системі безперервної освіти.

Ключовим вектором супроводу розвитку психологічної компетентності учителів є *реалізація ідеї людиноцентризму*, що передбачає розвиток і підтримку автономії педагогічних працівників; актуалізацію уваги на розвитку дитини в новій українській школі, підтримку її можливостей та ресурсів, створення таких умов, при яких дитина почуватиметься у безпеці, відчуватиме підтримку та віру у власні сили [7]. Дискретність психологічної компетентності, недостатнє усвідомлення її проєкції в педагогічну практику призводить до виникнення бар'єрів особистісного саморозвитку фахівців: професійне вигоряння, ригідність в ситуаціях педагогічного спілкування; зміцнення консервативних настанов і блокування інноваційної діяльності [10]. Отже, нові освітні реалії, потребують трансформації стереотипів професійної діяльності й формування нових моделей поведінки педагога на засадах гуманістично орієнтованих теорій особистості.

В умовах неперервної освіти, винятково сприятливі можливості для формування психологічної компетентності педагогів, в контексті ідеї людиноцентризму, створюють курси, спецкурси, тренінги, супервізія, коучинг, психологічний консалтинг. Оновлення змісту зазначених форм роботи, відповідно до потреб педагогічних працівників, забезпечує створення позитивної настанови для *сприймання психологічної інформації та мобілізації особистісних ресурсів* педагогів для її опанування; стабілізації самооцінки фахівців, зміцнення позитивної Я-концепції; формування навичок саморефлексії, саморегуляції та самоконтролю, тобто забезпечує прогресивний професійний розвиток та зміну культури, політики й щоденної діяльності в закладах освіти.

Фундаментальним вектором професійної підготовки та підвищення кваліфікації є *психологічна просвіта та позитивна психологічна пропаганда*. В даному контексті, в умовах неперервної освіти, висвітлюються питання доступності інформації та методи застосування, актуальність та доцільність, можливість використання інтерактивних методів та прийомів при очному, дистанційному та змішаному навчанні. Головний фокус – розуміння педагогом важливості самопросвіти з метою підтримки ресурсного стану та коректного інформування учасників освітнього процесу.

Інноваційним вектором психологічного супроводу є *формування «soft skills», «life skills» учасників освітнього процесу*. Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи створюють можливості для розвитку компетентнісного навчання, запроваджують нові принципи формування змісту освіти та забезпечення її якості на основі набуття учасниками освітнього процесу – ключових компетентностей та наскрізних вмінь.

Важливо зазначити, що в англійській мові слово «skills» має декілька значень: навички; уміння, відпрацьовані до автоматизму; здатність до чогось; компетентність. Гнучкі навички (soft skills) – комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною сферою [9]. Згідно з визначенням ВООЗ, життєві навички (life skills) – це здатність до адаптивної й позитивної поведінки, що дозволяє людині ефективно справлятися з вимогами та проблем повсякденного життя [5]. Життєві навички можуть спрямовуватись на власні дії або на дії щодо інших, а також на дії з метою зміни навколишнього середовища в напрямку здорового способу життя [5; 9].

Орієнтація на збереження здоров'я є генеральним вектором *успішного розвитку та самоцінності*. Складниками індивідуального здоров'я вчителя виступають: фізичне, психічне, моральне, професійне, соціальне, духовне. Активність, прагнення до самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення, пізнавальні здібності – це чинники, які забезпечують психічне здоров'я. Почуття захищеності, належності до спільноти, почуття

власної гідності та поваги до інших, можливість індивідуального самовираження є обов'язковими передумовами успішного освітнього процесу як з боку вчителя, так і з боку учня.

Водночас, лише набувати знання щодо здоров'язбереження недостатньо, адже знати про здоровий спосіб життя і вести його – зовсім різні процеси. Важливим є врахування особливостей діяльності психіки людини, при яких підвищується схильність повторювати дії, які приносять задоволення, й уникати того, що неприємне. На жаль, наслідки здорової і нездорової поведінки бувають оманливими, оскільки нагорода за здоровий спосіб життя зазвичай відтермінована в часі, а задоволення від неправильної поведінки може наставати миттєво.

Тому, для забезпечення *максимальної адаптивності та гнучкості* в постійно мінливому світі педагог має змінювати свої ставлення, думки, дії в *пріоритет до особистого здоров'я*. Особливо гостро це відчувається в умовах пандемії, що вже змінює нашу реальність і має вплив на освіту та здоров'я. Якщо умовно покласти на одну чашу терезів здоров'я, а на другу – всі інші цінності світу, то здоров'я переважатиме.

Учитель може вести освітній процес лише тоді, коли має добре здоров'я та позитивне ставлення до цього. Саме тому, процес формування культури здоров'я, культури ставлення людини не лише до суспільства, а й до самої себе, свого здоров'я, образу життя, уміння вибирати оптимальний режим інтелектуальних, емоційних, фізичних навантажень, адаптивно функціонувати й відповідати вимогам сучасного життя, стає загальною необхідністю [3].

Завдяки використанню провідного досвіду, сучасних технологій та креативного підходу досягається максимальне залучення педагогічних працівників та висвітлення актуальних запитів. Обмін досвідом, взаємопідтримка, поширення ідей – це основні критерії ефективного *підвищення кваліфікації*. Кожен фахівець має відчувати вагомість своїх можливостей, розкривати свій потенціал, працювати у команді однодумців та висвітлювати траєкторію власного розвитку.

Для освітян перехід на дистанційні та змішані форми роботи – це також нововведення, зміна, виклик. В таких умовах ще більше зростає необхідність піклуватись про результат діяльності, *безпеку та екологічність освітнього процесу*. Фахівці психологічної служби окреслили перспективи у впровадженні інноваційних методів роботи, що дозволять педагогу створити психологічно комфортні умови для діяльності. Адже від цього залежить той супровід, який зможе надати вчитель дітям та батькам.

Висновки. Стрімкі соціальні, економічні, політичні трансформації в країні суттєво впливають на систему освіти. Невід'ємним компонентом професіоналізму сучасного вчителя є психологічна компетентність, саме вона дозволяє фахівцю одночасно успішно реалізувати освітні завдання і створити умови для особистісної самоактуалізації вихованців (учнів). Розвиток психологічної компетентності педагогічних працівників в умовах

змін передбачає надання підтримки кожному учаснику освітнього процесу, оновлення змісту і форм підвищення кваліфікації педагогів, консолідацію зусиль педагогічної спільноти і психологічної служби, в напрямку психологічної просвіти, на засадах гуманізму та здоров'язбереження.

Список використаних джерел

1. Бакаленко О. А. Психологічна компетентність як ключова компетентність сучасного фахівця. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Сер. «Теорія культури і філософія науки»*. 2018. Випуск 58. URL: <https://cutt.ly/7hcmZ8X>.
2. Бондарчук О. І. Психологічна підготовка керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін: гуманістично-ціннісний підхід. Т. 1. Вип. 121. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. /гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: ЧНПУ, 2014. С.38–43. URL: <https://cutt.ly/7hcmvBG>.
3. Долинський Б. Т, Муниця О. Здоров'я вчителя як підґрунтя для успішної професійної діяльності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*: зб. наук. пр. 2018. № 3. С. 38-42.
4. Ковалевська Н. В, Пасічніченко А. В. Формування психологічної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки. *Педагогіка та психологія*. 2016. Вип. 53. С. 340-349. URL: <https://cutt.ly/JhcQBbB>.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://cutt.ly/Kf3P5ph>.
6. Навички заради здоров'я. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку життєвих навичок. *ВООЗ: Інформаційна серія «Здоров'я в школі»*. Документ 9. Київ: Кобза. 2004. 123 с. ISBN 966-8024-41-9.
7. Психологія і педагогіка у протидії пандемії COVID-19: Інтернет-посібник / за наук. ред. В. Г. Кременя. Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 243 с. URL: <https://cutt.ly/ggcvP0Q>.
8. Рамзані Е. В. Сутність поняття психологічної компетентності вчителя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. № 2 (61). С. 158–165.
9. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону*: зб. матеріалів конференції. Житомир, 2017. С. 21.
10. Щербаківа Т. Н. Психологическая компетентность учителя: акмеологический анализ: автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра психол. наук: специальность 19.00.13. Ростов-на-Дону, 2006. 41 с. URL: <https://cutt.ly/ghcI2oi>.

УДК 373.013.3:376-056.36

Сичевська-Дегтярьова М. В.,
*завідувач відділу організаційно-методичного супроводу
розвитку обдарованості Донецького ОБЛІППО*
Луганцова Є. А.,
*методист відділу організаційно-методичного
супроводу розвитку обдарованості Донецького ОБЛІППО*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ЛЮДИНИ

Виклики часу, нові суспільні умови вимагають від освітян інноваційних

форм та методів підготовки національної інтелектуальної еліти. Конкурентоспроможний учитель Нової української школи, який працює з обдарованими дітьми та молоддю, є носієм якісних зрушень у розкритті інтелектуальних й творчих можливостей учнів, мотиватором поглиблення у них стійкого інтересу до знань та реалізації своїх інтелектуальних та творчих потреб, що сприяє формуванню ключових компетентностей для успішної самореалізації в суспільстві [2].

Модернізація освіти Донецької області полягає у необхідності забезпечення її відповідності європейським стандартам, потребам сучасної молоді, цілеспрямованого орієнтування на задоволення запитів щодо отримання якісних освітніх послуг. Вирішення питання удосконалення професійної компетентності вчителя, підвищення його фахової майстерності є вагомим фактором розвитку обдарованості особистості. Це, в свою чергу, передбачає постійний методичний супровід.

Програмою «Освіта Донеччини у європейському вимірі. 2017-2020 роки» було визначено стратегію організаційно-методичного, педагогічного супроводу розвитку обдарованості [3]. З метою забезпечення в області сприятливих умов для розвитку цілісної системи виявлення, розвитку та адресної підтримки обдарованих дітей у різних сферах забезпечувався науково-методичний супровід у напрямку формування готовності керівних і педагогічних кадрів до роботи з розвитку обдарованості в умовах інноваційних змін сучасного освітнього простору.

Вдосконалення професійної компетентності педагогів щодо інноваційного пошуку в роботі з обдарованою молоддю включало роботу з різних питань, серед яких: стимулювання творчої ініціативи освітян із питань розвитку обдарованості; поширення сучасних технологій, моделей, форм і методів науково-методичного та психолого-педагогічного супроводу роботи з обдарованими учнями; забезпечення співробітництва з організаціями й установами, що опікуються питаннями розвитку обдарованості; розробка відповідних методичних матеріалів, ініціювання та організація для учнів різноманітних конкурсів, інтелектуальних ігор, олімпіад, турнірів тощо, які дозволяють їм виявити та продемонструвати власні здібності.

Така робота дала можливість відпрацювати технологію роботи з обдарованою молоддю на обласному рівні, а саме комплексну підготовку обласних учнівських команд до всеукраїнських змагань та їх науковий та психологічний супровід з боку вчителів.

Першочергово було докладно проаналізовано інформацію щодо особливостей психолого-педагогічного супроводу розвитку обдарованої особистості в містах/районах/ОТГ, проведення тематичних методичних та масових заходів, на основі чого окреслено вектори діяльності для методичних служб, керівників закладів освіти, педагогів.

Включення до системи міжкурсів заходів серії вебінарів «Старт... і знову старт: актуальні проблеми роботи з обдарованими дітьми в процесі підготовки їх до Всеукраїнських олімпіад, конкурсів», «Організація та

проведення Інтернет-олімпіад», семінару «Упровадження програмного комп'ютерного забезпечення з навчальних предметів у роботу з обдарованими дітьми» спрямувало педагогів області на застосування елементів дистанційного навчання та активізацію самоосвітньої діяльності обдарованих учнів на платформі Центру підтримки обдарованих дітей Olimp.eschool.dn.ua Донецького облППО; створення установки щодо творчої співпраці методичних об'єднань, вчителів-практиків з метою набуття обдарованими учнями навичок самоосвітньої діяльності засобами дистанційного навчання.

Отриманий досвід щодо формування у педагогів навичок роботи з обдарованими учнями та підвищення рівня їх професійної компетентності висвітлювався для освітян області на семінарах-практикумах «Сузір'я обдарованих», «Шкільна акмеоспільнота – епіцентр науково-дослідницької діяльності», під час круглого столу «Дистанційна освіта школярів Донеччини: підсумки та перспективи роботи базових дистанційних шкіл», педагогічної майстерні «Організація роботи з обдарованими учнями в контексті НУШ».

Результативним та ефективним став щорічний цикл інструктивно-методичних вебінарів, які передують проведенню кожного з етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад: «Всеукраїнські учнівські олімпіади, I етап. Інтернет-олімпіади», «Всеукраїнські учнівські олімпіади, II етап», «Всеукраїнські учнівські олімпіади. III етап».

Проведення моніторингу стану виявлення та роботи з обдарованими дітьми на I (шкільному) етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад у ЗЗСО м. Покровськ, Добропільського району та Лиманської ОТГ восени 2019 року дало можливість чітко окреслити напрями подальшої методичної допомоги. Майже в усіх закладах освіти в межах старту олімпіадної кампанії були проведені оригінальні заходи, які стали певними інструментами зростання активності на місцях та допомогли закладам освіти знайти важелі для підвищення мотивації здобувачів освіти до участі у олімпіадному русі.

У межах щорічного Конгресу освітян Донеччини протягом трьох років окреслюються основні напрями організаційно-методичного супроводу розвитку обдарованості в контексті Нової української школи та викликів сьогодення: майстер-клас «Модернізація організаційно-методичного супроводу роботи з обдарованими дітьми та молоддю», круглий стіл «Формування ключових компетентностей у контексті розвитку обдарованості», дискусійний майданчик «Обдарованість: від виявлення до результату».

Цьогоріч у дистанційному форматі було започатковано постійно діючий семінар «Плекаємо обдарованість разом!», який сприяє підвищенню вмотивованості педагогів щодо здійснення якісного психолого-педагогічного супроводу обдарованості. Його учасники закріпили, поглибили та систематизували знання щодо шляхів та способів покращення роботи з обдарованими учнями; побачили алгоритм роботи з

обдарованою особистістю через презентацію досвіду роботи; сформувавши вміння зі створення індивідуальної освітньої траєкторії учня.

Для активного залучення педагогічних працівників до пошуку оптимальних методів і прийомів у роботі з творчими та обдарованими учнями, у 2017 році було вперше організовано проведення віртуального огляду-конкурсу Web-вітрина «Поруч із генієм». В трьох номінаціях огляду-конкурсу щороку мають можливість взяти участь методисти, педагоги, психологи, що опікуються питаннями обдарованості. Протягом чотирьох років спостерігається зростання кількості учасників: 2017р. – 67, 2018р. – 40, 2019р. – 80, 2020р. – 100 осіб, що свідчить про актуальність тематики огляду-конкурсу для педагогічної спільноти Донеччини. За підсумком проведення Web-вітрини «Поруч із генієм – 2020» готується до друку збірник інноваційних розробок педагогів Донеччини.

Виклики 2020 року (пандемія, карантин) на новий рівень вивели питання організації дистанційної освіти, зокрема забезпечення організаційно-методичного супроводу обдарованих дітей та молоді. Підтримкою педагогічних працівників області став збірник науково-методичних рекомендацій «Дистанційні технології в освіті», в якому пропонуються методичні рекомендації освітянам області щодо забезпечення організаційно-методичного супроводу обдарованих дітей з урахуванням реалій часу.

Завдяки детальному аналізу та узагальненню кращих напрацювань освітян міст/районів/ОТГ, створено узагальнену «Систему роботи з обдарованими учнями в умовах сучасного закладу загальної середньої освіти міст/районів/ОТГ Донецької області».

У наш час нагальною потребою є впровадження тематичних спецкурсів для підготовки педагогічних працівників щодо роботи з обдарованими дітьми. Саме тому у 2020 році педагогам Донеччини, які опікуються питаннями обдарованості, було вперше запропоновано 30-годинні спецкурси за темами «Організаційно-методичний та психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованої особистості», «Індивідуальна освітня траєкторія як чинник розкриття і розвитку обдарованості в кожній дитині», які зацікавили та мали схвальні відгуки освітян Донецької області.

Один із перспективних векторів удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників – це участь у конкурсах. Починаючи з 1996 року, освітяни Донеччини беруть участь у всеукраїнському конкурсі «Учитель року», мета якого – стимулювання участі освітян у процесах становлення та розвитку ефективної національної системи освіти та популяризації кращих і новітніх педагогічних практик, зростання професійної майстерності вчителів. Науково-методичний супровід конкурсу здійснюється як очно, так і дистанційно, через Інтернет-ресурси: сайт «Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» <https://cutt.ly/ShcIhXz>, сторінку у соціальній мережі Facebook <https://www.facebook.com/ippo.dn.ua/>.

Для удосконалення професійної компетентності педагогів, відповідно

до провідної теми «Психолого-педагогічний супровід розвитку та самореалізації інтелектуально обдарованої молоді», можна окреслити перспективні завдання:

- запровадження системи координації діяльності та супроводу ЗЗСО в територіальних громадах щодо розвитку обдарованих дітей та молоді;
- підвищення фахової майстерності та впровадження новітніх педагогічних технік й методів для підвищення кваліфікації педагогів, які працюють з обдарованими дітьми та молоддю, а також забезпечення дієвого методичного супроводу Конкурсу «Учитель року»;
- забезпечення мотивації та стимулювання участі освітян у процесах становлення та розвитку ефективної національної системи освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T106000.html
2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» (Документ ухвалений рішенням колегії МОН 27.10.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/vhcjfdM>
3. Регіональна Програма розвитку освіти: «Освіта Донеччини в європейському вимірі. 2017–2020 роки» (Розпорядження Донецької облдержадміністрації та донецької обласної військово-цивільної адміністрації від 20.07.2017 р. № 840) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ehcjl1t>

УДК 373.3/.5.043.2-056.2/.3

Сухарь Г. Ф.,

*методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
Донецького ОБЛІППО*

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток системи освіти в Україні та світі вимагає від педагогічної науки змін традиційних форм навчання, а також вивчення та застосування нових методів і форм навчання та виховання. Особливої уваги потребують питання впровадження та використання інноваційних педагогічних технологій у навчальному процесі, а особливо, в навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Метою *технології* як науки є висвітлення комплексу закономірностей з ціллю вивчення та використання на практиці найбільш ефективних, послідовних освітніх дій, які вимагають менших витрат часу, матеріальних та інтелектуальних ресурсів для досягнення будь-якого результату.

Сучасний педагог має виступати не стільки джерелом знань та суб'єктом контролю, скільки організатором самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, їхнім консультантом і помічником. Реформування освіти спричинило появу і поширення великої кількості нових підходів до організації навчально-виховного процесу, методів та технологій навчання та виховання.

Обов'язковим складником системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання – *традиційної та інноваційної*. Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу (1978), який звернув увагу світової наукової громадськості на недоцільність використання принципів традиційного навчання по відношенню до вимог сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей.

Інноваційне навчання трактувалось як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі та соціальному середовищі.

Головною метою інноваційних технологій освіти є підготовка людини до життя в постійно мінливому світі. Сутність такого навчання полягає в направленні навчального процесу на потенційні можливості дитини і їх реалізацію. Освіта повинна розвивати механізми інноваційної діяльності, знаходити творчі способи вирішення життєво важливих проблем, сприяти перетворенню творчості в норму і форму існування людини [5].

В Законі України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 року № 463-IX визначено поняття інклюзивного навчання як системи освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [4]. Згідно з законом особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Для розвитку потенціалу учнів з особливими освітніми потребами спільно з батьками розробляється індивідуальна програма розвитку (ІПР), а за потреби і навчальний план. Реалізація планів здійснюється за підтримки команди супроводу. Для кожного учня потрібно щодня створювати ситуацію успіху, відзначати кожне досягнення, спираючись на його індивідуальний рівень розвитку. Отримані знання допомагають дитині відчувати себе впевненим і сильним. А отже, бути щасливим.

Багатством країни, де запроваджують високі технології – є знання. Саме тому особливе значення має проблема інновацій у сфері навчання. Мета державної інноваційної політики: забезпечення економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, відтворення духовного та інтелектуального потенціалу нації. Ця мета чітко визначена у нормативно-правових актах щодо здійснення інноваційної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах [3].

Робота з дітьми, які мають особливі освітні потреби, вимагає від учителя чи вихователя (асистента вчителя) не тільки освітньої компетентності, а й досвіду, витримки, знань особливостей кожної дитини та здатності знаходити підхід до окремої дитини у різних ситуаціях, а також мотивацію зробити їхнє життя більш комфортним. Задача педагога стати опорою, оточити учнів з особливими освітніми потребами

турботою, атмосферою підтримки та любові.

Процес залучення таких дітей до освітнього процесу відбувається поступово, реалізовується в освітній, корекційній та реабілітаційній роботі, та охоплює тривалий проміжок часу і передбачає використання багатьох прийомів, наприклад : ігротерапія, трудотерапія, групові та індивідуальні заняття, різного типу вправи тощо.

Насамперед потрібно встановити контакт з дитиною, увійти в зону довіри, надати можливість дитині обрати місце в класі. Проведення вступних бесід сприяє створенню атмосфери позитивного настрою, активізація їхньої пізнавальної активності

Актуальними в наш час є такі інноваційні педагогічні технології навчання:

- технологія *особистісно орієнтованого навчання* має за мету надати учню можливість проявляти самостійність мислення, незалежність, здатність до власного вибору;
- технологія диференційованого навчання – формує уміння вчитися;
- технологія групового навчання – формує внутрішню мотивацію учнів до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяє формуванню комунікативних якостей, активізує розумову діяльність;
- технології індивідуалізації процесу навчання – забезпечує максимальну продуктивність роботи в існуючій системі організації навчання.
- ігротерапія, трудотерапія, групові та індивідуальні заняття, різного типу вправи тощо.

Особистісно-орієнтоване навчання (дитиноцентризм) має на меті перетворити учня з особливими освітніми потребами на активного суб'єкта навчання, забезпечити можливість навчатися за індивідуальною освітньою траєкторією. Саме теорія множинного інтелекту, спираючись на прояв сильних сторін дитини з особливими освітніми потребами, може використовуватись як технологія в освітньому процесі.

Теорію «множинного інтелекту» розробив у 1983 році доктор Говард Гарднер, професор Гарвардського університету. Її метою було допомогти батькам, педагогам, психологам та експертам у питаннях виховання, краще розуміти, як діти обробляють і вивчають інформацію. Гарднер припустив, що люди мають не тільки інтелектуальний потенціал, даний їм від народження, а й багато різних видів інтелекту [1].

Проблемами інтелекту опікувалися Альфред Біне, який розробив критерії визначення учнів початкових шкіл, які були на межі «ризик», з метою надання їм кваліфікованої допомоги. За результатами тесту можна створити шкалу інтелекту для дітей і навчати їх відповідно до здібностей. Швейцарський учений Жан Піаже визначав інтелект як мисленнєву здатність, що допомагає людині у вирішенні проблем, а також в адаптації до того чи іншого середовища.

У ХХ ст. такі новатори педагогіки, як Марія Монтесорі та Джон Д'юї в США, В.О. Сухомлинський в Україні, розробили системи навчання, що ґрунтувалися на принципах, схожих на ті, що лежать в основі множинного

інтелекту, включаючи тактильні листи М. Монтесорі, уявлення Д'юї про класну кімнату як мікрокосм суспільства, і «школу радощів» В. Сухомлинського.

Теорія множинного інтелекту по суті своїй охоплює всі ті надбання, якими вчителі, виходячи за межі тексту та класної дошки, спираючись на свою викладацьку практику, намагаються розбудити свідомість учнів. Ця теорія пропонує вчителям ще раз переглянути свої найкращі викладацькі надбання і зрозуміти, чому деякі з них «працюють», а деякі ні.

Вона також допомагає вчителям розширити свій діапазон викладацьких засобів і прийомів, поновити його новими методами та матеріалами, щоб утримувати в полі зору усіх учнів без винятку.

За теорією множинного інтелекту американського психолога Говарда Гарднера, «людина має не єдиний «загальний інтелект», а низку інтелектуальних здібностей, що складають вербально-лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, кінестетичний, міжособистісний, внутрішньоособистісний, музичний, натуралістичний і екзистенційний види інтелекту [2].

Нині до категорії дітей з особливими освітніми потребами належать:

- діти, які мають порушення розвитку: інтелектуальні порушення; порушення зору; порушення слуху; порушення опорно-рухового апарату; порушення мовлення; складні порушення психофізичного розвитку
- діти, які мають затримку психічного розвитку та діти, які мають розлади аутистичного спектру.

Таким чином, втілення теорії на практиці у класі починається з того, що вчитель намагається побачити сильні сторони кожного учня окремо. А далі в межах можливостей старається адаптувати свій матеріал під тип інтелекту більшості дітей. Не буває нездібних дітей. Кожному учневі треба допомогти спрямувати свою енергію в правильне річище. Усвідомивши свою унікальність, дитина зможе досягати набагато більших успіхів не лише у навчанні в школі, а й в подальшому житті.

Список використаних джерел

1. Байсара Л. І. Множинність прояву видів інтелекту [Текст]: конспект лекцій. Д.: РВВ ДНУ, 2010. 96 с.
2. Ворон М. Найда Ю. Множинний інтелект: від теорії до практики. *Підручник для директора: журнал управлінської компетентності*, 2008. №5. С. 68–72.
3. Гоцко Г.І. Особливості організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання. *Інклюзивне навчання в Новій українській школі*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. М.Теребовля, 26-27 березня 2018.
4. Закон України “ Про повну загальну середню освіту” 2020. {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 764-IX від 13.07.2020} Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2232/>
5. Інтерактивні технології: теорія та методика / Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А./За ред. О.І Пометун – Умань–Київ, 2008. – 95 с.

*Черкащенко І. І.,
директор ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 ВЦА м.Торецька
Муха І. М.,
соціальний педагог ЗЗСО І-ІІІ ступенів №20 ВЦА м.Торецька*

РОЛЬ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ПРОЦЕСІ МОДЕЛЮВАННІ КОНЦЕПЦІЇ «БЕЗПЕЧНА ТА ДРУЖНЯ ДО ДИТИНИ ШКОЛА»

Безпечна й дружня до дитини школа – це школа, де панує атмосфера захищеності та турботи про здоров'я учнів, де з повагою ставляться до інтересів учнів, їхнього досвіду й потреб; серйозно підходять до змісту навчального плану й процесу навчання, умов навчання в класі та шкільному середовищі, до розробки таких методів оцінювання результатів навчання, що не травмують. Освіта покликана допомогти дітям у формуванні навичок, необхідних у сучасному світі, щоб поліпшити їхнє здоров'я і благополуччя, створити безпечне середовище. Метою школи, дружньої до дитини, є всебічний розвиток усіх дітей і повна реалізація творчого потенціалу учнів. Створити модель такого закладу освіти неможливо без участі самих дітей, спираючись тільки на досвід дорослих.

Модель закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів № 20 ВЦА м. Торецьк Донецької області як *Безпечної й дружньої до дитини школи розроблялася спільно з найактивнішими учнями*. Створюючи разом з дорослими модель безпечної школи, на етапі експресоцінки навчального закладу на відповідність еталонній моделі, діти відверто говорили про проблеми, які існують у закладі, наприклад: відсутність сучасних туалетів, незручну їдальню, незначну кількість гуртків та секцій для занять у позаурочний час, про формальну роль учнівського самоврядування в школі, випадки цькування серед школярів, непорозуміння й авторитаризм з боку вчителів.

Важливу роль у формуванні життєвих компетенцій учнівської молоді відіграв проєкт «Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному / рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом», упроваджений Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та ГО «Ла Страда Україна» за фінансової підтримки Європейського Союзу. Цей проєкт діти вважають одним із найкращих проєктів, який сприяє розвитку таких важливих життєвих навичок як ефективно безнасильницьке спілкування, розвиток моральних якостей, вироблення стійких моральних цінностей, підвищення громадянської активності, розбудови миру та формування поваги до прав і свобод людини. За час чотириденного навчання медіації в серпні 2018 року учні набули цінних знань і навичок з питань конфліктології, навчилися довіряти один одному, будувати стосунки з дорослими, висловлювати свою точку зору.

Наводимо приклад висловлювання одного із лідерів учнівського самоврядування, медіатора Мухи Микити: «Я із числа тих учнів, які зазнали булінгу в іншій школі, де раніше навчався. У школі, де я зараз навчаюся, я одразу відчув іншу атмосферу, спокій і комфорт. І можна сказати, що мені дуже пощастило, бо тільки-но я перейшов у цю школу, розпочався проєкт з медіації. Мене дуже зацікавила ця тема, я пройшов відбір, навчання і зараз дуже пишаюся тим, що я – медіатор. Медіація – це крок до примирення, а для мене це ще й крок до впевненості, ефективного спілкування. Я зрозумів, що головне – це людські стосунки. За рік мого навчання в школі я отримав не тільки нові знання й досвід, я став впевненим у собі, рішучим, повірив у себе, я із цікавістю й задоволенням продовжую брати участь у проєкті. Це важливо для мене, актуально і цікаво».

У школі активно працює шкільна служба порозуміння «Смайл», до складу якої входить 9 медіаторів та медіаторок. Ми маємо власний добре обладнаний кабінет медіації та тренінгову залу, де проводимо медіаційні зустрічі, «Кола», тренінгові заняття.

Учні та педагоги-медіатори/медіаторки здійснюють інформаційно-просвітницьку та профілактичну діяльність, спрямовану на попередження ескалації та негативних наслідків конфліктних ситуацій, протидію насильству та булінгу (тренінги, акції, флешмоби, виступи агітбригад, випуск листівок, стіннівок тощо). Діти відчули повагу до себе з боку дорослих, довіру однолітків, і пишаються тим, що вносять свій посильний вклад у справу розбудови миру й налагодження стосунків між людьми.

Головним результатом роботи діяльності Служби порозуміння є зниження рівня конфліктності в закладі, покращення психологічного клімату в класних колективах, підвищення соціальної активності учнів.

За участі членів шкільної Служби порозуміння, лідерів учнівського самоврядування. Було проведено круглий стіл «YOUTH TALKS». Діти запросили до участі в заході секретаря селищної ради. Під час зустрічі учасники обговорювали питання насильства та булінгу в молодіжному середовищі та разом шукали шляхи подолання негативних явищ. Діти відверто говорили про необхідність долучення представників місцевого самоврядування (депутатів, членів вуличних комітетів, громадських активістів) до просвітницької діяльності серед населення з питань протидії домашнього насилля та булінгу, підтримки дитячих ініціатив з боку влади щодо надання простору та фінансової підтримки для створення умов з організації дозвілля, особливо в сільській місцевості.

За результатами напрацювань учні закладу були запрошені до Києва, де відбувся Молодіжний хакатон ЮНІСЕФ – захід, присвячений Всесвітньому дню дитини, на якому обговорювалися питання захисту прав дітей та молоді. Близько 50 школярів і школярок з усіх куточків України приїхали до столиці, щоб скласти Національний маніфест проти насильства.

Разом з педагогами й батьками учні закладу брали безпосередню участь

у проєкті «Створення системи протидії насильству і булінгу, що сприяє безпечному освітньому середовищу». Ознайомлення із Законом, засідання фокус-групи, анкетування, тренінги, просвітницька робота серед однолітків і батьків, розробка правил класу і школи, створення Моделі безпечного середовища – це все, до чого були залучені діти, усвідомлюючи разом із дорослими відповідальність за результати цього проєкту.

Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 20 має статус Школи сприяння здоров'ю, тому питання здорового способу життя стоїть чи не на першому місці. Заняття спортом, підтримка фізичної форми, профілактика шкідливих звичок, здорове харчування, психічний і духовний розвиток – це ті питання, над якими разом з педагогами постійно працюють і діти. Як результат – низький рівень сезонних захворювань, значні досягнення в змаганнях з легкої атлетики, спортивного орієнтування.

Ще однією сходинкою на шляху до створення безпечного середовища, у формуванні життєвих компетенцій стала участь команди закладу у Всеукраїнському проєкті «Школа безпеки». Узявши участь у змаганнях у місті Львів, учні набули навичок безпечного поводження в природному і техногенному середовищі, надання першої допомоги, роботи в команді, взаємопідтримки та взаємовиручки.

Актуальною на сьогоднішній день є співпраця молоді з громадськими організаціями, молодіжними об'єднаннями, адже вона сприяє вихованню активної громадянської позиції молоді. Школа радо вітала волонтерів Громадської організації «Тут і Зараз», які прибули з метою популяризації та впровадження активного громадянства в селищах та містечках України та культурного обміну молоді, яка проживає на Сході та Заході України, а також з метою втілення соціально-екологічного проєкту в селищі й подарували закладу спортивні тренажери, які разом з учнівською молоддю встановили на спортивному майданчику, щоб юнаки та дівчата селищ Петрівка і Щербинівка мали змогу займатися спортом.

Підсумком роль учнівської молоді у модулюванні *Безпечної й дружньої до дитини школи* можна вважати слова голови нашого учнівського самоврядування, медіаторки Усенко Анна: «Зроблено дуже багато й дуже багато чого змінилося на краще: від зовнішнього вигляду приміщень школи, внутрішнього оформлення й облаштування до ставлення та стосунків між учасниками освітнього процесу, самої філософії і політики закладу. Завдяки тим заходам, які здійснювалися і здійснюються в рамках проєкту «Безпечна й дружня до дитини школа» учнівське самоврядування перестало бути формальною структурою, а набуло конкретного значення й ваги. Нас бачать, нас чують, з нами радяться і йдуть нам назустріч. А це означає, що ми обрали вірний шлях!».

Бурдун С. І.,

директор Іллінівського ОЗЗСО з поглибленим вивченням іноземних мов Іллінівської сільської ради Костянтинівського району Донецької області

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ В УМОВАХ НОВИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

Освіта на всіх вікових етапах життя людини є необхідністю, вона визначає його якість, безпосередньо впливає на збереження і зміцнення здоров'я людини, збільшення тривалості життя. З'являється потреба постійного переосмислення відомих і набуття нових знань про людину, суспільство і природу, необхідність, аби члени суспільства опановували ці знання, набували навичок життєдіяльності в сучасному світі.

В Іллінівському ОЗЗСО з поглибленим вивченням іноземних мов Іллінівської сільської ради Костянтинівського району Донецької області створено команду однодумців, які перебудували навчальний процес на користь інтересів учня. Місія закладу: «Створення інноваційного освітнього середовища для розкриття потенціалу кожного учасника освітнього процесу в безпечних умовах через командну взаємодію та партнерство». В закладі освіти почали застосовувати змішане навчання: уроки, що поєднують різні види практичної діяльності. До команди змін в опорній школі ввійшли всі вчителі. Визначили стратегію розвитку, запровадили нові методики викладання. Щоб покращити успішність учнів, вирішили спочатку навчити педагогів. Вони брали участь у тренінгах, творчих майстернях та проєктах, а потім втілювали в життя все, чому навчилися.

Великий досвід отримали вчителі, беручи участь у проєкті «Безпечна і дружна до дитини школа». Вони мали змогу ознайомитися з ключовими ідеями і засадничими принципами створення безпечного і дружнього для дитини навчального середовища, сприятливого для здоров'я, безпеки, соціалізації, самореалізації дитини.

Сьогодні затребувані ті вчителі, які володіють педагогічною технологією, тими новинками, які є невід'ємною складовою педагогічної майстерності та крокують в ногу з сучасністю. Ми живемо в епоху змін. Покликання сучасного вчителя і школи – навчити дітей бути гнучкими у змінах сучасності, легко адаптуватися і вміти навчатися впродовж усього життя. Щоб це вдалося, самому треба постійно вчитися.

Ключовими компетенціями вчителя сучасності є вміння вчитися протягом життя, вміння критично мислити, швидко адаптуватися до нових умов, реагувати на виклики, вміння працювати в команді та ефективно спілкуватися, вміння приймати думку іншого. Сучасний український вчитель має сам бути учнем. Бажання працювати над собою, постійно вдосконалюючи свої вміння і навички надає можливість приносити користь іншим.

В умовах сучасності завдання вчителя тепер не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, з метою навчити

дітей самостійно здобувати інформацію. Роль вчителя змінюється. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати світний процес так, щоб діти самі знаходили потрібне.

Керуючись сучасними психолого-педагогічними розробками, педагоги застосовують багато нестандартних методів для подачі навчального матеріалу, разом з тим заохочуючи дітей до власного пізнавального дослідження тої чи іншої теми. Практичний психолог у школі теж змінюється: інновації потребують супроводу, психологічного моніторингу та ефективних рекомендацій, головною метою яких завжди є особистість дитини, її гармонійний розвиток.

Психолог закладу надихає на подолання нових завдань, допомагає розв'язати негаразди, що виникли у процесі життя школи.

Аналізуючи стан учителів на даний момент, розуміємо, що педагоги знаходяться у досить складній психологічній ситуації, для якої характерними є: високий рівень навантаження; інформаційне навантаження; значна кількість конфліктних ситуацій; висока напруга розумової діяльності; специфіка режиму праці; багатofункціональність педагогічної діяльності.

Тут постає проблема здійснення психологічної допомоги учителю щодо подолання психоемоційної напруги, відпрацювання ефективних прийомів саморегуляції та самоорганізації. Ключову роль відіграє практичний психолог закладу освіти. Він орієнтує свою безпосередню діяльність на активізацію психологічної просвітницької та профілактичної роботи саме з вчителями. На сьогодні у психологічній практиці розроблено й апробовано достатньо методів, реалізація яких дає змогу якісно вирішувати ці завдання.

Практичний психолог надає рекомендації, які допомагають розвинути силу позитивного мислення:

- 1) використовувати тільки позитивні слова і в думках, і під час розмови, такі, як “я можу”, “я здатний”, “це можливо”, “я зможу це зробити”;
- 2) пропускати у свою підсвідомість тільки відчуття сили, щастя та успіху;
- 3) ігнорувати негативні думки, замінюючи їх оптимістичними;
- 4) перш, ніж почати будь-яку справу, чітко намалювати у своїй свідомості її успішний результат.

Професія вчителя характеризується високим рівнем вигорання. Щоб впоратися з цією проблемою і опанувати шалений темп роботи, потрібне позитивне налаштування у роботі, в житті. Педагог має володіти теорією і практикою позитивного мислення. Особистість, яка володіє позитивним мисленням, задоволена життям, освітнім закладом, учнями, колегами, вірить у власні сили і активно діє. Учні поважають такого вчителя, бо він несе з собою радість, впевненість, оптимізм і успіх. Потрібно розвивати позитивне ставлення до життя, чекати тільки успішні підсумки у всіх своїх починаннях.

Найвища цінність, яку виховує держава у закладі освіти – особистість,

яка має високий духовний, інтелектуальний, освітній, культурний потенціал. Перед школою і суспільством стоїть завдання розвитку свідомого українського громадянина, який максимально акумулює в собі національні риси та самобутність українського народу, здатного до життя в сучасному суспільстві.

Зміни на краще передусім залежать від ідей і людей. Вчителі Іллінівського ОЗЗСО готові вчитися і працювати по-новому. Про це говорять результати наших педагогів. Прикладом наполегливої праці є участь у багатьох проєктах. Один з них – пілотний проєкт «Нова українська школа», участь в якому взяли 100 навчальних закладів по всій Україні, у складі яких є Іллінівський ОЗЗСО. Першим завданням пілоту було випробувати нові підходи до навчання. Проєктом було передбачено новий зміст освітнього процесу. Наразі діти здобувають освіту в 4 класі. Педагоги закладу освіти вже пройшли спеціальні курси підготовки вчителів, які будуть продовжувати вчити учнів в середній ланці. В закладі освіти є тренер учителів англійської мови за результатами проходження курсу, організованого Британською Радою в Україні в рамках проєкту «Учителі англійської мови-агенти змін» та експерименту МОНУ «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту».

З 2019 року учитель англійської мови Іллінівського ОЗЗСО став фасилітатором групи професійної майстерності учителів англійської мови в рамках проєкту Британської Ради в Україні “Teacher Activity Group” за підтримки Міністерства освіти і науки України. Група професійної майстерності вчителів англійської мови (Teacher Activity Group, TAG) – це група вчителів, які регулярно, щомісяця, збираються для спільного навчання та взаємодопомоги. Усі учасники групи проживають в одній місцевості, тому вони розділяють схожі проблеми та виклики свого середовища. Разом вони формують те, що називається «спільнотою практики», і як в будь-якій спільноті, вони обмінюються ідеями й думками та підтримують розвиток один одного.

З 2020 року педагог нашого закладу є фасилітатором групи вчителів за результатами проходження курсу підготовки вчителів-агентів змін «Навчання англійської мови у новому контексті – базова середня освіта» відповідно до Концепції «Нова українська школа». Курс розроблено та проведено Британською Радою в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки України.

Модернізація освіти передбачає не тільки зміни в організації навчання, а й удосконалення професійної майстерності педагогів. Тому є окреме навантаження. Негативний емоційний стан педагога впливає на професійне вигорання. Велике значення має робота психолога з колективом.

Отже, важливим завданням для педагога є турбота про власне здоров'я та формування його культури, корекція негативних психічних станів, формування стійкості та профілактики стресів, розумових та емоційних перевантажень.

Малєєва О. В.,

*канд. психол. наук, доцент кафедри психології
та розвитку особистості Донецького ОБЛІППО
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6871-4948>*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Питання психолого-педагогічного супроводу професійного розвитку педагогів було і залишається одним із пріоритетних завдань післядипломної освіти в Донецькій області. Проблема психолого-педагогічного супроводу педагога була предметом дослідження багатьох вітчизняних сучасних науковців: Г. К. Бриля, Е. А. Унтілової [2], О. А. Васильєвої, Н. І. Міцкевич, В. О. Савицької, Л. О. Сущенко, І. М. Цимбалюка та ін. Нових аспектів питання психолого-педагогічного супроводу набуває в зв'язку зі світовою пандемією та необхідністю переходу педагогів до дистанційної форми навчання. Збільшення кола проблемних питань потребує пошуку нових підходів до їх вирішення.

За результатами онлайн опитування учасників навчально-виховного процесу, що відбулося у квітні 2020 року [1], найбільш поширеними проблемами педагогів під час карантину виявилися наступні: відсутність досвіду дистанційного навчання, як у вчителів, так і в учнів; недостатнє володіння ІКТ; ненормований робочий день вчителів (постійний зв'язок із батьками, перевірка робіт учнів, підготовка до навчальних занять та завдань з детальними інструкціями займали багато часу); вчителям важко адаптуватися до нових умов навчання; низька якість або повна відсутність методичного супроводу організації дистанційного навчання від методичних служб; недостатній контроль за станом засвоєння учнями знань; неможливість проконтролювати дотримання учнями академічної доброчесності під час виконання домашніх завдань; небажання деяких учнів навчатися самостійно на онлайн-платформах; відсутність контролю зі сторони батьків щодо дистанційного навчання їхніх дітей.

Дані опитування свідчать про те, що під впливом пандемії педагоги зазнають додаткової психоемоційної напруги та здебільшого знаходяться в стресовому стані при необхідності переходу до дистанційної форми навчання. Відомо, що стрес впливає на рівень ефективності вчителя щодо навчання учнів. Водночас не всі вчителі володіють знаннями та навичками самопомоги, а тим учителям, які мають знання про те, як допомогти дитині й собі, заважає власний емоційний стан, викликаний тими ж самими подіями.

Дослідниками Єльського центру емоційного інтелекту у співпраці з центром CASEL, у цьому ж році було проведено опитування, щодо розкриття особливостей емоційного життя вчителів під час кризи COVID–

19. За результатами дослідження, найчастіше педагоги характеризували себе наступними емоційними станами: *тривожний, зляканий, стурбований, пригнічений та сумний* [3]. Однак тривога, безумовно, була найбільш часто згадуваною емоцією, що говорить про той факт, що педагоги відчують себе в небезпеці. Серед причин, що впливають на виникнення цих почуттів, було виокремлено дві групи. Перша група причин здебільшого особистісна та включає загальний страх перед тим, що педагоги чи хтось із їхньої родини заразиться на COVID-19. Друга група причин стосується напруженості в управлінні власними потребами та потребами своїх сімей. Це пояснювалося тим, що працюючи повний робочий день вдома, педагогам доводилось пристосовуватись до нових технологій навчання. Таким чином, коли у педагогів відсутні необхідні ресурси для роботи, а обсяг роботи при цьому збільшується, вони опиняються у стані постійного стресу. Зі свого боку це призводить до емоційного виснаження та подальшого вигорання, що знижує ефективність діяльності педагога та впливає на успішність навчання учнів.

Результати цього ж самого дослідження показали можливі чинники захисту емоційного благополуччя педагогів. По-перше, вчителі з більш розвиненими навичками емоцій, як правило, повідомляли про менше вигорання та отримували більшого задоволення від роботи. Ці навички включали здатність точно розпізнавати емоції, розуміти їх причини та наслідки, точно визначати та вільно висловлювати емоції, а також ефективно регулювати їх. Проте проблема полягала в тому, що більшість вчителів не мали відповідних знань з навичок регулювання емоцій. По-друге, педагоги, які працювали з адміністраторами з більш розвиненими навичками емоцій, як правило, відчували менше негативних емоцій та більше концентрувалися на переживанні позитивних емоцій. Ці педагоги також мали якісніші стосунки зі своїми учнями, що є дуже важливим. Адже коли учні мають міцні емоційні зв'язки зі своїми вчителями, вони, у свою чергу, більш вмотивовані та віддані навчанню а також більше готові ризикувати та долати труднощі.

Дослідники прийшли висновку, що емоції педагогів мають значення з п'яти основних причин: емоції мають значення для уваги, пам'яті та навчання; емоції мають значення для прийняття рішень; емоції мають значення для стосунків; емоції мають значення для здоров'я та самопочуття; емоції мають значення для продуктивності. В той час як відчуття педагогами хронічного стресу пов'язано із зменшенням мотивації та залучення вчителя до роботи, що призводить до вигорання. Згорілі педагоги мають гірші стосунки з дітьми та рідко бувають позитивним зразком для здорової саморегуляції як учнів, так і їх сімей. Не дивно, що такі педагоги частіше залишають професію, що впливає на навчання учнів та створює величезний витік із шкіл.

Провідний освітній експерт у світі та вчитель із ТОП-50 Global Teacher Prize Арман Дусе [4], вважає, що онлайн-викладання в ці кризові часи – це справжній глобальний виклик, а часи пандемії можуть стати періодом

«пандемії вчительського вигорання», тому пропонує дбати про педагогів: “ Ми можемо отримати пандемію вчительського вигорання: багато вчителів не готові і не вміють працювати з онлайн-інструментами для навчання, а відтак вони відчувають постійний стрес і тривогу з цього приводу. Тому маємо зробити принцип «Спершу Маслоу, потім Блум» наскрізним у всіх аспектах освіти під час пандемії в усіх країнах світу”.

Таким чином, для профілактики емоційного вигорання педагогів пропонується спочатку дбати про задоволення базових потреб людини за, а потім вже дбати про досягнення педагогічних цілей. Звісно, що за час, який триває пандемія, частка вчителів адаптувалася до нових реалій життя та успішно опанувала нові форми дистанційної роботи. На сьогоднішній день складно сказати про кількість вчителів, які виявились не готовими до викликів сьогодення та знаходяться в стані хронічного стресу через відсутність вітчизняних наукових досліджень з цієї проблематики, що звісно становить інтерес подальших наукових досліджень. Проте достовірно можна говорити про той факт, що педагоги гостро потребують психологічної підтримки.

Відтак, основними завданнями психолого-педагогічного супроводу педагогів в період пандемії повинні стати наступні: зниження рівня тривоги, страхів, паніки через проведення просвітницької роботи; підвищення рівня стресостійкості та розвитку навичок емоційної саморегуляції; сприяння повноцінному професійному розвитку педагогів та їх адаптації до нових освітніх вимог; формування у вчителів стійкої потреби у психологічних знаннях і розвитку вмінь їх застосовувати на практиці; формування у педагогів компетентності щодо застосування особистісно-орієнтованих технологій у педагогічній взаємодії.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах карантину [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.sqe.gov.ua/images/materials/%D0%86%D0%BD%D1%8.pdf>.
2. Бриль, Г. К. Шляхи удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / Г. К. Бриль, Е. А. Унтілова // Науково-практичний журнал південного наукового центру АПН України. – 2009. – № 1–2. – С. 144–147.
3. Teachers Are Anxious and Overwhelmed. They Need SEL Now More Than Ever [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.edsurge.com/news/2020-04-07-teachers-are-anxious-and-overwhelmed-they-need-sel-now-more-than-ever>.
4. Як запобігти пандемії вигорання вчителів на карантині – журнал [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://osvitoria.media/experience/yak-zapobigty-pandemiyi-vygaryannya-vchyteliv-na-karantyni/>.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ

УДК 373.5.016:82(100)-051]:39

Ціко І. Г.,

*к.пед.н., завідувач кафедри
суспільно-гуманітарної освіти Донецького ОБЛІППО*

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТНОКОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ

Етнокомпетентна особистість, *по-перше*, орієнтована на цінності як рідної, так і чужорідної національної культури, *по-друге*, має цілісно-системне уявлення про етнокультурні традиції як першоджерела загальнолюдських цінностей у полікультурному просторі світу, що сприяє саморозвитку людини. Така особистість, попри те, що має ідеї, думки, погляди, відмінні від інших, проявляє повагу до рідного та інокультурного середовища, визнає та цінує різноманіття культур, прагне до вирішення конфліктів і розбіжностей шляхом діалогу на основі толерантності.

Аналіз та узагальнення науково-теоретичної й практичної літератури останніх років показав, що національно-культурні підходи до вивчення кращих зразків світового красного письменства розвивались від початку введення навчального предмета «Зарубіжна література» до державного компонента основної і старшої школи. Успішні дослідження вітчизняних науковців-методистів сприяли пошуку та увиразненню, уточненню низки прийомів і видів навчальної діяльності, спрямованих на формування етнокомпетентної особисті учня-читача, серед яких виділимо такі:

- *виразне читання твору з урахуванням традицій національної декламації (Ж. Клименко);*
- *аргументація національної належності твору (Ж. Клименко);*
- *пошук етнокультурного компонента твору, визначення його художньої ролі (Ж. Клименко);*
- *дешифрування національної символіки за контекстом (Ж. Клименко);*
- *аналіз елементів твору крізь призму національної специфіки (Ж. Клименко);*
- *моделювання твору без етнокультурного компонента (Ж. Клименко);*
- *спостереження за збереженням перекладачем національного колориту оригіналу (Ж. Клименко);*
- *порівняння національно-специфічних проявів у літературах різних народів (Ж. Клименко);*
- *бесіда за твором з метою виявлення його національного колориту (Ж. Клименко);*

- читання художнього твору (його фрагменту) на фоні національної музики (Л. Мірошніченко);
- коментування інокультурних реалій і фактів твору (Ж. Клименко) та ін. [1–3].

Ефективним вважаємо використання всіх методів викладання літератури за класифікацією М. Кудряшова [4]: творчого читання, евристичного, дослідницького й репродуктивного. Ці методи реалізуються через низку традиційних **прийомів навчання**, що у розрізі проблеми формування етнокомпетентної особисті учня-читача набули специфічної авторської модифікації:

1. Метод творчого читання –

- коментоване читання з різними видами коментарів;
- переказ, виразне читання, мелодекламація, інсценізація тексту з відтворенням його національно-специфічних рис;
- «комбіноване» читання (увирознення тексту етнокультурними компонентами іншого твору);
- словникова робота з поняттями національно-культурного змісту;
- образно-художнє обрамлення тексту літературного твору елементами національного орнаменту й декору (як вид творчої роботи учня);
- інокультурна стилізація художнього твору або його фрагменту;
- рецензія читача як представника іншої культури;

2. Евристичний метод –

- бесіда (евристична, ситуативна, «вільна», інтерактивна), зацентрована на пізнання етнокультури автора та його твору;
- бесіда-діалог учасників навчального процесу як носіїв етнокультури, відображеної в художньому творі;
- «інтеркультурна» бесіда (діалог між учасниками навчального процесу як представників різних етнічних культур);
- навчальна дискусія (диспут, дебати) спрямована на врівноваження та оптимізацію світоглядно-ціннісних позицій автора й читача літературного твору;

3. Дослідницький метод –

- використання елементів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення й оцінки етнокультурної специфіки художнього твору;
- зіставлення та порівняння художніх творів різних національних культур;
- використання елементів аналізу образів, проблематики художнього твору з точки зору етнокультури автора;
- використання елементів аналізу та інтерпретації образів, проблематики художнього твору з точки зору учня-читача як представника окремої національної культури;
- використання елементів аналізу самостійно прочитаного художнього твору, що розширює уявлення учнів про іншу культуру;

4. Репродуктивний метод –

- слово, розповідь учителя про особливості національної культури, відображеної у художньому творі;
- добір навчального матеріалу, що ілюструє національну культуру;
- демонстрацію медіаконтенту етнокультурного змісту;
- візуалізація етнокультурної інформації про автора та літературний твір у вигляді ОСС (опорно-сигнальних схем), ЛСМ (логіко-смыслових моделей), ейдос-конспекта, етнокультурного портрета народу тощо;
- експрес-відтворення інформації етнокультурного змісту на основі засвоєного матеріалу;
- розповідь учителя/учня про етнокультуру, відображену в творі, яка є рідною для доповідача.

Окремі висвітлені положення проілюструємо на прикладі вступного заняття у 5 класі.

Підготовка та проведення першого уроку для п'ятикласників є найвідповідальнішим із етапів прилучення школярів-підлітків до розмаїття культурного світу. На ньому учні перш за все знайомляться з новим для них предметом, новим учителем, для себе формують перші враження й роблять перші висновки про зміст шкільного курсу «зарубіжна література», духовний світ, професійні якості педагога-словесника (наскільки дозволяє їм це зробити власний життєвий досвід). А тому перед учителем тут можна поставити низку важливих, на нашу думку, завдань: 1) розкрити специфічні особливості й унікальність нового навчального предмета; 2) якомога чіткіше (ясніше) показати його відмінність від дисципліни «українська література»; 3) наголосити, що обидві (літератури) є невід'ємними складниками світового літературного процесу, сучасної літературної освіти в Україні.

Для **вступної бесіди** з п'ятикласниками пропонуємо такі запитання:

– Як ви думаєте, що схожого та відмінного між назвами нових для вас предметів «українська література» та «зарубіжна література»? (На таких уроках вивчатимуться твори словесного мистецтва різних письменників українського та відповідно інших народів).

– Які народи, що живуть на всій планеті, ви можете назвати? Назвіть країни, про які ви чули, читали, бачили по телебаченню або встигли там побувати.

– Чи однаково слід розуміти слова «країна» й «народ»? (Ні, у межах однієї країни може проживати один народ, два або більше).

– Чи схожі ці країни та народи на Україну й українців? Як ви вважаєте, чому? (Більшість ні, бо розташовані / живуть в іншому місці планети, мають несхожий на наш світ природи, жителі розмовляють іншою мовою, мають свої традиції й звичаї, історію. Однак найближчі країни та народи-сусіди мають багато схожого та спільного з українцями).

– Чи можете ви назвати народи, представники яких мешкають сьогодні на території України? (Українці, кримські татари, росіяни, німці, греки, болгары, євреї, білоруси, поляки, угорці, румуни, цигани, грузини, вірмени, азербайджанці, турки, корейці та ін.).

Отже, етнокультурологічний підхід у сучасній методиці навчання зарубіжної літератури залишається актуальним і передбачає створення реальних можливостей для відчуття світу інакшої національної культури, порівняння точок зору різних етнокультурних систем у контексті загальнолюдських цінностей, налаштованості учнів-читачів на діалог етнокультур, виявлення національно-специфічних рис у рідно- та інонаціональних літературних творах, формування культурного читача, для якого чужий текст і чужий смисл завжди особистісно значущий.

Список використаних джерел

1. Клименко Ж. В. Взаємозв'язане вивчення зарубіжної та української літератури у 5–8 класах загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 1999. 190 с.
2. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.
3. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підруч. Для студ. Вищ. Закл. Освіти. К.: Слово, 2010. 432 с.
4. Кудряш'єв Н. И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы: книга для учителя. М.: Просвещение, 1981. 190 с.

УДК 373.091.12

*Кучерявий О. Г.,
д. пед. н., професор, провідний науковий співробітник
відділу теорії і практики педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ*

ПРИНЦИП ЦІЛЬОВОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ Й САМООРГАНІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО, ПРОФЕСІЙНОГО І ПРОФЕСІЙНО-КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Теоретико-методологічне обґрунтування особистісного й професійного розвитку вчителя нової генерації засобами організації його освіти впродовж життя є предметом спеціального наукового пошуку (РК № 0119U001098) співробітників відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Суттєва властивість представленого для висвітлення принципу – його приналежність до розробленої на основі методу проєктів системи загальних і специфічних принципів регуляції цілісного розвитку вчителя як особистості й професіонала (особистісного, професійного і професійно-культурного). Остання є ключовим складником авторської парадигмальної концептуальної моделі особистісного, професійного і професійно-культурного розвитку вчителя.

Висунута провідна вимога до забезпечення цілісного розвитку вчителя є похідною від закономірного взаємозв'язку між педагогічною організацією й особистою самоорганізацією цього процесу на аксіо-синергетичних, акмеологічних, культурологічних, цілісних і особистісно-діяльнісних засадах. Під час педагогічної організації (зокрема, у закладах післядипломної педагогічної освіти) саморуку педагога до вершин педагогічної зрілості – професіоналізму особистості, професіоналізму діяльності й професійно-педагогічної культури – створюються умови насамперед для емоційного переживання й осмислення вчителем як соціально й особистісно значущих зазначених цільових орієнтирів саморозвивального поступу (стрижневим є й завдання щодо його «озброєння» теорією й технологією самотворчості – самоосвіти і самовиховання – як чинників особистісного й професійного самотворення; знання про різновиди професійної зрілості й професійну самотворчість повинні займати чільне місце у змісті післядипломної педагогічної освіти). Самоорганізація вчителем власного цілісного саморозвитку здійснюється передусім самотворчими засобами і на основі педагогічної творчості (інноваційної діяльності).

Принцип, що розглядається, має статус системної вимоги до забезпечення якості змісту педагогічної організації й самоорганізації цілісного саморозвитку педагога – підпорядкування його змістової сторони цільовій. Пріоритетність цілепокладання пояснюється його прямим виходом як на потреби суспільства в національному культуротворенні, випереджувальному націєтворчому поступі, так і на потреби всіх сфер особистості вчителя в неперервному розвитку впродовж життя. Ідеться насамперед про їх наповнення новоутвореннями професійного і професійно-культурного плану – актуальними для саморозвитку особистісними цінностями.

Принцип акцентує увагу на максимі: у потребнісно-мотиваційному контексті джерелами змісту організації й самоорганізації цілісного розвитку вчителя слід вважати не тільки соціальний досвід, але й цілісну сукупність стратегічних цілей цього процесу в особистісному й суспільному вимірах. Відповідний зміст знаходиться у фокусі перетину двох груп цілей: 1) цілі, які опосередковано чи прямо спрямовані на потреби національного культуротворення і націєтворчості; 2) цілі, що зорієнтовані на потреби особисто вчителя в самоактуалізації й самореалізації у професійному бутті й громадській діяльності професійно-творчими і самотворчими засобами.

Керуючись актуалізованим регулятивом, розглядаємо цей зміст як складну й детерміновану зазначеними групами цілей таку динамічну систему:

- компетентність у питаннях методології управління процесом особистісного, професійного і професійно-культурного розвитку вчителя, самоуправління ним;
- компетентність у теорії організації й самоорганізації саморуку педагога

на засадах самотворчості й професійної творчості до цільових орієнтирів професійного і професійно-культурного зростання (передусім знання основних чинників, механізмів, принципів, способів, форм і засобів забезпечення функціонування цього процесу; уміння у сферах його мотивації, проектування, організації, стимулювання й контролю за якістю здійснення);

- технологічно-методична компетентність в кар'єрному саморусі як цілісному розвитку;
- досвід особистісно-професійної самотворчості й педагогічної творчості;
- досвід афективного ставлення вчителя до себе як до носія певних особистісно-професійних цінностей і до ціннісно-змістового потенціалу професійної компетентності, педагогічного професіоналізму і професійно-педагогічної культури;
- досвід рефлексії кар'єрного зростання як особистості і професіонала.

Наголос принципу на обумовленості такого змісту відповідного процесу двома групами його цілей передбачає й розкриття комплексу функцій усіх змістових структурних компонентів. Специфіка груп цілей вимагає визначення функцій змісту в таких взаємопов'язаних аспектах: *соціальному* (культуровідтворювальна, культурозбережувальна, культуротрансляційна і культуророзвивальна; функції сприяння націєтворенню і сталому розвитку суспільства; функції оновлення національної освіти; *особистісно-значущому* (духовно-, мотиваційно-, когнітивно-, афективно-розвивальна; інформаційно-аналітична, ціннісно-орієнтаційна, регуляційно-комунікативна та ін.); *професійно-розвивальному* (функції розвитку професійної компетентності, професіоналізму діяльності й особистості, професійно-педагогічної культури).

УДК 373.5.016:7-051]:070

*Хмарна Л. В.,
старший викладач кафедри
суспільно-гуманітарної освіти Донецького ОБЛІППО*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ЗАСОБАМИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виклики сьогодення вимагають від сучасного вчителя мистецьких дисциплін постійного удосконалення компетентностей із медіаграмотності, необхідних для підвищення результативності освітньої діяльності, успішного налаштування дистанційної мистецької освіти та формування в учасників освітнього процесу усвідомленої участі в житті медійного суспільства. Питання формування медіаграмотності, розвитку компетентностей із

медіаграмотності, як вагомої частини професійного удосконалення вчителів мистецьких дисциплін є надзвичайно актуальним в умовах налаштування якісної дистанційної освіти під час пандемії. Результативність та успішність української дистанційної мистецької освіти залежить від рівня сформованості медіаграмотності учасників освітнього процесу, доступності сучасних гаджетів, технологій та Інтернет-ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу вивченню теоретичних та практичних аспектів формування медіаграмотності приділяють закордонні науковці (С. Шейбе, Ф. Рогоу, О. Федоров, та ін.)

Проблема формування медіаграмотності в учасників освітнього процесу широко обговорюється у вітчизняних дослідженнях (О. Волошенко, В. Іванов, Н. Череповська, Л. Найдьонова та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі перед освітянами постав ряд проблемних питань: як ефективно використовувати інфомедійну грамотність та медіаресурси для організації результативного дистанційного навчання. Актуальним питанням в умовах пандемії є створення комфортної емоційної атмосфери засобами медіаграмотності у мистецькій дистанційній освіті. Тож спробуємо виділити методологічні підходи та принципи професійного розвитку вчителів мистецьких дисциплін засобами медіаграмотності для налаштування дистанційних занять, що становитиме мету даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Соціальна потреба в організації ефективної системи медіаосвіти та формуванні медіаграмотності в учасників освітнього процесу є передбачуваним явищем в час цифрових інновацій та стрімкого розвитку web-технологій. Медіаосвіта відіграє роль зворотнього зв'язку, своєрідний рефлексивний цикл обернення медіа, що розвиває взаємодію медіавиробника та медіаспоживача, вважає Л.Найдьонова [1, с.16].

Важливим завданням мистецької освіти є формування загальнокультурної, ціннісно-сислової, комунікативної, соціально-трудової компетентностей та компетентності особистісного самовдосконалення у процесі спілкування з творами мистецтва, що є базовими сходинками для виховання творчої особистості з універсальними навичками, розвинутим емоційним інтелектом, високою духовною культурою, широким колом інтересів.

О. Федоров виділяє ключові складники медіаосвіти, серед яких: процес розвитку критичного мислення, творчих, комунікативних здібностей особистості. засобами медіаграмотності. Актуальними є функції медіаосвіти, серед них: просвітницька, інформаційно-комунікаційна, пізнавальна, культурологічна, естетична, етична тощо [2, с.17-18].

У зарубіжному науковому середовищі приділяють особливу увагу позитивному впливу засобів медіаосвіти та медіаграмотності на організацію ефективного освітнього процесу. Зокрема у Німеччині з 2001 року усі заклади освіти мають доступ до мережі Інтернет. Програма «Нові медіа в освіті» ініціює створення сприятливих технологічних умов,

розробку нового програмного контенту для освітніх закладів, трансформує медіаосвіту та медіаграмотність в ефективну частину повсякденного освітнього життя [3, с. 41].

Сучасні американські медіапедагоги А. Шейбе, Ф. Рогоу виділяють освітні проблеми на які якісно впливає успішне формування медіаграмотності учасників освітнього процесу, серед них: покращення академічних показників, через освіту у площині культурної території учнів, полегшення сприйняття начального матеріалу, підвищення пізнавальної діяльності учнів, інтеграція навичок ХХІ століття, зокрема здатність мислити незалежно, працювати разом [2, с.44].

Крім того, зарубіжні медіапедагоги на практиці використовують такі способи навчальної діяльності: «deskriptivний» (переказування медіатексту, перераховування дійових осіб і подій); «osobistisний» (опис відносин, емоцій, спогадів, які викликає медіатекст); «analitichний» (аналіз структури медіатексту, мовних особливостей, поглядів); «klasifikatsiynий» (визначення місця твору в історичному контексті); «poyasnovalsький» (формування суджень про медіатекст у цілому або про його частини); «otsinний» (висновок про достоїнства медіатексту на основі особистісних, моральних чи формальних критеріїв) [4, с. 36].

Вітчизняні науковці Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. значну увагу приділяють впливу засобів медіаграмотності на якість освітнього процесу та визначають наступні типові методи медіаосвіти: вербальні, наочні, репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові, виховно-етичні, естетичні, соціокультурні [3, с. 12]. Л.Найдьонова підкреслює неоціненну роль ресурсів медіа для реалізації потенціалу особистості, покращення результатів навчання, розвитку критичного мислення, збагачення внутрішнього світу [1, с. 216]. В. Іванов акцентує увагу, що медіаграмотність – одна з сучасних ключових життєвих навичок, що шкільна освіта – один з базових інструментів підвищення рівня медіаграмотності в суспільстві [2, с. 28]. Н. Череповська визначає фактори оптимального впровадження медіаресурсів в освітній процес, серед них: заохочення, настановлення, практичні дії [5, с. 111].

Отже, феномен синтезу медіаграмотності та сучасної освіти полягає у їх позитивній взаємодії, а саме: формування медіаграмотності в учасників освітнього процесу сприяє зростанню професійного рівня вчителів, підвищенню результативності навчання, в той же час якісний освітній процес працює на зростання рівня сформованості медіаграмотності українського суспільства.

Повністю погоджуємося з науковцями які вважають впровадження медіаосвіти та формування медіаграмотності невід’ємною частиною сучасної української освіти, що має позитивний вплив на сфери розвитку творчого та критичного мислення, формування культури спілкування і соціокультурних відносин, удосконалення культури самоорганізації життя.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку

в цьому напрямку. Вважаємо, що рівень сформованості медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін в умовах сьогодення слід розглядати як результат їхньої медіаосвіти, як важливу частину професійного розвитку за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа), з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей. Розвиток медіаграмотності в учасників освітнього процесу є важливою умовою якісної мистецької освіти, особливо у дистанційному форматі.

Список використаних джерел

1. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник / Л. А. Найдьонова; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Вид. друге, стер. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2015. – 244 с.
2. Медіаграмотність: Підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу / Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. – 319 с.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. – К.: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
4. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
5. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді: навчально-методичний посібник / Н. І. Череповська // Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. – 156 с.

УДК 378.091.12-051:005.336.2

Байдаченко Т. С.,

*завідувач відділу української мови та літератури
Донецького ОБЛІППО, заслужений учитель України*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

В умовах реформування освіти надзвичайно значимим є професіоналізм учителя. Недостатньо лише глибоких фахових знань – необхідне їх постійне оновлення відповідно до викликів часу. Саме це завдання – допомогти педагогу бути сучасним, творчим, інноваційним – стоїть наразі перед закладами післядипломної освіти.

Однією з фундаментальних засад у системі післядипломної педагогічної освіти є компетентнісний підхід, який проголошено в Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті базової середньої освіти тощо.

Необхідність змін спонукає до пошуку нових шляхів реалізації компетентнісного підходу. Наразі говорячи про професійний розвиток педагогів, ми маємо на увазі не кваліфікацію, яку вчитель здобуває раз і назавжди, а здобуття компетентностей, що дозволяють мобільні зміни в діяльності педагога, зумовлені вимогами сьогодення.

На основі компетентнісного підходу відділом української мови та

літератури Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було розроблено програми спецкурсів, реалізовано низку міжкурсових заходів, оновлено програми курсів підвищення кваліфікації.

Цьому передувала кропітка робота: вивчення й узагальнення інформації про освітні проекти з упровадження компетентностей, ознайомлення з досвідом інших закладів післядипломної освіти, підвищення кваліфікації працівників відділу в межах навчальних курсів та проектів усеукраїнського та міжнародного рівнів. Тому до планування та реалізації системи роботи, спрямованої на впровадження компетентнісного підходу, відділ української мови та літератури підійшов обґрунтовано.

Серед основних завдань вищезазначеної системи діяльності відділу можна виділити такі:

- модернізація курсів підвищення кваліфікації відповідно до вимог освітньої реформи;
- забезпечення інформаційного та методичного супроводу педагогів засобами сайту відділу;
- вивчення та поширення інноваційного педагогічного досвіду на обласному та всеукраїнському рівнях;
- створення умов для безперервного професійного розвитку педагогів-україністів області в межах міжкурсових методичних та масових заходів, фахових конкурсів;
- упровадження інноваційних ініціатив у сферах підвищення ефективності підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, удосконалення системи роботи з обдарованими учнями;
- представлення досвіду роботи відділу на всеукраїнських і міжнародних заходах, зокрема участь у виставках, конференціях тощо.

Освітній процес на курсах підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури здійснюється за очною, дистанційною та очно-заочною формами. Серед актуальних проблем, запропонованих для педагогів, такі: «Інноваційні підходи до аналізу та інтерпретації художнього твору», «Сучасна мовно-літературна освіта як засіб формування успішної особистості», «Формування медіа- та інформаційної грамотності учнів на уроках української мови та літератури», «Культура професійного саморозвитку вчителя-словесника: навчальні й дидактичні аспекти її формування» тощо. Передусім курси підвищення кваліфікації мають на меті вдосконалення професійної компетентності вчителів, яка являє собою сукупність особистісних якостей, знань та вмінь для забезпечення високого рівня самоорганізації фахової діяльності. Реалізація програм курсів, безперечно, спрямована й на розвиток інформаційної, комунікативної, психологічної, правової, методичної компетентностей.

На вибір педагогів представлено також спецкурси з актуальних проблем освіти: «Візуалізація як шлях до яскравого, цікавого, доступного уроку», «Ключові навички XXI століття», «Дебати як різновид діалогу», «Основи медіаграмотності та створення якісного журналістського контенту»,

«Мовленнєва компетентність сучасного педагога як невіддільна складова його професійної компетентності». Окрім згаданих компетентностей, велика увага при реалізації спецкурсів приділяється продуктивній. Оскільки здебільшого спецкурси працюють у форматі тренінгів, основне їх завдання – формувати й удосконалювати вміння учасників працювати, отримувати результат, здійснювати вибір та нести відповідальність за нього.

Велике значення для професійного й особистісного зростання педагогів має формування рефлексивної компетентності, у процесі якого вчитель є спостерігачем власної діяльності, таким чином переосмислюючи свій досвід. Рівень розвитку вищезазначеної компетентності впливає на формування інших: самоосвітньої, інформаційної, життєвої, громадянської, творчої тощо, – адже усвідомлюючи власні досягнення й певні недоліки в роботі, педагог будує траєкторію подальшого розвитку. Причому за правильної організації діяльності відбувається процес удосконалення професійних якостей усіх учасників освітнього процесу – як здобувачів, так і викладачів.

На компетентнісному підході ґрунтується й реалізація міжкурсової роботи. Серед традиційних масових заходів відділу української мови та літератури Обласний фестиваль «Шукай краси, добра шукай!», Обласний методичний парад «Окрилений філолог», методична вітальня в онлайн-форматі. Щороку проводяться інтерактивні заходи для методистів та керівників предметно-методичних комісій. Кожен захід – і в очному, і в дистанційному форматі – планується з урахуванням можливостей створення ситуації успіху для кожного учасника, що сприяє формуванню не тільки фахових, але й індивідуально-особистісних компетентностей.

Зворотний зв'язок, отриманий від учасників міжкурсів та здобувачів освіти в межах курсів підвищення кваліфікації, дозволяє стверджувати доцільність обраного шляху. Переважна більшість опитуваних серед переваг запропонованих форм навчання та обміну досвідом відзначає їх практичне спрямування та професійну й особистісну значимість.

Отже, упровадження компетентнісного підходу в системі професійного зростання вчителя української мови та літератури є обґрунтованим та ефективним.

Список використаних джерел

1. Савченко О. В. Рефлексивна компетентність як важливий фактор реалізації системи рефлексивного досвіду на особистісному рівні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/649/609>
2. Сайт відділу української мови та літератури Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://viddilukrfilolog.wixsite.com/nova-mova>
3. Часнікова О. В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zippo.net.ua/data/files/2019/kompetent_pidhid_v_osviti.pdf

ІНТЕГРАЦІЯ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ: ФІЛОСОФСЬКО-МУЗИКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Екстраполяція філософії музики у площину музично-педагогічної освіти вкрай необхідний і зумовлений сучасними викликами мистецької освіти крок. Ґрунтовність і глибинність філософських знань у поєднанні з векторною спрямованістю на мистецтво звуків створюють вкрай необхідну для людини світоглядну платформу, яку бажано формувати ще з дитинства. Розглядаючи музику як феномен в історико-філософському зрізі, культура відкривається як середовище людського буття, що вміщує альтернативні погляди і судження, різноманітні прояви і втілення. Філософія музики виступає одним із чинників формування ціннісних орієнтирів у молодого покоління. Її потужний інструментарій спрямований на закладення світоглядних позицій людини, самовизначення її в якості вільної духовної особистості.

Ключові засади філософсько-музичного контенту ґрунтуються на міждисциплінарних зв'язках: музикологія, філософія, соціологія, культурологія, психологія, педагогіка і холистичному (цілісному) підході, руху від моно до полі, своєрідному відродженню філософського універсалізму. Осягнення ціннісної константи музики виявляється можливим на основі філософської думки, позаяк музика являє собою унікальне явище, яке потребує філософського пояснення її сутності та існування. Філософія музики обіймає такі сфери як музика і духовний світ людини, природа музики, особливості музичного змісту і форми, спосіб існування музичного твору та інші. Музика являє собою можливість існування у світі і дарує «буття в істині» (Мартін Гайдеґгер).

Дві фундаментальні форми культуротворчості – музика і філософія протягом тривалого часу утворювали дивовижні форми співіснування, зрощення концептуального філософування з емоційною плинністю музики. Історія філософії покликана висвітлити картину становлення цих двох значущих форм інтелектуальної та духовної творчості людини. Філософський дискурс щодо музики охоплює широкий спектр поглядів і концепцій, починаючи від цивілізацій Давнього Сходу і закінчуючи сучасними дослідженнями у музичній царині.

Пригадаємо Піфагорову «Гармонію сфер», що поєднує будову Всесвіту і музичні інтервали, формуючи звукову співвідносність, створюючи ізоморфний резонанс. Гармонія Всесвіту згущується у число, яке допомагає вирізнити з нескінченного граничне, з ірраціонального – раціональне. Завдяки плинності музики і її становленні у часі – вона виступає посередником виявлення з числа сутності або світової гармонії.

У філософії німецького мислителя Артура Шопенгауера музика займає

привілейоване положення, вона виступає духовним початком, втіленням Світової волі. Метафізична музика фракфуртського філософа володіє універсальною мовою і має тотальне значення для людини, являючи загальнозрозумілі істини.

Мисленнєвий простір філософії Фрідріха Ніцше вміщує погляди на музику як ірраціональне, метафізичне явище, а не вид мистецтва. Для німецького мислителя музична реальність існує поза світом і являє собою «осереддя буття» (Мартін Гайдеггер) сповнене сокровенного. Дух музики панує у недосяжних просторах чистої до-буттєвості.

Відомий мислитель Олексій Лосєв прагнув поєднати філософію, математику, музику, чисту думку й абсолютну музику: «Той, хто не любить італійської колоратури, ніколи не зрозуміє діалектики Гегеля. І там, і там примхлива гра відтінків, найтонших переходів, нанизування і розсипи звуків живого голосу та живої думки» [3, с. 29]. Буття у музиці – це єдність свідомого і несвідомого, пізнавального і предметного. Це вічне Прагнення, зосереджене у Часі, що стискається і розширюється, він не є формою, він – саме Буття, вічно Мінливе та Плинне.

Постструктуралістський дискурс Клода Леві-Строса знаходить відгук у творчості композитора Володимира Мартинова, який створює музичні «бріколажи» і розмірковує про нівелювання цеху композиторів і повернення звукові метафізичного наповнення.

Сучасний український композитор-мінімаліст Валентин Сильвестров мислить музику як живу стихію, що потребує від композитора щирого відгуку і поривання. Свої «Багателі» композитор називає платоновими ідеями, які існували завжди, поза часу і кожна епоха відкриває в них щось своє. Валентин Сильвестров запевняє, що музика народжується з тиші, виходить із суцільної темряви і тільки трансформуючись у музичну форму стає числом і світлом.

Філософські референції музикознавців щодо музичного буття насичують розуміння музики новими смислами. Так видатний музикознавець Б. Асаф'єв наполягав на поєднанні філософського та мистецтвознавчого підходів у пізнанні музики, основною сутністю музики він вважав інтонацію, яку розумів як усвідомлене звучання, народжене від духовного осяяння і втілене в енергетичний поступ звуків у часі.

Український музикознавець, композитор Б. Яворський волів «не вчити, а навчити мислити», головною ідеєю його методичної системи виступає розвиток музичного мислення, якому сприяють такі види діяльності: слухання музики, хоровий спів, рух під музику.

Відомий педагог і піаніст Г. Нейгауз наголошував на тому, що кожен композитор – це мислитель, акцентував увагу на мисленнєвій активності виконавця. Г. Нейгауз застосовував у педагогічній практиці метод художнього пізнання музичного твору, в основі якого лежить розширення горизонтів мислення виконавців, відхід від суто теоретичної спрямованості, надання переваги філософському осягненню музики, що сприяє сприйманню культурних цінностей в єдиному смисловому полі і

відтворенню набутих знань у виконавстві.

Розглянувши точки перетину філософських і музикологічних векторів, можна з упевненістю констатувати, що усвідомлення сутності музики неможливе без філософської рефлексії. Інтеграція в освіті виступає консолідуючим чинником міждисциплінарного узгодження та необхідною складовою мистецьких дисциплін, яка є передумовою плідної та якісної діяльності педагога, сповненої усвідомлення цілісності культуротворчих процесів у світі. Розуміння історико-філософських витоків музичного мистецтва і глибокого підґрунтя, закладеного філософськими інтуїціями різних епох, допомагає сприймати картину світу у її цілісності, неперевершеній гармонії і винятковій доцільності.

Список використаних джерел

1. Гайдеггер М. Дорогою до мови; [пер. з нім. В. Кам'янець]. Львів: Літопис, 2007. 232 с.
2. Жмудь Л. Я. Пифагор и ранние пифагорейцы. М.: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке, 2012. 445 с.
3. Карпенко О. Філософське осмислення музики у творчості О. Лосева. Грані. 2016. № 3 (131). С. 49–54.
4. Леві-Строс К. Первісне мислення; [пер. з фр., вст. сл. та прим. С. Йосипенка], К.: Український Центр духовної культури, 2000. 324 с.
5. Мартынов В. И. Конец времени композиторов. М.: Русский путь, 2002. 296 с.
6. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
7. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога; [5-е изд.]. М.: Музыка, 1988. 240 с., портр., пл., нот.
8. Шопенгауэр А. Собрание сочинений: В 6 т.; [пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда]. М.: ТЕРРА-Книжный клуб; Республика, 1999. Т. 1: Мир как воля и представление. 496 с.
9. Ницше Ф. Сочинения в 2 т.; [сост., ред., вступ. ст. и примеч. К. А. Свасьяна]. М.: Мысль, 1996. Т. 1. 831 с. (Философское наследие).
10. Шопенгауэр А. Собрание сочинений: В 6 т.; [пер. с нем. Ю. И. Айхенвальда]. – М.: ТЕРРА-Книжный клуб; Республика, 1999. Т. 1: Мир как воля и представление. 496 с.

УДК 378.046–021.68:8

Ровицька Н. Ю.,

директор, учитель хімії

Царюк О. О.,

заступник директора, учитель української мови та літератури

Ніколюк Г. В.,

заступник директора, учитель математики

КЗ «Маріупольська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 66

Маріупольської міської ради Донецької області»

НОВІТНІЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ:

МЕДІАЦІЯ В МУЛЬТИФУНКЦІОНАЛЬНИХ ГРУПАХ

Продумана модель професійного зростання вчителя, заснована на академічній свободі, партнерських стосунках, інтеграції навчальних

дисциплін, медіації, створенні освітнього простору НУШ, дозволяє мотивувати вчителя до змін і навчання протягом усього життя. Разом із тим, результативність вдало вибудованої траєкторії розвитку вчителя виявляється у формуванні й удосконаленні життєвих компетентностей учнів, здобутках педагогів у конкурсах професійної майстерності, проєктах тощо.

Проте нерідко процес професійного зростання сприймається вчителем лише як набуття певної кількості знань (стара парадигма професійної освіти), а не самоосвіта й саморозвиток упродовж життя (нова парадигма). Конфлікт старих та нових цінностей є настільки глибоким, що освітні інновації часто викликають несприйняття й нерозуміння. До того ж, методичні об'єднання (комісії, кафедри) учителів-предметників на рівні школи утрачають актуальність. Для розв'язання конфлікту потрібна нова модель професійного зростання вчителя НУШ: об'єднання (*інтеграція*) педагогів різних предметних циклів, тобто робота в мультифункціональних групах для комунікації та *медіації* (розв'язання конфліктів між старою та новою моделями розвитку професіоналізму вчителя). Головним завданням таких груп є відхід від усталених моделей навчання, пошук ефективних шляхів застосування інновацій, створення, апробація та аналіз новітніх практик та, як результат, розвиток професіоналізму вчителя НУШ.

Беззаперечними перевагами функціонування груп є вільний вибір учителями траєкторії роботи з новітніми технологіями та, відповідно, збільшення кількості альтернативних моделей професійного розвитку педагога; об'єднання в групи вчителів, які мають абсолютно різний досвід (вік та стаж педагогічної роботи; предмет викладання; ступінь обізнаності з проблемою; практики роботи; кваліфікаційні категорії, посади тощо); можливість вийти за межі предмету або предметного циклу, усвідомити переваги міжпредметної та позапредметної інтеграції в освітньому процесі; умотивованість до освіти впродовж життя; розвиток креативності, лідерських та медіаційних якостей учасників групи).

Засади, на яких працюють такі групи, відповідають основним положенням Концепції НУШ. Основним принципом роботи в групі є *медіація* як спосіб розв'язання конфліктів між старою та новою системою розвитку професіоналізму вчителів.

У Маріупольській СШ № 66 робота в мультифункціональних групах як модель фахового зростання уперше апробована в 2018–2019 навчальному році (коли школа була відкрита як опорний заклад освіти) і триває зараз. На першому етапі функціонування нової моделі ми запропонували педагогам добровільно обрати напрям роботи та групу (за допомогою анкетування в Google-формах): «Структурування діяльності вчителя засобами тайм-менеджменту»; «Форми організації інформації на уроці»; «Візуалізація як спосіб сприйняття навчального матеріалу учнями»; «Особливості перевернутого уроку»; «Застосування онлайн-тестування на уроці»; «Інтегроване навчання як засіб формування ключових

компетентностей НУШ». Протягом навчального року відбулося чотири заняття груп, під час яких учителі за допомогою медіації розв'язували питання, що постають на етапі опанування та впровадження новітніх технологій, обмінювалися практиками. Структура роботи в кожній групі відрізнялася як обранням напрямком роботи, так і специфікою учасників, які його обрали: засідання мультифункціональних груп проводилися за відповідним планом – єдиним для всіх, але з урахуванням особливостей кожної. Так реалізувалися альтернативні моделі розвитку педагога.

Перевагами комунікації груп стали відсутність паперової звітності (учасники представили напрацювання в електронному вигляді, розміщеними в хмарному сховищі), практична спрямованість напрацьованого матеріалу та орієнтація на потреби дітей. Медіація спрямовувалася на визначення практичної доцільності розробки вчителя. Переважна більшість проблем, що виникали під час презентації та обговорення методичних напрацювань, вирішувалися на користь обох сторін медіації.

Найбільш цінні здобутки роботи мультифункціональних груп презентувалися під час педагогічної ради «Методологія сучасного уроку в контексті НУШ», яка відбулася у форматі hub, де вчителі за власним вибором відвідували певні локації. Результати робіт учителів у мультифункціональних групах були представлені на освітньому хакатоні для директорів шкіл та голів освітніх округів м. Маріуполя «Платформа змін» (17.05.2019 р.).

У 2019-2020 н.р. педагоги Маріупольської СШ №66 продовжили роботу в мультифункціональних групах за такими напрямками: «Методологія уроку змішаного навчання (із застосуванням технології MOZABOOK)»; «Методологія уроку змішаного навчання (із застосуванням скрайбінг-технології)»; «Формувальне оцінювання як спосіб формування ключових компетентностей учня»; «Кейс-технології в роботі вчителів НУШ».

Робота в групах була спрямована на створення власних методик проведення уроків змішаного навчання та формувального оцінювання. Оскільки модель професійного розвитку вчителів школи, апробована минулого року, виявилася продуктивною та ефективною, то її з незначними змінами було використано в подальшій роботі. Напрацьовані методики та практики представлені вчителями школи в таких методичних заходах:

- Міжнародний конгрес «Наука і навчання в епоху цифрових технологій» (за підтримки Гете-інституту (14-15.11.2019, м. Київ);
- семінари з TRIZ-технологій, компетентнісного підходу, ейдетики в освіті для директорів шкіл Маріуполя та Мангушського району (22.11.2019, м. Маріуполь);
- технологічний коворкінг «Онлайн-сервіси та додатки як елементи змішаного навчання» для вчителів шкіл освітнього округу (06.02.2020, м. Маріуполь)
- вебінар «Організація дистанційного навчання вчителів німецької мови

на платформі Гете-Інституту» (23.04.2020, Донецький ОБЛППО).

Також учителями школи створені посібники за результатами роботи: «Використання QR-кодів як елементів змішаного навчання на уроках української літератури»; «Уроки української літератури з використанням компетентнісних завдань»; «Рекламне представлення літературного твору як інструменту візуалізації для розвитку креативного мислення школярів»; «Розвиток креативної обдарованості школярів на уроках української мови з використанням технології змішаного навчання»; «Збагачений віртуальний простір на уроках англійської мови»; «Розробка уроків змішаного навчання із географії для 7 класу»; «Добірка тестових завдань для уроків хімії за технологією змішаного навчання («перевернутий клас»)»; «Розвиток навчально-пізнавальної компетентності на уроках інформатики та математики» (посібники затверджені на засіданні Методично-консалтингового центру Маріуполя).

Результатом професійного розвитку педагогів школи також є формування загальнокультурної компетентності учнів школи, які в 2019-2020 р.р. брали активну участь у різних проєктах, де змогли реалізувати власні запити щодо соціалізації та медіації «Healthy Schools», «Простір миру та безпеки» (всеукраїнські проєкти), «Київський діалог», «UPSHIFT-Україна» (українсько-німецькі проєкти).

Отже, результатом роботи учасників мультифункціональних груп учителів Маріупольської СШ № 66 за цей період стали як певні практичні здобутки, так і підвищення самооцінки та мотивації до роботи, набуття навичок медіації, розвиток ключових компетентностей учнів. Діяльність мультифункціональних груп учителів Маріупольської СШ № 66 триває, проте на цьому етапі можна зробити висновок, що вона є конструктивною, сприяє підвищенню професійного зростання педагогів, розвитку ключових компетентностей учнів.

Список використаних джерел

1. Бачинська Є. М. Вектори змін методичної роботи в закладах загальної середньої освіти в контексті реформування освіти в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5086
2. Сидоренко В.В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / В. Сидоренко // Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком. – К.: РА «Освіта України». – 2016. – № 7-8(48). – С. 22-29.
3. Сидоренко В.В. Методична діяльність у суспільстві, яке навчається: виклики, проблеми, перспективи розвитку / В.В. Сидоренко // Методист. – травень. – № 2 (74). – лютий. – 2018. – С.14-27.
4. Український центр медіації. Медіація: як швидко та ефективно вирішити спір [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://ukrmediation.com.ua/files/content/kmbs_18_2_05_2009_bukl.pdf

*Фесенко І. І.,
Стародубівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
Першотравневої районної ради Донецької області*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Найважливіша мета навчання в Новій українській школі – виховання національно-свідомої, духовно багатой, всебічно розвиненої особистості, здатної до інновацій. Як же зацікавити учня й дати поштовх для визначення життєвих пріоритетів? Як організувати процеси розвитку, виховання й соціалізації школярів, щоб вони стали конкурентноспроможними у ХХІ столітті.

За проектом Нової української школи шляхами реалізації цих завдань є компетентнісний підхід (формування ключових і предметних компетентностей) і педагогіка партнерства (спілкування, взаємодія, співпраця між учителем, учнем і батьками).

При компетентнісному підході у навчанні зміщуються акценти зі знанневого на діяльнісний результат, обсяг теоретичного матеріалу скорочується на користь практичної діяльності, формуються не лише предметні, а й ключові компетентності.

Найголовніше, чим має послуговуватися вчитель – творчий підхід у навчанні. Саме він дає змогу шляхом впровадження в навчальний процес сучасних інноваційних технологій формувати конкурентноспроможну особистість, урізноманітнити щоденні уроки та підтримувати той вогник до нових знань, що палає у дітях.

Вчитель –словесник при підготовці до уроків має проаналізувати, які сучасні технології або окремі прийоми, методи можна використати для формування ключових компетентностей. Поєднання традиційних і інноваційних методів і прийомів є найефективнішою формою навчання.

Сучасні діти швидко сприймають і обробляють інформацію. Тому їхню увагу необхідно привертати педагогічними « знахідками », опановувати нові методи, прийоми, технології навчання. Саме формування інформаційно-комунікаційної компетентності допомагає учням творчо сприймати різного виду інформацію, оминаючи інформаційне «сміття», вчить здійснювати дослідницьку діяльність. Медіа- та інформаційна грамотність відкриває великі можливості для розвитку дитини, її інтелектуального і творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення. На уроках, які проводяться із застосуванням мультимедіа, створюється атмосфера реального спілкування, де учні не бояться висловлювати власні думки, виконують завдання, самостійно працюють з навчальною, довідковою та іншою літературою.

Щоб подати великий обсяг потрібної інформації в доступній формі, вчитель – філолог на уроках може використовувати інтерактивний плакат -

електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень задіявання інформаційних каналів сприйняття наочності навчального матеріалу: графіку, текст, звук, відео. Інтерактивний плакат можна використовувати на етапі знайомства з новим матеріалом, при повторенні, як частину дистанційного курсу для підготовки до ЗНО і ДПА. У створенні інтерактивних плакатів можуть брати участь і учні: робота їх зацікавлює, розвиває творчі здібності й мотивує.

Ефективним способом унаочнення матеріалу на уроці є віртуальні екскурсії – організований підбір фото- та відео-файлів про видатні місця, репродукції картин, зображення природи, портрети, фотографії іноді з текстовим або аудіо-супроводом та засобами навігації. У матеріали такої екскурсії можна включити літературознавчі терміни і визначення, історичні карти, тези з теорії літературознавства. Це потужний мотиваційний інструмент, який учитель може використати для активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів.

Віртуальні подорожі до музеїв допомагають учням ознайомитися з музейними експонатами більшості відомих музеїв світу, відчутти колорит епохи, дух старовини, спробувати себе в ролі дослідників. Елементи інтерактивності в поєднанні з інформаційними технологіями змінюють емоційну й інтелектуальну атмосферу уроку.

Яскравим способом візуального подання інформації є інфографіка. Цей швидкий і зрозумілий спосіб розвиває візуально-образне мислення, подає знання у стислому вигляді, полегшує процеси її сприймання та запам'ятовування сучасними учнями. Головними функціями інфографіки є інформування, привернення уваги, полегшення сприйняття інформації, краще її розуміння. Залучення учнів до пошуково-дослідної діяльності під час вивчення тексту за допомогою інфографіки створює сприятливі умови для розвитку самостійного мислення, естетичних смаків, вироблення умінь аналізувати, виокремлювати головне, прагнути до самореалізації та ініціативності.

Використання в роботі можливостей Google Диска: робота з Google формами – створення завдань, тестів; створення спільних презентацій, обговорення (коментар) документів, робота в дистанційному форматі в Classroom допомагає вчителю-філологу урізноманітнити освітній процес і зробити його продуктивним та цікавим.

Проведення уроків у формі квестів дозволяє підвищити інтерес до предмета, адже вони мають не тільки навчальний характер, а й пізнавальний і розважальний. Виконання завдань на різних веб-сайтах забезпечує розвиток навичок роботи з ІКТ і сприяє формуванню навичок публічних виступів, роботі в команді.

Для збудження і підвищення інтересу учнів до уроків української мови та літератури доречно буде використовувати віртуальні дошки Padlet і Linoit. Вони роблять освітній процес інтерактивним, а виконання завдань цікавим. Переваги використання цих сервісів в тому, що учні в разі потреби зможуть переглянути інформацію, виконати інтерактивну вправу,

завантажити інформацію, додати свої коментарі або матеріал.

Створення ментальних карт (карт-пам'яток) дозволяє організувати інформацію так, щоб мозку було легко з нею працювати. Матеріал, візуально укомплектований, легше сприймається і дозволяє тримати в пам'яті великий обсяг інформації. Інтелект-карти можна використовувати на будь-якому етапі уроку, а також під час підготовки до ЗНО, ДПА.

На сучасному етапі реформування системи освіти, розвитку освітніх тенденцій і технологій вчитель – словесник має бути « на хвилі»: іти в ногу з життям, використовувати сучасні інноваційні технології. Адже все починається з учителя.

Використання на уроках української мови та літератури інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме підвищенню мовних, мовленнєвих, читацьких, інформаційних компетенцій, особистісних освітніх цілей учнів, розвитку критичного і креативного мислення, дослідницьких вмінь; вмінь орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках, обробляти великі і постійно змінні масиви інформації; розширяться можливості ілюстративного супроводу уроку, збагатиться його зміст. Учні усвідомлено оволодіватимуть навичками комунікативного співробітництва, самодисципліни, самостійного пошуку інформації, що триватиме все професійне життя.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К., 2004.
2. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій і інновацій. Х.: Основа, 2011
3. Мельник Г. Тенденції розвитку системи освіти в Україні. *Директор школи. 2006. № 6*
4. Якиманська І., Якуніна О. Планування та технологія особистісно зорієнтованого уроку. *Відкритий урок. К.: Пляда, 2006*

УДК 373.091.12-051

Чхайло Л. М.,
*старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти,
методист із зарубіжної літератури та мов національних меншин
відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку
КЗ Сумський ОІППО*

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Зміни в сучасній українській освіті вимагають від школи визначення нової мети навчання та виховання – розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах, мають на меті пошук шляхів активізації творчих здібностей учителя та учня, на засадах особистісно орієнтованого та компетентісного підходів.

Сьогодні особливого значення набуває проблема розвитку професійної компетенції вчителів, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю, розгалуженістю емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями тощо. Сучасний учитель поряд із

навчанням і вихованням учнів виконує культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку, проєктивну функції, створює умови, що забезпечують освітній і духовний розвиток дітей. Його фахова досконалість вимагає все вищого рівня компетентності, який міг би забезпечити ефективність і результативність педагогічних дій. Сучасній школі необхідні професіонали, здатні працювати в умовах швидкого зростання обсягів наукової інформації, готові опанувати й упроваджувати інноваційні освітні технології, сприяти розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів.

Зміни, які відбуваються в освіті, стосуються всіх учасників освітнього процесу: і учнів, і педагогів, і батьків. Але ж на першому плані, звичайно, – вчитель, його багатовимірний, невичерпний талант. Через його діяльність реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального потенціалу нації і формується особистість дитини, тому професійно-фахове та індивідуально-особистісне зростання педагога має поєднувати практичну й навчальну діяльність. Досвідчений педагог зауважить, що професіоналізм набувається з роками практичної діяльності.

У педагогічній науці проблема професійного розвитку вчителя розглядалась науковцями з позиції вивчення напрямів досягнення професіоналізму шляхом самоорганізації особистості (В. Бранський, С. Пожарський, В. Шуляр та ін.), моделювання професійної траєкторії зростання педагога (Л. Божович, І. Кон, В. Слободчиков тощо). Теоретичні аспекти проблеми формування професіоналізму вчителя української мови і літератури проаналізовано такими дослідниками, як: Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Зарічанська, О. Куцевол, Л. Мацько, О. Семенов, В. Сидоренко та ін.).

В умовах сучасного українського суспільства особливої актуальності набула проблема розвитку професіоналізму людини, яка потребує вирішення з позиції врахування специфіки фаху вчителя. У словнику української мови професіоналізм трактується як «оволодіння основами і глибинами якої-небудь професії» [6, с. 508]. Професіоналізм фахівця проявляється в систематичному підвищенні кваліфікації, творчій активності, здатності продуктивно задовольняти вимоги суспільного виробництва і культури. Вивчаючи феномен професіоналізму, науковці визначають особливу роль в його розвитку самодіагностики, самокорекції, саморозвитку, самомотивування. Передумовою досягнення професіоналізму є достатньо високий розвиток професійно важливих якостей особистості [2, с. 283].

Варто зазначити, що проблему специфіки педагогічної майстерності вчителів літератури неможливо розглядати без урахування обізнаності педагогів з літературознавчою наукою, основні положення якої (закономірності відображення дійсності в художній літературі, розвиток різних засобів відображення життя, втілення їх у різних родах та видах художніх творів, принципи і шляхи аналізу художніх творів) потрібні як основа для наукового вивчення і розуміння зарубіжної літератури. До

специфіки роботи вчителя-словесника необхідно також віднести роботу з перекладним текстом. Така робота потребує від вчителя спеціальних знань і умінь, насамперед знань методики роботи з перекладними творами (Л. Мірошниченко, Ж. Клименко та інші).

Таким чином, на основі аналізу педагогічних праць робимо висновок, що педагогічна майстерність – це характеристика педагогічної діяльності, що здійснюється на високому рівні. Головною її ознакою є високий показник розвитку вмінь навчати дітей, безпомилково знаходити і розвивати в них задатки і нахили, формувати позитивні риси характеру. Аналіз теорії педагогічної майстерності, порівняння її з іншими видами творчої діяльності, спорідненої з професією вчителя, дозволив виокремити найсуттєвіші компоненти у структурі педагогічної майстерності, якими є конструктивний, проектувальний, організаторський, комунікативний і гностичний.

Беручи до уваги, що спрямованість особистості розглядається як її ідеали, інтереси, ціннісні орієнтації тощо, гуманістичну спрямованість учителя світової літератури розглядаємо як спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків. Це є виявом професійної ідеології вчителя, його ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Важливо також, щоб особистісна установка вчителя, його думки, прагнення, дії співвідносилися з головною метою виховання.

Складовою педагогічної майстерності є педагогічна техніка як форма організації поведінки вчителя. Знання, спрямованість і здібність без умінь, без володіння способами дій не є гарантією високих результатів. Педагогічна техніка – це прийоми володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою й уявою) і прийоми впливу на інших (вербальними і невербальними засобами).

Варто звернути увагу й на таке: учитель зарубіжної літератури, крім знань із фаху, повинен бути добре обізнаним з інформацією, пов'язаною з іншими науками, а саме: з суспільних наук – формування вмінь мотивувати літературні явища історичним розвитком суспільства, соціальною боротьбою епохи, вести дискусію, аргументувати свою позицію під час диспуту; з наук літературознавчого циклу – аналізувати художній твір, інтерпретувати його, розкривати творчу історію твору, виявляти його місце в історії літератури та інше; з наук лінгвістичного циклу – вміння визначати роль літератури у розвитку мови й мовлення; володіти різними стилями мови, виявляти стилістичну своєрідність художнього тексту, проводити лінгвістичний аналіз тощо; з педагогіки, психології, логіки, естетики та щодо технічних засобів навчання.

Оцінка професійної майстерності вчителя – один з найактуальніших аспектів в роботі керівника навчального закладу, оскільки дозволяє постійно виявляти професійні складнощі, своєчасно надавати вчителю допомогу, бачити його зріст, сприяти успіху атестації виходячи з того, що

основним показником педагогічного професіоналізму є урок, то кожному керівникові необхідно володіти майстерністю його аналізу.

Список використаних джерел

1. Барбаш І. Формування професійної мовно-літературної компетентності майбутніх учителів-філологів як педагогічна проблема / І. Барбаш // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10 (Ч1). – С. 152–157.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
3. Коваль В.О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія / В.О. Коваль. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 455 с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. 349 с.
5. Степанишин Б. Викладання української літератури в школі. Ц К.: Проза, 1995. – 254 с.
6. Тлумачний словник української мови [уклад. Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига]. Харків: Син текст, 2002. – 672 с.

УДК 373.091.12-051

Сітькова І. М.,

учитель української мови та літератури

Часовоярської загальноосвітньої школи I–III ступенів №15

Бахмутської районної ради Донецької області

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

Вітчизняна система освіти перебуває в процесі реформування. Концепція Нової української школи ставить нові орієнтири для педагогів, визначаючи пріоритетним формування в здобувачів освіти компетентностей і так званих м'яких навичок. Є очевидним, що за таких умов має змінюватися й сам педагог.

Згідно з проектом Професійного стандарту вчителя [3], громадське обговорення якого відбувається зараз, учитель має реалізовувати п'ять трудових функцій, в основу яких покладено низку професійних компетентностей. Говорячи про необхідність гуманізації та гуманітаризації освіти й ґрунтуючись на переліку вимог до сучасного педагога, що зафіксовані у вищезазваному документі, визначимо пріоритетні вектори розвитку професійної компетентності вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін. Такими, на наш погляд, є: участь у роботі творчих майстерень; опанування методики соціально-емоційного та етичного навчання; здобуття інформаційно-цифрових навичок.

Обґрунтуємо доречність кожного із запропонованих напрямків роботи.

Вектор 1. Участь у роботі творчих майстерень

Світова педагогічна спільнота дедалі частіше наголошує на ефективності інтегрованих уроків, оскільки саме вони дозволяють в уяві школяра створити цілісну картину світу. Враховуючи це, а також

важливість національної освіти в сучасних реаліях, для вчителів української мови в 2017 році за сприяння відділу української мови та літератури Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було організовано роботу віртуальної творчої майстерні з теми “Інтеграція елементів українознавства на уроках української мови та літератури як засіб виховання свідомого патріота” [2].

Учасники творчої майстерні були залучені до різних видів роботи. На першому етапі педагоги-україністи Донецької області виконували аналітико-синтетичну діяльність. Учителі зіставляли навчальні програми з української мови та літератури, а також з українознавства, визначали теми, під час опрацювання яких доречно інтегрувати названі дисципліни.

Результатом колективної діяльності стала підсумкова таблиця з переліком тем інтегрованих уроків.

Основним завданням другого етапу роботи віртуальної творчої майстерні стала розробка інтегрованого уроку літератури рідного краю, оскільки авторських матеріалів у широкому доступі не так багато, а переоцінити роль уроків зазначеного типу важко, адже саме на них педагог має можливість формувати широкий спектр ключових компетентностей, передбачених Концепцією Нової української школи, залучати здобувачів освіти до активного обговорення прочитаного, формуючи в такий спосіб критичне мислення, уміння аргументувати, спонукаючи проявляти ініціативу тощо. Учителі дізналися про особливості застосування методу “Джиг-со”, методу проєктів, ознайомилися зі специфікою квест-уроків, навчилися створювати інфографіку засобами цифрових ресурсів.

Технологічною особливістю інтегрованих уроків української мови, розроблених українцями Донецької області на третьому етапі, стало застосування інтерактивних вправ з метою здійснення формувального оцінювання, а також інтерактивних плакатів.

На підсумковому етапі роботи віртуальної творчої майстерні учасники, застосовуючи набуті знання, розробляли інтегровані уроки літератури за творчістю Л. Глібова з нагоди ювілею видатого байкаря, а також інтегровані уроки української мови на літературному матеріалі (біографія Л. Глібова, його твори тощо).

Як бачимо, протягом пів року, поки тривала робота майстерні, учителі мали можливість удосконалити чи не всі групи професійних компетентностей, які сьогодні окреслені у проєкті відповідного документа: мовно-комунікативну; предметну; психологічну; емоційно-етичну; компетентність професійного пратнерства; проєктувальну; прогностичну; організаційну; оцінювальну; інноваційну; здатність навчатися впродовж життя.

Вектор 2. Опанування методики соціально-емоційного та етичного навчання

Соціально-емоційне та етичне навчання (СЕЕН) має на меті формування в учнів так званих м’яких навичок. Крім того, воно сприяє зосередженню уваги, запобіганню стресу, розвиткові емпатії [4].

До експерименту із впровадження СЕЕН долучено 26 шкіл України, тоді як формування емоційного інтелекту важливе для кожного здобувача освіти. Зрозуміло, що вчитель, який не володіє методами саморегуляції, не вміє емпатувати, не зможе навчити цього інших.

Сьогодні курс із майндфулнес-практик для вчителів розроблений психологами першого в Україні центру практик усвідомленості й емоційного інтелекту “Mindspot”, перебуває на етапі апробації другий курс, який буде спрямований на озброєння педагогів методиками викладання, застосовуваними в СЕЕН [5].

Отримуючи знання про особливості будови головного мозку, механізми виникнення емоцій, здійснення саморегуляції, учитель по-іншому організовує навчальний процес, знаходить нові можливості викладання навчальної дисципліни.

Без окреслених вище навичок доволі складно організувати аналіз літературного твору, навчити здобувачів освіти співпереживати героєві й засвоювати життєвий досвід, презентований автором на сторінках книги, як власний, формувати життєві цінності.

Отже, на нашу думку, робота, спрямована на формування емоційного інтелекту вчителя, сприятиме його професійному зростанню - формуванню психологічної, рефлексивної, інноваційної, організаційної та інших компетентностей.

Вектор 3. Здобуття інформаційно-цифрових навичок

Інформаційно-комунікаційні технології почали проникати в освіту ще на початку 2000-х років. Пандемія ковіду прискорила цей процес і зробила його незворотним. Сучасний учитель, у тому числі й той, який навчає суспільно-гуманітарних дисциплін, має успішно організовувати дистанційне навчання. Під останнім ми розуміємо не вміння підключитися до трансляції в одному з численних спеціальних інтернет-сервісів, аби протягом 45 хвилин бути говорючою головою, а вибудовування навчальної траєкторії учня.

Педагог має розуміти механізми психічних процесів, аби не жонглювати цифровими ресурсами, а застосовувати той оптимальний набір, який забезпечить необхідний, заздалегідь окреслений результат. Іншими словами, ознайомлення з роботою інтренет-сервісів, платформ, ресурсів не є самоціллю, хоча, звичайно, без певних технічних навичок тут не обійтись.

Так, наприклад, пояснення нового матеріалу з мовної теми буває більш доречно організувати, створивши інтерактивне відео, коли показ у визначений учителем момент зупиняється й учень чи учениця мають дати відповідь на запитання за змістом прослуханого, виконати інтерактивну вправу тощо. Це сприяє активізації уваги, робить процес навчання усвідомленим, на відміну від того, коли урок проводять у синхронному форматі, де працює лише вчитель.

Важливо застосовувати цифровий інструмент за призначенням. Інтерактивні вправи та вікторини створені для здійснення формульованого

оцінювання. Не варто вважати шаблони на LearningApps, H4P тощо недосконалими лише через те, що їх не можна задіяти для проведення контрольної роботи. Для цього є, наприклад, гугл-форми, сервіси Class Marker, Classtime тощо.

Слід пам'ятати й про безпеку організації дистанційного навчання в інтернеті. Зручними є середовища G Suite, Times, Class Dojo, де можна створити навчальні кімнати, доступ до яких матимуть лише зареєстровані користувачі.

Підсумуємо: учитель не може опановувати інформаційно-комунікаційні ресурси, не беручи до уваги особливостей організації освітнього процесу, методики викладання навчальних дисциплін, реалій, у яких перебувають школярі та школярки. Разом із тим, педагог не має права бути некомпетентним у питаннях цифровізації освіти, пояснюючи це тим, що не є фахівцем з інформатики.

Закономірним є питання щодо способів реалізації на практиці окреслених векторів. Завдяки інтернет-технологіям, учитель має широкий доступ до різноманітних дистанційних курсів на вітчизняних платформах EdEra, Prometheus, а за умови володіння англійською, наприклад, на Coursera. Сьогодні вже самими вчителями-практиками створено значну кількість навчально-методичних матеріалів, розміщених на ютуб-каналах [1]. Не слід забувати й про роботу з фаховою літературою, книгами з психології. Новою можливістю для педагогів 21 століття є дописи блогерів-психологів чи освітніх технологів.

Список використаних джерел

1. Гугл-застосунки для навчання: Список відтворення: Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cutt.ly/4hrKWFG>
2. Інтеграція елементів українознавства на уроках української мови та літератури як засіб виховання свідомого патріота: Сайт віртуальної творчої майстерні: Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cutt.ly/3hrKj2U>
3. Проект Професійного стандарту вчителя: Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cutt.ly/zhrJCmb>
4. Проект SEE Learning: затверджені програма та матеріали для шкіл: Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cutt.ly/vhrKwLk>
5. Практика усвідомленості вчителям і дітям у школі: Центр “Mindspot”: Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cutt.ly/ZhrKDb7>

УДК 373.091.12-051

Скрипніченко Р. М.,

*учитель української мови та літератури
Костянтинівського ЗЗСО І–ІІІ ступенів
Мар'їнської районної ради Донецької області*

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Демократичні процеси, що все глибше проникають в освітній процес, передбачають всебічний розвиток педагога як особистості й найвищої

цінності суспільства, розвиток його здібностей, виховання високих моральних якостей, формування фахівців, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу. Сьогодні акцент робиться на особистісному аспекті професійного розвитку вчителя-філолога, що є наслідком самоорганізації та узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду фахівця. Саме цим і обумовлена необхідність дослідження шляхів саморозвитку вчителя-філолога, що розглядається як категорія, зумовлена рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здатностями педагога і припускає, поряд з технолого-педагогічною готовністю до виконання професійних функцій, його гуманну педагогічну позицію, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності й високий рівень загальної й професійної культури.

Надзвичайно актуальною є проблема усвідомленого самим учителем розуміння необхідності постійного кар'єрного зростання й готовності до професійного саморозвитку. Ця проблема ґрунтовно представлена в працях вітчизняних науковців (Дяченко М., Кучерявий О, Нефедченко О. Рибалко Л., Фрицюк В., Ющенко Л.).

Метою нашої роботи є визначення основних шляхів професійного самозростання вчителя-філолога, формування та розвитку таких якостей, які допоможуть йому успішно зростати, навчатися впродовж життя, адаптуватися у світі й самостверджуватися. Фрицюк В. підкреслює необхідність «зміни традиційних підходів до підготовки педагогів до безперервного професійного саморозвитку на основі надання цьому процесу неперервності, системності та інноваційності» [2]. Професійне зростання – динамічний, неперервний процес розгортання особистісного потенціалу, можливостей, заснованих на внутрішній потребі в освіті як процес удосконалення особистості: загальнокультурних і фахових знань; системи інтелектуальних і практичних умінь і навичок; досвіду творчої діяльності; розвинених особистісних і професійно значущих рис.

Досвід роботи в закладі освіти переконує нас у тому, що сьогодення та майбутнє українського суспільства потребують учителя, який відрізняється здатністю до постійного творчого пошуку, з високою професійною компетентністю, умінням приймати сміливі самостійні рішення [1]. Тому кожен педагог, щоб бути носієм передових ідей державотворення, оновлення суспільства, повинен змінитися сам, накреслити вектори особистісного та професійного самозростання.

Ми можемо виділити такі основні шляхи професійного самозростання вчителя-філолога:

1. Оволодіння навичок самооцінювання. Щоб накреслити вектор особистісного й професійного самозростання, можна враховувати думку про роботу вчителя колег, адміністрації школи, батьків, учнів, але надзвичайно важливим є вміння педагога самому пізнати свої сильні сторони, нереалізовані потенційні можливості до самозростання.
2. Оволодіння навичками самоорганізації та саморегуляції, які

допоможуть бути психологічно готовим до педагогічної діяльності та свідомо управляти своєю поведінкою, психікою, енергетичним потенціалом, контролем над емоціями, зберігати здатність критично мислити й намагатися розв'язувати складні проблеми.

3. Усвідомлення власних сильних сторін характеру, завдяки яким життєдіяльність стає усвідомленою, організованою й доцільною, а результати не змушують на себе чекати.
4. Бути для вихованців прикладом творчої особистості: виконувати разом з учнями інтерактивні вправи. Прагнути до того, щоб школярі не просто слухали й запам'ятовували програмовий матеріал, почутий від учителя, а самостійно проводили спостереження чи дослідження, ділилися своїми враженнями, створювали своїми руками чи уявляли яскраві образи, пов'язуючи їх із побаченим, доводили свою думку, мислили критично, застосовували свої знання в житті.
2. У педагогічній практиці, як джерело «освянення», використовувати свої знання, практику, творчість та досвід, завдяки яким учитель знаходить вихід зі складних ситуацій, що стосуються і педагогічної діяльності, і професійної майстерності.
3. Що п'ять років описувати свій педагогічний досвід та аналізувати причини успіхів і прорахунків під час підвищення кваліфікації. Він є важливим елементом загальної культури педагога, у якій відображаються знання, уміння, навички та індивідуальні риси його особистості, постійно розвиваючись, збагачуючись протягом усієї педагогічної діяльності. Оновлення педагогічного досвіду зумовлене постійними змінами в практичній педагогічній діяльності та освітніх надбаннях педагога.
4. Постійно підвищувати свій загальнокультурний рівень, всебічно розвиватися, духовно збагачуватися науковим світоглядом, розширювати професійний кругозір, постійно дбати про своє самовдосконалення, бути підготовленим до активної участі в суспільному житті.
5. Співпрацювати з творчими колегами, брати участь у спільних конкурсах, проєктах: обмінюючись думками, знаннями, намагатися відкривати для себе щось нове, бо кожен учитель постійно перебуває у пізнанні нової інформації, у творчому пошуку, з якими ділиться під час інтерактивної взаємодії і співтворчості.
6. Сформувати власний образ «Я», що є стрижнем рефлексивної культури педагога. Цього можна досягти шляхом самостійного усвідомлення, яким має бути ідеальне «Я».
7. Підвищувати рівень фахового самозростання шляхом творчого застосування навчально-методичних матеріалів, із якими ми маємо можливість ознайомитися під час навчання на курсах підвищення кваліфікації. Більшість опрацьованого матеріалу на курсах для вчителів є цікавими, пізнавальними, креативними та корисними. Усе це мотивує нас до фахового самозростання, сприяє народженню креативних ідей.

8. Ретельно засвоювати зміст нових програм, технологій, метою яких є виведення освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу, що можливо лише за умов відходу від авторитарної педагогіки і впровадження сучасних інноваційних педагогічних технологій.
9. Вивчати передовий досвід, у якому вчителі-практики показують свої розробки, творчі застосування методів, прийомів, форм організації навчальної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних можливостей учнів та їх особистісної реалізації, розробки уроків та сценарії шкільних свят, які побудовані так, щоб учні постійно відчували магічну силу слова тощо.
10. Постійно ознайомлюватися з досягненнями психолого-педагогічних наук і методик викладання навчальних дисциплін. У процесі методичної роботи здійснюються підвищення наукового рівня вчителя, його підготовка до засвоєння змісту нових програм і технологій їх реалізації, постійне ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання, вивчення і впровадження у шкільну практику передового педагогічного досвіду.
11. Обов'язковою складовою професійної компетентності філолога є формування культурологічної компетентності, яка передбачає усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови та історії українського народу, національно-культурної специфіки української мови та української мовної поведінки, формування мовної картини світу, оволодіння національно-маркованими одиницями мови, українським мовним етикетом, культурою міжнаціонального спілкування.
12. Усебічно розвиватися протягом усього життя, прагнути до самовдосконалення – як морального, естетичного та духовного, так і ніколи не припиняти працювати над собою, щоб не запозичувати чужих ідей, а віднаходити свої.

Підсумуємо: для того, щоб наблизити свій реальний образ до ідеалу у формуванні культури професійного саморозвитку, у першу чергу, учитель-філолог повинен вміти керувати власним розвитком. Це означає вміти взяти на себе відповідальність за власне життя і професійну діяльність, вибудувати свою професійну освітню стратегію, яка б враховувала його особливості, можливості, запити, задовольняла потребу в освіті, підвищенні кваліфікації в обраній сфері, інтелектуальному, фізичному, духовному розвитку. А це все передбачає оволодіння педагогом навичками самоорганізації й саморегуляції. У самоорганізації виявляється психологічна готовність до педагогічної діяльності, у саморегуляції – свідоме управління своєю поведінкою, психікою, енергетичним потенціалом, контроль над емоціями, збереження здатності критично мислити і розв'язувати складні проблеми.

Отже, основними шляхами професійного розвитку вчителя є професійне навчання, розвиток кар'єри й самоосвіта. Професійний розвиток веде до принципово нового способу життєдіяльності вчителя – творчої

самореалізації в професії, яка дає змогу виявити його індивідуальні і професійні можливості. Найкоротша формула професійної діяльності – постійна праця, творчість, гармонія знань, почуттів і поведінки.

Список використаних джерел

1. Експертна самооцінка професійної діяльності педагогічних працівників. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/ekspertna-samoocinka-profesiinoyi-diyalnosti-peda.html>.
2. Фрицюк В.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дис. док. пед. наук. 13.00.04 – / В.А. Фрицюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2017. – 532 с.

УДК 373.091.12-051]-043.83

*Мочикіна М. В.,
старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
методистка відділу гуманітарної освіти
Донецького ОБЛІППО*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКЛАДАННЯ В НУШ

Освіта ХХІ століття – це освіта для людини. Її стрижень – відповідальна особистість, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни [2], а іншомовна освіта – це не просто вимога сьогодення – це освіта для життя.

Тож, відповідно до тенденцій сучасності, педагог повинен уміти активізувати, мотивувати, зацікавлювати своїх учнів, диференціювати методи навчання, створювати умови для індивідуальної траєкторії розвитку.

Згідно з Концепцією Нової української школи, метою професійної підготовки вчителя англійської мови в сучасному освітньому просторі є формування професійно вмотивованого вчителя, здатного до міжкультурного спілкування й автономного підвищення своєї кваліфікації, до постійного діалогу з учнями: учителя, який хоче і вміє вчити і вчитися, учителя-партнера у спілкуванні, учителя-порадника, посередника між культурами, а не ретранслятора готових знань [3].

У рамках співпраці Міністерства освіти і науки України і Британської Ради в Україні з метою моніторингу сучасного стану організації та забезпечення неперервної підготовки вчителя іноземної мови та визначення його відповідності вимогам часу було проведено дослідження «Шкільний учитель нового покоління». Провідна ідея полягає в переході до нового (вищого) рівня підготовки вчителів англійської мови, орієнтованої на принципи глобалізації, цілісності, автономного і міжкультурного навчання.

За результатами дослідження було визначено такі орієнтири професійного зростання:

- *власна педагогічна траєкторія* (інтелектуальна основа для педагогічної майстерності);
- *соціальна компетентність* (продуктивна взаємодія з колективом та учнями, підкреслення значимості предмета, що викладається);
- *спеціальні навички* (володіння англійською мовою і здатність навчити інших; розуміння мови як інструмента дії, який учні з легкістю зможуть використовувати у подальшому житті);
- *дидактико-методична спрямованість* (обізнаність і вміння використовувати прогресивні методики, стратегії, технології та навчальні матеріали під час викладання іноземної мови на засадах діяльнісного, когнітивного та інтеркультурного підходів).

Підвищення рівня професійної майстерності вчителя має тісний зв'язок із покращенням результативності успішності учнів, тому відділом гуманітарної освіти Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на постійній основі організовується та проводиться ряд заходів, направлених на підготовку педагогів до роботи в новому контексті: майстер-класи, тренінги, коучинг-студії, вебінари, школи професійної майстерності тощо.

Однією з продуктивних форм роботи з учителями англійської мови, які викладають у класах Нової української школи, є Школа молодого вчителя – проєкт професійного розвитку, що разом із традиційними формами (науково-практичний семінар, творча група, майстер-клас, тренінг тощо) забезпечує підвищення професіоналізму і розуміється як «план, послідовність конкретних дій, обмежених у часі, спрямованих на досягнення конкретних результатів (змін); моделювання професійної компетентності молодих спеціалістів як результату реалізації положень Концепції НУШ; «принцип успіху», мотивація, вибір індивідуальної освітньої траєкторії до навчання та викладання» [1].

Заняття у Школі молодого вчителя проводяться фахівцями вищої, ніж у молодих вчителів англійської мови, кваліфікації, або провідним методистом і ґрунтуються на сформованих мотивах і прагненні педагогами професійного розвитку, реалізує сучасний зміст конкретного напрямку післядипломної педагогічної освіти та андрагогічні методи освіти дорослих.

Участь у такого формату заході професійного розвитку має на меті виконання молодими вчителями англійської мови творчого завдання: розробки власного методичного продукту для використання у роботі з учнями початкової, середньої або старшої ланки з метою підвищення ефективності їх навчання, а також призначеного для підвищення професіоналізму колег у містах, районах та територіальних громадах області.

Тематика занять Школи молодого вчителя розроблена з урахуванням змістовних ліній іншомовного компоненту, визначених у Державному

освітньому стандарті як мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна [4]. Передбачено, що:

- *мовленнєва лінія* – це вироблення і вдосконалення вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо);
- *мовна* – це засвоєння системних знань про виучувану мову як засіб вираження думок і почуттів людини та формування мовних умінь і навичок;
- *соціокультурна* – це засвоєння культурних і духовних цінностей свого та інших народів;
- *діяльнісна* – це формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегій, що визначають мовленнєву діяльність і спрямовані на розв’язання навчальних завдань і життєвих проблем [5].

У комплексі всі ці змістовні лінії формують комунікативну, мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну компетентності особистості учнів закладів загальної середньої освіти.

Таким чином, державним стандартом визначено нові навчальні та розвиваючі завдання, які зумовлюють необхідність використання інноваційних форм і методів навчання сучасних учнів, якими мають оперувати вчителі англійської мови в ході своєї професійної діяльності.

Процес неперервної ефективної професійної підготовки вчителя англійської мови нової формації є складним і багатогранним явищем. Відсутність єдиної концепції щодо організації та впровадження процесу професійного становлення фахівців зумовлює активний пошук рішень поставленого питання.

Таким чином, за допомогою анкетувань учителів відділом гуманітарної освіти визначено такі пріоритети діяльності щодо підготовки молодих спеціалістів:

- розроблення та затвердження стандарту підготовки вчителя англійської мови, готового викладати в умовах НУШ;
- забезпечити пріоритетність методичної складової частини підготовки вчителя англійської мови під час складання планів курсів підвищення кваліфікації при Донецькому ІІПО;
- залучати до проведення методичних заходів спеціалістів вищих закладів освіти, учителів-практиків з метою якісного наповнення мовної, лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної складових частин професійного зростання вчителя;
- осучаснити модулі на курсах підвищення кваліфікації щодо підготовки вчителя англійської мови відповідно до вимог часу;
- спланувати роботу щодо організації виїзних семінарів-практикумів, майстер-класів, практичних занять із фрагментами обсервації уроків досвідчених учителів-практиків;
- під час проведення методичних заходів звертати особливу увагу на такі аспекти методичної підготовки: соціокультурні знання, міжкультурне усвідомлення, навчально-стратегічна компетенція, цифрова

компетентність, особистісно-орієнтований підхід до навчання англійської мови, національні й автентичні підручники, сучасні форми і методи контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів з предмета;

- залучати вчителів до участі в англомовних проєктах, проходженні онлайн-курсів, запропонованих міжнародними організаціями, складати іспити на визначення рівня володіння іноземною мовою.

Учитель є джерелом інформації, лідером колективу, взірцем морально-етичних норм поведінки, прикладом ефективною мовленнєвою діяльністю, організатором психологічного клімату в класі і керівником взаємовідносин в учнівському колективі.

Навчити поважати іноземну мову як рідну, відчувати користь і задоволення від кожного нового уроку, нового вивченого слова чи фрази – ось головна мета сучасного вчителя англійської мови.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи : навч. пос. Київ : Ленвіт, 2006. 199 с.
2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) – Затверджено Постановою Колегії МОН України та Президією АПН України № 12/5-2 від 22.11.2001 року. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/.
3. Нова українська школа. [Електронний ресурс] : [<http://mon.gov.ua/>]. – Електронні дані. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 02.12.2020). – Назва з екрана. Нова українська школа.
4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> – Назва з екрана.
5. Коваленко О. Підготувати до життя (Модернізація системи іншомовної освіти в Україні). *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. № 1. С. 14.

УДК 373.091.12-051

Романіхіна Н. В.,

учитель початкових класів,

Новгородівська загальноосвітня школа І–ІІ ступенів № 9

Новгородівської міської ради Донецької області

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Розкриваючи важливу тему розвитку професіоналізму вчителя, вважаємо за потрібне більш детально зупинитися на проблемі його особистісно-професійного розвитку в умовах реалізації концепції НУШ [1].

Провідна ідея нашого практичного досвіду полягає у *створенні інформаційно-інноваційного освітнього простору для надання якісних знань учням шляхом використання на практиці сучасних освітніх технологій, продуктивних методів навчання, елементів перспективного*

педагогічного досвіду, що буде сприяти формуванню в учнів ключових і предметних компетентностей та підвищенню їх якості знань.

Зазначимо, що реалізуючи таку ідею задля досягнення ефективного результату, учитель має спрямувати свою роботу на створення інноваційного освітнього простору, в основі якого лежать сучасні методи і прийоми навчання. Це, у свою чергу, заохочуватиме учнів до активної, ініціативної та самостійної пізнавальної діяльності в умовах Нової української школи.

Із-поміж завдань, реалізація яких позитивно впливатиме на особистісний саморозвиток учителя Нової української школи, виокремимо такі:

1. Формування особистості учня, розвиток його здібностей та обдарувань, високої читацької та історичної культури, уміння розуміти співбесідника.
2. Використання інтерактивних технологій, методів та прийомів у навчанні.
3. Спрямованість на патріотичне виховання учнів, прищеплення у них любові до рідного краю, свого народу; формування гуманістичного світогляду, критичного мислення учнів, збагачення їх інтелектуального й чуттєвого досвіду.
4. Активізація позакласної роботи з навчальних предметів, її спрямування на розвиток творчих здібностей учнівства.
5. Удосконалення форм і методів навчання із застосуванням інформаційних, комунікативних та інтерактивних технологій.
6. Неперервна педагогічна самоосвіта педагога (огляд новинок методичної літератури, періодичних видань тощо).

Проілюструємо імплементацію заявлених положень на прикладі власної багаторічної практики як вчителя початкової школи.

Вітаючись з учнями-третьокласниками на ранкових зустрічах, звертаємо увагу на те, наскільки вони вільно почувають себе, чи можуть висловити свої думки й почуття, чи залюбки йдуть до школи. Кожен день насичений позитивними емоціями, посмішками дітей.

Усі наші знання, отриманні під час спостережень, занотовуємо у *«Щоденник вражень»*. Читаючи та створюючи малюнки, ілюстрації, формулюючи висновки, вчимося складати описи, казки, фіксувати письмово результати своїх спостережень. Зокрема, під час екскурсії в шкільний садок, учні мали враження від побаченого – червоної троянди, що спокійнісінько собі цвіла в листопаді. Ця квітка була нами сфотографована на пам'ять. Діти ростуть, матеріал змінюється, їх знання та досвід збагачується, але у них є свій архів: альбом світлин за три роки, відеоролик, який повертає учнів у 1 та 2 класи Нової української школи. А призначені фотокореспонденти – Лера та Аліна – справно виконують свою справу.

Наявність технічних засобів – це важлива умова, щоб досягнути ефекту педагогічної дії та заохочення учнів до навчання. Але, гадаємо, що

важливішими є сформовані навички спостерігати за явищами навколишнього світу під час екскурсій, дослідів, у спілкуванні групами, парами, умінні робити доповіді.

Значний обсяг навчального часу присвячуємо *інтерактивним формам роботи* на основі застосування технології «Шість цеглинок LEGO» [3], «подорожуючи» з учнями протягом останніх трьох років та виконуючи завдання різного характеру. LEGO – це не просто іграшка, а дидактичний інструментарій для розвитку пам'яті, організації групової роботи та моделювання різних життєвих ситуацій, завдяки яким учні не лише засвоюють знання, а й навчаються їх застосовувати на практиці.

Інтеграція тем тижня сприяє набуттю предметних компетентностей, зокрема опануванню граматичних та обчислювальних умінь. Так, під час викладання предмета «Я досліджую світ» ефективною є групова робота та робота в парах, де кожен може розкрити свої здібності. Цікавими є заняття дослідницького характеру, проведені в шкільному садку. Відео не спроможне спонукати дитину бережно ставитися до природи так, як це зробить екскурсія у живий шкільний сад. Учням Новоградівського ЗЗСО № 9 пощастило, скільки поруч великий фруктовий садочок. Декотрі дерева в ньому застаріли, тому було прийнято рішення висадити молоді яблуні. Учні діляться приємними враженнями про перший урожай яблук і милуються останнім плодом, що красується дуже високо. Учні швидко знаходять рішення – і шкільний архів поповнюється новим фото. Також, починаючи з першого класу, ми слідкуємо за мурашником. Робимо висновки щодо працьовитих мурашок, за ознаками їх поведінки вчимось визначати: яка погода нас чекає; спостерігаємо, яким шляхом комахи повертаються до мурашника у кінці свого робочого дня; чи зачинені входи.

До того ж, робота в Новій українській школі, це спільна праця та взаєморозуміння вчителя, учнів і батьків. Якщо усі учасники освітнього процесу мають однакові цілі та їх утілюють у життя, то можна радіти досягненню важливого результату у вихованні успішних людей. Це, на наше переконання, особистості, які вміють креативно мислити, відстоювати свої думки, доводити їх з опорою на власний досвід, що сформований у результаті поєднання теоретичних знань та їх практичного втілення; через спостереження, мрії. До слова, видатний швейцарський педагог-новатор Й. Г. Песталоцці писав: «Мої учні будуть дізнаватися про нове від мене; вони будуть відкривати це нове самостійно. Моя основна задача – допомогти їм розкритися».

Також велика увага має бути приділена розвитку в школярів *дрібної моторики*, а тому, щоб дитина росла кмітливою, розумною, треба давати їй можливість гратися з пластиліном, перебирати бісер, робити аплікації, конструювати тощо. Використовуючи інтерактивні методи, наголосимо на ефективності застосування *активних видів роботи*. Мова про навчання, у процесі якого учні та вчитель взаємодіють. За таких умов школярі не пасивні слухачі, а ініціативні учасники діалогу. Наприклад, театр на уроці – це синкретична діяльність учнів, яка дає змогу не просто обговорити

казку, оповідання, легенду, байку, а відчутти, прожити усіма органами чуття. Ми переконані, що **театралізація на уроці** як результат попередньої роботи з художнім твором: 1) сприяє набуттю в учнів акторського досвіду; 2) вчить моделювати різні ситуації спілкування, долати психологічні й комунікаційні бар'єри, співпрацювати; 3) розвиває емоційний інтелект, творче мислення.

Більшість представників сучасного покоління учнів початкової школи віддають перевагу відео. Проте, системне використання на уроках елементів театралізації теж робить актуальним для школярства цей вид мистецтва як синтетичного явища, що поєднує літературу, музику, образотворче мистецтво, хореографію. Важливим при цьому є щире й захоплювальне слово вчителя, напр.: *«Ласкаве Сонечко вітає дітей в прохолодну похмуру погоду. Як гарно зіграна ця роль Аліною! А ось і мишенята Круть і Верть! Про що їм нагадав Півник – Максим, коли смакував пахучі пироги? А ось хитра Лисичка Поля з Паном Коцьким Дмитром. Який стіл накрили мешканці лісу, аби побачити Пана Коцького?»*

Формування **навичок читання** має бути невід'ємним складником процесу інтегрованого, інтерактивного й розвивального навчання у контексті Нової української школи. Уже з перших уроків у початкових класах учитель наголошує на важливості книжки у житті людини. Так, у нашому випадку, учні вже знають, що одні книжки – навчають і (або) допомагають знайти потрібну інформацію, інші – розважають. Спостерігаючи за сезонними змінами в природі, за поведінкою мурашок в різних погодних умовах, націлюємо учнів на створення власних книжок з описами та ілюстраціями. У таких навчальних ситуаціях, коли учні стають авторами видань, формується відчуття власної значимості й непересічності. Так, у результаті створення книжки-лепорелло [2], ми прийшли до висновку, що учні почали краще читати, оформлювати ілюстрації, писати грамотно, а головне всі знають, що книжки треба берегти, бо вони – скарбниця знань.

Отже, у практичній площині важливо, щоб учитель опанував алгоритми модифікації традиційних методів і прийоми навчання із залученням інноваційних технологій. Іншими словами, у кожний вид роботи важливо додавати щось цікаве, фантастичне, неймовірне, що допомагає учням сприйняти і зрозуміти матеріал, а не просто його завчити.

Цього, на наш погляд, можна досягнути завдяки: 1) забезпеченню високого рівня якості та творчих здібностей учнів на основі високого рівня професіоналізму учителя (*педагогічний чинник*); 2) створенню оптимальних умов для розвитку та саморозвитку особистості учня, спрямованих на поліпшення розумових та фізичних можливостей, інтелектуального та духовного розвитку учня (*психологічний чинник*); 3) трансформації традиційних методів і прийомів навчання за допомогою інноваційних технологій в контексті положень Нової української школи (*дидактичний чинник*).

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова школа. Простір освітніх можливостей». URL : <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.
2. Прудовская С. Делаем книги с детьми. Книга-«гармошка». Книга-лепoreлло» / Светлана Прудковская. URL : <https://www.papmabook.ru/articles/94>.
3. Цеглинка за цеглинкою: як використовувати LEGO на уроках. URL : <https://osvitoria.media/experience/tseglynka-za-tseglynkoju-yak-vykorystovuvaty-lego-na-urokah>.

УДК 378.091.12-051:005.336.2

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-11

Кондратенко О. В.,

*к.істор.н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-7508-9765>

МЕТА, ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Реалії сьогодення вимагають нових підходів в організації суспільно-гуманітарної освіти задля консолідації та розвитку українського громадянського суспільства. На цьому наголошують «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [2], Педагогічна Конституція Європи [3], «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді» [1], «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» [5].

На відміну від звичайних системних об'єктів, система освіти залежить від конкретного історичного етапу. Відповідно до цих етапів відбувається переорієнтація мети, структури та функцій, пріоритетних напрямів розвитку системи освіти. Дедалі більш істотну роль відіграють не тільки набуті знання, але і можливий потенціал сталого розвитку професійних і особистісних якостей протягом життя людини. На думку представника німецької класичної філософії І. Канта, якщо людській природі призначено прагнути до найвищого добра, то й міра її пізнавальних можливостей, особливо їх співвідношення, має вважатися відповідною до цієї мети [7, с.162].

На початок ХХІ століття сформувалося протиріччя між існуючою системою освіти та вимогами освіти впродовж життя. Соціально-економічні зміни, котрі відбулися на межі ХХ–ХХІ ст., спонукали посиленню уваги до безперервної освіти. Актуальними змінами є суттєве зменшення народжуваності та збільшення тривалості життя. Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується збільшенням питомої ваги людей літнього віку. В таких умовах освіта для дорослих сприятиме послабленню соціальної диференціації та відповідної напруги в суспільстві, наданню людям нових можливостей самореалізації. «Від гуманітарної науки

залежить утвердження позицій – як в освітній сфері, так і серед широкого загалу – щодо самодостатності відмінної української ідентичності, ментальності українства як явища планетарного масштабу» [8, с. 50].

Метою даної доповіді є визначення констант і системних змін в соціумі та системі освіти, та висвітлення їх можливого впливу на безперервну освіту вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін.

Суспільно-гуманітарна освіта здійснює не тільки просвітницьку та компетентнісну, але і аксіологічну функцію, котра формує цінності, які складають початки світогляду людини, основу її моралі та духовності. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу іноді приводить до регресу в моральній сфері, зменшує духовність. Суспільно-гуманітарна освіта покликана мінімізувати цю негативну тенденцію, бо саме вона є надійним витоком духовності та мірилом людяності.

Важливими структурними елементами неперервної освіти є горизонтальна та вертикальна інтеграція. Горизонтальна інтеграція включає мікрогрупи та різного роду організації, між якими можуть бути релігійні, рекреаційні, культурні. Вертикальна інтеграція включає інтеграцію між різними етапами освіти, між різними рівнями та продуктами всередині окремих етапів та між різними соціальними ролями, котрі людина реалізовувала на окремих етапах життя.

Динамічний підхід до знань означає спроможність до асиміляції нових наукових досягнень, стимулювання мотивації до навчання. Необхідною умовою вдосконалення вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін є створення відповідних умов та атмосфери навчання, реалізація творчого та інноваційного підходів.

Вітчизняна педагогіка та психологія виявили закономірності ефективного формування особистості шляхом залучення особистих зусиль та резервів і можливостей поповнення знань і умінь. Зовсім не випадково професійне самовдосконалення розглядається як своєрідний вид професійної діяльності вчителів гуманітаріїв, як природна складова їхньої підготовки та перепідготовки.

Фахове самовдосконалення як найважливіша умова безперервної освіти, як свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної майстерності відповідно до зовнішніх соціальних вимог визначається умовами професійної роботи та особистісною програмою розвитку. В основі цього процесу лежить психологічний механізм подолання внутрішніх суперечностей між існуючим рівнем професіоналізму та деяким уявленим його станом, до котрого треба прагнути.

Безперервна освіта є поняття, котре неможливо трактувати однозначно, через необхідність співвідносити його з різними аспектами соціальної дійсності. Поняття безперервності можна розуміти як процес або властивість суб'єкта, котрий характеризується відсутністю проміжків у його протіканні, переході від одного якісного стану до іншого, на противагу переривчастості (дискретності).

Поняття освіти можна визначити як категорію, котра означає діяльність і

результат навчання та процес розвитку. У першому випадку освіта є отриманням систематизованих знань, умінь та навичок. В іншому випадку процес розвитку та саморозвитку особистості, пов'язане з оволодінням соціально значущим досвідом людства, котрий містить знання, вміння та емоційно-ціннісне ставлення людини до світу. В той же час це поняття можна розуміти як надбання нових якісних характеристик.

За цілями, котрі ставляться в системі безперервної освіти її схематично можна поділити на три складові. Перша її складова це додаткова професійна освіта. Вона сприяє підготовці основної частини кадрового потенціалу. Споживачами цих послуг є соціально адаптована частина населення, котра на всіх рівнях отримує освіту. Друга частина освіти протягом життя покликана забезпечити можливість пристосуватися до бурхливих змін сьогодення. Третя складова забезпечує задоволення індивідуальних потреб, наприклад, іншомовну підготовку. Іншомовна підготовка дуже важлива для істориків, оскільки дає змогу знайомитися в оригіналі з працями колег та з іншомовними джерелами. До формалізованих структур професійної освіти примикають різні неформальні структури, котрі іноді працюють на базі формалізованих структур. Також до цієї системи примикає відкрита освіта в різних її формах, а також дистанційна освіта.

Значна диверсифікація пізнавально-інформаційних запитів неможливо задовольнити в рамках існуючих форм традиційної освіти. Освіта протягом життя покликана підвищувати рівень загальних знань та розширювати можливості громадян у соціально-політичному та культурному житті країни. Вона покликана зробити внесок в подальшу демократизацію українського суспільства.

Неформальна освіта, як ніяка інша, безпосередньо відображає й задовольняє потреби особистості. Тим самим вона мобілізує природне прагнення індивіда до самовдосконалення та духовного внутрішнього зростання. Таким чином неформальна освіта здатна створити умови для самореалізації кожної особистості, морального вдосконалення за рахунок надання широких можливостей у виборі напряму та форм освітньої діяльності.

«Реальні успіхи освіти дорослих говорять про те, що освіта є соціальною технологією зміни мислення, спілкування, дії, яка сприяє самовизначенню людини в мінливому світі і поліпшенню її індивідуальних якостей, розширює шанси застосування дорослими своїх знань і умінь на ринку праці, стимулює освіту, творчість і підприємливість.» [6, с. 65].

Таким чином, безперервна освіта полягає в задоволенні потреби вчителя суспільно-гуманітарних дисциплін та будь-якої особистості в самовдосконаленні, суспільства – у формуванні активного громадянина, котрий сприймає принципи гуманізму як невід'ємну складову власної особистості. Вчителі суспільно-гуманітарних дисциплін покликані в процесі освіти протягом життя збагачуватися гуманістичними цінностями, напрацьованими поколіннями філософів, істориків, письменників, щоб мати більше можливостей передати їх прийдешньому поколінню.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vixovannya/>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U344_13.html
3. Педагогічна Конституція Європи. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://yspu.org/images/0/00/Frankfurt2013.pdf>
4. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
5. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/
6. Базелюк В. Виклики та перспективи освіти дорослих в Україні / Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози: колективна монографія / За ред. А. Василюк, А. Стоговського. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. – С. 58–67.
7. Кант І. Критика практичного розуму / Переклад з німецької, примітки та післямова І. Бурковського; наук. ред. А. Єрмоленко // І. Кант. – Київ : Юніверс, 2004. – 240 с.
8. Кононенко В. І. Інтеграція гуманітарної науки й освіти в процесах державотворення / В.І. Кононенко // Педагогіка і психологія. – 2016. – № 2 (91). – С. 49 – 56.

УДК 373.5.091.12

Рибак І. М.,
*старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
завідувачка відділу суспільних дисциплін Донецького ОБЛІППО*

РОЗВИТОК ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНІ КОНКУРСИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У процесі реалізації концепції «Нова українська школа» освітянська спільнота, в тому числі й учителі суспільних дисциплін, отримала творчі модернізаційні виклики, за яких видозмінюється соціальна й професійна місія педагога в контексті європейського професіоналізму зі збереженням кращих ментальних українських характеристик. Функція вчителя Нової української школи полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання (не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті, формування навичок мислити, взаємодіяти, організовувати власне навчання, певних ціннісних орієнтацій та ставлень), забезпечити інтегрованість змісту (внутрішньопредметної і міжпредметної) на основі ключових компетентностей.

У системі Нової української школи професійний розвиток педагога

передбачає його саморозвиток і самореалізацію впродовж усього життя як актуальних соціально-культурних пріоритетів та смислів. Таке соціальне замовлення актуалізує необхідність підготовки фахівців, які відповідатимуть викликам суспільства, здатних до неперервного інтелектуального, культурного й духовного розвитку впродовж життя шляхом формальної і неформальної освіти, орієнтованих на збереження, примноження та передачу гуманістичних суспільних цінностей, засвоєння нових професійних ролей і функцій, адаптованих до умов суспільства, що стрімко змінюється.

За дослідженням Л. Мартинець, основні цілі й функції освіти дорослих зводяться до задоволення потреб особистості – у самовдосконаленні, суспільства – у формуванні соціально активної людини, яка адаптується до реалій, економіки – у підготовці компетентного, ефективного професійного працівника [1]. Розвиток власної професійної компетентності вчителя – це його головна задача. Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті і одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України вцілому. Індикатором інноваційних процесів у шкільній практиці навчання історії є фахові конкурси.

Костянтин Олексійович Баханов, який є постійним членом журі, а протягом останніх років очолював журі фахового конкурсу «Учитель року» у номінації «Історія» на всеукраїнському рівні, стверджує, що конкурс надає учителям можливість визначення «апробованих ними у власній діяльності інноваційні прийоми, засоби та технології навчання, а також шляхи їх впровадження в широку практику навчання історії» [2].

З метою підвищення методичної культури учителів суспільних дисциплін їх професійної компетентності в Донецькій області вже традиційно проводиться обласний конкурс «Сучасний урок історії та правознавства в Новій українській школі» в номінаціях: «Урок з історії» і «Урок з правознавства» [3]. Він проходить у III етапи: перший етап відбувається в закладах загальної середньої освіти міст, районів і ОТГ, під час якого конкурсанти довільно обирають тему уроку й готують авторське методичне забезпечення, реалізуючи обрану ними педагогічну ідею. Це обов'язкова умова, адже всі розробки перевіряються на антиплагіат (запозиченого може складати не більше 50 %) – і це, як правило, тексти документів. Можливість вибору створює для педагога комфортне середовище. Порядок проведення цього етапу визначається управліннями (відділами) освіти на місцях і передбачає створення журі (або експертних рад, якщо кількість учасників менше трьох). На цьому етапі важлива роль відводиться експертам-наставникам із числа досвідчених педагогів, які мають досвід результативної участі в конкурсах. Вони допомагають учителю готуватися до другого етапу. Положення дозволяє участь у II (заочному обласному) етапі й шляхом самовисування, якщо конкурс на місцях не було проведено або він не визначений переможцем. Це дає шанс

педагогу виявити себе поза межами свого середовища.

Проведення **II (заочно-обласного) етапу** конкурсу дозволяє виявити ступінь опанування педагогом теми, розуміння основних тенденцій періоду, виокремлення важливих подій і виявлення зв'язків між ними. Для учасників обласного етапу проводяться вебінари, під час яких визначаються пріоритети щорічного конкурсу. Учасники знайомляться з орієнтованими критеріями, отримують рекомендації щодо підготовки до майстер-класу тощо. До роботи в складі журі залучаються науковці, методисти та вчителі-практики, які були переможцями фахових конкурсів. Журі відбирає розробки, яким властива унікальність і креативність у висвітленні тем, історичний зміст розглядається з позицій багаторакурсності й багатоперспективності, уроки забезпечують формування учнівських компетентностей. Загальна тенденція конкурсу: низький відсоток авторської унікальності уроків, відсутність варіативності завдань щодо роботи з історичними джерелами та правовими документами, одна лінія («правильна») розгляду подій. Складним викликом для учасників стала реалізації принципу багатоперспективності. Конкурс із правознавства демонструє знання, розуміння та оперування правовими дефініціями, змінами в чинному законодавстві.

III (очний обласний) етап конкурсу проводиться у форматі майстер-класу (фрагмент конкурсного уроку протягом 30 хвилин). Учасники демонструють не стільки власну теоретичну підготовку з історії та правознавства, скільки методичну компетентність: володіння методами навчання, їх адаптація до обраної теми та вікових особливостей учнів, налагодження діалогу між учасниками навчання, організації учнівських досліджень під час опрацювання документів, висловлення власних суджень під час обговорення та дискусій, вміння систематизувати матеріал занять із застосуванням дієвих графічних організаторів, проведення цілісної рефлексії уроку.

Обласний конкурс проводиться з 2010 року. Його формат, змістовне та методичне наповнення постійно оновлюється згідно із викликами часу. За цей період конкурс підтвердив свою ефективність як форми методичної роботи з педагогами через такі функції: *популяризаторську* – учасники конкурсу реалізують на практиці основні засади Нової української школи (педагогіки партнерства, академічної свободи вчителя, орієнтації на учня, виховання на цінностях, академічної доброчесності тощо); *фахову* – є можливість продемонструвати свою методичну компетентність досвідченим вчителям; *тренувальну* – є педагогічним майданчиком для молодих вчителів і дає можливість заявити про себе, випробувати свої сили перед головним фаховим змаганням країни – конкурсом «Учитель року» у номінаціях «Історія» та «Правознавство»; *навчальну* – проведення III етапу є відкритим – переглянути конкурсні майстер-класи запрошуються вчителі історії та правознавства, слухачі курсів підвищення кваліфікації, які не тільки спостерігають, але й оцінюють дії конкурсантів, визначаючи переможців «глядацького журі» (а це вже елементи

формування оцінювання); *аналітичну* – надає можливість визначити «слабкі місця» в підготовці вчителів і скорегувати програми підвищення кваліфікації, тематику міжкурсових заходів; *виховну* – учасники демонструють формування національних та демократичних цінностей і ставлень засобами історії та правознавства, реалізують концепцію наскрізного виховання в Новій українській школі; *демонстраційну* – уроки переможців та їх майстер-класи публікуються на блозі відділу у розділі «Фахові конкурси» і є доступними для самостійного опрацювання та запровадження вчителями-практиками [4].

По суті, це конкурс одного уроку, але поєднання заочного й очного форматів проведення дозволяє розвивати професійну компетентність вчителя, його методичну майстерність, здійснювати «навчання в дії». Участь у конкурсі – це завжди хвилювання й напруження, вихід із «зони комфорту», але й поштовх для самовдосконалення, навіть якщо учитель не став переможцем, це матеріал для самоаналізу і корегування власної педагогічної програми розвитку. Разом з тим, педагоги мають бути впевненими, що ті інновації, які вони демонструють на конкурсі, є «цінністю для колективу, керівники підтримують їх внутрішню мотивацію (задоволення від виконаної справи) та зовнішню мотивацію (визнання колег, матеріальне стимулювання) [5]. Однією зі складових щастя людини є задоволення власною діяльністю, успіхами та досягненнями. Учителі-переможці обласного конкурсу є більш конкурентоспроможними і під час інших фахових конкурсів, активніше долучаються до інших форм методичної роботи, набувають впевненості у собі. Усі переможці й лауреати обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Вчитель року–2020» у номінації «Історія» були переможцями й лауреатами обласного конкурсу 2016, 2018 та 2019 років. Компетентного учня може підготувати тільки компетентний учитель.

Список використаних джерел

1. Мартинець Л. А. Освіта дорослих: форми та зміст // Освіта та розвиток обдарованої особистості / Лілія Асхатівна Мартинець. – Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2015. – С. 14–16.
2. Баханов К. О. Конкурс «Учитель року. Історія»: проблеми і тенденції / К. О. Баханов. Харків : Вид. гр. Основа, 2017. – 108 с.
3. Положення обласного конкурсу «Сучасний урок історії та правознавства в Новій українській школі». URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1V-S13lb4pjMRZ9b9pzVo89UYtf4yCl1i>.
4. Блог відділу суспільних дисциплін Донецького ОБЛППО. URL: <https://vsdippo.blogspot.com/p/20.html>.
5. Жуковська С. А. Інноваційне освітнє середовище як засіб професійного розвитку викладачів (Збірник матеріалів Е-конференції «Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих»: URL: <https://cutt.ly/5hzGQbN>).

*Долга О. Д.,
к. філос. н., учитель мистецтва, історії,
загальноосвітньої школи I–III ступенів №16
Краматорської міської ради Донецької області*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИНКРЕТИЧНОГО ФЕНОМЕНУ ВІРИ ТА ЗНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

В умовах технологічного виробництва інформаційно-комунікативної доби особистість набуває великі гносеологічні та праксіологічні можливості. Між тим, аксіологічна сфера буття людини ХХІ століття заповнюється пізнавальною та діяльнісною саморепрезентацією індивіда. Це обумовлює низку екзистенціальних проблем та соціальних викликів:

По-перше, ціннісна складова людського буття втрачає соціальний вектор, що замикає індивіда на власному еґо та унеможливує комунікацію;

По-друге, знаннєвий компонент світосприйняття сучасної людини витісняє інтуїтивно-чуттєве розуміння, що формує пізнавальну модель інформаційних шаблонів, які перетворюють мислення індивіда на об'єктно-візуальне або екстер'єрне;

По-третє, швидкоплинний та нав'язливий інформаційний потік сьогодення потребує від людини Інтелектуальної гнучкості, що не може ґрунтуватись на екстер'єрному мисленні та вимагає інтуїтивного, емоційного сприйняття пізнавального об'єкту, а також креативного осмислення проблемної ситуації;

По-четверте, особистісна відповідальність стає під загрозу зникнення, через порушення гармонії та балансу між фундаментальними екзистенціалами людського буття – вірою та знанням.

Таким чином, аксіологічна складова освітнього процесу мусить з додаткових елементів навчання стати рівноправною разом із гносеологічною та праксіологічною.

Варто відзначити, що виклики сучасної педагогічної системи вимагають формування не лише критичного мислення, яке ґрунтується на аналітичній діяльності, але й креативного мислення, основою якого виступає категорія творчості. Тож методологічний вимір освітнього простору інформаційно-комунікативного суспільства має синкретизувати категорії віри та знання. Підкреслимо, що об'єднання аналітичного пізнання та інтуїтивного розуміння, які корелюють зі знанням та вірою, дозволить подолати екзистенційні проблеми і відповісти на соціальні виклики сьогодення. Ідея, щодо віри як невід'ємного інструменту пізнання, є відома ще з часів доби Просвітництва. Так, вже І. Кант наголошував, що слід посунути знання, щоб надати місце вірі [1]. Наразі, для «Рідинного суспільства ХХІ століття» З. Баумана потрібна інтелектуально-емоційна гнучкість пізнання, ідентичності та саморепрезентації індивіда у світі [2]. Підкреслимо, що

зазначена гнучкість, досягається синкретичністю феномену віри та знання в свідомості людини. Разом з тим, М. Мак-Люєн наголошує на аналітичній несталості сучасної людини та екстер'єрному сприйнятті інформації, як основній проблемі «Медіа суспільства ХХІ століття» [3]. Шляхом для подолання даної проблеми постає гармонізація екзистенціального простору людини, яка у гармонійному співвідношенні віри та знання зможе долати гносеологічні перешкоди та екстер'єрні шаблони у пізнавальній діяльності. Зазначимо, що синкретичний феномен віри та знання в структурі особистості забезпечує здатність людини до трансцендування. Отже, соціальним вектором трансцендування виступає творчість. Це доводить доцільність та дієвість формування креативного мислення у методологічній моделі синкретичного феномену віри та знання.

Варто наголосити, що ідея «Хомо Деус» Н. Харарі вимагає від людини екзистенційної відповідальності, що ґрунтується на моральному виборі. Величезні можливості «Бого-людини», за думкою ізраїльського філософа та історика, робить питання екзистенційної цілісності індивіда, здатного до особистісної відповідальності та духовної творчості – цивілізаційним та вирішальним для історичного вибору між світом людей та світом кібермашин[4].

Таким чином, методологічний вимір синкретичного феномену віри та знання має стати основою соціального руху та духовного розвитку сучасної особистості. Зазначимо, що технологічною реалізацією методологічного виміру синкретичного феномену віри та знання мусить бути педагогічна технологія «Автентичної інтерпретації». Остання ґрунтується на гармонічному співвідношенні віри та знання в пізнавальній діяльності та охоплює етапи: апперцепції інформації, інтуїтивного розуміння, творчої апробації, пошуку символу об'єкту, який вивчається, визначення сенсу даного об'єкту, а також створення ідеї праксіологічної реалізації сенсу останнього.

Отже, без ціннісних імперативів, що визначені в освітній програмі «Нова Українська школа у поступі до цінностей» неможливо будувати освітній процес в інформаційно-комунікативному суспільстві.

Таким чином, педагогічним викликом сучасному вчителю постає категорія довіри. Слід навчитись довіряти дитині та вірити в її обдарованість!

Список використаних джерел

1. Іммануїл Кант. Критика чистого розуму. Переклад з німецької Ігоря Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман; пер. с англ.
2. В. Л. Иноземцева. М.: Логос, 2002. 390 с.
3. Мак-Люэн Маршалл. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры. Киев : Ника-Центр, 2003. 432 с.
4. Харари Н. Хомо Деус Краткая история будущего. Синдбад. 2018. 496 с.

Лаверут О. О.,

к.істор.н., доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти

Донецького ОБЛІППО

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-6915-7474>

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКОЇ РСР У 1980–1990-Х РОКАХ

У 1980–1990-х роках 20 ст. важливою залишалася система підвищення кваліфікації педагогічних кадрів через обласні Інститути удосконалення вчителів (ІУВ) та Центрального такого інституту. На курсах підвищення кваліфікації учителі не лише мали поліпшувати власний рівень, а й здійснювали «ідеологічну проробку» через них. Так, «на виконання рішень квітневого (1985 р.) Пленуму ЦК КПРС з підготовки і достойної зустрічі 27 з'їзду КПРС, подальше вдосконалення системи освіти» передбачалось за 1984/85 н.р. підвищити кваліфікацію 3,6 тис. керівників шкіл республіки. Їх план курсів складав 288 годин занять, у тому числі – 40 – за їх фахом із обов'язковим спецкурсом «Основи контрпропагандистської роботи серед учнів шкіл» [1].

У постанові Центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР «Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи» від 10 липня 1984 р. наголошувалось, що педагогам необхідно було переборювати формалізм у власній діяльності, розширювати можливості у виборі оптимальних методів, форм і засобів навчання. «...Сміливіше впроваджувати в практику досягнення педагогічної науки. Не допускати рецептурних методичних рекомендацій, дріб'язкової регламентації педагогічної діяльності... Активізувати методичну роботу з учителями, всебічно розвивати їх ініціативу, творчі пошуки, глибше вивчати передовий педагогічний досвід. Підвищувати роль і авторитет класного керівника, створювати йому необхідні умови в навчальній і виховній роботі з дітьми... Забезпечити підвищення якості методичної літератури для вчителів і вихователів. Результати діяльності школи і вчителя повинні визначатись глибиною і міцністю знань, ідейними і моральними якостями вихованців, підготовленістю їх до життя і праці». Перед учительством поставало завдання поліпшення індивідуальної роботи зі школярами шляхом вивчення їх психолого-педагогічних особливостей; з'ясування причин «...відставання у навчанні і недоліків у поведінці окремих учнів, вибирати найбільш ефективні шляхи їх усунення». Вцілому необхідно було «Підвищити авангардну роль і відповідальність учителів-комуністів за докорінне поліпшення якості навчання і комуністичного виховання підростаючого покоління» [2].

«Провайдерами» політики Міністерства народної освіти УРСР були

обласні управління та обласні інститути удосконалення вчителів. Так, Миколаївський ОІУВ спрямовував власну роботу на забезпечення безперервної освіти, диференційований підхід до курсової перепідготовки кадрів, проведення методичної роботи на основі діагностики і рівня професійної компетентності. Велися пошуки оптимальних структур методичних установ області. Інститут приділяв значну увагу систематичному вивченню професійної компетентності педагогів. На основі діагностики на рівні інституту, методкабінетів та шкіл створені картки адресної методичної допомоги. Відбулися зміни методичної роботи на місцях, внаслідок чого поряд із традиційними формами методичної роботи створювались школи вищої майстерності, динамічні, проблемні і творчі групи, дискусійні клуби, школи молодого учителя тощо. На допомогу працівникам методкабінетів та керівникам шкіл обласний ІУВ підготував і видав рекомендації: «Демократизація управління народною освітою», «Робота відділів народної освіти, методичних кабінетів і керівників шкіл з розвитку творчої активності педагогічних кадрів», «Організація методичної роботи з керівниками шкіл».

Реалізація напрямів діяльності облІУВ здійснював через навчально-методичні кабінети облІУВ та методкабінети рай(міськ)ВНО. Для оперативного використання матеріалів передового педагогічного досвіду облІУВ застосовував нові інформаційні технології. Тому, на базі кабінету інформатики і обчислювальної техніки створені інформаційно-пошукові системи республіканського і обласного ППД, довідкову базу даних про стан методичної роботи в школах області, навчальні програми моделювання сучасного уроку, інформаційно-пошукову систему стану комп'ютеризації шкіл області. У закладах проводилась й експериментальна робота спільно із республіканськими і союзними НДІ. Серед них такі: «Семінарські заняття з української літератури в старших класах», «Визначення базового рівня географічної освіти». У школах області проходила апробація експериментального навчального плану середньої школи № 710 м. Москви, альтернативної системи підручників з іноземної мови (автори Плахотник В. та Мартинова Р., якими користувалися не одне покоління дітей), і конкурсного підручника з географії СРСР. Обласний ІУВ спільно з обласним відділенням «Педагогічного товариства УРСР» знайомив з досвідом кращих педагогічних колективів республіки і країни. З цією метою відвідали Сахнівську середню школу Черкаської області, середні школи № 89 м. Харкова, № 3 м. Сімферополя та № 712 м. Ленінграда [3]. У Миколаєві вчителі суспільних дисциплін підвищували власний теоретичний і методичний рівень у школі молодого учителя (окремо зі стажем один і 2–3 роки) з проблем: «Розвиток пізнавальної діяльності учнів» (вчителі, які працювали у 5–8 класах), «Активні форми навчання» (вчителі 9–11 класів), «Активні форми контролю знань учнів» (вчителі 9–11 класів), «Вивчення історії УРСР як окремого курсу». У місті функціонувала творча група учителів з питань впровадження активних форм уроку. Схожі групи організовані і в інших районах і містах області.

Не дивлячись на ці позитивні риси, установи повільно переорієнтували тематику методичних заходів на пріоритетні проблеми перебудови навчально-виховного процесу. Поза їх увагою залишилось рішення колегії Міносвіти УРСР від 28 грудня 1988 р. «Про організаторську роботу органів народної освіти, методичних установ, педагогічних колективів шкіл Одеської області з розвитку диференціації навчання, поглибленого вивчення основ наук». Не усі керівники шкіл та учителі обізнані з новими ідеями і можливостями навчальних планів, не використовувались години на профільне навчання та факультативи. Повільно розвивалась мережа шкіл (класів) з поглибленим вивченням окремих предметів, відсутня була чітка система в роботі постійно діючих семінарів і лекторіїв при облІУВ та рай(міськ)методкабінетах для учителів 10–11 класів відповідно до рішення колегії Держосвіти СРСР «Про додаткові заходи з навчально-методичного забезпечення викладання історії СРСР (радянський період) у середніх навчальних закладах» від 8 серпня 1988 р. та листа Міносвіти УРСР від 17 серпня 1988 р. № 1/1-9-1. Нові видання суспільно-політичної і науково-політичної літератури та підручники з історії всупереч вимогам Міносвіти УРСР надходили у вільний продаж. Недостатньо забезпечувалось наукове підґрунтя роботи педагогів.

Система підвищення кваліфікації потребувала удосконалення, оскільки на курсах левову частку дисциплін відводили читанням лекцій на марксистсько-ленінську тематику, натомість, забуваючи про педагогічну майстерність, інновації тощо. Компенсувати це прагнули за рахунок функціонування опорних шкіл та шкіл передового педагогічного досвіду. 86 % опитаних учителів потребували знань із психології, 62 % – сучасних відомостей з дидактики, що засвідчили 83 % старшокласників зазначаючи, що учителям бракувало розуміння дітей та знань психології школяра. Обласні управління, відділи народної освіти, керівники шкіл недостатньо приділяли увагу засобам стимулювання ініціативи і творчості, новаторських пошуків педагогів, потребувала посиленої уваги атестація педагогічних кадрів [3, с. 18–26].

Отже, попри демократичні процеси, які відбувалися у країні, школа і педагогічна громадськість не встигали за викликами суспільства через багаторічне «творення радянської школи», яка фактично стала засобом ідеологізації суспільства та відставала за реальними подіями і явищами, які були притаманні науці та освіті.

Список використаних джерел

1. Звіт про роботу факультативів з підготовки і підвищення кваліфікації органів народної освіти УРСР у 1984/85 н.р. *Радянська школа*. 1985. №9. С. 3.
2. Постанова Центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР «Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи» від 10 липня 1984 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp840281?an=2&ed=1984_07_10 (дата звернення : 02.12.2020).
3. Про організаційно-методичну діяльність Миколаївського обласного ІУВ, методичних кабінетів області по перебудові навчально-виховного процесу в

школах і профтехучилищах, розвитку ініціативи, творчості та новаторських пошуків педагогів // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України, Київ. – 1990. – №8. – С. 18–26.

УДК 373.015.311:7

*Ширко А. А.,
старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти,
завідувачка відділу культури та естетики
Донецького ОБЛППО*
*Шнурко О. М.,
методистка відділу культури та естетики
Донецького ОБЛППО*

ВНУТРІШНЬОПРЕДМЕТНА ТА МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Пріоритетним напрямом державної політики України є реформування освіти, направлене на виховання високоморальної, духовно розвиненої особистості громадянина. Цей напрям діяльності висуває особливі вимоги до формування духовної культури та виховання молоді в школі, що потребує постійного оновлення змісту й форми роботи. В умовах реформування школа покликана стати тим місцем для учня й учителя, де духовно збагачується й формується всебічно розвинена, творча, критично мисляча особистість, здатна зробити свій внесок у національно-культурне відродження України.

Актуальним для сучасної мистецької освіти постає пошук нових підходів до мистецького навчання учнів, яке має бути направлено на розвиток високоморальної, інтелектуальної особистості з цілісним уявленням картини світу і зв'язків між явищами та процесами, що оточують людину.

Формування у свідомості школярів системи знань про світ і цілісного ставлення особистості до нього найбільш оптимально здійснюється в умовах інтегрованого навчання. Саме інтеграція різних видів мистецтва може створити цілісну художню модель явищ, подій, часу, простору, світу тощо. Тому інтеграція мистецьких дисциплін сьогодні є актуальною для оновлення змісту освіти й засобів формування світоглядної системи дитини.

Упровадження інтеграції мистецьких дисциплін висуває особливі вимоги й до розвитку педагогічної майстерності вчителів, професійним завданням яких є організація та фасилітація процесу долучення учнів до світу прекрасного, цінностей національного і світового мистецтва. Творче використання елементів авторського педагогічного досвіду дозволяє ефективно реалізувати ідеї компетентнісного підходу та розвивального навчання в сучасній мистецькій освіті.

Інтегрованому навчанню присвячені доробки Л. Масол, О. Гайдамака, О. Колотило та ін. [2]. На необхідність розвитку художньо-інтеграційних

освітніх процесів щодо навчання в школі наголошують дослідники та практики Г. Падалка О. Плотницька, С. Терещенко, Т.Хребто та ін [3–6].

На необхідності впровадження в шкільну практику інтегрованого навчання акцентується увага в законодавчих і нормативних документах (Закон України «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державні стандарти базової початкової та загальної середньої освіти, Концепція 12-річної загальної середньої освіти).

На думку І. Малашевської, інтегровані уроки об'єднують блоки знань із різних навчальних предметів навколо однієї проблеми з метою інформаційного й емоційного збагачення почуттів учня. Такий урок формує в учнів здатність сприймати предмети та явища системно [1, с. 10].

Установлення зв'язків між навчальними предметами є необхідною педагогічною умовою для формування цілісних та системних знань учнів; наявність узагальнених знань та умінь допомагає учням швидко знайти необхідні прийоми вирішення нових завдань.

Під час пояснення нового матеріалу вчитель спочатку відкриває окреме історичне явище за допомогою змісту творів живопису та музики, що має щось загальне зі змістом літературних творів, характером ілюстрації живопису або музики, близької з настроєм літературного твору, і тому допомагає учням виразніше відчувати, повніше пізнати літературний образ чи історичне явище або подію розкриті засобами мистецтва. Ця самобутня інтегрована інтерпретація творів різних видів мистецтва (літератури, музики та живопису) збагачує змістовне наповнення уроків гуманітарних дисциплін і дає можливість з різних боків розкрити сутність процесу, явища тощо.

Дидактичний потенціал інтеграції предметів мистецьких дисциплін визначається також можливостями художньо-музичної інтерпретації навчального матеріалу предметів гуманітарного циклу.

У сучасній науці виокремлюють різні типи *інтерпретацій*: виконавчу, художньо-образну, вербально-змістовну, візуально-асоціативну, інтегральну.

Вербально-змістовна інтерпретація містить підбір літературного твору відповідно до емоційної характеристики музичного твору або його понятійної основи.

Візуально-асоціативна інтерпретація пропонує інтерпретацію двох або трьох творів різних видів мистецтва: музики чи живопису; відносного настрою, стилю, жанру, музичного, живописного та літературного творів.

Складним типом є інтерпретація, що поєднує три види мистецтва на основі стилю, жанру, образно-змістового характеру матеріалу, який вивчається, за допомогою виділення єдиних понять, таких як «ритм», «форма», «композиція» тощо.

Кожен вид мистецтва, окремо взятий, не здатний вирішити всю повноту завдань естетичного сприйняття та всебічного розвитку людини, хоча кожен із них бере участь у цьому. Лише сукупність мистецтв може

розвивати всю повноту людських потенцій, сформувати особистість дійсно багатогранною.

Таким чином, реалізація міжпредметного навчання сприяє систематизації знань, допомагає дати учням цілісну картину світу. Завдяки цьому підвищується ефективність навчання й виховання, забезпечується можливість наскрізного застосування знань, умінь, навичок, набутих на уроках із різних предметів. Навчальні предмети у відомому сенсі починають допомагати один одному. Посилюючи реалізацію міжпредметних зв'язків, вчитель може більш точно визначити роль мистецтва у майбутньому житті учнів.

Діяльність вчителя у сфері мистецтва надзвичайно складна, ще складнішою вона стає за умов упровадження інтегративного підходу, що детермінує необхідність не просто значного професійного зростання, а й художньої ерудиції, високої педагогічної майстерності та формування готовності до безперервної освіти й самоосвіти [2]. Інтеграція дозволяє вирішити проблему мотивації школярів завдяки використанню міжпредметних зв'язків, що допомагає формуванню в учнів цілісного уявлення про світ, та робить знання практично більш значущими і застосовними. Із практичного погляду інтеграція знижує перенавантаження учнів, розширює та збагачує інформацію, а також укріплює мотивацію учнів до навчання.

Звертаємо увагу на важливість існування двох видів інтеграції – *попередньої* та *наступної*, що зумовлює принцип урахування особистого досвіду та інтересів учнів. Попередня інтеграція має потенційні можливості для визначення напрямів пізнавального інтересу, а наступні – для їх розвитку.

Окрім того, сприйняття навколишнього світу крізь призму особистого досвіду перетворює отриману інформацію в особисто значиму та цікаву, що сприяє ефективному її засвоєнню.

Найпопулярнішою є *тематична інтеграція*, коли навчальний матеріал добирається за принципом зовнішньої формальної спорідненості образів і тем художніх творів – поетичних, музичних і візуальних. У роботі з учнями молодшого шкільного віку застосування такої локальної інтеграції не викликає заперечень, проте не можна обмежуватися лише цим. Незважаючи на дещо ілюстративне тлумачення тематичних зіставлень (за зовнішньою сюжетністю), не варто взагалі від них відмовлятися, тому що художньо-виховна результативність такого підходу доведена багаторічним педагогічним досвідом.

В умовах інтеграції засвоєння окремих видів музично-виконавської діяльності доповнюється використанням прикладів їх взаємодії. Такі приклади емоційно підсилюються засобами мистецтва слова (вірші, прислів'я, загадки), образотворчого мистецтва (репродукції картин, власні малюнки) та театралізації (діалоги з уявними або казковими героями, інсценізації тощо). Зацікавленість учнів приводить вчителя до пошуку нового в побудові уроку, позакласних заходів, у використанні

інтегративних засобів та методів педагогічного впливу.

Підсумовуючи вищесказане, стає зрозумілим, що ідея інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, спрямованої на досягнення нових ідеалів – формування цілісної системи знань і вмінь особистості, розвиток їх творчих здібностей та потенційних можливостей.

Список використаних джерел

1. Малашевська І.А. Інтегрована музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі / І. А. Малашевська // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. - 2005. - Вип. 21. - С. 205-208.
2. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : Електронний підручник. 1 кл. Київ: Генеза, Брістар, 2018. URL: https://bristarstudio.com/uk/books/book_arts_uk (date of appeal: 06.11.19).
3. Падалка Г.М. Формування естетичної свідомості майбутніх учителів музики в процесі залучення їх до оцінно-вибіркових дій / Г. М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти. – К.: НПУ, 2002. – Вип. 3. – С. 46-52.
4. Плотницька О. В. Проблема інтеграції предметів художньо-естетичного циклу у професійній підготовці майбутніх учителів музики / О. В. Плотницька // Вісн. Житомир, держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. - 2003. - Вип. 11. – С. 89–91.
5. Терещенко С. В. Розвиток креативності підлітків на інтегрованих уроках музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терещенко Світлана Веніамінівна ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2018. – 250 с.
6. Хребто Т. С. Технологія інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу в середній загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Хребто Тамара Степанівна ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди – Харків, 2016. – 275 с.

УДК 373.5.016:94]:004

*Ніконова І. В.,
учитель історії ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 4
Слов'янської міської ради*

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС В УМОВАХ «ТУРБУЛЕНТНОСТІ ОСВІТИ»

В умовах переходу на нові державні освітні стандарти другого покоління методика навчання в сучасній школі переживає складний період. Відбуваються зміни в освітній сфері: пропонується новий підхід подання навчального матеріалу, формуються по-іншому відносини між викладачем і учнями покоління Z в рамках нового державного стандарту. Для реалізації пізнавальної та творчої активності сучасного школяра в навчальному процесі активно використовуються новітні он-лайн й оф-лайн освітні технології, що дають можливість підвищувати якість освіти учнів. Тому важливо правильно організувати процес навчання так, щоб учень з інтересом працював на уроці та міг оцінити результати своєї роботи. У цьому йому допомагають новітні технології.

Тож, актуальність теми обумовлена суттєвими змінами, що

відбуваються останнім часом в соціальному і економічному просторі системи освіти, вимогами до освіти і напрямками, вказаними в програмі та запроваджених стандартах «НУШ». Головними завданнями сучасної школи є розкриття здібностей кожного учня, виховання патріотичної людини, особистості, готової до життя у високотехнологічному, конкурентному світі. Шкільне навчання повинно бути побудоване так, щоб випускники могли самостійно ставити серйозні цілі і досягати їх, вміло реагувати на різні виклики. Головним завданням національної освітньої політики є «забезпечення сучасної якості освіти на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості і суспільства» [1, с. 3].

Головне педагогічне завдання вчителя – пробудити інтерес дітей до навчальної діяльності, домогтися прояву їх активності у вивченні як програмного, так і додаткового матеріалу. Сучасні освітні технології забезпечують впровадження основних напрямків педагогічної стратегії: *гуманізація освіти і особистісно орієнтований підхід; інтелектуальний розвиток дітей, їх самостійності; доброзичливість по відношенню один до одного; увага до індивідуальності учня, його особистості; чітка орієнтація на розвиток творчої діяльності.*

Використання нових технологій в навчальному процесі є актуальною проблемою сучасної шкільної освіти. Сьогодні необхідно, щоб кожен вчитель міг провести заняття з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Це дає можливість педагогу працювати диференційовано і індивідуально, а також економить час. Це спонукає до пошуку нових педагогічних технологій і використання їх на практиці. На уроках ми застосовуємо сучасні освітні технології, що дозволяє успішно реалізовувати принципи особистісно орієнтованого навчання, коли на перше місце ставиться особистість дитини.

Серед пріоритетних технологій можна виділити: *інформаційно-комунікаційні технології; технологія проблемно-пошукового навчання; тестові технології; проєктна технологія; технологія інтеграції в освіті; здоров'язберігаючих технологій; технології диференційованого навчання; технологія АМ.*

Сучасний урок вже неможливо уявити без застосування комп'ютера, він є засобом самоконтролю, тренажером знань, презентацій результатів власної діяльності. На уроці застосовую комп'ютер в різних режимах: використання готових програмних продуктів; робота з програмами MS Office (Word, Power Point); робота з Інтернет-ресурсами; комп'ютерні тести, призначені для контролю рівня засвоєння знань учнів і для підготовки до ДПА, ЗНО; створення слайдів з текстовим зображенням; комп'ютерна демонстрація мультимедійного уроку або окремої його частини; презентації навчального матеріалу, розробленого для уроків; презентації навчального матеріалу, розробленого учнями для уроків; DVD / CD; електронні енциклопедії. Застосування комп'ютерних програмних засобів на уроках історії дозволяє вирішувати найрізноманітніші завдання:

підвищити наочність навчання, забезпечити його диференціацію, полегшити контроль знань, розвивати пізнавальну активність учнів [1, с. 3].

Результати використання ІКТ на уроці: *підвищується інтерес до предмету, що вивчається; застосовується індивідуальний підхід; підвищується ступінь наочності при викладі навчального матеріалу; розвивається творчий потенціал дітей; з'являються можливості для моделювання навчального процесу; знижується стомлюваність учнів; скорочується час на опитування.*

Проблемно-пошукове навчання формує гармонійно розвинену творчу особистість, здатну логічно мислити, самостійно знаходити рішення в різних проблемних ситуаціях, систематизувати і накопичувати знання, робити самоаналіз, а також сприяє розвитку в учнів критичного мислення. Активно використовує технологію проблемного навчання на різних етапах уроку: на етапі актуалізації знань і фіксації труднощів в діяльності, при постановці навчального завдання, а також при побудові проєкту виходу зі скрути і рефлексії діяльності. Проблемні питання, поставлені перед учнями, спонукають їх до дії, навчають вмінню самостійно вирішувати проблеми, намічати план пошуку рішення. Крім того, проблемна ситуація на уроці привчає дітей до аналізу, креативному погляду на питання. Результатами використання даної технології є: *удосконалення вміння учнів обґрунтовувати свою позицію; виховання поваги до чужої точки зору; активізація пізнавальної діяльності учнів; збільшення кількості творчих робіт; вчитель не дає знання в готовому вигляді - діти відкривають їх самі.*

Мета використання тестових технологій – визначити ступінь засвоєння матеріалу учнями, виявляти рівень знань, умінь і навичок, активізувати роботу по засвоєнню навчального матеріалу, створювати ситуацію успіху, готувати до успішної здачі атестаційного іспиту у формі ДПА, ЗНО. На уроках активно використовую тестові завдання при організації самостійної роботи учнів у режимі самоконтролю, при повторенні навчального матеріалу на уроках історії для проведення залікових і підсумкових контрольних робіт, а також для здійснення систематичного індивідуального і групового контролю знань, отриманих на уроках [2, с. 4].

На своїх уроках використовуємо три форми роботи з тестами: колективну, групову та індивідуальну. У тестах застосовуємо різноманітні види завдань: завдання з вибором однозначної відповіді «так» і «ні» або з вибором одного з чотирьох запропонованих варіантів, з короткою відповіддю у вигляді одного-двох слів, завдання з вільним розгорнутою відповіддю. На уроках контролю застосовуємо різнорівневі тестові завдання.

Проєктна діяльність дозволяє найбільш повно розкрити і розвинути творчий потенціал особистості учня в процесі навчання. У результаті проєктної діяльності учні стають активними учасниками освітнього процесу, продукт їх творчої діяльності може мати наукову значущість і

бути предметом інновацій. Діти самі відкривають нові для них факти. Дана технологія робить навчальний процес більш повним, цікавим, насиченим і орієнтує учнів на самостійну роботу: індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного часу. Цей метод органічно поєднується з методом навчання у співпраці, проблемним і дослідницьким методом навчання.

Технологія інтеграції в освіті сприяє формуванню цілісної картини світу у дітей, розуміння зв'язків між явищами в природі, суспільстві і світі в цілому. Дана технологія розвиває цілеспрямованість, активність, гнучкість мислення і потенціал самих учнів, спонукає до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення і знаходженню причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, комунікативних здібностей. На уроках історії в якості дидактичного матеріалу пропонуємо фрагменти текстів художніх творів різних авторів, здійснюємо зв'язок з уроками літератури і мистецтва. Використання цієї технології розширює світогляд учнів, підвищує їх інтерес до предметів, а також формує бажання учнів поповнити багаж знань за межами матеріалу підручника.

Активні методи навчання: *«Галерея портретів»*, *«Знайди помилку»*, *«Поетична сторінка»*, *«Дерево бажань»*, *«Кластер»*, *«Мозковий штурм»*, *«Творча лабораторія»*, *«Мудра порада»*, *«Лист самому собі»*.

Диференційований підхід в навчанні якнайкраще сприяє здійсненню особистісного розвитку учнів. Основне завдання диференційованої організації навчальної діяльності полягає в розкритті індивідуальності. Диференційована організація навчальної діяльності враховує рівень розумового розвитку, психологічні особливості учнів, абстрактно-логічний тип мислення. До уваги також приймаються індивідуальні запити особистості, її можливості та інтереси в конкретній освітній галузі. Для підвищення ефективності уроку і вирішення перерахованих вище завдань застосовуються різні види диференційованого навчання: картки для корекції знань, різнорівневий роздатковий і дидактичний матеріал, в якому взято за основу поетапне, покрокове формування навчальних прийомів. Це дозволяє учням усувати наявні прогалини в знаннях і міцно засвоювати поточний навчальний матеріал. Особливим видом диференційованого навчання є домашня робота. Вона відбувається без безпосереднього керівництва вчителя. Тому потребує створення необхідних умов для її успішного виконання. Одна з головних умов – доступність домашньої роботи. Диференційований підхід до виконання домашнього завдання дозволяє кожному школяреві працювати в своєму оптимальному темпі, дає можливість справлятися із завданнями, вселяє впевненість у власні сили [3, с. 8].

Актуальними, практичними і цікавими є дистанційні освітні технології та технології електронного навчання, авторські онлайн-тренажери для перевірки знань учнів і фронтальної роботи, евристичні завдання для виконання в дистанційному режимі (на Гугл-класі, mett), вебінари на віртуальному майданчику Mirapolis дозволяють організувати дистанційне

навчання, проводити тестування, інтерактивні лекції для учнів і батьків, проводити індивідуальну роботу з учнями при підготовці до конкурсів, олімпіад, конференцій, а також під час дистанційного, або змішаного навчання [4, с. 29–34]. Застосування технології електронного навчання і дистанційних освітніх технологій (віртуальних уроків) продиктовано необхідністю інтерактивної взаємодії між викладачем і учнем, забезпечення учнів навчально-методичними матеріалами. Застосування інноваційних методик і сучасних освітніх технологій дозволило побачити позитивну динаміку. Це спостерігається і в участі учнів в різних олімпіадах, конференціях, творчих конкурсах, а також в результатах цієї участі.

Таким чином, застосування змішаного навчання дало нові можливості для реалізації потреб особистості в умовах турбулентності освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. 100 днів освіти. Про Концепцію нової української школи і нового вчителя // Завуч. – 2016. – №19. – С.4
3. Андрющенко Н. Дистанційне навчання: експерименти, напрацювання, перспективи / Н. Андрющенко // Освіта. – 2014. – № 10. – С. 8.
4. Богачков Ю. Дистанційне навчання школярів – можливості і проблеми / Ю. Богачков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 2. – С. 29-34.

УДК 373.091.12.27+94+34

Денисова Л. О.,
заступник директора з НВР,
учитель історії та правознавства
Білицької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 10
Добропільської міської ради, методист вищої категорії

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВСЕУКРАЇНСЬКИХ ТУРНІРІВ З ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА

Прийняття нового Закону України «Про освіту» продовжило основні вектори нової політики в системі освіти. Ключова ідея шкільної реформи полягає у тому, що школа має давати ті знання і формувати ті компетентності, які необхідні для життя людині ХХІ століття. Враховуючи те, що сучасна школа не дає необхідних знань, необхідних для життя, зміни повинні бути кардинальними і масштабними. Саме так ідеологи реформи оцінюють майбутній позитивний вплив від реалізації Концепції «Нової української школи». Однак заплановані темпи впровадження реформи дають мало підстав сподіватись, що сьгоднішні учні мають значні шанси відчувати позитивні зміни і стати носіями необхідних вже сьогодні компетентцій. Зокрема, йдеться про громадянську компетентність, формування якої – нагальна потреба сучасності [1]. Реалізація змістової

лінії «громадянська відповідальність» сприятиме формуванню активного члена громади, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями і почуттями відповідальності у власній поведінці [2].

Дослідник Ярослав Грицак стверджує: «Професійний історик не може мати впевненості в кінцевому успіху своїх зусиль, він добре розуміє, що в історії є щось таке, що уникає точності і узагальнень. Для нього взагалі є питання, наскільки історія є наукою... Натомість того сумніву й розгубленості не може бути на рівні викладання історії в школі» [3]. Віктор Шепель дає таке визначення: «технологія — це мистецтво, майстерність, вміння, сукупність методів обробки, зміни стану» [4].

Серед різноманітних форм роботи з обдарованими дітьми особливе місце посідають турніри юних істориків та юних правознавців. Вони мають оригінальний формат і дозволяють не лише виявити знання з предмета, але й формують вміння самостійно здійснювати науковий пошук, всебічно досліджувати проблему у різних джерелах інформації, співставляти точки зору науковців на шляхи її вирішення, навички співпраці в команді, де спільний результат перевищує результати зусиль окремих її членів.

Члени команд, які брали участь у обласних та Всеукраїнських етапах гри, набували безцінного досвіду проведення серйозної науково-пошукової роботи на підготовчому етапі, ведення наукових дискусій, вміння блискавично помічати суперечливість поглядів на проблему і вибудовувати лінію полеміки в ході самих турнірних боїв. За свідченнями учнів, турнір стає тією точкою відліку, з якою змінюється якість поглибленого вивчення історії чи правознавства: вони починають не лише відтворювати знання, набуті в ході співпраці з учителями, опрацювання законодавства, підручників, довідників, але й беруть на себе сміливість висловлювати власні наукові гіпотези, щодо досліджуваної проблеми та аргументовано доводити її. Члени команди, після закінчення школи стають активними учасниками студентських наукових товариств.

Що дає школярам цей турнір? По-перше, уміння працювати в команді; по-друге, навички роботи з історичною літературою і вміння складати доповідь; конструювання нового способу вирішення історичної задачі, розвиток критичного мислення; по-третє, освоєння дослідницьких методів; по-четверте, формування толерантності і вміння бачити раціональне зерно в різноманітних ситуаціях, здатність брати на себе відповідальність, формуючи лідерські якості; по-п'яте, уміння виступати публічно, відстоювати свою точку зору і порівнювати себе з іншими.

Всеукраїнські турніри юних істориків та правознавців – універсальний засіб для формування як предметних, так і ключових компетентностей учнів. Процес підготовки і участі в турнірі – два рівноправних етапи в роботі учителя-тренера, які дозволяють не лише формувати, але й вдосконалювати компетентність (наприклад, навчальну). Вся

робота у форматі підготовки та участі у ВТЮІ дозволяє пройти шлях від загальнокультурної до методологічної компетентності. Загальнокультурна компетентність – це рівень освіченості, достатній для самоосвіти, самопізнання, вирішення аксіологічних проблем: самостійних і обґрунтованих суджень про явища в різноманітних галузях культури, діалогу з представниками інших культур. Вищим рівнем компетентності є методологічна – це рівень освіченості, достатній для самостійного рішення світоглядних, дослідницьких, творчих задач теоретичного або прикладного характеру в різних галузях життєдіяльності.

ВТЮІ – це «жива» демократична гра, яка передбачає складні нестандартні ситуації, допомагає учням швидко шукати конструктивні рішення, миттєво аналізувати подану суперником інформацію і, як наслідок – гнучко будувати свою поведінку. Досвід показує, що в команді можуть ефективно співробітничати учні класів різного профілю та віку. Вони добре доповнюють один одного, маючи різноманітні уміння і навички, на основі творчого підходу. На цьому етапі можливе використання тренінгів технології «*Дебати*». Ця технологія – є ефективним засобом підготовки до ВТЮІ. Під дебатами розуміють чітко структурований та спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів спрямовують на переконання в своїй правоті третьої сторони, а не один одного. В даному випадку третьою стороною виступає учитель-тренер.

Претендентам на участь в команді пропонується *тренінг «Червона шапочка»*. Учні повинні довести, що в казці про Червону Шапочку винна сама дівчинка, або її батьки, або бабуся. Враховується декілька критеріїв: уміння аргументувати, відбивати контраргументи, красномовство, нестандартне мислення, переконливість, уміння триматись перед аудиторією (бажані глядачі). Варіантом такого тренінгу може бути обговорення теми «Уміння користуватися комп'ютером – це добре», тощо. При цьому спікер захисту говорить на захист позиції протягом 1 хвилини. Спікер спростування протягом 1 хвилини ставить запитання. Потім він має 1 хвилину для свого виступу. 1 спікер має 1 хвилину, щоб піддати сумніву позицію опозиції (спростування). Варто навчити учнів відстоювати у дебатах ту позицію, з якою вони не зовсім згодні. Це призводить до розуміння того, що багато проблем допускає дві протилежні позиції, кожна з яких має міцні аргументи на її підтримку.

Таким чином ми бачимо, що при підготовці до ВТЮІ формуються всі основні компетенції. А на останньому етапі, безпосередньо під час відбіркових, півфінальних та фінальних ігор проявляється компетентність продуктивної творчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 21.11.2020).
2. Навчальна програма «Історія України. 5–9 класи», затверджені наказом МОН

- України від 21.02.2019 №236. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/provnesennya-zmin-do-navchalnih-program-z-istoriyi-ukrayini-dlya-5-9-ta-10-11-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
3. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 року. Українська історична дидактика. – Київ : Генеза, 2000. – С.66.
 4. Щуркова Н. Е. Практикум по педагогической технологии. – Москва : Наука, 1998. С. 48.

УДК 373.5.091.12

Соколова Г. І.,
учитель суспільних дисциплін
Черкаської ЗОШ І–ІІ ст. Черкаської селищної ради Донецької області,
керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Донецького ОЦТК

РОЗВИТОК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬНО- ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ»

АБО «ЯК ПОКРАЩИТИ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС?» (ДУМКИ ВГОЛОС)

Зараз 2020 рік – рік нових змін та перетворень. Наша держава переживає складний період у своїй історії. Він пов'язаний із реформуванням багатьох сфер нашого життя, із швидким розвитком науково-технічного прогресу, із конфліктом на сході України, із неоголошеною війною Росії, з анексією Криму, економічними негараздами. Чи не загубимо ми в цих проблемах найголовніше – дитину, яка буде творити наше майбутнє, стане нашою опорою у майбутньому. Якою буде ця дитина залежить цілковито від нас: батьків, учителів, громадськості, представників ЗМІ, держави, армії. В цих умовах важливим є виховання дітей та молоді в дусі патріотизму, національної свідомості. Тому дана тема сьогодні є актуальною.

Сучасний освітній процес, розвиток професіоналізму вчителя у поєднанні з виховним процесом, особливо з національно-патріотичним вихованням, не повинен бути штучним, чимось зайвим у тілі нашого суспільства. Навпаки, вони повинні бути природними, живими, дієвими, такими, що можуть принести реальний результат – конкурентноздатну особистість, яка буде відповідальною за власні дії. Всі, хто розуміє цю перспективу, знає, що починати виховувати освічену особистість і національно свідомого громадянина потрібно із сім'ї, з підготовки та виховання батьків. Якщо ми зможемо навчити батьків бути відповідальними за процес сімейного виховання, ми зробимо половину справи. Сучасний освітній процес у школі теж змінюється. Актуальними є інтегровані змістовні лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я та безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність». Ці лінії відображають провідні соціально й особисто значущі ідеї, які розкриваються в процесі навчання та співвідносяться з ключовими компетентностями, які

спонукають учнів до певної поведінки у майбутньому.

Формування нової школи в нових історичних умовах в Україні є питанням номер один, оскільки від цього залежить майбутнє багатьох поколінь в цілому і держави в тому числі. Концепція розвитку освіти на 2015–2025 вимагає умотивованого учителя, який знає чого він хоче, може проявити себе як творча особистість, живе у вільному світі, де відсутня авторитарна політика. Він і є дороговказом в майбутнє для підростаючих поколінь.

Проаналізувавши офіційні документи та методичні рекомендації з цього питання ми поставили собі за мету під час підготовки до викладання в умовах Нової української школи, мотивувати, а не примушувати вчитися; заохочувати до навчання, тобто показати які є знання, важливість знань для людини

XXI століття; як корегувати і вчителю, і самому учню (які є суб'єктами освітнього процесу) свої знання, уміння та навички з метою ліпшого засвоєння інформації; допомагати тим, кому важко це вдається; підтримувати усіх за маленькі і великі досягнення; створювати умови для вільної особистості в сучасному світі; використовуючи потенціал міжнародного та національного правового поля; створювати клімат захищеності в процесі партнерських стосунків; зберігати здоров'я: фізичне, моральне, психологічне, соціальне; формувати вміння жити в полікультурному та глобалізованому світі, як рівноправний учасник в усіх сферах.

Робота має ґрунтуватися на основі таких принципів: рівність, практичність, безкоштовність, довіра до учителя, довіра до учня, добровільність і самостійність. Навчання повинно приносити і дітям і учителю задоволення, розуміння важливості того, що ми разом робимо і для чого ми це робимо, тобто створити ситуацію успіху для кожної окремої особистості. Тому, ми обрали наступні пріоритети: мислення, яке повинно спонукати до критичної оцінки дійсності, своїх дій, свого «Я»; свобода особистості, тобто виховання громадянськості та патріотизму тільки вільним індивідумом; комунікація між рівноправними комунікантами, як шлях до соціалізації.

Як учитель суспільних дисциплін, ми бачимо себе в ролі того, хто має допомогти дитині адаптуватися в сучасному світі: прагнемо здійснювати супровід під час освітнього процесу; допомогти визначитися у майбутньому; формувати стосунки на основі партнерства; сформувати навички необхідні для життя в мультикультурному та глобальному світі; допомогти дітям бути щасливими та самодостатніми. Вище наведений комплекс заходів буде сприяти формуванню компетентностей – динамічної комбінації знань, умінь і цінностей, які визначають здатність особистості успішно вирішувати життєві проблеми, проводити професійну та подальшу навчальну діяльність. Ми бачимо такі основні навички: необхідні для підготовки за фахом, необхідні для вирішення проблем, навички співробітництва, етичні та естетичні.

Впевненості у тому, що ти робиш, ніхто не навчить. Ця якість

народжується всередині тебе. Тому, наше головне завдання – бути поряд з тими, хто хоче цього навчитися, допомогти навчитися впевненості у собі та власних вчинках, допомогти побороти страх, допомогти усвідомити, що тільки соціальна справедливість є запорукою щастя.

Навчання в сучасній школі XXI століття і в Україні, і в будь-якій державі, буде успішним тільки тоді, коли буде пробуджена мотивація до навчання. Саме занурення в цей процес – екстраполяція, повинна бути легкою і невимушеною, природним, що не буде викликати відторгнення і супротиву. Це завдання, на нашу думку, досить важке, оскільки на його здійснення впливають зовнішні і внутрішні фактори. Сучасні навчальні програми перенасичені інформацією, яку необхідно опрацювати учням та ученицям, відділити упереджену інформацію від неупередженої, сформулювати власну точку зору, не потрапити під маніпулятивний тиск держави, ЗМІ, батьків, учителів. Необхідно учасникам переосмислити свої позиції, прагнення, плани на найближчу перспективу, якщо ми всі бажаємо жити у вільній державі.

У наступному 2021 році виповниться 30 років нашій незалежній Україні. За цей час виросло нове покоління в нових історичних реаліях. Яким будуть вони, та всі наступні наші нащадки, зараз залежить від нас. Ми – старше покоління, виховане в радянський час, в певній мірі залежні від радянського минулого. Ця залежність, як вірус, як мутація. Потрібне щеплення історичною правдою. Історія це не тільки факти та події, це в першу чергу, люди, їхні долі, емоції, співпереживання. Історія повинна вмійти червоніти за свої вчинки та вмійти їх визнавати. Нам потрібно самим весь час змінюватися, в тому плані, щоб бачити перед собою звичайну людину – дійову особу історії, а не тільки історичний процес. Потрібна така школа, де всі дійсно перетворюються на суб'єктів процесу.

В сучасних реаліях українська історична освіта дітей та молоді переживає процес переходу від трактування історичного минулого тільки з боку офіційної влади до гуманізації (людяності) історії для того, щоб сформулювати українську національну ідентичність молодого покоління. Хотілося б зауважити наступне: поняття «українська» включає в себе не тільки чисто етнічну українську складову, а «українська» це – полікультурна та поліконфесійна спільнота. Одним із шляхів у цьому процесі є (пере)осмислення минулого історичного процесу, в першу чергу, радянського минулого. Термін (пере)осмислення можна розкласти на два поняття: *пере* прочитання і осмислення, того, що відбулося. Це не переписування історичного минулого в угоду тій чи іншій владі – це об'єктивне відношення до минулого людей з різних ракурсів, з різних поглядів, з позиції різних людей на основі різних джерел.

У процесі формування національної ідентичності потрібно нам, дорослим (батькам, педагогам, громадським діячам, представникам органів влади), вчити дітей та молодь досліджувати історичний процес. Це можна здійснювати як в урочний, так і в позаурочний час через мережу гуртків історичного спрямування. Сьогодні МОН пропонує, досить багато різних

конкурсів пов'язаних з історичним минулим. Всі вони побудовані на дослідженні минулого, і, в першу чергу, конкретного регіону: свого села чи міста, конкретних подій, що відбулися на території даної місцевості. Критичне та креативне відношення до цієї діяльності і дасть нам, викладачам суспільних дисциплін, очікуваний результат: можливість сформувати особистість, яка себе ідентифікує з українською нацією та громадянином планети Земля.

Хотілося б викласти свої власні пропозиції, щодо покращення освітнього процесу, а саме стосовно розвитку мотивації до навчання та діяльності в суспільстві в дитинстві а потім у дорослому житті. Моральні ідоли сьогодення завтра перетворюються вміть на порох та пилюку. Ми не повинні виховувати ненависть і зневагу до інших тільки тому, що вони не такі як ми. Хотілося б щоб у нас – у вчителів було більше часу для розвитку мотивації дітей, більше часу для самовизначення та визначення власної мети. Можна вивільнити один день на тиждень від уроків для творчої діяльності. Це можуть бути практичні заняття з різних предметів, екскурсії та подорожі, спортивні заняття та змагання, підготовка до конкурсів, заняття в гуртках. Всі учасники такого процесу мають право вибрати таке заняття, яке їм більше всього до душі. Завдання ж учителя – допомогти дітям визначитися. Як організувати – це вже творчий процес, і залежить від креативності.

УДК 37.01/.09

*Кучерук І. М.,
учитель історії Бахмутської загальноосвітньої
школи І–ІІІ ступенів № 18 імені Дмитра Чернявського
Бахмутської міської ради Донецької області*

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ: ПРОФЕСІЙНІ ЗАВДАННЯ ТА АЛГОРИТМ ДІЙ В УМОВАХ НУШ

Сучасна школа живе і розвивається в динамічно змінюваному світі, який висуває вимоги до неї і потребує модернізації освіти, тому розвиток професіоналізму вчителя є одним з найважливіших завдань освіти сьогодні.

Актуальність теми визначається сучасною історичною освітою. Інтеграція ж України в загальноєвропейський простір потребує розроблення нових шляхів підвищення ефективності викладання історії з метою формування загальнокультурної компетентності здобувача освіти та активізації його навчально-пізнавальної діяльності [3]. Також, виникла необхідність у нових методах, формах навчання, застосуванні технологій критичного мислення, оскільки характерною ознакою цього процесу є самостійна пізнавальна діяльність учнів. Основна ідея полягає в реалізації необхідних умов для власного професійного зростання вчителя. Мотивація досягнення реалізується в успішності освітньої діяльності здобувачів освіти, у прагненні до поставлених цілей і виявленні наполегливості [4, 5].

Передовий досвід, методики та технології інноваційного навчання з новими підходами до сучасного уроку обґрунтовано у працях К. О. Баханова,

В. О. Мисана, О. І. Пометун, Г. Фреймана. Вони переконують, що розв'язання проблеми може розглядатися як один із плідних шляхів досягнення якісно нового рівня учнів, здатних до інтелектуально-духовного саморозвитку [5, 6].

Виходячи з вищезазначеного і спираючись на власний досвід, доцільно змоделювати алгоритм дій вчителя та його учнів:

по-перше, безперервне навчання вчителя, не лише отримання теоретичної і методичної інформації про нові вимоги, виклики, а й пошуки шляхів їх впровадження, активна участь у різноманітних заходах освітян (вебінарах, конференціях, курсах, методичних кав'ярнях тощо). Педагог повинен знайомитися з досвідом колег, пропонуючи для обговорення свої методичні знахідки. Тільки умотивований учитель, який чітко бачить мету, обирає шлях свободи творчості й розвивається професійно;

по-друге, система роботи викладача з активізації пізнавальної діяльності учнів повинна будуватись з урахуванням поступового і цілеспрямованого розвитку загальнокультурної компетентності учнів, розвитку їх мислення із застосуванням сучасних ІТ-технологій, форм, прийомів та методів дистанційного навчання з використанням освітніх онлайн-сервісів, тому *важливим є створення освітнього середовища*, яке включає:

- класи, групи, батьківську спільноту;
- інформаційні навчальні ресурси та вільний доступ до них учасників освітнього процесу (наприклад, ми створили сайт «Вивчаємо разом. Факти. Події. Люди», який містить навчальні матеріали з історії України, інформацію для практичних занять, власний YouTube канал для зберігання та подальшого використання якісної відео-бібліотеки та ін.);
- дієву систему освітніх онлайн-сервісів, яка необхідна для спільної роботи всіх учасників освітнього процесу (додатки Google, платформа Moodle, електронний зошит Linoit, електронна дошка Padlet, інтерактивні ресурси ThingLink, Piktochart, LearningApps);
- опанування вчителем та учнями новітніх ІТ-технологій для використання отриманих компетенцій протягом навчання та життя;
- забезпечення сучасними формами онлайн-комунікації, універсальними за доступністю програмними засобами, ресурсами, які максимально підходять для різних платформ (облаштування кабінету в школі, персональні комп'ютери, планшети, мобільні пристрої Apple, Android тощо);
- доброзичливу атмосферу, яка дозволяє здобувачу освіти займати не просто активну, але й ініціативну позицію в навчальному процесі: не просто "засвоїти" пропоновані вчителем (програмою, підручником) матеріал, але пізнати світ, вступаючи з ним в активний діалог, самому шукати і не зупинятися на знайденому, бути академічно доброзичливим,

формувати власні погляди на світ, пропустити через себе загальнолюдські цінності;

по-третє, розглядати методика викладання як науку, що підвищує ефективність навчання історії. Науковим критерієм оцінки вивчення історії є результати: якість і обсяг отриманих учнями знань, компетентностей, вироблення переконань, виховання моральних якостей, пробудження інтересів, загальнокультурний розвиток учнів тощо.

Найбільше число помилок під час викладання виникає з припущення, що учень засвоює все так, як розповідає і показує йому вчитель або подає книга. Якщо б так було насправді, то завдання методики обмежувалися б тільки відбором матеріалу для викладання і було б байдуже, якими засобами донести його до учнів. Але голова учня – не скринька, в яку можна вкласти готові знання, переконання і вміння. Вони не передаються у готовому вигляді, а формуються на основі сприйняття певної інформації та переробки її у свідомості учнів. Так, наприклад, практична робота № 2 до розділу 1 «Перша світова війна і Україна» за підручником О. І. Пометун пропонує учням пояснити ідею титульної сторінки розділу I та розробити свій варіант оформлення. Для додавання посилань на свої роботи ми використали спільну платформу Google, де учні не тільки презентували свої роботи, а й порівнювали і оцінювали інші. Це дало вчителю можливість побачити, які питання учні засвоїли найкраще, що запам'ятали, що їх схвилювало. Перший учень запам'ятав бойовий шлях УСС, другий – загальний перебіг подій, третій учень осмислив війну через долю людей (рис.1).

Рис.1 Титульні сторінки розділу підручника для 10 класу закладів загальної середньої освіти Пометун О. І., Гупан Н. М.

Практична робота формує патріотичні почуття та розвиває критичне мислення [7].

Четверте: творчому вирішенню професійних задач сприяє якісний відбір учителем ресурсів, технологій, форм, методів та прийомів для

створення умов активного партнерського обміну між викладачем і здобувачем освіти.

Саме тут ІТ-технології дають можливість усім учасникам освітнього процесу створювати власні веб-ресурси або використовувати інші на свій вибір. Наприклад, працюючи над проєктом на тему “Сто років боротьби за незалежність” учні 11-А класу обрали спільну роботу, учні 11-Б класу вирішили працювати індивідуально, при цьому останні знайшли новий онлайн-ресурс для презентації своїх проєктів – Piktochart. Найголовніше – робота спонукає учнів до дій (одні шукають причини, інші – можливості), а завдання учителя – поважати вибір учнів і стати для них як ментором, так і тьютором. При цьому обов’язково потрібно надавати учням рекомендації щодо використання ресурсів, послідовності виконання завдань, тобто бути фасилітатором. Щоб привчати дітей до академічної доброчесності, важливо завжди давати коректні посилання на джерела використаної інформації. Така освітня діяльність допоможе учням у майбутньому орієнтуватись в інформаційному просторі.

П’яте: завжди враховувати рівень класу та вікові особливості при викладанні навчального матеріалу. Наприклад, середня ланка із задоволенням працює з ресурсом LearningApps, старшокласники обирають Linoit, користуються пошуком на сайті з історії України, однак всі класи із зацікавленістю працюють за технологією вебквесту (матеріали розміщують на власному сайті або в Classroom), а також на онлайн-уроках.

Шосте: питання безпеки при роботі з онлайн ресурсами, освітніми платформами висвітлюю на сайті для ознайомлення учнями та батьками. Просвітницьку діяльність необхідно вести постійно, бо ще п’ять років тому саме батьки чинили опір впровадженню новітніх ІТ-технологій, а сьогодні, в умовах пандемії, виявилися готовими до нових викликів.

Отже, проаналізувавши всі виклики, доцільно зацентувати увагу на певному спектрі порад для вчителів, які продукують свою діяльність із навчання учнів в умовах НУШ (рис.2):

Рис.2 Поради для вчителів

Один із принципів Нової української школи – вчитися впродовж життя. Учителю, яке демонструє здатність навчатися новому – найкращий приклад для учнівства і джерело натхнення для розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL:

<https://www.pedrada.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu-2017>
(дата звернення 22.11.2020).

2. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <http://www.roippo.org.ua/activities/nova-ukra-nska-shkola/index.php/kontseptualn-zasadi-reformuvannya-seredno-shkoli/> (дата звернення 23.11.2020).
3. Концепція державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006-2010 роки // Освіта України. – 2006. – № 48 (741). – 30 червня. – С. 1–3.
4. Пометун О. І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті / О. І. Пометун // Історія в школах України. – 2007. – № 6. - С. 3 – 12.
5. Пометун О. І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії // О. І. Пометун / Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2012. – № 1, 2.
6. Баханов К. О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: Просвіта, 2002. – С. 108.
7. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Наук.ред., передм. О.І. Пометун. – Київ : Вид-во "Плеяди", 2006. – С. 220.
8. Щодо організації дистанційного навчання. Лист Міносвіти України від 02 листопада 2020 р. № 1/9-609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya> (дата звернення 25.11.2020).

УДК 373.091.12+94

Шинкаренко І. В.,

*учитель історії загальноосвітньої школи I-III ступенів №12
Покровської міської ради Донецької області, учитель-методист*

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВИВЧЕННІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ

У сучасній освіті домінуючими стали особистісно орієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи до навчання. До системи компетентностей зазвичай включають ключові, загальногалузеві та предметні компетентності [1, 6]. Предметні історичні компетентності та шляхи їх формування і будуть темою нашого дослідження.

Предметні компетентності набуваються учнями впродовж вивчення тієї чи іншої дисципліни. Предметна компетентність з історії складається з наступних предметних компетенцій - хронологічної, просторової, інформаційної, мовленнєвої (комунікативної, логічної, аксіологічної) [1]. Методисти звертають увагу на доцільність використання також і краєзнавчої складової курсу історії України у формуванні історичної предметної компетентності учнів [2].

Мета тез – дослідити умови використання краєзнавчої складової у формуванні предметних компетентностей з історії, відслідкувати, як формується ланцюжок: загальнонаціональна історія – краєзнавча складова курсу історії України – набуття учнями ключових та предметних компетентностей – умови для формування ціннісних орієнтацій та власного осмислення старшокласниками змісту історичного процесу. Автор реалізує мету, застосовуючи власні педагогічні нароби, адже розвиток професіоналізму вчителя – запорука успішного формування

загальнокультурної компетентності школярів в умовах НУШ.

Вивчення локальної історії – надзвичайно актуальна тема. Вона дає можливість учням на практиці зрозуміти, вивчити і сприйняти події загальнолюдської історії, відчути свою загальність і унікальність одночасно. Краєзнавча складова дозволяє більш ефективно реалізувати вимоги особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів у навчанні. Нарешті, краєзнавча складова – це історія конкретної людини, конкретного населеного пункту. Вона цікава і зрозуміла для дітей. Можливість знати свою родинну історію мотивує учнів до свідомої участі у виконанні краєзнавчих завдань і бажання робити свої перші відкриття. Отже, завдання вчителя історії – якомога більше наповнити краєзнавчим змістом процес набуття учнями будь-яких предметних компетенцій.

«Я, моє життя, життя моїх рідних, життя мого населеного пункту – це частина загальнонаціональної історії». Це гасло вчителя історії, з яким він іде на урок і воно відповідає особистісному підходу в навчанні. Ми намагаємося, щоб учні завдяки краєзнавчому матеріалу змогли «зануритися в історію», відчути себе учасниками історичного процесу і запам'ятати його найважливіші події. Для цього застосовується серія дослідницьких вправ, наприклад, «Плечики», «Мій день народження в історії XXI століття – один з днів в історії», складання синхроністичної таблиці «Події всесвітньої історії, історії України, історії моєї родини у відповідний період» (особливо зацікавлено ставляться учні до виконання двох останніх вправ, адже для їх виконання залучається родинна історія, артефакти, які зберігаються вдома). Використання таких вправ дозволяє учням не боятися дат, а синхронізувати їх, якби побачити плетіння окремих історичних ниток у єдиний килим людського життя.

В кабінеті історії завжди висить і дуже часто залучається в роботі краєзнавчий календар, підготовлений вчителем історії і групою краєзнавців. У різні роки його випуски присвячувалися історії Покровська, пам'яткам історії Покровського району, останній випуск залучає документальні фото місцевого фотографа Марка Залізняка, на яких відтворено події Першої і Другої світових війн, розкуркулення, Голодоморів та інше. Діти не лише вчать аналізувати документальні фото, а і допомагають добирати їх до наступного випуску.

Дослідження локальної історії учнями іноді приводить до маленьких відкриттів і висуває тему краєзнавчого дослідження в центр громадських інтересів населеного пункту. Наприклад, підготовка конкурсної роботи в рамках МАН Своєю Танцевою про перебування М. Леонтовича в нашому місті виявила існування декількох міфів про життя композитора (вони були спростовані дослідницею), а також дозволила створити новий екскурсійний маршрут «Покровськ музичний», яким вже зацікавилися співробітники історичного музею.

Один з дієвих прийомів використання краєзнавчої складової – використання краєзнавчих матеріалів на уроці і організація навчальної роботи з ними. Запрошення дослідників-краєзнавців на урок або робота з

краєзнавчим документом, перегляд сюжету місцевої телекомпанії з обговоренням або самостійно (Покровська ТК «Орбіта» створила цикл краєзнавчих випусків «Джерела»), знятий і представлений відеосюжет з краєзнавчої тематики, екскурсія рідним краєм або підготовка роботи з краєзнавчої тематики в МАН. Всі перелічені форми роботи можна назвати дослідницькими, їх об'єднує використання розвиваючих технологій. Спробуємо розглянути шляхи застосування краєзнавчої складової на прикладі уроку історії України в 10 класі «Масові репресії в Україні і в нашому краї в 30-і роки ХХ ст.», де відбувається знайомство з новою книгою, підготовленою колективом місцевих краєзнавців, «Покровський район: історія і сучасність» [3]. Для цього організується робота в мікрогрупах.

Група 1 – «Історики», група 2 – «Краєзнавці», група 3 – «Архіваріуси». Кожна група опрацьовує один і той же текст статті з представленої книги про репресії в нашому краї, але з різними завданнями і будує свою «Вежу репресій» за допомоги «цеглинок». Кожна цеглинка – це спеціальним чином зігнутий папірець, на яких робляться відповідні написи, цеглинки складаються одна на одну у вигляді вежі. В групі 1 кожна цеглинка – це назва категорії репресованих. Кожна цеглинка в групі 2 – назва форми репресій. Кожна цеглинка в групі 3 – кількість репресованих в різні роки і на різних підприємствах. Група 4 – «Теоретики» – готує «Двобій істориків» (використовуємо прийом «Діалог Сократа»). Як підсумок, два представники групи 4 дадуть свою оцінку репресіям в нашому краї – «Історик 30-х років» і «Неупереджений історик ХХІ століття». Кожний з них готує спіч до 10 речень на основі фактів із статті.

Вправа формує навички опрацювання краєзнавчої літератури за підказкою вчителя, аналізу краєзнавчої інформації, дозволяє ідентифікувати роль окремих жителів в історії населеного пункту (наприклад, гірничий інженер Казарінов), формулювати і висловлювати оціночно-емоційні судження щодо історичних подій і явищ, вправа розвиває комунікативні навички роботи в групах.

Як же краєзнавча складова сприяла формуванню предметних компетентностей на цьому уроці?

1. Використання краєзнавчої складової доводить учням, що локальна історія – частина загальнонаціональної історії, в ній віддзеркалюються загальнонаціональні процеси, наприклад, масові репресії в Донбасі мають свої хронологічні рамки, вони збігаються із загальнонаціональними, репресії тут відбувалися за загальними тенденціями, однак старшокласники знаходять і свої особливості – насамперед репресіям в Донбасі підлягали працівників шахт і промислових підприємств і це було продиктовано особливостями Донбасу як індустріального регіону у складі України.
2. Краєзнавча складова дозволяє більш ефективно формувати ключові і предметні компетенції. Наприклад, знання про хронологічні рамки масових репресій в Донбасі, про кількість репресованих і місця їх

поховання, про категорії репресованих (технічна інтелігенція, представники різних національностей, різних вікових категорій) стають у нагоді у формуванні хронологічної, просторової, аксіологічної, комунікативної та інших компетенцій.

3. Краєзнавча складова дозволяє учням побачити життя свідків епохи, дійових осіб, перейнятися трагізмом їхньої долі - репресованих людей, імена яких живуть у назвах вулиць, населених пунктів, клубів тощо.
4. Використання краєзнавчої складової створює сприятливі умови для формування ціннісних орієнтацій - учні усвідомлюють, що позасудова розправа неприпустима, засуджують насилля, знущання над особистістю, переслідування за політичними мотивами (на прикладі долі інженера Казарінова), усвідомлюють цінність людського життя.
6. Включення краєзнавчого компонента до навчального процесу залучає старшокласників до дослідження локальної історії, життя і діяльності окремих діячів, дослідження історії своєї родини тощо.

Отже, використання краєзнавчих матеріалів – доцільне і необхідне у формуванні предметних історичних компетентностей, у використанні на уроках історії і у позакласній роботі. Вони можуть бути різноманітними, як і форми роботи з ними. Професіоналізм вчителя полягає у їх пошуку, способі подання, мотивації і залученні до знайомства з ними своїх вихованців.

Список використаних джерел

1. Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*. 2007. №6. С.146-156.
2. Луніка О.В. Формування предметної компетентності учнів 7 класу шляхом реалізації краєзнавчої складової курсу історії України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Історія та географія"*. 2013. Вип. 48. С. 144-148.
3. Покровський район: історія і сучасність / Луковенко С.П. та ін. Львів, видавництво «Левада», 2017. 227 с.

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ (STEM) ОСВІТИ: РЕАЛІЇ, ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ, ІННОВАЦІЇ

УДК 373.5.016:51

Ніколаєва Т. Ю.,

*вчитель математики, Бахмутський навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа I–III ступенів №11 – багатoproфільний ліцей
Бахмутської міської ради Донецької області»*

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ З УСПІШНОГО ОВОЛОДІННЯ МАТЕМАТИЧНИМИ ЗНАННЯМИ ТА НАВИЧКАМИ, ЇХ ЗАСТОВУВАННЯ У СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Кожен, хто хоче мати затребувану й високооплачувану професію, пов'язану з інжинірингом чи ІТ, створенням чи аналізом великих даних, хто хоче навчитися мислити (незалежно від того, гуманітарій він чи технар), бути конкурентоспроможним, географічно універсальним і реалізуватися в житті, – повинен знати математику. І «Рік математики» – добра нагода поговорити про її популяризацію та про те, як перетворити цей предмет із «примусового» на улюблений»

Відсутність навчальної мотивації – це одна з найбільш актуальних проблем сьогодення. Адже нині діти перебувають у безмежному інформаційному просторі, який постійно пропонує їм щось нове. І часто воно може здаватися значно цікавішим, простішим та кориснішим за навчальний матеріал. Для того, щоб покращити ситуацію, необхідно шукати ефективні способи збереження навчальної мотивації. І їх, до речі, не так уже й мало.

Теорії мотивації розроблені та їх можна використовувати у школі (з огляду на специфіку роботи, звісно). Адже саме мотивація відіграє значну роль у досягненнях учнів та вчителів. Теорія мотивації витікає з необхідності будувати педагогічний процес таким чином, щоб його методика орієнтувалась на якомога глибше проникнення у внутрішній світ дитини, мала на меті пробуджувати і розвивати в ній здібності і нахили. Тому основним у педагогічному мистецтві вчителя є уміння спонукати, а не примушувати.

Для ефективності формування навичок і вмінь велике значення має те, як зрозуміли учні теоретичний матеріал і способи його застосування на практиці. Дослідження показують, що формування навичок і вмінь буває успішним, якщо учні добре усвідомлять теоретичний матеріал. До сприймання нового матеріалу треба готувати. Одним із головних факторів такої підготовки вчені вважають спонукання учнів до навчальної діяльності. «Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй знання і вміння, а й викликати в неї відповідну активність, пізнавальну й практичну. Важливим структурним елементом цієї активності є мотивація, в якій виявляється ставлення учня до навчання» (М.І. Алексєєва). У

психолого-педагогічній літературі під терміном «мотив» розуміється спонукання людини до діяльності. Мотивами можуть бути: почуття, знання, цікавість, а також почуття обов'язку й усвідомлення необхідності, які часом виникають всупереч їхньому бажанню.

При вивченні теоретичного матеріалу треба чітко визначити мету вивчення нового матеріалу, показати вихованцям перспективу праці. Якщо учень знає, чому він повинен навчитися, то всі його дії на уроці будуть більш цілеспрямованими і продуктивними.

Як метод мотивації всім учителям потрібно використовувати аналіз життєвих ситуацій. Цей метод безпосередньо мотивує навчання за рахунок максимально ймовірної конкретизації знань, тісного зв'язку з особистісною вагомістю для учня і його оточення.

Отже, мотив – це те, що спонукає людину до дії. Важливим, на мій погляд, є сам початок уроку, характер емоційного налаштування учнів на вивчення програмового матеріалу. Викликати в дитини бажання вивчати тему можна, якщо заціквити. Вчителю іноді складно придумати як «зачіпити» школярів темою уроку. Можна почати урок словами: «Я хочу здивувати вас...», «Я хочу вас зацікавити...», «Я хочу заінтригувати вас...». Але краще за все мати у своєму педагогічному арсеналі спеціальні прийоми, засоби, які викличуть зацікавленість навчальним матеріалом та бажанням його вивчити. Вони обумовлені різними ситуаціями, у тому числі й навчальним предметом. Хочу показати, як я використовую деякі з них у своїй практиці для учнів різних вікових категорій. Досить часто наша мотивація до діяльності - недостатня. Лінощі і звичка до байдужості призводять до загального зниження життєвого тону і байдужості навіть до цікавих занять. У таких випадках стимулювання необхідне. Тим більш, що часто початкове стимулювання спричиняє і формування необхідних мотивів, появу мотивації.

Стимул інтересу - надання можливості задоволення пізнавальних потреб.

Існує багато способів стимулювання пізнавального інтересу на уроках математики. Серед них можна виділити такі: 1) дидактичні ігри (ігри-змагання, математичні бої, ігри-естафети, лото, кросворди); 2) демонстрація зв'язків математики з іншими науками, природою, космосом; 3) використання елементів історії науки (історичні задачі, повідомлення біографій вчених, історичні екскурси і т. ін.); 4) цікаве подання навчального матеріалу (використання задач-жартів, задач, написаних у віршах, завдань на увагу, задач із цікавим змістом)

Важливими у процесі створення позитивного ставлення до вивчення математики є успіх та похвала. Успіх - головне джерело мотивації учня до вивчення математики. Похвала - це не що інше, як один із видів нагороди, що підвищує почуття гідності і може подіяти як позитивний імпульс для нового успіху.

Упродовж вивчення будь-якої з тем шкільного курсу математики неможливо обійтись без задач прикладного змісту. Прикладними задачами

в математиці називають ті, умови яких містять нематематичні поняття. Використання прикладних задач спрямоване на формування у школярів системи знань, умінь і навичок, робота з якими розвиває вміння осмислювати зміст понять та застосовувати здобуті знання на практиці, аналізувати результати, робити відповідні узагальнення, порівняння, висновки, розширює кругозір учнів. Задачі практичного змісту зумовлюють потребу у вивченні теоретичного матеріалу, свідчать, що математичні абстракції виникають із реального життя. Вони зацікавлюють розв'язуванням, допомагають висвітлювати міжпредметні зв'язки, які, у свою чергу, зумовлюють поглиблене і розширене сприйняття учнями фактів, свідоме засвоєння теорії, формування цілісної картини природи та світу.

Проте використовувати тільки мотиви пізнавального інтересу - недостатньо. Особливо важливо, щоб учителі школи розвивали в учнів мотиви обов'язку і відповідальності у навчанні. У цьому разі вони намагатимуться перемогти всі ймовірні труднощі, відчуватимуть радість від цих перемог.

Отже, спираючись на сказане, узагальнимо способи та методи стимулювання й мотивації інтересу до навчання математики в учнів:

- при навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення учнів;
- інтерес і радість мають бути основними переживаннями школяра у процесі навчання;
- змінювати методи і прийоми навчання, не боятися експериментувати;
- включення учнів у колективну діяльність;
- гра є потужним стимулом інтересу до навчання;
- незвичайна форма подання матеріалу;
- могутній стимул у навчанні «Вийшло!», що сприяє зростанню впевненості в собі;
- треба відзначати досягнення учня, помічаючи всі його позитивні зрушення;
- не карати за невдачу, невдача сама по собі є покаранням;
- по можливості намагатися на уроці частіше звертатися до кожного учня, здійснюючи постійний «зворотний зв'язок»;
- старатися, коли це можливо, інтегрувати знання, пов'язуючи теми свого предмету з іншими навчальними дисциплінами;
- важливий на уроці позитивний емоційний настрій через створення доброзичливої атмосфери довіри і співробітництва, яскраву й емоційну мову вчителя;
- рефлексія, через оцінку власної діяльності і діяльності інших.

Ми прийшли до висновку, що мотивація навчання математиці - це система пізнавальних мотивів, тобто сукупність, комплекс усіх спонукань до знань, допитливості, пізнавальної потреби, навчальної діяльності, зацікавленості до наукового пізнання та пошуку істини. Учителі математики повинні формувати в учнів глибокі мотиви навчання,

створюючи для цього відповідні умови на уроках. Але цей процес розрахований на творчість учителя, який ціле життя працюватиме для того, щоб навчання було ефективним і плідним, стало радістю і задоволенням кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. - Київ, 2002
2. Єгорова Л.І. Створення ситуації успіху на уроці // Математика в школі. 1996. № 6.
3. Десять запитань від учителів математики і як PISA може допомогти відповісти на них / перекл. з англ. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 82 с.

УДК 373.5.016:53]:001.895

Морозова Р. С.,
учитель фізики

*Часовоярської загальноосвітньої школи I–III ступенів №15
Бахмутської районної ради Донецької області*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Нині, в умовах пандемії, загальноосвітні навчальні заклади зазнають чималі труднощі, пов'язані з навчанням дітей у дистанційному та змішаному форматі. Його ефективність передбачає дотримання всіх, притаманних очному навчання атрибутів, таких як групові дискусії, колективне обговорення пройденого матеріалу, живе спілкування тощо.

Поряд з цим, якість надання освітніх послуг в умовах запровадженого змішаного та дистанційного навчання в школах України залежить від якості інтернету, цифрових навичок вчителя та школярів, наявності у них технічних засобів та ін. Так, відомо, що є чимало серверів, які може застосовувати вчитель для здійснення дистанційного навчання. Але ефективність таких засобів навчання залежить від доступності широкому загалу учнівської аудиторії та можливості учнів опанувати роботу на цих серверах.

Для забезпечення повноцінного освітнього процесу на відстані, окрім технічного інструментарію, вчителю необхідно володіти низкою професійних та особистих компетентностей, які дозволяють зацікавити й організувати учнів на початковому етапі і втримати їхню увагу аж до завершального. У цьому можуть допомогти елементи STEM-освіти.

Наведемо приклади застосування STEM-технології на уроках фізики під час дистанційного навчання. Так, у 10-му класі при вивченні теми «Будова та властивості твердих тіл. Анізотропія кристалів. Рідкі кристали» учням було запропоновано опанування та робота з інтерактивною стіною «Padlet». Дана стіна дозволяє всім учням класу стати учасниками творчого освітнього

процесу; надає можливість запропонувати свої завдання та виконувати їх за допомогою інтерактивних посилань під час вивчення нового навчального матеріалу; сприяє формуванню практичних навиків, необхідних для проєктної діяльності та дає можливість висловлювати свої коментарі.

Так, при ознайомленні учнів з моделями кристалевих ґраток інтерактивна стіна «Padlet», спираючись на інтегрування з математикою, дає можливість візуалізувати навчальний матеріал (рис.1, рис. 2).

Поряд з цим вивчення теми «Будова та властивості твердих тіл. Анізотропія кристалів. Рідкі кристали» доцільно супроводити переглядом презентації на Youtube (<https://www.youtube.com/watch?v=Vi18wA9blpU>), яка сприятиме ознайомленню дітей з поняттям «Рідкі кристали, їх види, використання».

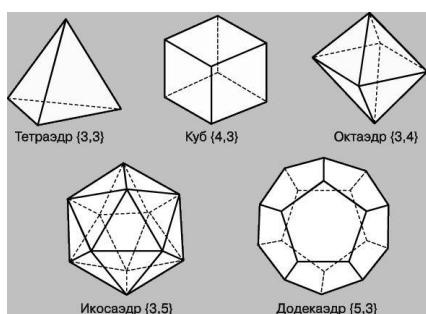

Рис.1 «Симетрія в кристалах»

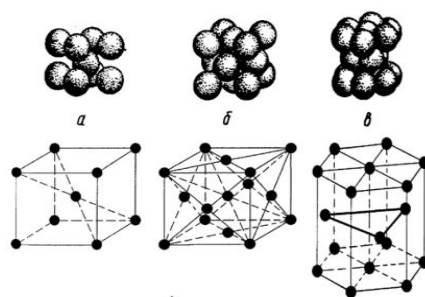

Рис.2 «Види кристалевих ґраток»

Одним із засобів актуалізації освітньої діяльності під час роботи з інтерактивною стіною «Padlet» може бути тестування на сервері <https://onlinetestpad.com>.

Формуванню практичних навичок, які є необхідною складовою проєктної діяльності, сприятиме відео, що ознайомлює з технологією вирощування кристалів в домашніх умовах (nshliferules.com.ua/i-poradi/yak-virostiti-kristal-soli-ta-vodi-v-domashnih-umovah-pokrokovaya-instruktsiya-z-foto-i-video.html).

Однією з доцільних форм систематизації знань учнів та візуалізації результатів її проєктної діяльності може бути побудова ментальної карти за допомогою програми mindomo (<https://www.mindomo.com/ru/mindmap/mind-map>).

Уваги заслуговує і досвід організації навчальної діяльності учнів з інтерактивною дошкою Linoit та інфографікою Canva, які дають можливість інтегрувати такі навчальні предмети як математика, фізика та астрономія. Яскравим прикладом використання інфографіки Canva є опанування теми «Вода», що інтегрує знання учнів з фізики, хімії, географії та біології.

Перевагами застосування таких інтерактивних дошок та інтерактивних плакатів є : можливість інтегрування предметів природничого циклу; організація спільної роботи учнів із різним контентом; збереження результатів роботи; додавання документів різних форматів; безкоштовні сервіси; немає обмежень у кількості створюваних сторінок.

Під час дистанційної форми навчання використання інтерактивних дошок (стін) допомагають зробити цілеспрямовані змістовні інтегровані

уроки, встановлюють міцні зв'язки між навчальними дисциплінами, вносять новизну в традиційну систему навчання, допомагають учням зрозуміти важливість вивчення основ наук як єдиної системи знань. Інтегровані уроки роблять навчальний процес цікавим, а їх проведення є необхідним для цілісного сприйняття світу та осмислення явищ навколишньої дійсності учнями. Необмежено можливості інтегрування уроків фізики та біології. Так, наприклад, багато рослин і тварин мають дивну властивість – прогнозувати зміни погоди, віщувати різні природні явища: землетруси, грози, виверження вулканів. Отже, живі барометри, компаси, сейсмографи – це цікавий матеріал для інтеграції фізики з біологією. Застосування інтерактивних дошок «Padlet» «Linoit», інфографіки Canva допомагає побудувати учням «карту знань» (ментальну карту), розмістити «хмари тегів», виконати вікторину та тестові завдання. Користування сервером Learning Apps може бути застосовано для актуалізації знань під час виконання вікторини та тестових завдань.

Таким чином, використання елементів STEM-освіти під час дистанційного навчання – це прекрасна можливість навчити учнів мислити та знаходити необхідну інформацію, вирішувати складні завдання, приймати рішення, створювати ідеї та втілювати їх в життя, презентувати результати власних досліджень, спираючись на організовану співпрацю вчителя з учнями за допомогою інтерактивних дошок «Padlet», «Linoit» та інфографіки Canva.

Список використаних джерел

1. Антикуз О. В. Навчальні проекти з фізики. 7-9 класи. Х. : Вид. група «Основа», 2018. 128 с.
2. Васильєва Д. В., Василюк Н. І. Збірник задач з математики 5-9 класи : Наскрізнi лiнii компетентностей та їх реалізація. К. : Вид. дiм. «Освіта», 2017. 112 с.
3. Васильєва Д. В. Математика. 5 клас : Розробки уроків та методичні рекомендації. Розвиток дослідницьких навичок. К. : Вид. дiм «Освіта», 2017. 48 с.

УДК 37.013.3:34

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-13

Кітова О. А.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін
та методики їх викладання Донецького ОБЛІППО
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8946-8763>

НОРМАТИВНЕ ОБГРУНТУВАННЯ STEM-ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Орієнтація на європейські стандарти життя, задоволення потреб розвитку економіки та забезпечення конкурентоспроможності нашої держави супроводжуються інноваціями в усіх сферах діяльності суспільства. Його стрімка технологізація та наповнення “цифровими”

продуктами вимагає підготовки творчих і креативних програмістів, ІТ-фахівців, інженерів та обумовлює зміни в системі освіти.

Звертаючи увагу на те, що центральне місце в системі освіти належить школі в 2016р. було прийнято концепцію Нової української школи, яка стала підґрунтям її реформування орієнтованого на формування в учнів компетентностей, що сприятимуть вмінню навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти різними сучасними вміннями [1].

Враховуючи те, що перед системою освіти постало завдання генерування нових ідей і знань, створення нових технологій, розв'язання проблем, яких можливо досягнути шляхом впровадження проблемного навчання, створення на заняттях проблемних ситуацій для самостійного здобуття необхідних знань у процесі їх вирішення, одним з пріоритетів розвитку системи освіти стала природничо-математична (STEM) освіта.

Розуміючи сучасну потребу популяризації науково-технічних, математичних та інженерних професій, необхідність формування у школярів компетентностей логічного і математичного мислення та наукового розуміння природи і сучасних технологій, т.в.о. міністра освіти і науки С. Шкарлетом зазначено, що запровадження STEM-освіти не тільки дозволить вчителям наочніше пояснювати необхідний матеріал, а й допоможе учням ще зі шкільної парти вчитися критичному мисленню та вдало комбінувати отримані знання для вирішення реальних життєвих ситуацій [2].

STEM (S - science, T - technology – E-engineering – M-mathematics). Згідно з педагогічними джерелами акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics) [3]. Це система природничої і математичної освітніх галузей, яка має на меті розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей [2].

Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології, які використовують навіть при вивченні творчих, мистецьких дисциплін.

STEM-освіту запропоновано розуміти і як низку чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять [3].

В ухваленій кабінетом Міністрів України Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) її визначено як цілісну систему природничої і математичної освітніх галузей, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з

використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності [4].

В документі зазначено, що STEM-освіта має базуватися на трансдисциплінарному підході до навчання, практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем та їхнього використання у професійній діяльності, а її реалізація сприятиме формуванню новітніх компетентностей громадян, підготовці фахівців нової генерації, здатних до засвоєння знань і розроблення та використання новітніх технологій.

Базисом прийняття концепції розвитку STEM-освіти були Резолюції, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН, програмні документи Міжнародного бюро з питань освіти ЮНЕСКО, Звіти Європейського Парламенту та ряд інших нормативних актів з проблем освіти. Нормативно-правовими підставами для впровадження і розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) в Україні стали закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про повну загальну середню освіту”, “Про позашкільну освіту”, “Про професійну (професійно-технічну) освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про інноваційну діяльність”, “Про культуру”, Державний стандарт базової середньої освіти та ін.

Відповідно до Концепції розвиток STEM-освіти може бути забезпечений на таких рівнях: початковому – дошкільна, позашкільна, початкова освіта; базовому – базова середня, позашкільна освіта; профільному – профільна середня, позашкільна, професійна (професійно-технічна) освіта; вищому/професійному – вища освіта [4].

В концепції зазначено, що однією із системних складових формування змісту природничо-математичної освіти (STEM-освіти) є трансфер знань, який забезпечує впровадження досягнень наукової сфери в освітній процес. Це сприятиме вирішенню основних завдань поставлених перед STEM-освітою, що спрямовані на:

- формування навичок розв'язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення, креативних якостей та когнітивної гнучкості, організаційних та комунікаційних здібностей, вміння оцінювати проблеми та приймати рішення, готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією, фінансової грамотності, цілісного наукового світогляду, ціннісних орієнтирів, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей і математичної та природничої грамотності;
- всебічний розвиток особистості шляхом виявлення її нахилів і здібностей;
- оволодіння засобами пізнавальної та практичної діяльності;
- виховання особистості, яка прагне до здобуття освіти упродовж життя, формування вмінь практичного і творчого застосування здобутих

знань [4].

Як зазначено в Концепції, навчальні методики та навчальні програми STEM-освіти мають бути спрямовані на формування компетентностей, актуальних на ринку праці. Зокрема, це критичне, інженерне і алгоритмічне мислення, навички оброблення інформації й аналізу даних, цифрова грамотність, креативні навички та інноваційність, технологічні навички та навички комунікації.

Для забезпечення науково-методичної підтримки природничо-математичної освіти (STEM-освіти) важливе значення має розроблення інтегрованих навчальних програм для всіх типів закладів освіти та викладання спеціальних курсів, факультативів, організації роботи гуртків з робототехніки, інженерії, природничих та аграрних дисциплін, сучасних наукових напрямів, новітніх технологій з урахуванням кращого національного та міжнародного досвіду.

При цьому, невід'ємною складовою природничо-математичної освіти (STEM-освіти) є мережа STEM-центрів/лабораторій (у тому числі віртуальних).

Враховуючи те, що реалізація ідей STEM-освіти в Україні передбачає оновлення існуючої матеріально-технічної бази, відповідності засобів навчання та обладнання вимогам новітніх освітніх технологій і методів навчання, Міністерством освіти і науки України затверджено «Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» (наказ МОН № 574 від 29.04.2020 р.). Цей Типовий перелік визначає вимоги до засобів навчання та обладнання, якими можуть бути обладнані навчальні кабінети біології, географії, математики, фізики, хімії і STEM-лабораторії державних і комунальних закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти [5].

Відповідно концепції природничо-математична освіта (STEM-освіта) в Україні може реалізуватися через усі види освіти, а саме: формальну, неформальну, інформальну (на онлайн-платформах, у STEM-центрах/лабораторях (у тому числі віртуальних), шляхом проведення екскурсій, квестів, турнірів, конкурсів, олімпіад, фестивалів, практикумів, заходів, під час яких спеціалісти в галузі розроблення програмного забезпечення працюють над розв'язанням певної проблеми, створенням нових комп'ютерних програм).

Отже, реалізація Концепції розвитку STEM-освіти (природничо-математичної освіти) сприятиме інноваційності у сфері освіти, підвищенню рівня заінтересованості здобувачів освіти у вивченні предметів природничої, технологічної та математичної освітніх галузей, наслідком якої має стати популяризація науково-технічних та інженерних професій, соціальна самовизначеність і готовність учнів до усвідомленого вибору майбутньої професії.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/>

- media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 21.05.2020).
2. Уряд ухвалив концепцію розвитку stem-освіти до 2027 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-uhvaliv-koncepciyu-rozvitku-stem-osviti-do-2027-roku>
 3. STEM–освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
 4. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>.
 5. Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-20#Text>.

УДК 373.5.016:502/504]:37.091.31

*Гундарева Г. В.,
завідувачка відділу природничих дисциплін Донецького ОБЛІППО
Саматова О. В.,
учитель географії, біології та екології Лицею №4 «Успіх» м. Краматорська
Дахова О. І.,
учитель фізики та астрономії Лицею №4 «Успіх» м. Краматорська*

ЕКОЛОГІЧНИЙ STEM-ПРОЄКТ ЯК БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

У процесі навчання екології найбільш оптимальними є міждисциплінарний і заснований на інтересах підхід до природничих наук та технологій.

Екологія – наука про природу, тому розмовляти з природою потрібно її мовою. Ми намагаємося наблизити науку, щоб забезпечити високу якість викладання природничих дисциплін.

Основна мета екології – впровадити в школах новий міждисциплінарний, спільний спосіб роботи і мислення, заснований на дослідженнях і практиках, підкреслених в програмі "Нової Української школи". Сучасні тренди в освіті сприяють побудові ефективного навчального середовища і формуванню екологічної компетентності учнів.

STEM-проекти спрямовані на підвищення радості інновацій та навчання через кордони предмета. Це також підтримує інтерес до науки, техніки і математики за допомогою творчих методів роботи і контекстів, які учні знаходять захоплюючими.

Освітні STEM-технології були розроблені для того, щоб вирішити проблему роз'єднаності, незв'язності між собою різних наукових дисциплін. Метапредметність освіти дозволяє забезпечити формування цілісної картини світу у свідомості дитини. Завдяки цим технологіям у здобувачів освіти формується підхід до досліджуваного предмета або явища, як до системи знань про світ, вираженому в числах і фігурах (математика), у речовинах (хімія), тілах і полях (фізика), художніх образах (література, музика, образотворче мистецтво). Введення STEM-підходу в навчально-виховний процес дозволяє поступово, без революційних реформ

спрямувати освіту назустріч новим потребам суспільства.

Якщо у великих містах діти все ж мають можливість побачити науку такою, як вона є і зацікавитися нею під час наукових та мейкерських фестивалів, відвідуючи воркшопи та гуртки або завітавши до музею науки, то в маленьких містах та селах все обмежується шкільною програмою. Тож можемо говорити про проблему загальної конкурентоспроможності випускників.

Але найважливіше те, що зростання в середовищі, в якому дитина не може розвивати свій потенціал, або навіть спробувати себе в чомусь новому загрожує тим, що вона втратить можливість побудувати те життя, яке могла б за інших, більш сприятливих умов.

Ми прагнемо, щоб доторкнулися до світу науки, математики, інженерінга, технології змогла кожна дитина. Тому активно впроваджуємо у практику викладання дисциплін природничого циклу інтегровані STEM-проекти.

STEM-проект «ШКОЛА ІНЖЕНЕРІНГУ» – це можливість для вчителів перетворити школу на один тиждень на мейкерські та дослідницькі лабораторії, щоб зацікавити учнів наукою і дати їм поштовх до розвитку власного інженерного потенціалу.

З урахуванням плану проведення інженерного тижня вчителі-предметники внесли зміни у свої календарно-тематичні плани. Протягом тижня були проведені засідання методичних об'єднань щодо визначення мети, змісту, оформлення, підбору матеріалів до уроків, розроблені рекомендації. Обговорення нових технологій проведення уроків учителями різних кафедр ліцею дало можливість знайти нові цікаві ідеї представлення поняття «Інженерінг», нові способи зацікавити учнів дослідженням обраного поняття, здивувати несподіваними паралелями і порівняннями. Кожен учитель цього дня на своєму уроці звернув увагу дітей на впорядкованість простору, який нас оточує, на закони Всесвіту, що створюють гармонію усередині людини і навколо неї, на важливість вивчення цих законів та використання їх в інженерній праці.

Звичайно, один лише захід не зробить із вихованців дослідників, але ми сподіваємося, що така форма навчання підштовхне їх до пошуку: нової інформації; проблем, які будуть впливати і досліджувати які їм буде цікаво; можливостей, які допоможуть розвинути свої здібності. Цікавість – це те, що нам хочеться в одних учнів пробудити, а іншим допомогти її задовольнити.

Так, у процесі підготовки та проведення такого тижня у учня 9 класу народилась ідея створення екологічного STEM-проекту «Удосконалення збору та переробки полімерних відходів у містах», роботу над яким координували учителі Ліцею №4 «Успіх» Краматорської міської ради Дахова Олена і Саматова Олена. Результатом проекту є створення спеціального пристрою для ущільнення полімерних відходів шляхом їх нагрівання до температури розм'якшення та пресування, що дає змогу використання нового підходу, який комбінує у собі розділення відходів та

їх ущільнення для більш ефективного збору та транспортування. Було розроблено конструкцію пристрою, креслення та перелік необхідних компонентів. Проект виконаний в рамках підходів STEM-освіти: учень, працюючи над проектом під керівництвом учителів використав елементи винахідницької, інженерно-проектної, дослідницької діяльності.

З позиції освітньої, виховної, з урахуванням ефекту спадкоємності поколінь, результат цього дня був просто неоціненним. Спільна підготовка інженерних робіт, привід для співтворчості дітей і батьків, спілкування малюків і старшокласників, освоєння ними ролі наукових дослідників і експертів - все, що вмістили в себе ці незвичайні шкільні дні, надовго залишиться для дітей прикладом можливостей натхненної спільної діяльності.

Настає час, коли учні максимально фокусуються на своєму майбутньому. Ставлять собі питання: чим зайнятися в житті, як обрати професію, чи буде вона затребувана через 5–10 років? До якого закладу освіти вступати? Актуальною буде класична чи онлайн-освіта? Український чи закордонний ВНЗ, а може стартап? Принаймні ми сподіваємося, що учні ставлять собі всі ці та багато інших запитань. Щоб допомогти здобувачам освіти знайти відповіді на частину з цих запитань, а також зрозуміти, чи готові вони принаймні спробувати пов'язати своє майбутнє з інженерією, ми запросили до фінального дня-виставки мейкерських робіт представників ВНЗ нашого міста, яких просили підготувати локації та супровід наробок студентів та викладачів за темою інженерінга.

Інноваційний та захоплюючий спосіб вивчення та закріплення учнівських знань – мініпроекти. Вони, як і повноформатні проекти, мають дослідницьке, проблемне та творче спрямування, а також сприяють усебічному розвитку школяра, формують його комунікабельність, аналітичне і стратегічне мислення. У минулому нас багато що може роз'єднувати. В оцінці минулого легко знайти привід для розбрату. Сьогодні як ніколи важливо перемістити фокус своєї уваги в Майбутнє: нове, що об'єднує, яке будемо ми самі.

Тяга до науки прибирає темні плями, неясності, проливає світло, стирає привід для розбіжностей. Радість розуміння наукових закономірностей надає осмисленість вибору напрямку руху, зміцнює віру у власні сили.

Істинне знання - це не набір наукової інформації, це її застосування в житті і для Життя. Істинне Знання отримується спільно і дбайливо передається далі - наступним. Щоб процес Творіння Нового був можливим, потрібна Наука, потрібний Інтелект, потрібна така Школа, яка запалює Зірки.

ВИСНОВКИ: STEM-технології дозволяють підвищити якість предметної роботи і зробити її реально змістовною, пов'язати з живою роботою мислення і ефективною комунікацією. Екологічні проекти – це результативний крок у напрямку формування цілісності загальнокультурного, особистісного і пізнавального розвитку дитини,

забезпечення наступності всіх ступенів освітнього процесу. Проекти дають дітям та підліткам можливість показати свій досвід та скористатися власними інтересами та творчістю. Форма і теми проектів можуть бути різноманітними. Нам хочеться наповнити експериментуванням та майструванням весь рік!

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII).
2. Концепція «Нова українська школа».
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти).
4. Наказ МОН від 17.05.2017 № 708 “Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: “Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)” на 2017-2021 роки”.
5. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., С. В. Бекетова. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності. К.: ВГ «Основа», 2018. 120 с.
6. Коршунова О. В. STEM-освіта. Професійний розвиток педагога : збірник спецкурсів / О. В. Коршунова, Н. І. Гущина, І. П. Василяшко, О. О. Патрикеева. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. 80 с.
7. Косогова О.О. Метод проектів у практиці сучасної школи. Харків: Видавництво «Ранок», 2011. 144 с.
8. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод, посібник. К.: А.С.К., 2004.192 с.
9. Шарко В. Д. Сучасний урок. К.: 2006. 224 с.

УДК 373.3/5.091.313

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-14

Шабанов В. І.,

канд. біол. наук, доцент, завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання Донецького ОБЛІППО
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7117-7645>

Гундарева Г. В.,

завідувачка відділу природничих дисциплін Донецького ОБЛІППО
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5342-3988>

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ У ФОРМАТІ STEM-ОСВІТИ

Шкільна освіта перебуває на етапі кардинальних змін. Головним завданням процесу реформування системи освіти згідно Концепції «Нова українська школа» [2] та Закону України «Про освіту» [1] визначено формування компетентнісно-розвинутої особистості, здатної критично мислити, самостійно вчитись, всебічно збагачуватись знаннями, об'єктивно оцінювати власні можливості, а також орієнтуватись у сучасному інформаційно-цифровому середовищі. Підвищення рівня та якості знань, формування сучасних навичок та компетентностей, навчання оперувати інформацією (пошук, аналіз, синтез), індивідуальні програми

навчання, підготовка до професій майбутнього та водночас цікаве і захопливе навчання є головними завданнями нової української школи.

Відповідно до Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) [3] одним із дієвих сучасних інструментів інноваційного підходу у навчанні сьогодні є система навчання STEM, завдяки якій діти розвивають логічне, системне та критичне мислення, технічну грамотність, навчаються вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, дослідниками, винахідниками, творцями.

Сучасні школярі будуть опановувати нові STEM-професії – професії пов'язані з необхідністю поєднання наукових знань, технічної, інженерної, дизайнерської та математичної компетентностей. Отже, сучасна освіта має швидко адаптуватися до потреб економіки і надавати учням такі знання й навички, які у майбутньому допоможуть їм стати конкурентоспроможними фахівцями. Для досягнення успіху у майбутньому також важливо розвивати такі здібності, які недоступні роботам: уяву, креативність, ініціативність та лідерство.

Для реалізації програми впровадження STEM-освіти на початку навчального року слід провести моніторинг або SWOT-аналіз, який є невід'ємним компонентом стратегічного планування впровадження STEM-освіти у навчальному закладі. Мета – виявити сильні та слабкі сторони, проаналізувати наявність технічних та HR-ресурсів (англ., *Human resources* – людські ресурси), дізнатися запити замовників освітніх послуг: батьків та учнів для вибору найбільш сприятливої моделі та напряму впровадження STEM-освіти у закладі.

Для забезпечення методичної підтримки впровадження STEM-освіти особливе значення має розробка для всіх типів навчальних закладів інтегрованих навчальних програм спецкурсів, факультативів, гуртків з робототехніки, інженерії, новітніх технологій тощо. З методичними рекомендаціями щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти від ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» можна ознайомитись на сайті установи [4].

STEM-програми розробляються за такими основними напрямами: інтегровані, міжпредметні навчальні програми, робототехніка та інженерні розробки, 3D-моделювання, винахідництво, дослідження, хімічні технології тощо. Реалізація STEM-підходів може відбуватися як на уроках, так і в позаурочний час через систему впровадження проектних технологій, інтегрованих уроків, міждисциплінарних заходів, дослідницьких методик навчання та мейкерство (англ. *make.* – зробити, створити. Мейкерство – використання міксу цифрових та ремісних навичок для створення винаходу).

Проекти. Робота за методом проєктів – це відносно високий рівень складності педагогічної діяльності. Проєктний метод активізує пізнавальні здібності, розкриває творчі можливості, враховує інтереси учня. Ця форма роботи забезпечує облік індивідуальних особливостей учнів, відкриває великі можливості для виникнення групової, пізнавальної діяльності.

Наприклад, учителі Краматорської ЗОШ №8 організували учнів до роботи над інтегрованим проектом з української мови, де діти побачили світові вежі за допомогою додатку доповненої реальності. У конкурсі проектів від International LUMA StarT Education Award 2019 (Фінляндія) у номінації «Найкраща вчительська практика» саме цей проект увійшов до десяти кращих і став єдиним переможцем з України. Ще один *приклад* інтегрованого колективно-групового проекту, до роботи над яким було залучено учнів від 6 до 11 класу – STEM-проект «Вітрова енергія – альтернатива вичерпним паливним ресурсам», який реалізували учителі фізики, географії, математики Ліцею №4 «Успіх» (м. Краматорськ) безпосередньо на території Краматорської вітряної електростанції.

Інтегровані уроки. Інтегровані уроки часто супроводжуються відкриттями і знахідками. Це, в якомусь сенсі, наукова діяльність. Особлива цінність цього явища в тому, що роль дослідників виконують учні. Варто зазначити, що інтегровані уроки можуть поєднувати не лише дисципліни природничого та технічного спрямування. До прикладу учитель біології Олена Кареба та учитель німецької мови Наталя Шелуханова Маріупольського міського ліцею розробили цикл уроків, які увійшли до міждисциплінарного спецкурсу «Німецька плюс біологія: здоровий ґрунт» для учнів 8-9 класів.

Позакласна (позаурочна, позашкільна) робота. Позакласна робота має міжпредметний характер через різноманітність можливостей і засобів. Специфіка різних видів позакласної роботи полягає в тому, що відповідні заняття об'єднують учнів з різними інтересами. При організації такої роботи можна використовувати відкриті освітні ресурси, на більшості з яких можна знайти цікаву інформацію про STEM-навчання в світі, приєднатися до спільноти вчителів, які займаються STEM, використати ідеї для STEM-проектів, а також стати учасником низки заходів, спрямованих на популяризацію STEM в освіті.

Багато можливостей для впровадження STEM-навчання дає співпраця з вищими навчальними закладами, МАН. До прикладу: за ініціативи НЦ «Мала академія наук України» та ООО «НПП "ENGLER"» у 2017 році було організовано Всеукраїнський дистанційний конкурс з цифрових вимірювань в шкільній освіті «Юний Ейнштейн 2017». До участі у конкурсі долучилась зокрема команда Курахівської гімназії «Престиж». За умовами змагань учні виконували дослідницьку роботу за допомогою цифрового обладнання. Першість, а з нею головний приз – поїздку до Ізраїлю виборола команда «Престижу» з проектом «Всі загадки і таємниці світла». Роком раніше команда цього ж навчального закладу на чолі з учителем фізики Оленою Антикуз зайняла II місце у фіналі МАНівського Інтернет-турніру з природничих дисциплін. Саме тоді школярі і отримали у нагороду цифровий вимірювальний комплекс, який використали для реалізації згаданого проекту. А уже восени 2019 року команда «Престижу» взяла участь у II Всеукраїнському фестивалі «НАУКА НА СЦЕНІ», а згодом у якості переможця фестивалю представляла нашу

країну на Восьмому Міжнародному фестивалі «Science on Stage» у Португалії. Приклад такого системного підходу до організації STEAM-навчання доводить просту істину: той, хто хоче – шукає можливість.

Безумовно, STEAM-освіта базується на використанні засобів та обладнання, що пов'язані з технічним моделюванням, енергетикою і електротехнікою, інформатикою, обчислювальною технікою і мультимедійними технологіями, науковими дослідженнями тощо. У досягненні позитивних результатів впровадження STEM-освіти засобам STEM-навчання та наявності відповідного обладнання відводиться вагомая роль. Їх перелік затверджено Наказом МОН України від 29.04.2020 р. № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» [5]. Об'єктивна необхідність використання таких засобів зумовлена їх суттєвим впливом на процеси розуміння та застосування інноваційних технологій.

Сьогодні учителі працюють в умовах нової моделі освіти, реалізації концепції «Нова українська школа», запровадження інноваційних підходів до навчання та розвитку особистості, тому саме сьогодні настає час системного підходу до впровадження STEM-освіти. Донецька область – один з найбільших промислових регіонів України, попит на STEM спеціалістів збільшується з кожним роком. Значна частка робочих місць, які на даний час швидко розвиваються, вимагають фундаментальних знань з математики, фізики, хімії, біології та інформатики, тобто зі STEM. Тому реалізація STEM-освіти актуальна для всіх учасників освітнього процесу Донеччини.

Майбутнє за технологіями, а майбутнє технологій – за вчителями нового формату, які позбавлені забобонів, не сприймають формального підходу, уміють розривати шаблони і можуть своїми знаннями «підірвати мозок» учням і розширити їх кругозір до нескінченності. Майбутнє залежить від Великих Учителів STEAM!

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 № 2145-VIII).
2. Концепція «Нова українська школа».
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)
4. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.
5. Наказ МОН України від 29.04.2020 № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій»
6. Наказ МОН від 13.04.2018 № 366 “Про реалізацію інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня за темою “Я -дослідник” на 2018 - 2021 роки”.
7. Наказ МОН від 17.05.2017 № 708 “Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою: “Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)” на 2017-2021 роки”.
8. Сайт Європейської асоціації учителів STEM-освіти «Наука на сцені» (Science on stage).

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

УДК 373.5.016:502/504]:37.091.31

*Криловець М. Г.,
д. пед. н., професор*

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Глобальне загострення екологічної кризи, пов'язане з невинним зростанням споживання людством матеріальних благ і енергії, призводить останнім часом до все більшого руйнування таких цінностей, як чисте повітря і вода, родюча земля, надра і різноманітність флори та фауни.

У своїх взаємовідносинах з природою людина усвідомлювала негативні наслідки цих взаємостосунків після того, коли вони ставали реальністю. Людство пожинає плоди своєї пагубної діяльності через деякий час, створюючи все нові і нові кризи. Не дивлячись на те, що окремі видатні філософи свого часу це розуміли, людське суспільство в особі соціальних структур і держави практично не звертали уваги на виникаючі екологічні проблеми аж до XX століття.

В Україні становище ускладнюється ще й тим, що тут до швидкого збіднення природних ресурсів, хімічного забруднення території, додалося ще й фізичне засмічення навколишнього середовища внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС. Це вже сьогодні позначається на здоров'ї нашого народу, його генофонді.

На жаль, держава в особі своїх інститутів і чиновників проявляє себе досить непослідовно, демонструючи іноді подвійну мораль. Приймається багато природоохоронних законів і актів, які не працюють, створюється велика кількість екологічних служб при майже нульовій їх ефективності. Відбувається практично саботаж багатьох екологічних проектів, невиконання яких пояснюється відсутністю коштів, а думки експертів не враховуються при проектуванні багатьох екологічно сумнівних виробництв. Таким чином, знизу вверх відбувається девальвація основних принципів етики, що пояснюється прогалинами у нашій природничій освіті, яка ще не перейшла на якісно новий рівень і не стала стилем життя всього суспільства, а отже не стала нормою в роботі державних структур, екологічна культура яких залишається досить низькою.

Виходом з глибокої екологічної кризи, яка склалася у взаємовідносинах людини з природою, має здійснюватись систематична й планомірна робота, спрямована на формування принципово нового ставлення людини до довкілля, що ґрунтується на екологічній культурі. Збереження ресурсів природи в процесі їх використання залежить від свідомих та вмілих дій усіх членів суспільства. Тому потрібно формувати стійкі переконання в

абсолютній необхідності такого ставлення до природи, в тому числі й з допомогою уроків географії, біології та хімії. Тільки завдяки науковим знанням та природоохоронному вихованню можна змінити уявлення, що склались протягом багатьох віків про невичерпність багатств природи.

Екологічне виховання – процес, який включає в себе: формування наукової системи знань у галузі взаємодії суспільства і природи; виховання світосприйняття особистості; формування вольового фактора без якого неможлива реалізація знань і почуттів у практичній діяльності. Процес екологічного навчання і виховання має розглядатися як єдине ціле, бо вплив соціальної інформації, виховних зусиль іде одночасно по двох напрямках, на двох рівнях – раціональному та емоціональному. Екологічне виховання звернуто переважно до емоційно-почуттєвого сприймання особистості і здійснюється головним чином на уроках географії, біології та хімії у різноманітних формах позааудиторної роботи. Сформовані екологічні переконання згодом знаходять свою реалізацію в активній практичній діяльності по гармонізації відносин суспільства і природи.

Концепція екологічної освіти в Україні визначила, що екологічне навчання та виховання у нашій державі повинні розглядатися не як окремий аспект, а як новий зміст і мета сучасного освітнього процесу в цілому. Географія, біологія, хімія можуть стати провідними шкільними предметами у вирішенні цього завдання завдяки тому, що саме ці шкільні курси набагато перевищують інші дисципліни за екологічною спрямованістю, кількістю і глибиною розкриття екологічних проблем, за обґрунтуванням шляхів їх вирішення.

Екологічне навчання і виховання – це психолого-педагогічний процес, спрямований на формування у людини знань наукових основ природокористування, необхідних переконань і практичних дій, певної орієнтації й активної життєвої позиції в галузі охорони природи, раціонального використання і відтворення природних ресурсів. У завдання екологічної освіти входять: 1) засвоєння наукових знань про взаємозв'язок природи і суспільства; 2) розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема; 3) оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі; 4) розвиток потреби в спілкуванні з природою; 5) активізація діяльності по охороні й поліпшенню довкілля.

Екологічне виховання – це педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури. Екологічна культура включає гуманне ставлення до природи, почуття відповідальності за її долю як найвищу людську цінність, утвердження в свідомості людини та відображення в її діяльності принципів бережного ставлення до природних ресурсів, формування уміння вирішувати господарсько-економічні завдання без ущербу для довкілля. Дії, що наносять збитки природі, є по суті аморальними і можуть нести небезпеку для країни і людства в цілому, а також сформована готовність до захисту природного середовища свого існування. залучення вихованців до активної екологічної діяльності;

нетерпиме ставлення до тих, хто завдає шкоди природі.

Здійснюючи екологічне виховання, важливо також чітко окреслити коло екологічних проблем усього людства, своєї країни і своєї місцевості (села, району, міста, мікрорайону великого міста тощо). Лише за цих умов можна проводити дійсно ефективну роботу.

Екологічна вихованість учнів визначається також не тільки бережливим ставленням до природи, а й умінням оцінити дії в природі ровесників та дорослих, умінням відстояти свою точку зору, проявити ініціативу, наполегливість, готовність і уміння прийти природі на допомогу.

На уроках слід наголошувати, що природа не визнає кордонів ні адміністративних, ні державних. Тому проблема охорони навколишнього середовища нині становить інтернаціональний характер і вирішувати її потрібно зусиллями всіх країн і народів.

Принцип виховуючого навчання з екологічним ухилом особливо важливий. На сучасному етапі розвитку суспільства зростає необхідність формування еколого-гуманістичного світогляду не тільки серед підростаючого покоління, а й серед населення. Як свідчить реальна дійсність, рівень екологічного виховання громадян України дуже низький. Вони знають, що екологічна ситуація складна і що вона загрожує самому існуванню нації, але активної життєвої позиції не мають. Знаючи про катастрофічність ситуації і розуміючи її наслідки, люди в конкретних ситуаціях не тільки не усвідомлюють свого місця в боротьбі за оздоровлення довкілля, але й самі нерідко роблять внесок у погіршення його стану. Дорослі і діти часто-густо по-варварськи поведуть себе на природі: викидають сміття, різні відходи, б'ють пляшки, руйнують мурашники, підпалюють траву і дерева, тощо. Все це вказує на практичну відсутність у них певної життєвої позиції з цього питання.

Основною рисою екологічної культури є вміння прогнозувати віддалені наслідки втручання людини у природні взаємозв'язки, вміння підпорядковувати всі види своєї діяльності вимогам раціонального природокористування, турбуватися про поліпшення довкілля, не допускати його руйнування і забруднення.

Останнім часом у школах широкий розмах одержала робота з екології і охорони природи, яка будується на базі факультативних курсів і як позакласна діяльність. Крім вивчення екологічних питань, учні можуть брати практичну участь у роботі зі спасіння молоді риб, охороні лісових насаджень, проводять операцію «Ялинка», проявляти стурбованість – на репродукування птахів лісу та ін. Позитивно зарекомендували себе екологічні практикуми і табори відпочинку, де ведеться велика робота по екологічному вихованню. Розширюється досвід створення навчальних екологічних територій у формі шкільного заказника, екологічних доріжок. Тут здійснюється велика пізнавальна і трудова діяльність учнів.

Вже традиційними стали такі цікаві форми й види екологічного виховання, як екологічні акції, операції, казки, суди, мітинги, естафети, вечори, марафони, лекторії, походи, виступи агітбригад тощо.

Використання народних традицій, прикмет, символів обрядових дійств у вихованні екологічної культури є дуже важливим, так як у доступній формі вони допомагають формуванню природоохоронних звичок за допомогою наслідування в нових поколіннях людей.

Повернення до духовної скарбниці нашого народу, яка зберігається у вигляді пісень, обрядів, казок, міфології, народного календаря, символів, прикмет – це теж дієвий та ефективний шлях для виховання екологічної свідомості та культури

Екологічне виховання в школі повинен здійснювати весь педколектив, але на чолі цієї роботи мають стояти вчителі географії, хімії та біології, їхня робота не може обмежуватися лише уроками. Без конкретних справ, спрямованих на збереження, захист і відновлення природного довкілля, важко виховати активних громадян.

Кінцевим результатом екологічного виховання має бути виховання екологічно вихованої особистості, основою поведінки якої у навколишньому середовищі є норми моралі, глибоке розуміння незаперечної цінності всіх без винятку природних об'єктів, неповторності природи та відповідна корекція власних життєвих потреб.

УДК 373.5.016:502/504]:37.091.31

DOI 10.36074/d-obliplo.conf-10.12.2020-15

Шабанов В. І.,

*канд. біол. наук, доцент, завідувач кафедри
природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання
Донецького ОБЛІППО
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7117-7645>*

РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД КОМПЛЕКСНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ ТА ІНФОРМУВАННЯ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій суспільства підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток нашої держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможлиблювало досягнення збалансованого (сталого) розвитку.

На сучасному етапі екологічний стан Донеччини вже переріс поняття «проблема» і якщо не дотягнув до поняття «катастрофа», то це лише питання часу.

Відповідно, збільшуються потреби населення в отриманні потрібної та правильної екологічної інформації, все більше представників громадськості, органів місцевого самоврядування, представників культури та освіти усвідомлюють необхідність формування екологічної культури, як запоруки виходу з екологічної кризи.

Зазвичай, сталий розвиток суспільства асоціюється лише зі складовою

природозбереження, однак ця концепція розглядає світ як цілісну систему, а тому кожна ланка в цій системі вимагає особливої уваги. Серед складових сталого розвитку просвітньому вектору, останнім часом, приділяється все більша увага. Це обумовлено суттєвими оновленнями стратегічних підходів до розвитку освітньої галузі в Україні, зокрема прийняттям концепції «Нова українська школа», законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» [2, 4]. Таким чином, сучасне суспільство постає перед новими викликами, найактуальнішим з яких є підвищення якості екологічної освіти. Важливою складовою розвитку сучасних українських векторів розвитку є Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [3].

В результаті співпраці науковців та спеціалістів департаменту екології та природних ресурсів Донецької обласної державної адміністрації та науково-методичного складу Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було створено регіональну міжвідомчу програму «Екологічна освіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки» (далі – Програма) [1]. Створення та виконання цієї програми дозволить збільшити ефективність інтегрованого управління природокористуванням на регіональному рівні. А саме: створити багаторівневу комплексну інтегровану систему екологічної освіти в Донецькій області; підвищити рівень сформованості екологічних знань та розуміння ідей сталого розвитку у широких верств населення; створити постійно діючий, потужний науково-методичного комплекс, який забезпечить впровадження екологічних просвітницьких проектів та ідей сталого розвитку в регіоні; модернізувати методи навчання екології та екологічного проектування; створити стійку та всеохоплюючу систему інформування громадян щодо стану довкілля в Донецькій області через засоби соціальної реклами, засобів масової інформації та internet-ресурсів

Головна мета Програми – розбудова якісної системи багаторівневої, інтегрованої та доступної екологічної освіти та інформування відповідно до запитів суспільства, вимог інноваційного розвитку громад, європейських вимірів і стандартів для сталого розвитку Донецької області, розвиток та підтримка активної позиції громадян у збереженні довкілля, виховуючи патріотизм, любов до рідного краю.

Значне підвищення рівня екологічної освіти, освіти та інформування створить умови для запровадження у повсякденне життя моделей сталого споживання, активізує їхню роль у запобіганні забрудненню та здійсненні контролю за станом навколишнього природного середовища, сталому використанні природних ресурсів у відновленні природно-ресурсного потенціалу Донеччини.

На наш погляд, одним із важливих результатів впровадження Програми має стати створення постійно діючого, потужного науково-методичного комплексу, який забезпечує впровадження екологічних просвітницьких

проектів та ідей сталого розвитку в регіоні.

Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти супроводжує передусім просвітницькі вектори Програми та здійснює науково-методичне забезпечення інших напрямків. За неповний рік існування програми ми вже маємо певні результати. Нижче подається стисла інформація про виконання окремих векторів Програми.

Підготовка та оприлюднення інформаційних матеріалів, проведення веб-конкурсів, веб-вітрин, присвячених подіям/заходам природо-охоронного спрямування. В межах реалізації заходів було розроблено та апробовано веб-сайт Програми, розроблено веб-вітрини для його наповнення, розроблено та затверджено положення про Конкурси, що проводяться. У 2020–2021 роках заплановано провести такі конкурси: «ЗАХИСТИМО ТВАРИН РАЗОМ!»; «ПОДБАЙ ПРО ПТАХІВ – ЗБЕРЕЖИ ДОВКІЛЛЯ»; «ВОДА – ТИ НАШЕ ЖИТТЯ!». На сьогодні вже проведено конкурс «Захистимо тварин разом!». Планується розширення тематики та форм проведення конкурсів.

Розроблення та впровадження курсів підвищення кваліфікації з питань охорони довкілля та сталого розвитку для освітян, працівників комунальних підприємств, управлінців органів місцевого самоврядування

Підготовлена тематика 18 спецкурсів для різних категорій учасників. Курси проводитимуться із залученням фахівців не тільки інституту, але й співробітників Департаменту екології і природних ресурсів, фахівців природно-заповідних установ та інших експертів.

Розроблення, апробація та впровадження комплектів LEP-BOOK природоохоронної тематики для роботи у закладах дошкільної освіти

На сьогодні, відділом дошкільної освіти Донецького ОБЛІППО розроблено та підготовлено до виготовлення модель інтерактивного посібника LEP-BOOK «ЕКОБУК» для дітей дошкільного віку та методичні рекомендації щодо його використання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Це універсальний, багатофункціональний, трансформований, мобільний, зручний як для дітей так і для педагогів посібник, який може бути використаний для різних вікових груп. Зміст посібника можна поповнювати й ускладнювати, кожен його компонент дає можливість сконцентрувати увагу на певному аспекті глобальної екологічної теми в залежності від віку дітей.

Слід додати, що розроблено також Тематичний LEP-BOOK «Граємося, навчаємося, розвиваємося» для дітей з особливими освітніми потребами, який має навчально-практичний характер екологічної спрямованості за освітніми лініями Базового компоненту дошкільної освіти: «Дитина у природному довкіллі». До цього леп-буку розроблено методичні рекомендації.

Проведення комплексу тренінгових занять для педагогів щодо впровадження ідей «Зеленого офісу» в освітніх установах області

Розроблено цикл тренінгів для різних категорій працівників освіти: 2

тренінги для керівників закладів освіти та методичних служб; 5 тренінгів для педагогічних працівників різних категорій (в тому числі дошкільної ланки та системи позашкільної освіти). До кінця поточного року планувалось провести приблизно 40 тренінгів з виїздом до закладів освіти, але карантинні обмеження не дозволили виконати ці плани у повному обсязі.

Розроблення та впровадження в освітній процес молодших школярів розвивальних ігор-конструкторів розроблено ігри-конструктори (екопазли), «Збережи природу». Для ігри розроблені методичні рекомендації. Першого вересня 2020 року перші подарункові комплекти цієї ігри були отримані кількома школами області для апробації і пілотного впровадження.

Розроблення та впровадження в освітній та виховний процес інтерактивних ігор природоохоронного та екологічного спрямування. До пілотного впровадження відібрано три гри, для яких підготовлені макет, правила гри, методичні рекомендації по використанню ігор в педагогічній практиці, технічне завдання на виготовлення і друк. Назва ігор: «Екологічна Донеччина», «Відкривай Україну», «Сортуй сміття для чистого буття». В іграх поєднано інформацію не тільки екологічного спрямування, але й інформацію краєзнавчого характеру та сталого розвитку.

Систематичне інформування та міжвідомча комунікація сприятимуть підвищенню рівня обізнаності громадськості про діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та ефективність впровадження ними нормативно-правових актів, стан навколишнього природного середовища та рівні його забруднення, принципи та методи сталого споживання і виробництва, захисту довкілля та дбайливого ставлення до живої природи.

Список використаних джерел

1. Міжвідомча регіональна програма «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки». URL : http://ecology.donoda.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82-%E2%84%9621_0_5-20-id1174704.pdf (дата звернення: 15.10.20)
2. Про освіту : закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22.
3. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 16. ст. 70. URL : <https://cutt.ly/ogd0iYV> (дата звернення: 15.10.20)
4. Про повну загальну середню освіту: закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. ст. 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 15.10.20)

Ясінська Н. В.,

*канд. пед. наук, доцент, завідувач науково-дослідної лабораторії
соціологічних досліджень та розвитку освіти
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти*

ЕКОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК В ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА: ПОГЛЯД УЧИТЕЛЯ

Сучасний стан розвитку науки і освіти, екологічний стан у країні і всьому світі ставлять нові вимоги до освіти, освітнього процесу. Вони мають забезпечити формування у підростаючих поколінь цілісної свідомості, життєствердного образу світу і його основи – екологічного образу природи, природничо-наукової компетентності, які б обумовлювали екологічну вихованість, цілісне сприйняття природи, світу, обмежували вседозволеність щодо природи, формування в учнів переконання, що людина має жити за принципом соціоприродної справедливості, згідно з яким кожна жива система має право на безпечне і таке, що задовольняє її необхідні потреби, довкілля.

В Концепції екологічної освіти України зазначено, що екологічна освіта в ХХІ столітті є складовою частиною гармонійного,

екологічнобезпечного розвитку, підготовки громадян із високим рівнем екологічних знань та екологічної свідомості. Адже, за оцінками фахівців, витрати на ліквідацію екологічних наслідків від використання неекологічної технології й устаткування у 30-35 разів перевищують ті витрати, що були б необхідні для розробки екологічно чистих технологій та застосування екологічно безпечного устаткування.

До свого 50-річного ювілею Римський клуб підготував та презентував спільноті нову доповідь – «Сом Он! Капіталізм, короткозорість, населення і руйнування планети». У доповіді наголошено, що світ, у якому домінує людина, усе ще може мати успішне майбутнє для всіх і для цього потрібно припинити руйнувати нашу планету. Висловлено впевненість у можливості досягнення поставленої мети – врятувати планету. Однак, підкреслено, що продовження звичайного зростання призводить до масивних зіткнень з природними планетарними межами.

Для досягнення ефективних результатів, що можливі лише за умови спільної взаємодії усіх організацій й освітніх структур, у Волинській області діє Регіональна екологічна програма «Екологія 2016–2020» (рішення Волинської обласної ради від 10.02.2016 року № 2/27), яка є єдиною обласною комплексною екологічною програмою з вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища і стабілізації його стану.

За останні десятиліття екологічні проблеми набувають планетарного масштабу, адже людство починає розуміти відповідальність за наслідки згубного впливу та споживацького відношення до навколишнього природного середовища, в якому якість життя з кожним роком

погіршується. Підтвердженням цього є документи ООН: «Порядок денний на XXI століття», який було прийнято в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), та матеріали рішення Всесвітнього саміту зі сталого розвитку, що відбувся в Йоганнесбурзі (2002 р.)

Шляхи вирішення цих проблем окреслені у новому документі, прийнятому нещодавно Організацією Об'єднаних Націй – Порядок денний на період до 2030р. Метою Декларації тисячоліття ООН є визнання поваги до природи однією з фундаментальних цінностей. Її формує екологічна культура, духовність, свідомість. Зміни у ставленні до природи, у поведінці в довкіллі людини, суспільства – це передумова зміни моделей споживання і життєдіяльності, виробництва. Тому необхідно оволодіти науковими знаннями, засвоїти ціннісні орієнтири, а також виробити практичні уміння і навички зі збереження навколишнього середовища.

Варто зазначити, що у змісті всіх навчальних програм послідовно впроваджено компетентнісний підхід, який відповідає стратегічному напрямку розвитку освіти в контексті положень Концепції «Нова українська школа» та показано особливості запровадження наскрізних змістовних ліній «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність», які відображають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання. І в основу процесу екологізації повинні бути покладені дидактичні, психологічні, етичні та методичні принципи.

Наскрізна лінія «Екологічна безпека і сталий розвиток» підсилює формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості: збереження, захист довкілля й усвідомлення сталого його розвитку, готовність брати участь у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку суспільства.

Наскрізна лінія «Громадянська відповідальність» забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності.

Реалізації здоров'язбережувальної ключової компетентності сприяє наскрізна лінія «Здоров'я і безпека», орієнтуючи на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Варто наголосити, що екологічна складова наявна в усіх наскрізних змістових лініях що ще раз підкреслює важливість проблеми.

Нами проведено опитування вчителів та учнів різних закладів освіти нашої області протягом 2019–2020 н.р.

Структура інструментарію проведеного дослідження включала кілька змістовних блоків і побудована таким чином, щоб з'ясувати позицію респондентів спочатку щодо загальних питань ставлення освітян та школярів до довкілля, а згодом і щодо українського контексту та власне екологічних практик населення.

Опитані респонденти також вважають, що нинішні екологічні проблеми несуть в собі загрози для них особисто 94% респондентів, для України – 99,2 %, для людства – 99,3 % респондентів.

Масив опитаних складає 246 респондентів. 63 % опитаних вчителів, вказують на те, що в своїй педагогічній діяльності займалися екологічними проблемами. Кожен третій з них разом з учнями збирали і аналізували інформацію про екологічний стан регіону; кожен п'ятий брав участь у громадських екологічних акціях; 17,5% респондентів мають методичні доробки з екологічної освіти та виховання учнів; 8% беруть участь у діяльності громадських екологічних організацій. Засобами свого предмету систематично здійснюють екологічну освіту та виховання школярів 57% опитаних вчителів, 40 % респондентів іноді звертаються до цієї проблематики.

Процес екологічної освіти ускладнюють, на думку опитаних вчителів, негативні приклади діяльності дорослих (58% респондентів), відсутність взаємодії вчителів різних предметів з даної проблеми (28% респондентів), недостатня якість методичної літератури (37% респондентів). Від інституту вчителі різного фаху очікують науково-методичного супроводу екологічної освіти та виховання учнів в тому числі на електронних носіях – 55 % опитаних респондентів; різних форм підвищення кваліфікації з проблем екологічної освіти та виховання – 54% опитаних; пропаганди інноваційного досвіду кращих вчителів – 26% респондентів.

Результати діяльності педагогічних колективів області з екологічної освіти та виховання школярів певною мірою відображені у відповідях учнів. Так, якщо стан довкілля в Україні хвилює 82 % опитаних учнів, 78 % переконані, що діяльність кожної конкретної людини повинна сприяти вирішенню екологічних проблем та 82% вважають що кожна людина повинна займатися охороною природи, то займатися охороною природи готові 73 % респондентів.

Учні зазначили такі види екологічної діяльності, у яких вони беруть участь: на першому місці прибирання територій біля школи, свого будинку, вулиць і парків, свого населеного пункту. На другому місці пасивні форми екологічної просвіти: перегляд роликів в Інтернеті 41 %, телепередач екологічного змісту 32%, читання відповідної літератури 11 %. Щодо активних форм – то це участь у діяльності екологічної агітбригади 12 % респондентів, виконання під керівництвом вчителя екологічних проектів – 11 %; проведення досліджень у природі 10%; робота на дослідних ділянках – 9 %, підготовка повідомлень з екологічної тематики – 4,3 %.

Поряд з цим 7 % респондентів відверто вказують на те, що цими

проблемами не цікавляться і не займаються.

Джерелами своїх знань з екології учні називають: Інтернет-ресурси – 78 %, вивчення шкільних предметів – 62 %, перегляд екологічних телепередач – 54 %, розмови в колі друзів та виховні заходи в школі – 30 %, ознайомлення з діяльністю громадських природоохоронних організацій – 13 %.

На ставлення дітей до природи впливають екскурсії в природу – 67 % респондентів; уроки з предметів природничого циклу – 54 % респондентів та інших предметів – 7 % опитаних; бесіди та лекції про природу та її охорону представників різних екологічних організацій – 23 % респонденти; екологічні заходи з різних предметів – 8 % респонденти.

Переконати інших не завдавати шкоди природі зможуть за власними оцінками 75 % опитаних учнів, 14 % не зможуть цього зробити в силу різних причин, а 8 % не будуть цього робити.

Нагальною необхідністю є спрямування педагогів усіх фахів на використання екологічної складової в освітньому процесі.

Отже, суспільство висуває потребу у компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й попереджати виникнення останніх.

Список використаних джерел

1. Гуз К.Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу / К.Ж. Гуз. – Полтава: Довкілля-К, 2004. – 472 с.
2. Ільченко В.Р. Компетентнісна модель освітньої галузі як необхідна умова ефективної освіти / В. Р. Ільченко //Український педагогічний журнал. – 2015. – № 1. – С. 163–171.
3. Ясінська Н.В. Екологічна культура суб'єктів педагогічного процесу. Методичні рекомендації. – Луцьк, 2000. – 16с.
4. Ясінська Н.В. Екологічне виховання в педагогіці Василя Сухомлинського. Спадщина В.О. Сухомлинського – джерело сучасної педагогічної науки і практики/ П.С. Олешко, О.В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, А. М. Луцьок та ін. Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2016 – 250 с.
5. Бондар О.І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / О.І. Бондар, В.Є. Барановська, О.В. Єресько та ін. – Херсон: Грін Д.С., 2015. – 228 с.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

УДК 37.091.12:373.3/.5.043.2-056.2/.3

DOI 10.36074/d-oblippo.conf-10.12.2020-16

Дмитрієва І. В.,

д. пед. н., професор,

*завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
«Донбаського державного педагогічного університету»*

Лопухіна Т. В.,

*к. пед. н., завідувач відділу професійного
розвитку фахівців освіти дітей*

*з особливими освітніми потребами Донецького ОБЛІППО
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2670-9785>*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ПЕДАГОГА В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сьогодення характеризується глибинними змінами, що відбуваються в різних галузях суспільного життя, у тому числі – в освітньому просторі. Одним із важелів виклику суспільного сьогодення є включення в загальноосвітній простір дітей з особливими освітніми потребами.

Першочерговою і важливою умовою розвитку інклюзивного навчального простору, на думку зарубіжних (М. Ainscow, Т. Booth, В. Cagran, А. DeBoer, J.-R. Kim, А. Minnaert, М. Schmidt, К. Scorgie і ін.) та українських дослідників (В. Бондар, О. Гноєвська, Дмитрієва І.В., Засенко, А. Колупаєва, К.Косова, І. Кузава, Г. Кумаріна, О. Кучерук, В. Липа, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Савінова, Т. Сак, Є. Синьова, В. Синьов, М. Шеремет та ін.) є підготовка компетентних педагогів, здатних ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами [1].

Запровадження ідей інклюзії в практику закладу освіти значною мірою залежить від компетентного педагога-професіонала, який може будувати власну професійну діяльність на засадах цінностей розвитку особистості дитини.

Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з підготовки вчителя, здатного лише на відтворення традиційної моделі педагогічної діяльності, на підготовку компетентного педагога-професіонала, який може будувати власну професійну діяльність на засадах цінностей розвитку особистості дитини. Змісту й методам навчання різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку у системі інклюзивної освіти присвячено дослідження науковців (О. Глоба, О. Гноєвська, І. Дмитрієва, В. Засенко, К. Косова, І. Кузава, А. Колупаєва, С. Конопляста, Г. Кумаріна, О. Кучерук, В. Липа, С. Миронова, Н. Савінова, Т. Сак,

В. Синьов, Є. Синьова, Н. Пахомова, В. Тарасун, Л. Фомічова, С. Федоренко, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.).

Нове розуміння підвалин професійної підготовки педагога інклюзивного освітнього середовища потребує розробки й осмислення нового категоріального апарату в контексті розвитку вищої педагогічної освіти, де увага акцентується не на дослідженні структурних і функціональних компонентів діяльності педагога, а зосереджується на вивченні його професійної свідомості як суб'єкта діяльності, що скеровує розвиток рефлексії, ціннісних смислів, орієнтацій тощо.

Розглядаючи проблему формування професійної свідомості як провідного чинника становлення педагога-професіонала спеціальної та інклюзивної освіти, ми тлумачимо професіоналізм як інтегральну якість особистості, яка формується в професійній діяльності й спілкуванні (первинно закладається в процесі професійної підготовки), в професійному середовищі й виявляється не тільки в комплексі спеціальних знань і умінь, але й системі набутих цінностей, смислів, мотивації. Тобто, професіоналізм, як інтегральна якість людини тісно пов'язана із самосвідомістю й свідомістю, в тому числі – професійною.

На базі Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, де проходять навчання вчителі закладів загальної середньої, спеціальної та дошкільної освіти на курсах підвищення кваліфікації, опитування виявило напрями роботи недостатнього рівня професійних знань.

Виявилось, що багато педагогів зазнають суттєвих труднощів, які виникають під час роботи, недосконалість власних умінь і навичок, невміння спілкуватися з дітьми з нормою та батьками, недостатнє технічне, методичне забезпечення, відсутність методичної літератури та засобів корекційного навчання, незацікавленість керівництва та педагогів закладів у запровадженні інклюзивної форми навчання, нерозуміння фахівцями ІРЦ, педагогічними працівниками особливостей тих чи інших порушень та пов'язаних з ними ООП.

Спостерігаються труднощі із залученням вузьких спеціалістів, таких як реабілітологи, сурдо-, тифлопедагоги, корекційні педагоги. Ці труднощі пов'язані із відсутністю таких фахівців на районному рівні, небажанням працювати в комунальних закладах внаслідок недостатньої оплати праці, яка фінансується за рахунок коштів державної субвенції, незручностей із навантаженням та організацією роботи за договорами, коли доводиться переміщуватися між закладами, оскільки мала кількість дітей в кожному не забезпечує повної ставки.

Результати дослідження, проведеного на замовлення Програми розвитку ООН в Україні, що працює в межах Програми ООН з відновлення та розбудови миру (United Nations Recovery and Peacebuilding Programme, UN RPP) в період з 1 березня по 30 квітня 2020 р. зазначали брак методичних рекомендацій для асистентів вчителів особливо в середній та старшій школі, рекомендацій щодо адаптації та модифікації навчального

процесу в ЗДО та ЗЗСО, брак методичних та дидактичних матеріалів для педагогів для навчання дітей з різними видами порушень, брак підручників та навчальних матеріалів, адаптованих для дітей з різними видами порушень.

Одже, виникає питання «готовності вчителя» до роботи з дітьми із особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічними умовами забезпечення ефективності цього процесу виступають: створення навчально-професійного співтовариства – студенти, викладачі, педагоги шкіл і вихователі ЗДО; проектування змісту фахових дисциплін на засадах єдності двох контекстів – соціокультурного контексту професійної діяльності й контексту особистісного самовизначення педагога; створення інтерактивного комунікативного середовища та ціннісно-смыслового простору; розробка методичного інструментарію корекційного супроводу дитини з ООП в умовах навчального закладу та в закладах позашкільної освіти через проведення вебінарів, майстер-класів для підвищення професійної компетентності педагогічних працівників різних категорій щодо використання дистанційних технологій в роботі з дітьми з ООП.

Дослідження проблеми формування професійної свідомості як провідного чинника становлення педагога-професіонала спеціальної та інклюзивної освіти виявило також низку проблем, які пов'язані зі складністю й багатогранністю досліджуваного феномена, адже професійна свідомість пов'язана з афективною сферою особистості, для якої складно конструювати діагностичний комплекс і вимірювати результати, оскільки вони є достатньо віддаленими в часі й пов'язані з афективними цілями, що діагностуються, переважно, через проєктивні методики. Таким чином, можна визначити перспективи подальшого розгортання наукового дослідження в площині уточнення показників критеріїв, поглибленого дослідження особливостей формування окремих структурних компонентів професійної свідомості тощо.

Список використаних джерел

1. Берегова М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Берегова Марія Ігорівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 19 с.
2. Засенко В. В., Прохоренко Л. І. Нова українська школа – стратегія розвитку освіти дітей з особливими потребами. Nauka Edukacja Wychowanie IPraca. Warszawa-Siedlce. 2018. С. 149-158.
3. Сорочан Т.М. Методологія змін у системі післядипломної педагогічної освіти [Текст] / Т.М. Сорочан//Педагогіка і психологія.-2016.-№4(93).-с.24-31.

*Лосєва Н. М.,
д. пед. н., професором кафедри педагогіки,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – НЕОБХІДНА ОСВІТНЯ НОВАЦІЯ

Демократичні реформи, європейські цінності, розвиток відкритого суспільства та протидія дискримінації людей актуалізують питання інклюзивної освіти. Дійсно, у світі близько мільярда людей з інвалідністю (15 % населення землі) й половина з цих людей – діти. І сьогодні суспільство намагається позбутися дискримінації будь-якої людини й, особливо, дітей з інвалідністю, які найбільше потребують підтримки. Підкреслимо, що достатньо довго цим питанням суспільство не переймалося й суттєві зрушення відбулися лише завдяки конвенції ООН у 2006 році, що зафіксувала права людей з особливими потребами [1].

Україна також намагається дотримуватися європейських вимог до освіти й, як результат, у 2017 році прийнято зміни до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг [2].

Учені багатьох країн світу (В. Бочковський, Г. Буренко, Т. Добровольська, в. Зінченко, А Колупаєва, Н. Скок, М. Форест, В. Шмідт та ін.) вивчають, аналізують та розробляють нові підходи щодо практичної реалізації інклюзивної освіти, але фундаментальних досліджень ще недостатньо і практика потребує нових ідей.

Зазначимо, що інклюзивна освіта покликана знищити дискримінацію дітей і забезпечити рівний доступ до освіти усіх, хто має спеціальні освітні потреби. Саме інклюзивна освіта дозволяє усім дітям, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних та інших обмежень, навчатися у колективі і самореалізуватися в суспільстві. Соціалізація дитини відбувається у навчальному закладі й тому інклюзія є включенням людини з інвалідністю у соціальну діяльність. Сьогодні складаються адаптовані програми навчання, розробляються різні методиками, що враховують потреби особливих дітей, але головне, що навчання відбувається разом з однолітками у класах. Цим самим надається право кожній дитині з обмеженими можливостями на спілкування, підтримку, дружбу у дитячому колективі. Водночас й здорові діти у цих колективах виховуються небайдужими, чуйними і толерантними особистостями. Проте формування толерантного ставлення до учнів або студентів з обмеженими можливостями є ще повільним процесом й, на жаль, наша практика констатує наявність певної дистанції між різними групами студентів. Багато чого тут залежить від керівництва закладів, викладачів, кураторів груп, батьків і, найголовніше, від суспільства в цілому [3; 4].

Особистий досвід автора щодо вивчення закордонної системи освіти

доводить, що завдяки посиленню гуманістичних цінностей у суспільстві проблема інклюзивної освіти є вельми актуальною для різних країн світу. Так, наприклад, в Іспанії майбутні педагоги з інклюзивної освіти зобов'язані отримати спеціальну підготовку в рамках університетської магістерської програми. Суспільні рухи в Іспанії, як і у сусідній Італії, за права дітей з обмеженими можливостями сприяли реформам школи і надали цим дітям можливість відчувати себе повноправними членами суспільства. У класах працюють логопеди, фізіотерапевти, асистенти, а школи мають пандуси, ліфти та інше необхідне оснащення. Відомо, що в Італії майже 100 % дітей-інвалідів навчаються у загальних школах, в Норвегії – 90 %, такі ж високі цифри й у інших високорозвинених країн світу.

Ситуація в Україні інша: за статистичними даними у нас майже мільйон школярів з інвалідністю й лише близько 10 % шкіл працюють з інклюзією, у школах не має пандусів, ліфтів. А головний недолік, як це не сумно, наше суспільство, на жаль, ще не бажає бачити поруч з собою таких дітей. Перед суспільством постало архіважливе завдання – кожному з нас навчитися толерантності. Школи ж мають навчити дітей з інвалідністю активній адаптації у соціумі, позиціюванню себе як рівного серед рівних. Підкреслимо, що виграють при впровадженні інклюзивної освіти дві сторони: діти з інвалідністю, навчаючись у класі, отримують необхідний рівень знань, а здорові діти – значно вищий соціально-моральний розвиток, милосердя і толерантність. Це не просто слова чи якісь лозунги, це вже аксіома доведена високорозвиненими суспільствами, що пройшли шляхом впровадження інклюзивної освіти. Тому паралельно з різноплановими заходами, спрямованими на соціалізацію дітей з особливими потребами, необхідно навчати педагогічні кадри, які зможуть якісно навчати людину з інвалідністю в інклюзивному середовищі.

Педагог має запитати себе «чому я маю навчити цього учня чи студента?», «які навички йому необхідні для успішної роботи у групі?», «на які його уміння та особистісні якості я можу спиратися при вивченні моєї дисципліни?» тощо. Власний досвід роботи автора зі студентами закладу вищої освіти описано в статті [4]. Нами зроблено висновок про те, що сучасні курси підвищення кваліфікації педагогів мають містити спецкурси, які б висвітлювали методики роботи з людиною з інвалідністю, причому ці методики мають бути класифіковані щодо різних захворювань людей, що навчаються. Університети також мають активно включитися до розробок методичних вказівок та рекомендацій, спрямованих на організацію інклюзивного навчання, проводити конференції, навчальні семінари, психолого-педагогічні майстерні з метою посиленні уваги суспільства до цієї проблеми. Зауважимо, що лише зусиль викладачів замало, необхідно, щоб процес почався і у студентській аудиторії, необхідно бажання молоді «супроводжувати» людину з інвалідністю під час навчання в одній аудиторії, прагнення реалізовувати не лише власні амбіції під час навчання, а й допомогти самореалізуватися людині з інвалідністю поруч з тобою.

Упровадження інклюзивного навчання – це складний процес, який потребує від усього суспільства терпіння і наполегливості, але його результатом стане здійснення суспільної мрії про реалізацію прав людини, й тому цей шлях необхідно подолати.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю [Електроний ресурс] – режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml
2. Про внесення змін н до Закону України "Про освіту" щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг [Електроний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2053-19>
3. Лосєва Н.М. Самореалізація викладача-куратора: навчально-методичний посібник. Видання друге, перероблене. – Донецьк: ДонНУ. – 2004. – 227с.
4. Losyeva N. The Problem of Social Adaptation of Students with Disabilities (On the Example of Mathematical Disciplines Teaching in Vasyl Stus Donetsk National University / Nataliya Losyeva // Problemy u perspektywy mlodziezy we wspolczesnej Europie. – Warszawa-Slupsk-Bydgoszcz. – 2018. – P.73-84.

УДК 373.3/.5.043.2-056.2/.3

Бацилєва О. В.,

*д.психол. н., професор, завідувач кафедри психології,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Пузь І. В.,

*к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Боженко В. Г.,

*асистент кафедри психології,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАПИТУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Психологічна освіта відкриває перед здобувачами вищої освіти широкі можливості, але, безперечно, лише за умови їх якісної професійної підготовки. Дійсно, це кропітка та тривала робота всіх учасників освітнього процесу, оскільки мінливі умови сьогодення постійно ставлять нові питання та висувають вимоги до їх вирішення як в цілому, так і перед фахівцями відповідного профілю. Одним з таких викликів, що постає сьогодні перед майбутніми психологами, є проблема реалізації якісного психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу. Оскільки невід'ємним правом кожної людини є право на освіту, на сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні актуальним є питання щодо організації інклюзивної освіти для дітей, які мають різного роду порушення розвитку, коли на перший план висуваються завдання, які пов'язані зі створенням умов для становлення особистості кожної дитини відповідно до особливостей її фізичного і психічного розвитку, наявних можливостей і

здібностей. Говорячи про інклюзивну освіту, слід зазначити, що це не тільки створення технічних умов для вільного доступу дітей з інвалідністю до загальноосвітніх закладів, а й певна специфіка навчально-виховного процесу, в організації якого обов'язковим є врахування багатьох чинників, адже незважаючи на наявні фізичні чи психічні обмеження, у дитини завжди є резерви для розвитку, використання яких може суттєво покращити якість її життя [3].

Загальновідомо, що інклюзивна освіта дає можливість дітям з інвалідністю взаємодіяти з іншими дітьми, спостерігати за ними, наслідувати, отримувати відповідний соціальний досвід на рівні з однолітками. Слід зазначити, що така форма спільного навчання є корисною для всіх учнів інклюзивного класу, оскільки це створює умови для прояву сенситивності і толерантності до потреб інших, позитивне сприйняття несхожих на них людей, розвиток соціальної відповідальності, що сприяє їх подальшому особистісному становленню. На думку дослідників (С. Альохіна, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, Т. Лорман, Дж. Деспелер та інші), організована інклюзивна освіта сприяє покращенню загальних стосунків у конкретному навчальному колективі, може пом'якшувати та поглиблювати міжособистісні взаємини в батьківській громаді класу, а також є корисним і для розвитку фахової майстерності педагогів.

Неабияке значення під час реалізації інклюзивної освіти має організація якісного психологічного супроводу дітей з інвалідністю, а також створення особливого морально-психологічного клімату у педагогічному та учнівському колективах, основу якого має складати, перш за все, толерантне, поважливе ставлення до особистості всіх учасників освітнього процесу. Успішне втілення стратегії інклюзивної освіти, є можливим лише за умови відповідних якісних трансформацій в системі освіти, включаючи зміну системи ставлень всіх учасників освітнього процесу [4].

Аналіз досліджень, проведених І. Баєвою, Л. Астаховою та О. Буслаєвою, показав, що психологічне благополуччя дітей з інвалідністю в освітньому закладі є тісно пов'язаним з рівнем загальної психологічної безпеки та комфорту освітнього середовища, і саме в середовищі, де вживаються всі можливі міри досягнення психологічної безпеки будуть формуватися такі складові благополуччя особистості, як емоційний комфорт, впевненість у собі і своїх можливостях, високий рівень пізнавальної активності [2]. У зв'язку з цим особливого значення в організації інклюзивної освіти набуває роль психолога, ключовими завданнями якого є не тільки допомога у налагодженні взаємодії дитини з інвалідністю з усіма учасниками навчально-виховного процесу, але й створення таких умов, які б сприяли успішній соціально-психологічній адаптації, що, безумовно, матиме позитивне значення для її подальшої соціалізації.

Ефективність професійної діяльності психологів в системі інклюзивної освіти залежить від багатьох чинників, серед яких провідне значення має

організація процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, які можуть працювати у даному напрямку. Важливим та необхідним є тісний взаємозв'язок між теоретичною та практичною підготовкою, різнобічні види спільної діяльності всіх учасників освітнього процесу [1]. Слід зазначити, що для професійної підготовки майбутнього психолога, окрім відповідних знань, вмінь та навичок, необхідних для роботи з різними групами, важливу роль відіграє емоційна складова, що виявляється у формуванні позитивного сприйняття, толерантного ставлення, готовності допомагати.

Враховуючи потреби сучасного суспільства у висококваліфікованих фахівцях, які б могли забезпечувати інклюзивний освітній процес, кафедрою психології Донецького національного університету імені Василя Стуса вже протягом тривалого часу регулярно проводяться різного роду заходи для здобувачів вищої освіти, які знайомлять з особливостями інклюзивної освіти та процесу психологічного супроводу учасників інклюзивного середовища. Так, для отримання актуальної інформації та формування необхідних компетенції майбутні фахівці за допомогою викладачів кафедри мають змогу приймати активну участь у підготовці та проведенні інтерактивних лекцій, соціально-психологічних тренінгів, круглих столів, до яких залучаються й представники різного роду державних установ, громадських та благодійних організацій, діяльність яких безпосередньо пов'язана з дітьми з інвалідністю. Також, у процесі професійної підготовки під час організації навчального процесу кафедрою психології обов'язковим є врахування запиту потенційних стейкхолдерів – спеціалістів, щоденна практична робота яких дозволяє говорити про актуальні потреби та болючі питання сьогодення, без врахування яких неможливою є підготовка конкурентоспроможних фахівців, які можуть ефективно забезпечувати процес інклюзивної освіти як на регіональному, так і державному рівні.

Отже, узагальнюючи вище викладене, стає зрозумілим, що залучення психологів до інклюзивного освітнього простору маю свою специфіку, особливості якої необхідно враховувати під час професійної підготовки майбутніх фахівців. Підготовка такого фахівця має здійснюватися комплексно, з урахуванням сучасних освітніх вимог та загальних морально-етичних аспектів інклюзивного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Будяк Л. В. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Черкаси: Вид. від. ЧНУ, 2009. 90 с.
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
3. Психологічний супровід інклюзивної освіти: методичні рекомендації. А.Обухівська та ін. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
4. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. К. : Центр учбової літератури, 2017. 384 с.

*Корнєєва О. Л.,
к.пед.н., завідувач Костянтинівським
дошкільним навчальним закладом № 31 «Мир»
Сімоненко О. Б.,
практичний психолог Костянтинівського
дошкільного навчального закладу № 31 «Мир»*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ ОСВІТИ У ІНКЛЮЗИВНОМУ ПРОСТОРІ

Неперервний професійний розвиток фахівців в умовах інтенсивних змін всіх ланок освіти, забезпечує відповідальний результат у розвитку та вихованні дітей в умовах дошкільної освіти. Провідними орієнтирами змін, стали принципи людиноцентризму, гуманізації освіти, демократизації. Однією з важливих змін сьогодення дошкільних закладів є впровадження системи інклюзивної філософії навчання. З одного боку, багато дітей з особливостями у розвитку отримали можливість здобувати освіту на рівних правах з нормотиповими дітьми. З іншого боку, з'явилися завдання інтенсивного професійного вдосконалення фахівців, які працюють в інклюзії. Такій підхід відкриває нові можливості до успішної адаптації у соціумі, але й підштовхує фахівців до додаткової освіти та удосконалення своїх професійних можливостей [1, с. 2].

Професійна мотивація педагогів, як об'єкт наукового інтереса, освітлена у роботах сучасних дослідників: О.Дубасенюк, С.Максименка, Л.Карамушки, В.Сич та інших. Відомий засновник гуманістичної психології А. Маслоу, наголошував на здатності людини до усвідомлення власних потреб та свідомого прагнення до їх задоволення. Запропонована ним ієрархія потреб відображає п'ять рівнів потребової сфери людини – від найнижчих, фізіологічних, до найвищих – на вершині яких є самореалізація особистості [2, с. 17].

Аналіз літературних джерел дав змогу визначити найбільш дієві мотиви, які позитивно, або негативно впливають на ефективність педагогічної праці: робоче середовище; заохочення; власний розвиток [3, с. 43]; особистісно-професійний розвиток [1, с. 221].

Мета дослідження: визначення та аналіз мотиваційних джерел фахівців освіти, які здійснюють інклюзивну освіту.

Діагностичним інструментарієм було обрано методику румунського дослідника К.Замфіра «Мотивація професійної діяльності» (в модифікації А.Реана). Вибір даної методики обумовлено можливістю визначення структури мотивів трудової діяльності, а саме: внутрішньої мотивації та зовнішньої мотивації.

Дослідження відбувалось на базі Костянтинівського дошкільного навчального закладу № 17 «Колобок» та Костянтинівського дошкільного навчального закладу № 31 «Мир» – неспеціалізовані дошкільні заклади, які

відкрили інклюзивні групи та розпочали роботу з дітьми з особливими освітніми потребами (далі ООП). Контингент досліджених фахівців складався з 45 осіб (100 %). До його складу увійшли: вихователі (51,11 %), помічники вихователів (28,88 %) та інший персонал – медичні працівники, логопеди, практичні психологи дефектолог, реабілітолог (20,0 %).

Результати дослідження відображають переважання внутрішньої мотивації педпрацівників, які працюють з дітьми ООП – 24,44 %. Така мотивація характеризує якісну діяльність без зовнішнього тиску, вказівок адміністрації, вимог з боку колег. Вона обумовлена свідомістю індивіда у власної користі суспільству, задоволенням від праці, розумінням місії інклюзивного підходу в освіті.

У свою чергу, зовнішньо негативна мотивація встановлена у 26,66 % фахівців. При переважанні даного виду мотивації, людині властиво орієнтуватися на уникнення покарань, критики, зауважень.

Зовнішньо позитивну мотивацію визначено у 48,88% фахівців. Такий вид мотивації визначає переважання матеріального компоненту, кар'єрне просування, схвальну оцінку та престиж.

Враховуючи результати діагностичного дослідження та характер мотивації професійній діяльності, у Костянтинівському дошкільному навчальному закладі № 31 «Мир», було розроблено та впроваджено сучасну систему науково-методичного супроводу професійного розвитку фахівців освіти дітей з особливими освітніми потребами. Концептуальними напрямками визначаємо: відслідковування новітніх засобів роботи з дітьми з ООП; особистісний розвиток фахівців; професійний розвиток фахівців; командна методична діяльність, популяризація інклюзивної філософії освіти. Пріоритетами діяльності визначаємо: удосконалення інклюзивної освіти у ДНЗ шляхом підвищення рівня професійної компетентності працівників та самовдосконалення їх методично-мотиваційними засобами.

Особливістю та допомогою у вказаній системі визначено складання та заповнення Карти самодіагностики професійної діяльності фахівця. Карта враховує провідні напрямки системи науково - методичного супроводу та створена для самостійного оцінювання якості своєї діяльності фахівцями за такими критеріями: діагностика, розвиток, корекція, робота з документацією, взаємодія з фахівцями, консультації батьків, самовдосконалення. Також, Карта дозволяє визначити проблемні сфери у власній роботі педагога і своєчасно вирішувати їх за допомогою аналізу, переосмислення та реальних дій. Концепція використання Карти надає можливість вимірювати аспекти професійної самореалізації педагогів та забезпечує змогу їх змінювати (управляти ними). Так, карта самооцінки професійної діяльності дозволяє визначити сфери роботи, які менш продуктивні та встановити строки їх вдосконалення, відслідкувати результати виконання.

Підкріплення внутрішньо позитивної мотивації фахівців Костянтинівського дошкільного навчального закладу № 31 «Мир»

відбувається шляхом участі педагогів у заходах, які сприяють особистісно-професійному зростанню фахівців. Серед таких – активне залучення та діяльність колективу у престижних проектах міжнародних організацій. Серед них: «Безпечна та дружня до дитини школа» (ЮНІСЕФ) ГО «Здоров'я через освіту»; «Дошкільний заклад «Мир» – простір зручний для всіх в контексті програми; «Сприяння інтеграційної політиці та послугам людям з інвалідністю в Україні» (ПРООН); «Розвиваємо інклюзивне середовище у Донецькій та Луганській областях» ВФ «Крок за кроком»; «Амбасадори миру» – ПРООН.

Активне залучення до проектів, метою яких є розвиток інклюзивної філософії в освіті, пілотна діяльність фахівців закладу на рівні регіону та країни, дозволяє кожному ініціювати та усвідомити свій особистий вклад у спільну працю, відчутти користь та необхідність від діяльності, побачити результати та поділитися ними з колегами. Підтримка ініціативи спеціалістів розвиває їх творчий потенціал та надає можливість реалізовувати своє натхнення у роботі з дітьми, які мають особливі потреби у навчанні та розвитку. А звітна діяльність за регламентом проектів - дозволяє спостерігати та аналізувати успішність участі у проекті. Опис фахівцями успішних практик вбачається інструментом, який сприяє усвідомленню чинників результативної роботи та закріплює їх для подальшої роботи, змінюючи підходи до неї неформально і назавжди. Наприклад, опис пілотної моделі розвивального середовища інклюзивної групи, який педагоги садочка «Мир» створювали у межах проекту «Дошкільний заклад «Мир» – простір зручний для всіх» у межах програми -«Сприяння інтеграційної політиці та послугам людям з інвалідністю в Україні» (ПРООН). Цей досвід не тільки збагатив знання фахівців, а і спонукав для проведення потужної пошукової роботи, консультаційної та дослідницької діяльності. Продукт вказаної роботи мають можливість оцінювати та впроваджувати педагоги неспеціалізованих садків України.

Позитивні результати роботи з вихователями інклюзивних груп відобразив деференційований підхід, що мав на меті розвиток професійно-методичної компетентності вихователів-«початківців», вихователів-«пошуковців», вихователів-«предметників», вихователів-«майстрів» [1, с. 223]. Взаємообмін своїми знаннями більш досвідчених фахівців та новітній погляд молодших спеціалістів на методологічні заходи, забезпечує інноваційні підходи на якісну побудову перспектив розвитку кожного працівника та усього закладу у цілому.

Отже, психодіагностичне дослідження мотиваційної сфери педагогічних працівників дошкільного навчального закладу, дозволило встановити переважання зовнішньої позитивної мотивації (48,88 %), яка впливає на якісне виконання своїх професійних обов'язків та дозволяє відчувати задоволення фахівцям від самого процесу роботи при умовах додаткового заохочення. Визначивши діючі фактори активізації фахівців, можливо підвищити їх рівень самосвідомості та особистісно-професійного саморозвитку. До таких заходів відносимо: участь у проектах, опис

успішних практик, участь у науковій діяльності та самооцінки своєї роботи.

Формування професійної мотивації як процесу розвитку соціально активної особистості, рівноправно покладається на усіх учасників професійної діяльності. Застосування методів заохочення, відповідальне виконання своїх обов'язків, критичне оцінювання продуктивності своєї діяльності формує перспективи особистісно-професійного зростання як окремих особистостей так і працездатності усього закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Корнєєва, О. Л. Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів: дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Корнєєва Оксана Леонідівна. - Одеса, 2012. – 221-224 с.
2. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи / Курлянд З.Н. – К. : Знання, 2007. – 317 с.
3. Нікітіна І.В. Суб'єктне самовизначення молодого людини в період повноліття / Нікітіна І.В. – К.: КНТ, 2008. – 113 с.
4. Фурман О.Е. Полімотивація – спонукальний параметр інноваційно-психологічного клімату / О.Е. Фурман // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015, № 6/1(11). – С.14-15.

УДК 373.3/.5.043.2-056.2/.3

Болотова В. В.,
вчитель-дефектолог вищої категорії ЗЗСО І–ІІІ ступенів № 3
Краматорської міської ради Донецької області

ЯК МОЖНА НАВЧАТИ НОВИХ УМІНЬ ДІТЕЙ З РАС

Кожен з нас любить бачити наслідки своєї праці. В навчанні дітей з РАС досягнення якоїсь конкретної мети може тривати роками, а іноді ми ніколи не одержимо результату повністю. Бувають також випадки, коли спостерігаємо так званий регрес, тобто, що дитина втрачає важко здобуті вміння і починає функціонувати на нижчому, але єдиному доступному для неї у певний момент рівні.

Причин повільного поступу учня буває багато. Часто це є нереальні цілі, які ми заклали в індивідуальній програмі навчання (наприклад, навчання дитини, яка ще не здатна до взаємного емоційного і суспільного передавання сигналів словесного порозуміння). Іншим разом ми визначили надто короткий відтинок часу на досягнення наміченого результату. З моїх дослідів випливає, що в багатьох випадках перші мінімальні успіхи видно лише через півроку праці. Тому не слід дуже поспішати відмовлятися від поставленої мети, якщо її досягнення фактично лежить у межах можливостей розвитку дитини. Не слід, однак, прагнути її досягнення будь-якою ціною, наполягаючи на її реалізації і незважаючи на все більший дискомфорт дитини. Головною метою усіх навчальних дій завжди має бути зростання адаптаційної поведінки дитини. Це означає зміну всієї організації її поведінки, а не виправлення окремих функцій. Адже розвивається дитина, а не її функції. Розвиток дитини є також неоднаковим

у різних виконуваних з нею діях. Залежно від рівня розвитку учня з РАС цілі корекційних занять можуть бути різними. Плануючи навчання дитини з визначеними вміннями, слід продумати, коли, за яких обставин і як часто вона зможе надалі самостійно використовувати їх. Не слід навчати речей, які, напевно, не пригодяться у житті (наприклад, учити будувати вежу з п'яти кубиків-колосків чи складати пірамідку з п'яти кружалець).

Обов'язково також пам'ятати, що жодне вміння не повинно засвоюватися «вправами» ізольовано, штучно (навчаючись лише акуратності виконання рухів, дитина ніколи не зрозуміє структури всієї дії).

У багатьох випадках справжньою метою освіти буде навчання дитини лише частковому виконанню певних дій. Якщо вона не зуміє самостійно приготувати обід, скупатися або щось намалювати, то це не означає, що вона не може частково брати участь у здійсненні тих дій (або брати участь нетиповим для себе способом).

Кожен учень, який володів найпростішими діями, такими, як, наприклад, хапання, торкання, тримання, бачення - може і повинен брати участь у багатьох різноманітних діях.

Існує кілька загальних стратегій навчання, застосування яких завжди дає позитивні ефекти, незалежно від віку і рівня інтелектуального розвитку учня, від виявлених у нього неповносправностей і від матеріалу навчання. До основних належать такі: докладне запланування часу, місця і перебігу навчання; впровадження однозначних правил, які дають змогу учневі зрозуміти, в чому полягає його участь у заняттях і якої поведінки від нього очікуємо; доречна презентація матеріалу; відповідне узгодження з можливостями учня, консультування його і впровадження процедур, які полегшують самостійне виконання деяких дій і запам'ятовування їх; надання однозначних зворотних інформацій щодо правильності виконання завдання (або у випадку учнів з РАС застосування процедур негайного виділення помилок); постійне моніторування успіхів учня (якщо його досягнення не приносять задоволення, слід змінити спосіб інструктування, рід і ступінь допомоги, яка надається, відмовитися від прагнення досягнути бажаних ефектів і т.д.); оптимізм і ентузіазм, вияв учневі безумовного схвалення і віри в його вміння.

1. Підказування. Одним із способів, які сприяють швидкому оволодінню дитиною нових знань і вмінь, є підказування. Цей спосіб широко застосовується у навчанні учнів з РАС.

Тепер розповімо про кілька видів підказування, які можна використати під час навчання цих дітей. Підказуючи правильну відповідь, ми не обмежуємося лише отриманням одноразової правильної реакції, але насамперед прагнемо того, аби учень завжди, коли опиниться у подібній ситуації, мав шанс повести себе відповідним чином (наприклад, заплатити за куплене перед виходом із магазину або подякувати за допомогу при посадці в автобус). Є кілька видів підказування, які можна використати в роботі із дітьми з РАС.

Часом можемо успішно допомогти дитині через відповідне укладення її рук, показування чогось, повернення її головою або іншою частиною тіла. Є багато жестів і невербальних рухових вказівок, застосування яких може полегшити правильне виконання різних завдань.

До них належать короткі однозначні інструкції словом, які повідомляють дитину, що і як вона повинна виконати. Це: підказування щодо того, як треба виконати певну дію; підказування, як виконати окремих елемент цієї дії; підказування щодо застосування окремих правил; порада; запропонування інших можливостей.

Очевидно, що не всі учні з РАС можуть скористатися словесними підказуваннями. Найбільшу користь від них дістануть ті, які порівняно добре розуміють мову. Якщо ж ми не впевнені, що учень правильно розуміє нашу підказку, слід поєднати слово з іншим видом підказування (наприклад, жестом) перед тим, як дитина почне виконувати завдання.

Можна з цією метою також використати просте зображення предметів і одночасно ілюстрування перебігу процесу дії, фотографії або піктограми. Якими візуальними засобами скористаємось, аби дати дитині вказівку щодо виконання завдання, залежить від її спостережних і пізнавальних можливостей.

Навчання через наслідування є спонтанною формою навчання дитини, що дуже рано проявляється у її розвитку. Знаємо також, що більшість проявів поведінки, які є в репертуарі малих дітей, опанована ними завдяки моделюванню і демонструванню дорослими. Однак моделювання обґрунтовує, що дитина здатна до концентрування і довшого утримання уваги на чомусь, що становить спільне поле діяльності її з дорослим. Запізніле виникнення спільного поля діяльності є однією з причин того, що частина дітей з РАС дуже пізно оволодіває готовністю до наслідування поведінки інших людей (або не оволодіває нею взагалі).

Якщо учень не відповідає звичайним рухом на певний випадок або наказ, можна йому допомогти, повністю або частково підтримувати його тіло.

Слід однак пам'ятати, що хоч фізична допомога є дуже успішним способом досягнення бажаного результату, вона одночасно дуже обмежує самостійність учня. Тому, якщо лише це можливе, намагаймося обмежити нашу допомогу до часткового підтримання рухів дитини.

Одночасне застосування різних підказувань (порад словесних і рухових, моделювання та ін.) є не лише найбільш природним способом допомоги дитині в навчанні, а й спричинює найліпші результати. Звернемо увагу на значення доречного використання у процесі тренування уміння так званих спускних сигналів і контрольних сигналів. Спускним сигналом може бути звичайний сигнал або словесне розпорядження, використане з метою викликання певної поведінки (або сукупності її виявів). Ним може бути словесне розпорядження щодо подальшої дії, наприклад: «Відклади іграшки і сядь зі стіл» (отже, лише після того, як іграшки буде відкладено, сядемо за стіл), або ситуація, яка звичайно викликає вияв певної поведінки

(наприклад, зелене світло дозволяє перейти через вулицю або усмішка когось близького, на яку за звичкою, відповідаємо усмішкою).

Натомість контрольні сигнали пов'язані з відповіддю учня на спускний сигнал і повинні виступати разом з появою певної дії або одразу після її закінчення. Наприклад, дитина навчилася, що коли дивиться у дзеркало і бачить, що має скуйовджене волосся (природний спускний сигнал), то повинна взяти гребінець і зачесатися. Природним контрольним сигналом для цієї дії буде дивитися у дзеркало в процесі чесання або по його закінченні.

По мірі успіхів в оволодінні дитиною певних навичок можемо поступово вилучати контрольні сигнали і прагнути до того, аби вже сам спускний сигнал викликав бажаний вияв поведінки.

2. Впровадження постійного часового запізнення

Часове запізнення між презентацією завдання (спускний сигнал, словесна інструкція, жест) і контрольним сигналом, що інформує про його виконання, початково повинно бути недовгим і тривати найдовше декілька секунд.. Якщо за той час не з'явиться бажаний вияв поведінки, допомагаємо в його реалізації або надаємо якихось контрольних сигналів.

В таблиці 1 подано різні комбінації застосування підказок, які можна використати для навчання дітей з РАС.

Таблиця 1

Система від найнижчого до найвищого ступеня допомоги (різні ступені видів підказування)

Ступінь	Різні види підказування	Різні види підказування	Один вид підказування
1	Спускний сигнал	Спускний сигнал	Спускний сигнал
2	Спускний сигнал + словесна підказка	Спускний сигнал + словесна підказка + підказка жестом	Спускний сигнал + фізична допомога (плечі)
3	Спускний сигнал + моделювання	Спускний сигнал + словесна підказка + моделювання	Спускний сигнал + фізична допомога (зап'ястя)
4	Спускний сигнал + фізична допомога	Спускний сигнал + словесна підказка + моделювання + фізична допомога	Спускний сигнал + фізична допомога (долоня на долоні)

Звичайно, треба послідовно застосовувати не більше, ніж три або чотири підказки, в поєднанні зі спускним сигналом. Спускний сигнал треба повторювати на кожному ступені підказування, аби учень мав шанс пізнати зв'язок між ним і підказкою.

Прийнято, що перехід до іншого ступеня допомоги (тобто зменшення її обсягу) має настати лише тоді, коли учень відповість на певне завдання хоча б 80% правильних відповідей.

Список використаних джерел

1. Болотова В.В. Активізація пізнавальної активності учнів з особливими освітніми потребами. Краматорськ, 2011.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій./ Автор-укладач Н.П.

- Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2009.
3. Інклюзивна освіта Донеччини: досвід та пошук перспектив розвитку / за заг. ред. Ю.І. Соловійова, О.І. Чернишова. Донецьк: Витоки, 2012.
 4. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції в рамках реалізації проекту «Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими освітніми потребами» за підтримки програми IBPP –TACISC Європейської комісії / ВФ «Крок за кроком». К.: ФО-П Придатченко П.М., 2007. 180 с.
 5. Колупасва А. Діти з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів. К., 2010.
 6. Особливій дитині – особлива увага. Практично-зорієнтований посібник. Донецьк, 2010.
 7. Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами / Збірник наукових праць. Випуск 1. Слов'янськ, 2011.
 8. Науково-педагогічна майстерня. Науково-методичний посібник / За ред. О.І. Чернишова, Т.Б. Волобуєвої. Донецьк, 2008.
 9. Спеціальна освіта Донеччини: досвід створення інноваційного простору / за заг. ред. Ю.І. Соловійова, О.І. Чернишова. Донецьк: Витоки, 2012.
 10. Туріщева Л.В. Діти з особливостями розвитку у звичайній школі. Х.: Основа, 2011.

УДК 373.3/.5.043.2-056.2/.3]:7

Ткаченко К. О.,

практичний психолог реабілітаційного відділення Краматорського навчально-реабілітаційного центру

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасний етап розвитку інклюзивної освіти в Україні актуалізує питання всебічного та гармонійного розвитку дітей з особливими потребами. Діти з особливими потребами – це діти, які мають освітні, комунікативні, медичні, психологічні, побутові, соціальні потреби, пов'язані зі стійким розладом здоров'я, які відрізняються від потреб більшості їхніх однолітків. Це особлива соціальна група, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності й інтеграції в суспільство.

Тому процес соціалізації має передбачати гармонійну інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами, пізнання власного «Я», формування вміння встановлювати взаємини з іншими людьми. Ефективним методом у цьому процесі є арт-терапія.

Арт-терапія - це терапія образотворчою діяльністю з метою вираження свого психоемоційного стану, що володіє широкими можливостями і сприяє швидкій соціалізації дитини з особливими потребами.

Практично кожна дитина з особливими потребами може брати участь в арт-терапевтичній роботі. Арт-терапія як невербальний засіб спілкування особливо цінна для тих, хто недостатньо добре володіє мовою, відчуває труднощі в словесному описі своїх переживань, у міжособистісній

взаємодії. Образотворча діяльність є могутнім засобом зближення людей, є засобом вільного самовираження і самопізнання. Результати образотворчої діяльності мистецтва є об'єктивним свідомством настроїв і думок особистості з особливими потребами, що дозволяє використовувати їх для соціальної інтеграції дитини. Арт-терапевтична робота допомагає подолати апатію і безініціативність, сформувати більш активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, автономність і особисті межі. У процесі арт-терапії дитина з особливими потребами отримує можливість пережити больові для неї ситуації та почати звільнитися від стереотипної поведінки та відношень до оточуючих, які заважають соціальній адаптації.

Арт-терапія дозволяє, ненав'язливо спостерігаючи за дитиною в процесі спонтанної творчості, пізнати її життєві цінності й особистісні інтереси, зрозуміти індивідуальність, відчути настрій. Творча діяльність гармонійно поєднує виховний, розвивальний, діагностичний і корекційний процеси, створюючи підґрунтя для налагодження довірливих емоційних стосунків із дитиною, ефективної соціальної взаємодії та якісного корекційного впливу.

Арт-терапія, забезпечуючи динамічну і гармонійну взаємодію між дитиною, продуктом її творчості та дорослим (психологом, педагогом, вихователем), не лише здійснює терапевтичний чи корекційний вплив на психофізичний стан дитини, а й реалізує основні функції освіти. *Виховні.* Взаємодія будується таким чином, щоб діти вчилися коректному спілкуванню, співпереживанню, дбайливим взаєминам з однолітками і дорослими. Це сприяє моральному розвитку особистості, забезпечує орієнтацію в системі моральних норм, засвоєння етики поведінки. Відбувається глибше розуміння себе, свого внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань). Складаються відкриті, довірчі, доброзичливі відносини з педагогом. *Діагностичні.* Арт-терапія дозволяє отримати відомості про розвиток та індивідуальні особливості дитини. Це коректний спосіб поспостерігати за нею у самотійній діяльності, краще дізнатися про її інтереси, цінності, побачити внутрішній світ, неповторність, особистісну своєрідність, а також виявити проблеми, що підлягають спеціальній корекції. У процесі занять легко виявляються характер міжособистісних відносин і реальне становище кожного в колективі, а також особливості сімейної ситуації. Арт-терапія виявляє і внутрішні, глибинні проблеми особистості. Володіючи багатосторонніми діагностичними можливостями, вона може бути віднесена до проєктивних тестів. *Корекційні.* Досить успішно коригується образ "Я", який раніше міг бути деформованим, поліпшується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються способи взаємодії з іншими людьми. Хороші результати досягнуті в роботі з деякими відхиленнями в розвитку емоційно-вольової сфери особистості.

Психотерапевтичні. "Лікувальний" ефект досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатійного спілкування, визнання цінності особистості

іншої людини, турбота про неї, її почуття, переживання. Виникають відчуття психологічного комфорту, захищеності, радості, успіху. У результаті мобілізується цілющий потенціал емоцій.

Розвиваючі. Завдяки використанню різних форм художньої експресії складаються умови, при яких кожна дитина переживає успіх у тій чи іншій діяльності, самостійно справляється з важкою ситуацією. Діти навчаються вербалізації емоційних переживань, відкритості у спілкуванні, спонтанності. Загалом відбувається особистісний ріст людини, знаходиться досвід нових форм діяльності, розвиваються здібності до творчості, саморегуляції почуттів і поведінки.

Одними з основних методів у дитячій арт-терапії є: піскова терапія; ігрова терапія; лялькотерапія; казкотерапія; ізотерапія; глинотерапія; музикотерапія; танцювальна терапія; фототерапія. Один з найпоширеніших методів арт-терапії – це ізотерапія.

Ізотерапія – лікування образотворчим мистецтвом - ліплення, малювання, декоративно-прикладне мистецтво. Зображувальна діяльність для дитини з особливими освітніми потребами - це не тільки серйозна праця, але це і велика радість. Особливу користь несе під час використання на занятті у поєднанні з музичною терапією.

Для особливої дитини творити—це не обов'язково створювати нове, це скоріше—виражати себе. Будь-яка творчість для нього—більше процес, ніж результат. В ході цього процесу він краще усвідомлює себе, розширює свій досвід, радіє спілкуванню з педагогом, починає більше довіряти собі й іншим.

Розглянемо деякі форми і методи роботи ізотерапії. В *малюванні* використовуються наступні прийоми:

➤ Техніка малювання «Пальчикові малюнки». Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш пальчик і завдає точки, плями на папір. На кожен пальчик набирається фарба різного кольору. Після роботи пальчики витираються серветкою, потім гуаш легко змивається. Скільки задоволення приносить дитині малювання пальчиками! Тематика різноманітна: це квіти, листя, доріжки, пухнасті тварини, і т. д. Такий прийом малювання розвиває тактильні відчуття, творчу уяву.

➤ Техніка «Малювання руками» (долонею, ребром долоні, кулаком). Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш або пальчикові краски долоньку або забарвлює її за допомогою пензлика і робить відбиток на папері. Малюють і правою і лівою руками, пофарбовані різними кольорами. Після роботи руки витираються серветкою.

➤ Техніка «Відбитки». Відбиток пробкою. Спосіб отримання зображення: дитина притискає пробку з фарбою і завдає відбиток на папір. Також використовуються паролон, веделка, зім'ятий папірець, листя, ватні палички для отримання відбитків на папері.

На ліпленні використовуємо пластилін, глину, тісто. Дітям дуже подобається прийом *пластилінографії*. На картонну основу потрібно нанести простий малюнок, а потім відщипувати маленькі шматочки

пластиліну і розмазувати їх пальчиками по малюнку, ніби зафарбовуючи. Потім шляхом вдавлювання можна прикрасити виріб горохом, рисом або іншими зернами. Цей прийом зміцнює пальчики, розвиває дрібну моторику руки і готує до письма. Ще один варіант використання пластиліну – це прийом викладання пластилінових жгутиків на контурному зображенні.

В *аплікації* використовуємо такі прийоми: готові наклейки з різними зображеннями; використання м'ятою папери; обривання паперу; використання круп (манка, рис, пшоно); ватних дисків; колажі; поєднання аплікації і малювання.

Кожен з цих методів – це маленька гра, яка приносить дітям радість, позитивні емоції. Результат образотворчої діяльності не може бути поганим чи хорошим, робота кожної дитини індивідуальна, неповторна. Одним з важливих засобів заохочення і розвитку образотворчого творчості дітей – виставка дитячого малюнка. Роботи дітей треба виставляти після кожного проведеного заняття. Це дуже зближує дітей і батьків, вони разом розглядають свої роботи і це допомагає створити атмосферу позитивного спілкування у дитячо-батьківських відносинах.

Використання образотворчої діяльності служить не тільки хорошим засобом для встановлення контакту, але і певної корекції недоліків інтелектуального та емоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вона допомагає дітям знайти упевненість в собі, долати страх чистого аркуша паперу, а їх різноманітність сприяє розвитку координації рухів, розвиває уяву, увагу, сприйняття, просторової орієнтації, сенсомоторної координації дітей, тобто тих значущих функцій, які необхідні для успішного навчання в школі. Діти вчаться планувати свою роботу и доводити її до кінця. Займаючись продуктивною діяльністю, у дитини розвивається вправність рук, зміцнюється сила рук, руху обох рук стають більш узгодженими, а рухи пальців диференціюються, дитина готує руку до освоєння такого складного навичку, як письмо. Цьому всьому сприяє хороша м'язове навантаження пальців.

Арт-терапію доцільно застосовувати в комплексі реабілітації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Використання цього напряму дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем, покращує соціальну адаптацію дитини. Це дає можливість здійснення одночасного корекційного впливу як на первинні, так і вторинні та третинні порушення.

Таким чином, арт-терапія є сучасною технологією корекційно-виховної роботи. Вона виходить за межі традиційного освітнього та корекційного процесу, гармонійно поєднуючи психолого-педагогічний, корекційно-розвивальний, медичний і соціальний аспекти.

Подальшого розвитку потребує підготовка майбутніх корекційних педагогів до реалізації психокорекційного, розвивального та виховного потенціалу арт-терапії як інноваційної здоров'язбережувальної технології,

спрямованої на гармонійне формування особистості дитини шляхом художньо-творчого самопізнання, самовираження та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Арт – терапевтичні техніки у роботі практичного психолога: рекомендації щодо використання арт-терапевтичних технік у роботі практичного психолога закладів освіти. URL: [static.klasnaocinka.com. ua/.../ art_terapiya_u_roboti_psiholo](http://static.klasnaocinka.com.ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo).
2. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 39. С. 5.
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : науково-методичний посібник. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
4. Лебедева Л.Д. Арт-терапия в педагогике. *Педагогика*, 2000. № 9. С. 27.
5. Адаптована програма з арт-терапії для дітей з обмеженими можливостями / Л.Т. Нікішина та ін. URL: <http://cogr.ks.ua>.
6. Рудестам К. Групповая психотерапия. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 384 с.
7. Савінова Н.В., Середа І.В., Борулько Д.М. Технології корекційно-виховного процесу : навчально- методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 172 с.
8. Терлецька Л. Про методи арт-терапії. *Психолог*. 2002. № 5. С. 26.

УДК 373.3/.5.043.2-056.26

Дерев'янюк О. О.,

учитель початкових класів

Слов'янської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату

І–ІІІ ступенів № 23 Донецької обласної ради

КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ – ШЛЯХ ДО УСПІХУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Успіх приходить до тих, хто рухається вперед. Цим висловом можна охарактеризувати роботу сучасного вчителя. Викладання молодшим школярам сьогодення потребує від вчителя безперервної роботи над собою як особистістю, адже світогляд малечі навіть не активно, а реактивно розширюється, вимагає більше логічної, інтерактивної діяльності.

Початкової ланки освіти стосуються всі світові тенденції та інновації: особистісно зорієнтований підхід, інформатизація, інтеграція тощо. До них належить і компетентнісний підхід, бо сучасність вимагає вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, володіти такими якостями як універсальність мислення, динамізм, мобільність.

Проблема формування компетентної особистості стала предметом дослідження міжнародних організацій, що працюють у сфері освіти – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Ради Європи та ін. Проблема формування ключових, загальнопредметних та предметних компетентностей учнів у центрі уваги українських науковців – Т. Байбари, Н. Бібик, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленка, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. та ін.; свої праці присвятили цій темі європейські науковці – Е. Свенік, Р. Данон, П. Вогеліус та ін.

Працюючи вчителем молодших класів з дітьми, що мають порушення

зору, спостерігаю зацікавлене ставлення учнів до пізнавального процесу, в якому застосовані інтерактивні, проблемно-ситуативні, тестові, пошукові методи. Зі свого боку освітні інновації, які вводяться у процес викладання молодшим школярам, адаптуються до можливостей учнів з порушеннями зору.

Звісно, не все так легко, як на перший погляд здається. Найпершим кроком для застосування новітніх технологій та методів в освітньому процесі дітей із зоровою депривацією є періодичне вивчення великого простору Інтернету, методичної та наукової літератури для ознайомлення з сучасними запитами суспільства до підростаючого покоління, ознайомлення з інноваціями в організації освітнього простору та процесу, позакласними видами діяльності. Паралельно моніторинг методів роботи з батьками дітей, що мають порушення зору. З кожним набором учнів виступає першочерговим вивчення рівня готовності кожної дитини до школи, рівня знань, умінь та навичок, набутих до певного віку.

Що стосується слабозорих та незрячих дітей, крім вищезазначеного, важливо пам'ятати про симбіоз загальноприйнятих підходів спеціальної освіти та інновацій, урівноважити їх вплив для отримання дітьми високих результатів, для досягнення успіху, для подальшого менш болісного переходу до середньої ланки з можливістю пристосовуватися, швидко адаптуватися та вирішувати проблемні ситуації, а не уникати їх.

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. Поділюсь досвідом роботи в молодшій школі з дітьми, що мають порушення зору :

1) Від початку знайомимося з медичною документацією кожної дитини окремо, дізнаємося гостроту зору, особливості зорового сприймання та можливо супутні обмеження можливостей. Все це необхідно для розсадки учнів у класі.

2) Проводимо письмове анкетування батьків до навчального року, в якому зазначені відомості про набуті дітьми знання, уміння та навички зі слів батьків.

3) Процес адаптації не має обмежуватися лише роботою в класі, він має підкріплюватися вдома – з дитиною слід розмовляти, як пройшов її день, що нового цікавого дізналася, тим самим здійснювати невимушене повторення вивченого матеріалу, а якщо ж дитина відчуває якийсь дискомфорт, слід починати злагожену роботу вчитель-учень-батьки з бесід, роз'яснень, змін. В процесі адаптації доречно, результативно та невимушено працює метод казкотерапії. Що стосується дітей з порушеннями зору, їм дуже подобається слухати, коли їм читають. Читання вголос підвищує тривалість концентрації уваги. І, нарешті, читання вголос – це чудова реклама самого процесу читання. Наразі дуже поширені електронні пристрої, з допомогою яких дітям легше прослухати аудіозапис, діти стають залежними від електроніки – не мають потреби напружуватися і читати, особливо шрифтом Брайля, коли надзвичайно

важливим є постійне тренування, тактильна робота. Батькам треба встановлювати обмеження вдома, а вчителю диференціювати інтерактивні методи та прийоми в своїй роботі.

4) Від початку навчання в класі реалізується компетентнісний підхід. З 1-го класу в освітньому просторі застосовуються інтерактивні методи навчання. З 2-го класу накопичений досвід роботи на комп'ютері та з інтерактивною дошкою учні можуть реалізувати під час участі мережею Інтернет у Всеукраїнських олімпіадах, конкурсах, тестах в онлайн та офлайн режимах. Вчителю ж крім можливості створювати авторські онлайн-тести, є можливість застосовувати в роботі тести колег з усієї країни. З переходом до середньої ланки «відмінники» початкових класів ймовірно можуть погіршити свої навчальні досягнення лише з причини незрозумілого дитині питання, нерозуміння нових вимог від нового вчителя. Цікавим способом підготовки дитини до безпроблемної адаптації в змінюваних вимогах є ознайомлення учнів з тестами та перевірними роботами колег в онлайн-режимі спершу звісно під супроводом, поясненнями та підготовчою роботою.

5) Торкаючись теми дітей з глибокими порушеннями зору, незрячих, однією з головних компетенцій цієї категорії учнів є вміння користуватися білою тростиною для пересування та орієнтації в місцевості. Для уникнення страхів слід з учнями якомога раніше починати роботу з орієнтування на місцевості – обстежувати мікропростір приладу для письма шрифтом Брайля, аркуша паперу, книги, дошки для ліплення тощо; макропростір класу, коридору, їдальні, кімнати позакласної роботи, гардеробу (в тому числі орієнтації у шафах, шухлядах), у дворі школи, під час переходу дороги тощо, давати час для самостійного обстеження, опису, висновків учнем. З 1 класу рекомендую виводити дітей з порушеним зором за межі комфорту – відвідувати з ними музеї, виставки книг в міській бібліотеці, дитячі майданчики на площі міста, робити спроби перших покупок в магазинах самообслуговування з проведенням попередніх декількох бесід, тренувальних вправ, розмов про корисну їжу, першочергові продукти харчування для життя, небезпечну для дітей продукцію.

6) Новий підхід до дітей – реджіо-педагогіка. Елементи такої методи цікаво застосовувати в роботі з молодшими школярами, особливо це стосується учнів з порушеннями зору на початку їх навчання в школі для легшого подолання адаптаційного періоду:

- концепція «100 мов дитини» - незрячій дитині надто важко одразу працювати з приладом рельєфно-крапкового письма; якщо з самого початку дитина може відчувати невпевненість та розгубленість в роботі з новим приладдям, пропоную цей спосіб: наприклад, по контуру шаблону або трафарету крапочками грифелем набити зірочку, квіточку, грибочок та будь-що, а потім за отворами від грифеля (по контуру) відірвати зображення, щоб дитина на дотик відчула результат своїх зусиль, що робота може бути цікавою та захоплюючою;

- включати креативність, тобто виконання звичних дій не так, як це робилося завжди, наприклад, при виготовленні виробу до Різдва Христового увімкніть різдвяні пісні, створіть антураж до свята – слайди або відеоряд на інтерактивній дошці. Однозначно діти отримають нові відчуття, емоції, а значить – більше для себе візьмуть. Бо ми запам'ятовуємо те, що проживаємо;
- створити творчий простір, естетичний простір – необхідна складова реджію. Творчість розвиває внутрішній світ особистості, дозволяє йому відкритися;
- спонтанність – один із прийомів організації розвивального навчання. Йти за цікавістю та готовністю дитини. Правда, для цього педагог має бути «озброєний» арсеналом різної наочності і способів роботи з нею. Як говорять у театральній сфері – до імпровізації потрібно готуватися.

7) Мультисенсорне навчання: зрозуміти учнів і навчати по-новому. Слабозорі та незрячі діти, розвиваючи компенсаторні здібності, при правильному педагогічному супроводі в більшій мірі оволодівають навичками аудіалізації, кінестетики, при чому важливо користуватися і залишковим зором.

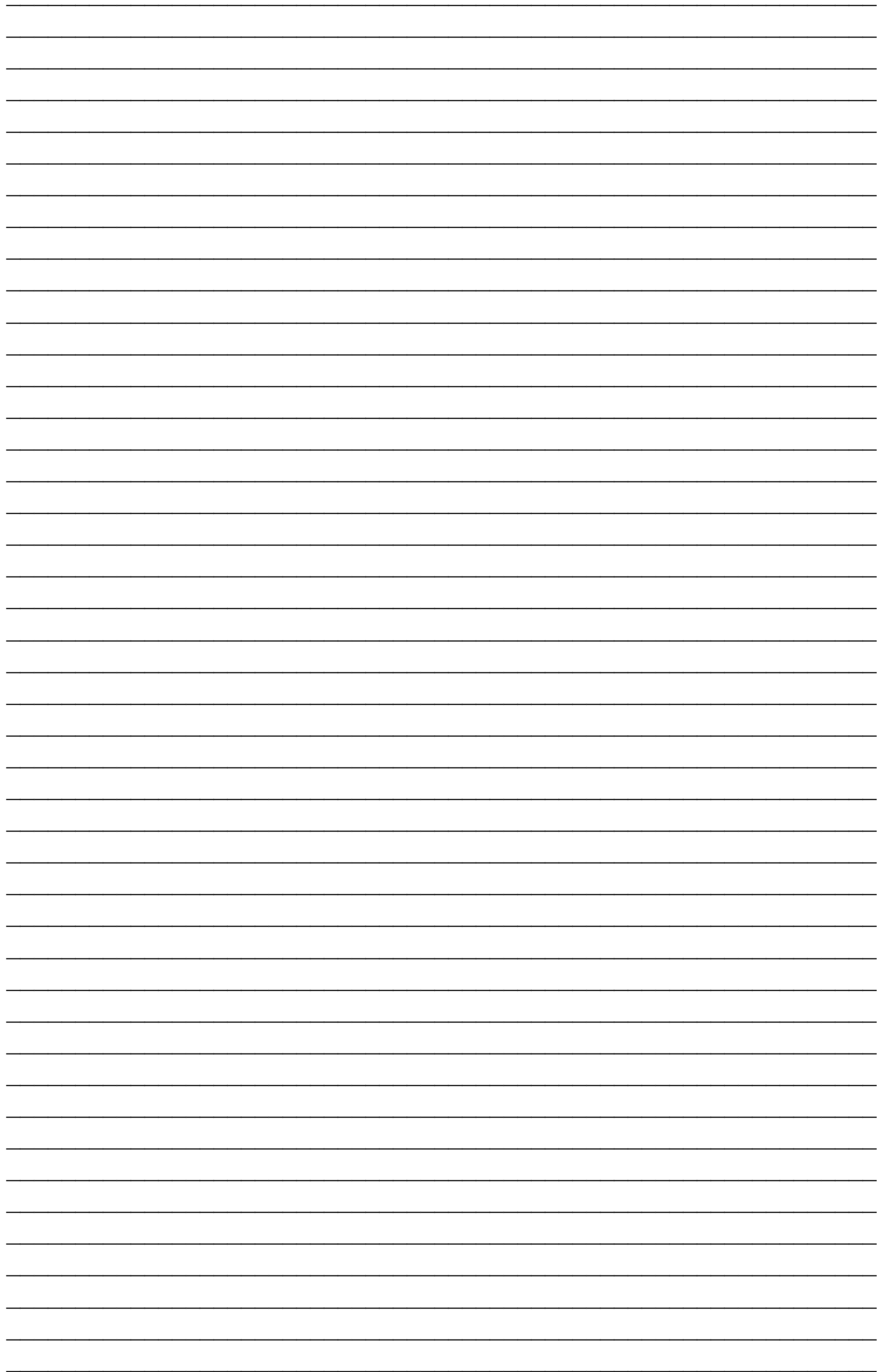
8) Дослідження доводять, що учням початкової школи корисно займатися в спортивних секціях, відвідувати гуртки та студії. Усе це не віднімає час на заняття, а навпаки – підвищує загальну мотивацію та обізнаність.

9) Цікаво буде під час навчально-пізнавальної діяльності реалізовувати наступні міні-проекти: «Інформтиждень», «Смачні посиденьки», «Час новин», «Музичні хвилини слави», «Зелений куточок», «Всебічно розвиваємось, коли змагаємось», «Духовні орієнтири» тощо.

Дитина від народження талановита і унікальна. Дитина – особистість, що заслуговує на повагу й увагу. Дитина народжується з жагою до пізнання світу. Давайте ж її у цьому любити й підтримувати!

Список використаних джерел

1. Компетентнісний підхід: ідеї для реалізації на уроках. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua>
2. Кривоніс М.Л. Школа майбутніх відмінників. – Х.: Видавництво «Ранок», 2016.
3. Нова українська школа. Порадник для вчителя/ Під. заг. ред.. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
4. Синьова Є.П., Федоренко С.В. Тифлопедагогіка: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
5. Сухарева Л.С. Як розвинути просторову уяву вашої дитини. – Х.: Видавництво «Ранок», 2009.
6. Сходинки творчого зростання. Робота з обдарованими дітьми. 1-4 класи. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006.
7. Як розкрити дитячий потенціал – секрет найкращого в світі вчителя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvitoria.Media>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку
педагога в контексті Концепції «Освіта впродовж життя»:**

збірник тез доповідей науково-практичної конференції

з міжнародною участю

(м. Краматорськ, 10 грудня 2020 р.)

*Матеріали друкуються зі збереженням
оригінального авторського стилю
українською, російською та англійською мовами*

Технічний редактор, коректор І.А. Ілик

Підписано до друку 21.12.2020. Формат 60×84/16.

Умовно-друк. арк. 8,49. Тираж: 45 примірників.

Замовлення № 19829. Цифровий друк.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Видавець: ГО «Європейська наукова платформа».

21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81.

Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1956755 | E-mail: info@ukrlogos.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020 р.

Виготовлювач: Видавець ФОП Гуляєва Вікторія Михайлівна.

08700, Україна, м. Обухів, вул. Малишка, 5. E-mail: 5894939@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 6205 від 30.05.2018 р.